

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

URZĄD STATYSTYCZNY W KATOWICACH

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski

Katowice 2011

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska (-)	-	zjawisko nie wystąpiło
Zero (0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5
(0,0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Kropka (.)	-	zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych
Znak x	-	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe
„W tym”	-	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

tys.	=	tysiąc	NTS	=	Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
mIn	=	milion			
zł	=	złoty	BAEL	=	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
g	=	gram	MEN	=	Ministerstwo Edukacji Narodowej
kg	=	kilogram	MSWiA	=	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
Gg	=	gigagram	NBP	=	Narodowy Bank Polski
t	=	tona	UE	=	Unia Europejska
kWh	=	kilowatogodzina	KE	=	Komisja Europejska
MW	=	megawat	Eurostat	=	Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich
TJ	=	teradžul	OECD	=	Organizacja Wspólnoty Gospodarczej i Rozwoju
pkt proc.	=	punkt procentowy	UNICEF	=	Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci
kgoe	=	kilogram oleju ekwiwalentnego			
euro00	=	wartość euro wyrażona w kursie rynkowym			
dam ³	=	dekametr sześcienny			
hm ³	=	hektometr sześcienny			
ha	=	hektar			
PKB	=	produkt krajowy brutto			
DMC	=	krajowe zużycie materiałów			

GŁÓWNY URZĄD
STATYSTYCZNY

URZĄD STATYSTYCZNY
W KATOWICACH

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski

ISBN 978-83-89641-04-5

Katowice 2011

Opracowanie publikacji

zespół pracowników
Urzędu Statystycznego w Katowicach
przy współudziale:
Urzędu Statystycznego w Krakowie
Urzędu Statystycznego w Szczecinie
Departamentu Analiz i Opracowań Zbiorczych GUS

pod kierownictwem dr Edmunda Czarskiego

Projekt okładki
i skład komputerowy

Andrzej Marks

Nazwa umowy o dotację:

„Wsparcie w zakresie rozwijania zestawu wskaźników
do monitorowania narodowych strategii zrównoważonego
rozwoju - Rozwój i wdrożenie polskiego zestawu wskaźników
zrównoważonego rozwoju”

Numer umowy o dotację:

50202.2009.001-2009.382

Prosimy o podanie źródła przy publikowaniu danych

Spis treści

	Strona
I. Wprowadzenie	4
II. Międzynarodowe inicjatywy dotyczące zrównoważonego rozwoju	5
Działania UE związane z ideą zrównoważonego rozwoju	6
Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE	7
System wskaźników zrównoważonego rozwoju UE	8
III. Zrównoważony rozwój w prawie polskim	10
Zrównoważony rozwój w Konstytucji RP i ustawach	10
Długookresowe strategie i programy	12
Zintegrowane strategie rozwoju	14
IV. Pojęcie oraz kryteria grupowania wskaźników zrównoważonego rozwoju	15
Pojęcie wskaźnika zrównoważonego rozwoju	15
Dobór wskaźników i ich grupowanie	15
Struktura wskaźników według łądów	17
V. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju	18
Ład społeczny	18
Ład gospodarczy	72
Ład środowiskowy	112
Ład instytucjonalno-polityczny	161
Bibliografia	177
Wykaz tabel i wykresów	182

I. Wprowadzenie

Przekazujemy Państwu publikację „Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski” prezentującą wyniki prac prowadzonych w ramach projektu „Wsparcie w zakresie rozwijania zestawu wskaźników do monitorowania narodowych strategii zrównoważonego rozwoju – Rozwój i wdrożenie polskiego zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju” realizowanego zgodnie z umową zawartą pomiędzy Komisją Europejską a Głównym Urzędem Statystycznym. Podstawowym celem projektu było opracowanie zestawu wskaźników monitorujących zrównoważony rozwój kraju.

Zrównoważony rozwój kraju, uznany za Zasadę Konstytucyjną Rzeczypospolitej Polskiej został zdefiniowany w Ustawie Prawo Ochrony Środowiska jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

W Polsce brak jest odrębnej strategii zrównoważonego rozwoju kraju, jednakże w wielu dokumentach strategicznych określone zostały w perspektywie długookresowej cele społeczno-gospodarcze oraz kierunki działań zgodne z zasadą trwałego i zrównoważonego rozwoju, uwzględniające spójność społeczną, ekonomiczną i ekologiczną, które stały się podstawą doboru wskaźników do monitorowania ich realizacji.

Opracowany przez autorów projektu zestaw wskaźników powinien być przedmiotem dalszych prac mających na celu aktualizację zakresu wskaźników oraz poszukiwanie wskaźników najlepiej obrazujących ideę zrównoważenia, szczególnie w warunkach opracowywania nowych dokumentów strategicznych.

Zasadniczą część publikacji stanowi opis analityczny wskaźników wzbogacony tabelami i wykresami z danymi od 2004 roku. Dla celów analitycznych dane dla Polski zestawione zostały z danymi dla UE oraz wszystkich krajów członkowskich UE. Dla porównań z krajami członkowskimi UE przyjęto jako bazowy rok 2009. Wskaźniki zostały pogrupowane w układzie czterech łańdów: społecznego identyfikującego strategiczne cele zmierzające do poprawy jakości życia społeczeństwa, gospodarczego określającego strategiczne cele generujące efektywny rozwój społeczno-gospodarczy, środowiskowego formułującego uwarunkowania i strategiczne cele ochrony i racjonalnego kształtowania środowiska przyrodniczego oraz łańdu instytucjonalno-politycznego obejmującego wyzwania związane z globalnym partnerstwem i dobrym zarządzaniem. W poszczególnych łańdach zostały wyodrębnione obszary tematyczne stanowiące odzwierciedlenie celów i priorytetów zrównoważonego rozwoju.

Część analityczna publikacji została poprzedzona częścią opisującą międzynarodowe inicjatywy związane ze zrównoważonym rozwojem oraz koncepcję zrównoważonego rozwoju w prawie polskim, a także pojęcie wskaźnika zrównoważonego rozwoju oraz kryteria ich doboru i grupowania.

Pragniemy serdecznie podziękować Prof. Tadeuszowi Borysowi za współpracę i wsparcie w trakcie realizacji przedsięwzięcia oraz cenne uwagi na etapie przygotowania publikacji, a także za przekazanie materiałów do rozdziału dotyczącego teoretycznych podstaw pojęcia wskaźnika zrównoważonego rozwoju oraz kryterium ich doboru i grupowania. Wyrażamy także wdzięczność Prof. Andrzejowi Barczakowi oraz ekspertom Urzędu Statystycznego Republiki Czeskiej za cenne wskazówki, które wpłynęły na realizację projektu oraz ostateczny kształt publikacji.

Będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi i sugestie, które mogą posłużyć dalszym pracom związanym z aktualizacją zakresu wskaźników oraz udoskonaleniu kolejnych edycji publikacji.

II. Międzynarodowe inicjatywy dotyczące zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy jest jednym z najważniejszych wyzwań współczesnego świata. Pojęcie to w sposób najbardziej przejrzysty i powszechnie stosowany zostało zdefiniowane przez powstałą w 1983 r. Światową Komisję G. Brundland do spraw Środowiska i Rozwoju. Określa ona zrównoważony rozwój, jako taki, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokajane bez pozbawiania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń. Rozwój ten odnosi się do aspektów środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Wspomniana Komisja przyczyniła się do zwołania w 1992 r. w Rio de Janeiro drugiego Szczytu Ziemi, który był najistotniejszym wydarzeniem dla wdrażania idei zrównoważonego rozwoju. Na tej Konferencji uchwalono 5 kluczowych dokumentów, tj.: Agendę 21, Deklarację z Rio w sprawie Środowiska i Rozwoju (zawierającą 27 zasad i będącą rodzajem kodeksu postępowania człowieka wobec środowiska naturalnego), Ramową Konwencję w sprawie Zmian Klimatu, Konwencję o Bioróżnorodności i Deklarację o Lasach. Najistotniejszym dokumentem jest Agenda 21 będąca programem działań, jakie należy podejmować w perspektywie XXI wieku w zakresie środowiska i rozwoju. Dokument ten zwraca szczególną uwagę na konieczność ochrony zasobów naturalnych i racjonalnego gospodarowania nimi w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Agenda 21 składa się z czterech części. W pierwszej omówiono zagadnienia społeczne i ekonomiczne. W drugiej przedstawiono problemy ochrony środowiska i gospodarowania zasobami naturalnymi. Część trzecia odnosi się do roli, jakie w realizacji Agendy 21 powinny pełnić grupy społeczne. Czwarta część dotyczy możliwości realizacji poszczególnych zaleceń. Odnowienie postanowień z Konferencji z 1992 r. oraz rozwinięcie osiągnięć dokonanych po tym Szczycie miało miejsce 10 lat później w Johannesburgu.

Obecnie trwają przygotowania do Szczytu Ziemi 2012, określanego mianem Rio+20. Celem Konferencji jest wzmocnienie politycznych zobowiązań do działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, ocena dokonanych postępów, oszacowanie istniejących luk we wdrażaniu zaleceń z poprzednich Szczytów Ziemi oraz wyznaczenie nowych wyzwań. Tematami przewodnimi Konferencji będą: zielona gospodarka w kontekście zrównoważonego rozwoju i zwalczania ubóstwa oraz ramy instytucjonalne zrównoważonego rozwoju.

Drugim wydarzeniem, które nieodłącznie wiąże się ze zrównoważonym rozwojem i propagowaniem go na świecie jest Deklaracja Milenijna przyjęta przez przywódców 189 państw na szczycie Organizacji Narodów Zjednoczonych w 2000 r. Osiem Milenijnych Celów Rozwoju to zobowiązanie dążenia do osiągnięcia następujących rezultatów: wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu, zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym, promocja równości płci i awansu społecznego kobiet, ograniczanie umieralności dzieci, poprawa opieki zdrowotnej nad matkami, ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych, zapewnienie ochrony środowiska naturalnego, stworzenie globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju. Wyznaczone cele mają zostać osiągnięte do 2015 r.

Na konieczność działania na rzecz przywrócenia równowagi ekologicznej i zapobiegania zagrażającemu nam kryzysowi klimatycznemu zwraca uwagę jedna z najnowszych strategii OECD – Strategia Zielonego Wzrostu (*Green Growth Strategy*). „Zielony wzrost” jest rozumiany jako działanie w kierunku osiągnięcia rozwoju gospodarczego, przy jednoczesnym zapobieganiu degradacji środowiska, zachowaniu bioróżnorodności oraz wykorzystywaniu zasobów naturalnych w sposób, który nie narusza równowagi ekologicznej. Strategia, którą przyjęto w I połowie 2011 r., tworzy ramy zapewniające taką politykę, która pozwoli na większą integrację gospodarczą, zmianę wzorców konsumpcji i produkcji prowadzącą do rozsądniejszego wykorzystania ograniczonych zasobów naturalnych.

Zrównoważony rozwój jest również jednym z priorytetów UE. Zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej, jej instytucje działają m.in. na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska. Zamiarem UE jest też zwalczanie wykluczenia społecznego i dyskryminacji oraz wspieranie sprawiedliwości społecznej i ochrony socjalnej, równości kobiet i mężczyzn, solidarności między pokoleniami i ochrony praw dziecka. W centrum uwagi znajduje się także postęp naukowo-techniczny. Zapisy Traktatu sprzyjają opracowywaniu międzynarodowych środków służących ochronie i poprawie stanu środowiska oraz zrównoważonego zarządzania światowymi zasobami naturalnymi, w celu zapewnienia trwałego rozwoju.

Działania UE związane z ideą zrównoważonego rozwoju

Głównym narzędziem określającym szczegółowe cele i działania, zmierzającym przede wszystkim do osiągnięcia w pełni zrównoważonego rozwoju, ale również pomagającym w wypracowywaniu odpowiednich wzorców jest długoterminowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE.

Priorytety i cele rozwojowe UE zawarte są także w wielu innych unijnych dokumentach strategicznych. Poza Strategią Zrównoważonego Rozwoju UE temat ten był jednym z wiodących obszarów Strategii Lizbońskiej, a jego elementy można znaleźć również w kolejnym dokumencie – Strategii „Europa 2020”.

Strategia „Europa 2020” jest przewidziana na lata 2010-2020 i jest odpowiedzią Europy na nasilające się zjawiska oraz nowo powstające wyzwania, w tym m.in. rosnącą konkurencyjność gospodarek wschodzących takich jak Indie i Chiny. Dokument przedstawia wizję społecznej gospodarki rynkowej, a jej głównymi założeniami są: rozwój inteligentny, rozwój zrównoważony oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. W praktyce oznacza to wspieranie innowacji i rozwoju wiedzy, efektywne wykorzystanie zasobów, konkurencyjność i ochronę środowiska oraz wspieranie zatrudnienia, spójność społeczną i terytorialną.

Monitoring realizacji Strategii „Europa 2020” przewiduje coroczne raporty Komisji Europejskiej na podstawie ustalonego zestawu wskaźników. Wskaźniki te obejmują obszar zatrudnienia, inwestycji w badania i rozwój, emisji dwutlenku węgla i energii, edukacji oraz ubóstwa. Jako podstawowe przyjęto osiem wskaźników monitorujących i określono dla nich wartości docelowe. Wszystkie kraje członkowskie zostały zobowiązane do określenia swoich celów, które mają pozwolić na realizację założeń Strategii dla UE.

Poza wymienionymi strategiami koncepcja zrównoważonego rozwoju obecna jest również w innych dokumentach i inicjatywach, m.in.:

- Białych Księgach – tj. dokumentach Komisji Europejskiej zawierających oficjalne propozycje kierunków zmian wspólnej polityki, mających formę politycznej deklaracji, choć nie są one wiążące, ich nieformalna waga skłania do respektowania ich zapisów – np. Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu – dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i oszczędzającego zasoby systemu transportu;
- Zielonych Księgach – tj. sektorowych dokumentach Komisji Europejskiej obejmujących wąski, specjalistyczny fragment integracji UE, mających na celu zapoczątkowanie dyskusji lub konsultacji na tematy związane z danym problemem, nie zawierają one projektów konkretnych rozwiązań legislacyjnych, a zapoczątkowane przez nie konsultacje mogą zostać sfinalizowane wydaniem Białej Księgi – np. TEN-T: Przegląd polityki. W kierunku lepiej zintegrowanej transeuropejskiej sieci transportowej w służbie wspólnej polityki transportowej;

- Komunikatach Komisji Wspólnot Europejskich, np. „Wyjść poza PKB. Pomiar postępu w zmieniającym się świecie” (jest to jedna z inicjatyw mających na celu uzupełnienie wskaźnika PKB w ten sposób, by odzwierciedlone były także priorytety społeczne i polityczne; wskaźnik PKB często jest błędnie utożsamiany ze wskaźnikiem ogólnego rozwoju społecznego, mimo, że właśnie wymiaru społecznego w nim brak, a ujmuje jedynie aspekt ekonomiczny rozwoju, brak w nim również odniesienia do równowagi ekologicznej, ograniczenia te należy uwzględnić przy stosowaniu PKB w analizach i debatach politycznych);
- Opiniach Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, np. w sprawie dalszych perspektyw strategii zrównoważonego rozwoju.

W ramach prac nad zrównoważonym rozwojem powstała inicjatywa dotycząca utworzenia grupy patronackiej do spraw pomiaru postępu, dobrobytu i zrównoważonego rozwoju, której przewodniczy Eurostat wspólnie z Urzędem Statystycznym Francji (INSEE), a uczestniczy w niej 16 krajów członkowskich (w tym Polska) oraz przedstawiciele OECD i UNECE. Swoje działania grupa realizuje przy pomocy grup zadaniowych: pierwsza z nich koncentruje się na dystrybucyjnych aspektach dochodu, konsumpcji i dobrobytu z perspektywy gospodarstw domowych, druga na aspektach środowiskowych w kontekście zrównoważonego rozwoju, kolejna na wielowymiarowym pomiarze jakości życia, natomiast czwarta zajmuje się zagadnieniami przekrojowymi.

Eurostat współpracuje w zakresie zrównoważonego rozwoju z innymi organizacjami m.in. również w ramach *Joint UNECE/OECD/Eurostat Working Group on Statistics for Sustainable Development*. Działalność tej grupy koncentruje się na pracach nad poszczególnymi miernikami zrównoważonego rozwoju oraz na wyznaczeniu głównych wskaźników do porównań międzynarodowych. Punktem zainteresowania są również sposoby pozyskiwania danych, w szczególności badania statystyczne i administracyjne źródła danych. Ponadto prowadzone są prace koncepcyjne nad powiązaniem między zrównoważonym rozwojem a rachunkami narodowymi i środowiskowymi.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE

Strategia Zrównoważonego Rozwoju powstała w 2001 r., a następnie została odnowiona w czerwcu 2006 r. Naczelnym celem odnowionej Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE jest „określenie i rozwój działań, dzięki którym UE będzie mogła zapewnić obecnym i przyszłym pokoleniom stały wzrost jakości życia poprzez tworzenie społeczności opartych na zasadach zrównoważonego rozwoju, tj. społeczności wydajnie gospodarujących zasobami i z nich korzystających, czerpiących z potencjału gospodarki w zakresie innowacji ekologicznych i społecznych, a przez to zapewniających dobrobyt, ochronę środowiska naturalnego i spójność społeczną”. Również w tym dokumencie zrównoważony rozwój oznacza, że potrzeby obecnego pokolenia należy zaspokajać bez uszczerbku dla możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Do celów głównych Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE zaliczono:

- ochronę środowiska naturalnego,
- sprawiedliwość i spójność społeczną,
- dobrobyt gospodarczy,
- realizację zobowiązań UE w skali międzynarodowej.

Jako podstawowe wyzwania strategii przyjęto:

- zmianę klimatu i czystą energię,
- zrównoważony transport,
- zrównoważoną konsumpcję i produkcję,
- ochronę zasobów naturalnych i gospodarowanie nimi,
- zdrowie publiczne,
- integrację społeczną, demografię i migracje,
- wyzwania w zakresie globalnego ubóstwa i trwałego rozwoju.

W ramach każdego z wyzwań określono konkretne cele operacyjne i działania, które mają pozwolić na realizację powyższych zamierzeń.

Podstawowe prace koordynacyjne dotyczące wdrażania Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE realizuje Grupa Robocza Eurostatu ds. Zrównoważonego Rozwoju. Gromadzi ona przedstawicieli z krajów członkowskich UE, w szczególności reprezentantów krajowych urzędów statystycznych, przedstawicieli ministerstw i instytucji odpowiadających za politykę zrównoważonego rozwoju, reprezentantów organizacji międzynarodowych i Dyrektoriatów Generalnych. Grupa Robocza powstała w 2005 r. i kontynuuje prace działającej wcześniej Grupy Zadaniowej. Jednym z jej głównych zadań jest rozwijanie i aktualizacja zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju, który w najlepszy sposób będzie pozwalał na monitorowanie postępów w poszczególnych obszarach.

Spotkania Grupy Roboczej są również okazją do wymiany doświadczeń związanych z realizacją krajowych strategii zrównoważonego rozwoju i z rozwijaniem sposobów ich monitorowania. Grupa zajmuje się także działaniami z innych obszarów powiązanych z tematyką zrównoważonego rozwoju, np. pomiarem dobrobytu, inicjatywą „GDP and Beyond” i raportem Komisji ds. Pomiaru Kondycji Gospodarki i Postępu Społecznego (*Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, tzw. Komisji Stiglitz). Wszystkie wymienione inicjatywy wiążą się z uzupełnieniem wskaźnika PKB.

System wskaźników zrównoważonego rozwoju UE

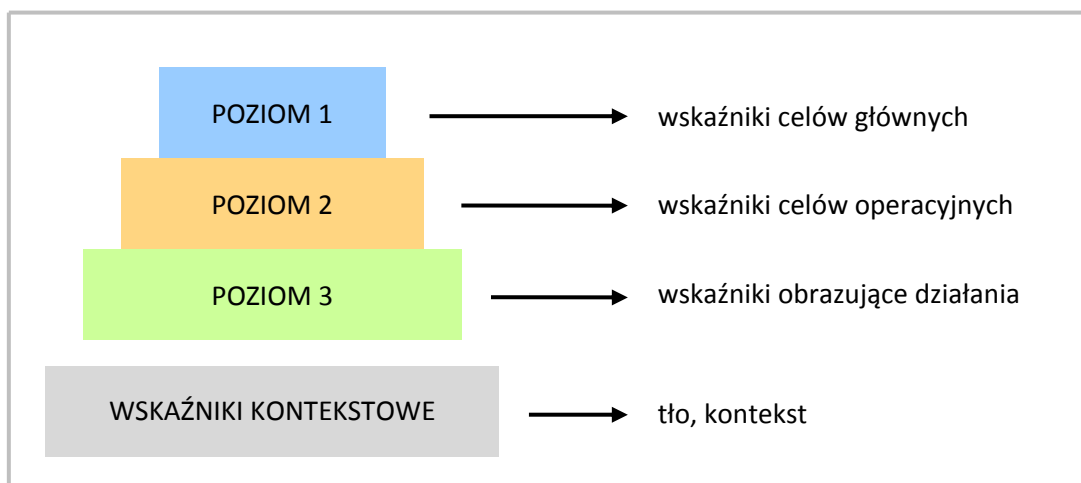
Aktualny zestaw wskaźników zrównoważonego rozwoju UE składa się z dziesięciu obszarów tematycznych (odzwierciedlających m.in. siedem wyzwań Strategii Zrównoważonego Rozwoju). Tematy przechodzą stopniowo od gospodarczych, poprzez społeczne i środowiskowe, aż do wymiaru instytucjonalnego i partnerstwa globalnego. Składają się na nie:

- rozwój społeczno-ekonomiczny,
- zrównoważona produkcja i konsumpcja,
- włączenie społeczne,
- zmiany demograficzne,
- zdrowie publiczne,
- zmiany klimatu oraz energia,
- zrównoważony transport,
- zasoby naturalne,
- globalne partnerstwo,
- dobre rządzenie.

Obszary te podzielone są następnie na podtematy, które pozwalają na prezentację celów operacyjnych oraz działań Strategii. W sposób naturalny odzwierciedlają one również cel główny – osiągnięcia dobrze prosperującej, opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju gospodarki, jak również zasady przewodnie związane z dobrym rządzeniem.

Na potrzeby lepszego zobrazowania i umożliwienia właściwego zrozumienia sposobu funkcjonowania i budowy zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju, wskaźniki te prezentuje się w postaci trzypoziomowej piramidy (rys. 2.1.) obrazującej cele główne (poziom 1), cele operacyjne (poziom 2) i działania (poziom 3), uzupełnione wskaźnikami kontekstowymi, które dostarczają ważnych informacji z poszczególnych obszarów, ale nie monitorują bezpośrednio celów Strategii.

Stałemu monitorowaniu podlega jakość poszczególnych wskaźników za pomocą tzw. profili jakości – metryczek zawierających podstawowe metadane o wskaźniku (definicję, ocenę poziomu dokładności i porównywalności wskaźnika, a także poziom dostępności).

Rys. 2.1. **Piramida wskaźników zrównoważonego rozwoju UE**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat.

Eurostat na bieżąco gromadzi dane od krajów członkowskich i publikuje je na swojej stronie internetowej w zakładce „*Selected statistics – Sustainable development indicators*”. Regularnie co dwa lata ukazuje się raport Komisji Europejskiej (na podstawie raportu Eurostatu) monitorujący realizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE. Dokument ten przedstawia sytuację społeczno-gospodarczą UE monitorowaną przy pomocy wskaźników zrównoważonego rozwoju. Wydanie kolejnej edycji raportu Eurostatu planowane jest na II półrocze 2011 r.

Baza danych z zakresu zrównoważonego rozwoju jest zasilana głównie dzięki transmisji danych z poszczególnych krajów członkowskich. Często zdarza się, że w celu zapewnienia spójności metodologicznej oraz porównywalności pomiędzy krajami obliczenia wskaźników na podstawie danych surowych pochodzących ze statystyk narodowych są realizowane w Eurostacie. Taka sytuacja może być w niektórych przypadkach przyczyną różnic pomiędzy wskaźnikami liczonymi i udostępnianymi przez poszczególne kraje, a tymi prezentowanymi w bazie danych Eurostatu.

W Polsce dane zasilające bazę wskaźników zrównoważonego rozwoju prowadzoną przez Eurostat przygotowuje kilka instytucji, przede wszystkim Główny Urząd Statystyczny i Urzędy Statystyczne, jak również Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Finansów, Narodowy Bank Polski, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska i Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

III. Zrównoważony rozwój w prawie polskim

Polska uczestnicząc w Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” oraz podpisując trzy dokumenty o charakterze deklaratywnym: Deklarację z Rio na temat środowiska i rozwoju, Program Działań Agenda 21, Deklarację zasad zrównoważonego zarządzania lasami oraz dwie umowy globalne: Konwencję w sprawie zmian klimatu i Konwencję o różnorodności biologicznej zobowiązała się do wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju.

W 1991 r. Sejm RP przyjął Politykę Ekologiczną Państwa, która określiła cele i kierunki działania na rzecz poprawy stanu środowiska. Był to pierwszy tego typu strategiczny i kompleksowy program działania w kraju. Powstanie tego dokumentu zbliżyło Polskę do państw, które za podstawę dalszego rozwoju społecznego oraz gospodarczego uznały ideę trwałą i zrównoważonego rozwoju.

Rząd Polski w 2003 r. przyjął dokument „Zobowiązania Polski wynikające z postanowień zawartych w "Planie działań" Szczytu Ziemi w Johannesburgu – Program wdrażania”. Za priorytetowe zobowiązania z Johannesburga uznano 6 grup działań, w tym: zmianę wzorców produkcji i konsumpcji, racjonalne wykorzystywanie zasobów naturalnych oraz zapewnienie ochrony różnorodności biologicznej, wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, minimalizację niekorzystnego wpływu chemikaliów na zdrowie ludzkie, realizację zobowiązań dotyczących pomocy dla państw najuboższych oraz tworzenie instytucjonalnych ram dla zrównoważonego rozwoju.

Momentem przełomowym we wprowadzaniu koncepcji zrównoważonego rozwoju do prawodawstwa krajowego było uznanie w 1997 r. koncepcji zrównoważonego rozwoju za zasadę konstytucyjną.

Zrównoważony rozwój w Konstytucji RP i ustawach

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

W Polsce koncepcja zrównoważonego rozwoju została uznana za zasadę konstytucyjną. Zgodnie z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. stwierdza się, że *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*

Ponadto nawiązanie do koncepcji zrównoważonego rozwoju występuje w art. 74 w kontekście bezpieczeństwa ekologicznego oraz zasady sprawiedliwości pokoleniowej i ochrony środowiska:

1. *Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.*
2. *Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.*
3. *Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.*
4. *Władze publiczne wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.*

Zapis ten zobowiązuje władze publiczne do prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne obecnym i przyszłym pokoleniom.

Podsumowując problematykę zrównoważonego rozwoju w Konstytucji RP należy wskazać jej bezpośrednie występowanie w art. 5 oraz pośrednie w art. 74 w odniesieniu do bezpieczeństwa ekologicznego.

Ustawy

Pojęcie zrównoważonego rozwoju najszerszej zostało zdefiniowane w aktach prawnych z zakresu ochrony środowiska. Do najważniejszych z nich należy Ustawa **Prawo Ochrony Środowiska** z dnia 27 kwietnia 2001 r., w której w sposób kompleksowy uregulowane zostały zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jej zasobów.

W art. 1 Ustawy zostały określone zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju, a w szczególności:

- *zasady ustalania warunków ochrony zasobów środowiska, warunków wprowadzania substancji lub energii do środowiska oraz kosztów korzystania ze środowiska;*
- *obowiązki organów administracji;*
- *odpowiedzialność i sankcje.*

Pojęcie zrównoważonego rozwoju pojawia się w wielu innych artykułach, a najważniejsze z nich odnoszą się do definicji pojęcia zrównoważonego rozwoju, definicji ochrony środowiska oraz treści polityk strategii, planów i programów.

Pojęcie zrównoważonego rozwoju zdefiniowane jest w art. 3 pkt. 50 ustawy, zgodnie z którym: *Przez zrównoważony rozwój rozumie się taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.*

Pojęcie zrównoważonego rozwoju pojawia się w przepisach niniejszej ustawy odnoszących się między innymi do:

- **definicji ochrony środowiska**
Przez ochronę środowiska – rozumie się podjęcie lub zaniechanie działań, umożliwiające zachowanie lub przywracanie równowagi przyrodniczej; ochrona ta polega w szczególności na: racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom, przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego (art. 3 pkt 13).
- **treści polityk, strategii, planów i programów**
Polityki, strategie, plany lub programy dotyczące w szczególności przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, gospodarki przestrzennej, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu powinny uwzględniać zasady ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju (art. 8).

Kolejną ustawą, w której występuje pojęcie zrównoważonego rozwoju jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o **planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**. Za podstawę działań w zakresie kształtowania polityki przestrzennej przyjmuje się ład przestrzenny i zrównoważony rozwój, a przy sporządzaniu koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju uwzględnia się **zasady zrównoważonego rozwoju** w oparciu o przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne

uwarunkowania. Akt ten ma istotne znaczenie nie tylko dla ochrony środowiska, ale również dla całej gospodarki przestrzennej, która wpływa na działalność społeczną i gospodarczą (art. 1).

Z punktu widzenia realizacji, koncepcja zrównoważonego rozwoju występuje w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o **zasadach prowadzenia polityki rozwoju**. Politykę rozwoju zdefiniowano w art. 2: *Przez politykę rozwoju rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia **trwałego i zrównoważonego rozwoju** kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej.*

Trwały i zrównoważony rozwój jest podstawowym celem polityki rozwoju. Politykę tę prowadzą:

- Rada Ministrów (w skali kraju),
- samorząd województwa (w skali województwa),
- samorząd powiatowy i gminny (w skali lokalnej).

Polityka realizowana jest na podstawie strategii rozwoju, przy pomocy programów operacyjnych, w których nakreślono działania służące osiągnięciu celów.

Długookresowe strategie i programy

Z definicji zrównoważonego rozwoju zapisanej w Ustawie Prawo Ochrony Środowiska oraz z zasady Konstytucyjnej wynika, że wszelkie działania o charakterze społeczno-gospodarczym prowadzone w oparciu o cele nakreślone w strategiach, politykach i programach sektorowych oraz innych dokumentach dotyczących rozwoju społecznego i gospodarczego, czy ochrony środowiska i jego zasobów powinny być wzajemnie powiązane i realizowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Istotną rolę w kreowaniu celów i priorytetów związanych z długookresowym rozwojem kraju zgodnych z zasadą zrównoważonego rozwoju pełni „Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015”. Jest to dokument planistyczny, określający uwarunkowania, główne cele i kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

W Strategii określono wizję Polski w 2015 roku, zgodnie z którą będzie to kraj o wysokim poziomie i jakości życia mieszkańców oraz silnej i konkurencyjnej gospodarce, zdolnej do tworzenia nowych miejsc pracy. Państwo zobowiązało się do realizacji polityki zrównoważonego rozwoju przez integrowanie działań w sferze gospodarczej, społecznej i środowiskowej w interesie przyszłych pokoleń.

Za główny cel strategii przyjęto *podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski: poszczególnych obywateli i rodzin*. Osiągnięcie powyższego celu możliwe jest tylko w warunkach realizacji zasad zrównoważonego rozwoju oraz pielęgnowania i zachowania dziedzictwa kulturowego Polski. Strategia jako nadrzędny, wieloletni dokument strategiczny rozwoju społeczno-gospodarczego kraju stanowi wytyczną dla innych strategii i programów.

Strategiczne cele do realizacji zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju zostały określone również w następujących dokumentach strategicznych:

- „Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013” – dokument, który zakłada stworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.
- „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” – dokument określający kierunki rozwoju Polski do 2030 r. w obszarze polityki społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej, bezpieczeństwa energetycznego oraz sprawnego zarządzania państwem. Jest podstawą do tworzonej obecnie Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju znalazła swoje odzwierciedlenie w wielu strategiach, politykach i programach sektorowych oraz innych dokumentach strategicznych. Przykłady wybranych dokumentów przedstawiono poniżej:

- „Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” – dokument którego celem strategicznym jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju (mieszkańców, zasobów przyrodniczych, infrastruktury społecznej) i tworzenie podstaw do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.
- „Polityka klimatyczna Polski – Strategie redukcji emisji gazów cieplarnianych w Polsce do roku 2020” – dokument powstał w wyniku podjęcia działań zabezpieczających przed trwałymi zmianami klimatu na podstawie zaleceń ujętych w „Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu” oraz „Protokołu z Kioto”. Głównym celem działań jest włączenie się Polski do wysiłków społeczności międzynarodowej na rzecz ochrony klimatu globalnego poprzez wdrażanie *zasad zrównoważonego rozwoju*, zwłaszcza w zakresie poprawy wykorzystania energii, zwiększenia zasobów leśnych i glebowych kraju, racjonalizacji wykorzystania surowców i produktów przemysłu, racjonalizacji zagospodarowania odpadów, w sposób zapewniający osiągnięcie maksymalnych, długoterminowych korzyści gospodarczych, społecznych i politycznych.
- „Polityka energetyczna Polski do 2030 r.” – dokument określa podstawowe kierunki polityki energetycznej kraju. Cel główny to zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju.
- „Strategia zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju” – określająca kierunki koniecznych zmian mających na celu restrukturyzującą sektorów zasobochłonnych. Celem strategicznym jest rozdzielenie współzależności wzrostu gospodarczego od wzrostu zużycia zasobów przyrodniczych i wpływu na środowisko oraz poprawa jakości życia.
- „Polityka transportowa Państwa na lata 2006-2025” – wyznaczająca główne kierunki rozwoju transportu, kładzie nacisk na poprawę jakości i konkurencyjności polskiego transportu oraz zwiększenie bezpieczeństwa wszystkich użytkowników ruchu przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Cel podstawowy zapisany w polityce to zdecydowana poprawa jakości systemu transportowego i jego rozbudowa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Zintegrowane strategie rozwoju

Rada Ministrów w dniu 24 listopada 2009 r. przyjęła dokument *Plan uporządkowania strategii rozwoju*. Dokument ten stanowi jeden z elementów przedsięwzięcia mającego na celu uporządkowanie obowiązujących dokumentów strategicznych i ograniczenia liczby obowiązujących strategii do 9 nowych zintegrowanych strategii rozwoju, bazujących na diagnozie i rekomendacjach wynikających z raportu „Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe”¹.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. politykę rozwoju prowadzi się za pomocą następujących strategii rozwoju określonych w Art. 9. niniejszej ustawy:

- **długookresowa strategia rozwoju kraju (DSRK)** – dokument określający główne trendy, wyzwania, i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmujący okres co najmniej 15 lat;
- **średniookresowa strategia rozwoju kraju (ŚSRK)** – dokument określający podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym, obejmujący okres 4-10 lat, realizowany przez strategie rozwoju oraz przy pomocy programów,
- **inne strategie rozwoju** – dokumenty określające podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju w danych obszarach wskazanych w średniookresowej strategii rozwoju kraju, odnoszące się do rozwoju regionów, rozwoju przestrzennego, sektorów lub dziedzin, realizowane przy pomocy programów.

Tworzone strategie, jak również programy rozwoju w działaniach uwzględniać będą następujące zasady:

- zasada zrównoważonego rozwoju (równowaga celów gospodarczych, społecznych związanych z ochroną środowiska; całościowe spojrzenie na kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe);
- zasada niedyskryminacji w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym;
- zasada solidarności (w tym również solidarność wewnątrz- i międzypokoleniowa);
- zasada spójności (spójność terytorialna, regionalna, regulacyjna);
- zasada dobra publicznego i demokratycznego państwa.

Realizacji celów rozwojowych Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju służyć będzie przygotowanych obecnie 9 zintegrowanych strategii sektorowych:

1. Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki
2. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego
3. Strategia Rozwoju Transportu
4. Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko perspektywa 2020 r.
5. Sprawne Państwo 2011-2020
6. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego
7. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie
8. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa
9. Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2011-2022.

¹ Raport opracowany przez Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów (www.zds.kprm.gov.pl).

IV. Pojęcie oraz kryteria grupowania wskaźników zrównoważonego rozwoju

Pojęcie wskaźnika zrównoważonego rozwoju

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju to podstawowe narzędzie monitoringu odślaniające w sposób wymierny istotę tej koncepcji rozwoju. Umożliwiają, tak jak w tej publikacji, stworzenie statystycznego obrazu kraju z punktu widzenia implementacji nowego paradygmatu rozwoju.

W literaturze nie ma powszechnie przyjętej definicji „wskaźnika”. Na ogół „wskaźnik” i „miernik” są pojęciami używanymi zamiennie. Najważniejszą cechą wskaźnika jest porównywalność jego wartości (w odróżnieniu od cech wyrażonych na ogół wartościami bezwzględnyymi), umożliwiająca określenie pozycji danego obiektu/kraju na tle innych obiektów/krajów. W tym sensie wskaźnik jest funkcją jednej lub wielu cech i z reguły występuje jako tzw. miara natężenia, np. PKB per capita (wskaźnik jako funkcja PKB [cecha 1] i liczby ludności [cecha 2]) lub emisja pyłów na km² (wskaźnik jako funkcja emisji pyłów [cecha 1] i powierzchni [cecha 2]).

Rozróżnienie między „wskaźnikiem” a „indeksem” budzi nadal w praktyce analizy wskaźnikowej pewne nieporozumienia. W celu ich uniknięcia można przyjąć, że wskaźnik dotyczy pewnego stanu zjawiska, a indeks wyraża jego zmiany w czasie. Indeks wyraża więc dynamikę lub tempo zmian w czasie wartości wskaźnika lub wartości cechy statystycznej.

Dobór wskaźników i ich grupowanie

Podstawą tworzenia zestawów wskaźników zrównoważonego rozwoju jest różnego typu konkretyzacja tej koncepcji rozwoju dokonywana dla potrzeb monitorowania realizacji wielu dokumentów planistycznych (strategii, programów, polityk itp.) opracowywanych na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym oraz Unii Europejskiej jako całości poprzez określenie dla każdego poziomu uzgodnionego i dobrze określonego zestawu mierników.

Diagnozowanie postępów w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju nie jest możliwe bez precyzyjnej odpowiedzi na podstawowe pytanie:

⇒ co chcemy mierzyć? – jakie elementy tej koncepcji rozwoju są przedmiotem pomiaru?

Odpowiedź na to pytanie pozwala na ocenę na ile obecna statystyka publiczna może pomóc w tworzeniu spójnego systemu monitoringu tych postępów (lub regresu). Pytanie to wskazuje też na fundamenty tego monitoringu. Tworzy je konkretyzacja nowego paradygmatu rozwoju przez identyfikację:

⇒ zasad rozwoju, stanowiących „filtr” podstawowy dla selekcji wskaźników,

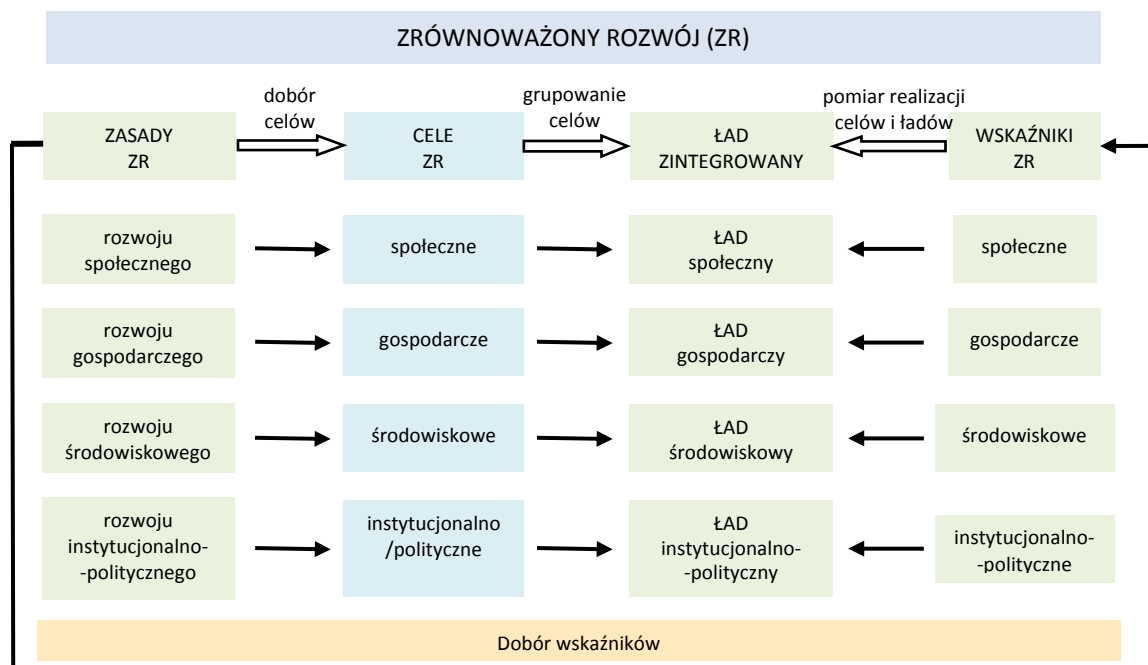
⇒ celów jako pozytywnych stanów docelowych rozwoju, opisanych w różnych dokumentach planistycznych,

⇒ łańców: społecznego, gospodarczego, środowiskowego i instytucjonalno-politycznego.

Zasady zrównoważonego rozwoju stanowią główny sprawdzian czy deklaracja realizacji koncepcji rozwoju zawarta w celach polityk (strategii, programów itp.) jest zgodna z istotą tej koncepcji. Kluczową zasadą jest tu z pewnością zasada sprawiedliwości międzypokoleniowej (*Wszystkie przyszłe pokolenia mają prawo żyć i korzystać ze wszystkich sobie znanych walorów środowiska, tak samo jak ty, albo jeszcze lepiej*¹). Szczególne znaczenie dla prawidłowego działania tego kryterium selekcji wskaźników należy przypisać zbiorom zasad przyjętym w „Deklaracji z Rio de Janeiro” (tzw. Karcie Ziemi – 27 zasad), przez Unię Europejską (7 głównych zasad), w polskiej polityce ekologicznej państwa (12 zasad) oraz Deklaracji Johannesburgskiej.

¹ Raport Komisji dla Światowej Konferencji ds. Środowiska i Rozwoju (WCED) „Our Common Future” (United Nation, New York 1987, s.47).

Kolejne poziomy konkretyzacji koncepcji rozwoju zrównoważonego, które mogą być poddane pomiarowi wskaźnikowemu mają wyraźnie charakter wzorców, do osiągnięcia których zrównoważone zmiany rozwojowe zmierzają. Dotyczy to zarówno kategorii ładów, jak i celów rozwoju. Wzajemne powiązania tych fundamentalnych dla prawidłowego pomiaru rozwoju zrównoważonego kategorii ilustruje rys. 4.1.

Rys. 4.1. Schemat budowy i grupowania krajowych wskaźników rozwoju zrównoważonego

Źródło: opracowanie własne.

Występująca na rys. 4.1 kategoria ładu zintegrowanego to kluczowe pojęcie związane z rozwojem zrównoważonym. Oznacza ono – w największym skrócie – spójne (niesprzeczne), jednoczesne tworzenie następujących ładów: społecznego, ekonomicznego, środowiskowego oraz instytucjonalno-politycznego w oparciu o co najmniej umiarkowany antropocentryzm lub – innymi słowy – integrowanie zjawisk społecznych, ekonomicznych i środowiskowych w oparciu o ład w zakresie etyki i moralności. Integralność ładów realizuje się poprzez zrównoważoną ochronę kapitału (środowiska) przyrodniczego, kapitału społecznego i ludzkiego oraz kapitału antropogenicznego (wytworzonego przez człowieka, a zwłaszcza kapitału kulturowego i ekonomicznego).

Strukturalną podstawę kształtowania ładu zintegrowanego tworzy system celów strategicznych o charakterze społecznym, gospodarczym, środowiskowych (ekologicznym) i instytucjonalno-politycznym. Dochodzenie do tych celów jako pozytywnych stanów docelowych w określonej perspektywie czasowej rejestrują wskaźniki zrównoważonego rozwoju.

Wśród licznych wymogów poprawności wskaźnika zrównoważonego rozwoju należy wyróżnić przede wszystkim:

- konieczność występowania i udowodnienia związku merytorycznego z opisywanym fragmentem (zjawiskiem) zrównoważonego rozwoju poprzez jednoznaczną odpowiedź na pytanie: czy rzeczywiście określony wskaźnik wyraża istotę zrównoważonego rozwoju, jaki konkretny ład (np. środowiskowy), jaką konkretną dziedzinę (np. zmiany klimatyczne) oraz jaką zasadę i cel rozwojowy wskaźnik opisuje?,
- poprawność formalną, ocenianą na podstawie ogólnych zasad poprawności budowy wskaźnika.

Struktura wskaźników według ładów

Strukturę krajowych wskaźników zrównoważonego rozwoju pogrupowaną według czterech ładów przedstawia poniższe zestawienie, które wyznacza jednocześnie układ treści tej publikacji.

Krajowe wskaźniki zrównoważonego rozwoju według ładów

Zrównoważony rozwój kraju		
Łady	Obszary tematyczne	Liczba wskaźników
1. Społeczny	1.1. Zmiany demograficzne	4
	1.2. Zdrowie publiczne	5
	1.3. Integracja społeczna	4
	1.4. Edukacja	3
	1.5. Dostęp do rynku pracy	5
	1.6. Bezpieczeństwo publiczne	2
	1.7. Zrównoważone wzorce konsumpcji	3
	razem	26
2. Gospodarczy	2.1. Rozwój gospodarczy	8
	2.2. Zatrudnienie	3
	2.3. Innowacyjność	4
	2.4. Transport	1
	2.5. Zrównoważone wzorce produkcji	3
razem	19	
3. Środowiskowy	3.1. Zmiany klimatu	3
	3.2. Energia	4
	3.3. Ochrona powietrza	4
	3.4. Ekosystemy morskie	1
	3.5. Zasoby słodkiej wody	3
	3.6. Użytkowanie gruntów	3
	3.7. Bioróżnorodność	2
	3.8. Gospodarka odpadami	4
razem	24	
4. Instytucjonalno-polityczny	4.1. Globalne partnerstwo	1
	4.2. Polityka spójności i efektywności	2
	4.3. Otwartość i uczestnictwo	3
	4.4. Aktywność obywatelska	1
razem	7	
Wskaźniki ogółem		76

Źródło: opracowanie własne.

V. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju

Ład społeczny

Wykaz wskaźników

Zmiany demograficzne

- Współczynnik przyrostu naturalnego
- Współczynnik dzietności
- Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat
- Wskaźnik migracji zagranicznych

Zdrowie publiczne

- Trwanie życia noworodka w zdrowiu
- Zgony niemowląt
- Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu
- Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych
- Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI

Integracja społeczna

- Zagrożenie ubóstwem trwałym
- Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- Nierówność rozkładu dochodów
- Zadłużenie gospodarstw domowych

Edukacja

- Kształcenie ustawiczne dorosłych
- Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi
- Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB

Dostęp do rynku pracy

- Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących
- Stopa bezrobocia długotrwałego
- Stopa bezrobocia
- Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych
- Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć

Bezpieczeństwo publiczne

- Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw
- Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności

Zrównoważone wzorce konsumpcji

- Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności
- Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca
- Spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych

Współczynnik przyrostu naturalnego

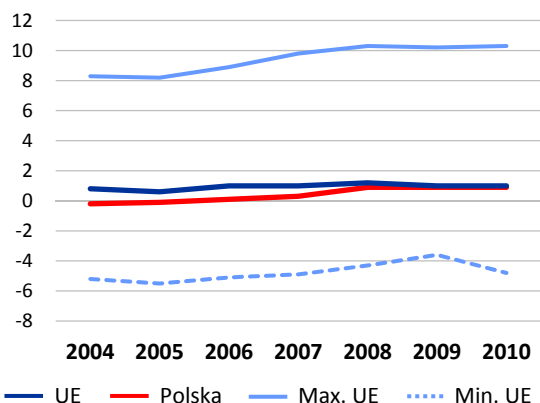
Nazwa wskaźnika	Współczynnik przyrostu naturalnego
Obszar tematyczny	Zmiany demograficzne
Definicja	Współczynnik przyrostu naturalnego stanowi stosunek przyrostu naturalnego do liczby ludności (stan na 30 VI według stałego miejsca zameldowania) w przeliczeniu na 1000 ludności. Przyrost naturalny ludności stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów w danym okresie.
Znaczenie	Wskaźnik jest ważnym narzędziem monitorowania procesów demograficznych wpływających na sytuację społeczno-ekonomiczną kraju. Ich poznanie pozwala na zaplanowanie działań mających na celu dostosowanie polityki społecznej do skutków zachodzących zmian i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom.

Tabela 1.1. **Współczynnik przyrostu naturalnego**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
-0,2	-0,1	0,1	0,3	0,9	0,9	0,9

W końcu 2010 r. ludność Polski liczyła 38200,0 tys. osób, czyli o ok. 33 tys. więcej niż przed rokiem. W 2010 r. odnotowano dodatni przyrost naturalny, który wyniósł 34,8 tys. Oznacza to, że na każde 10 tys. ludności przybyło 9 osób (przed rokiem było to 8 osób, natomiast na początku lat 90-tych ubiegłego stulecia było to ponad 40 osób). Od 2004 r. obserwowany jest systematyczny wzrost liczby urodzeń, a dodatni współczynnik przyrostu naturalnego utrzymuje się od 2006 r. i wykazuje tendencję rosnącą. Jest to niewątpliwie związane z faktem, że w dorosłe życie wkroczyło pokolenie wyżu demograficznego z początku lat 80-tych ubiegłego stulecia. Pomimo pozytywnych tendencji nadal dość niski współczynnik przyrostu naturalnego jest poważnym problemem w Polsce. Odnotowany w 2010 r. omawiany współczynnik na poziomie 0,9‰ powoduje, iż Polska znajduje się w końcu drugiej dziesiątki wśród krajów UE, należy zatem do państw powoli starzejących się z tendencją rosnącego przyrostu naturalnego.

Wykres 1.1. **Współczynnik przyrostu naturalnego**

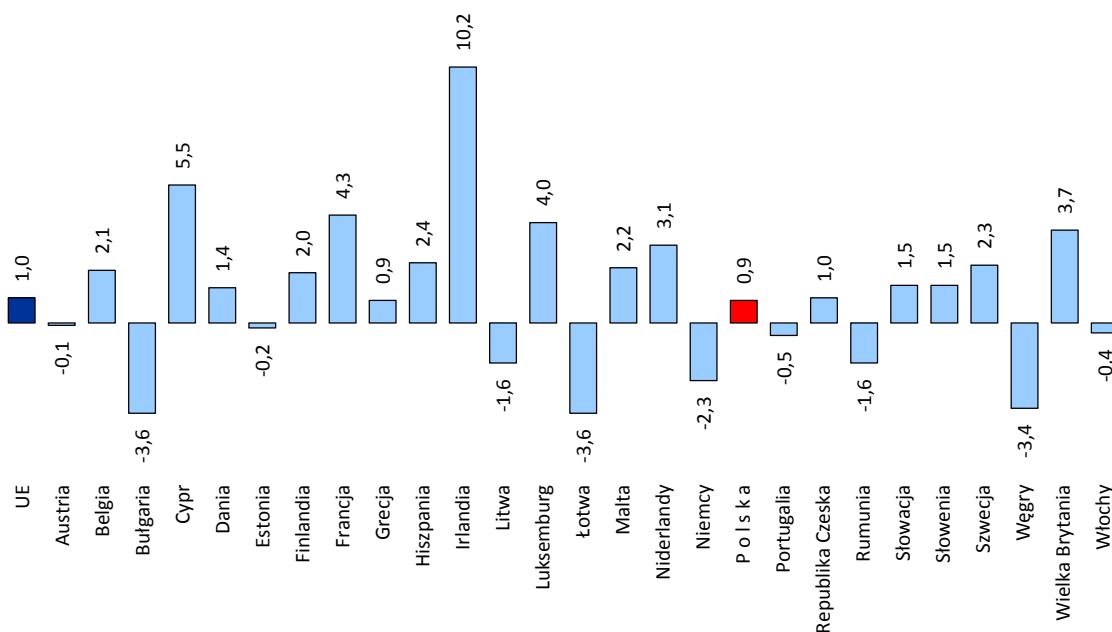
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	0,8	-0,2	8,3	-5,2
2005	0,6	-0,1	8,2	-5,5
2006	1,0	0,1	8,9	-5,1
2007	1,0	0,3	9,8	-4,9
2008	1,2	0,9	10,3	-4,3
2009	1,0	0,9	10,2	-3,6
2010	1,0	0,9	10,3	-4,8

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. dla większości krajów UE wskaźnik przyrostu naturalnego przyjmował wartości dodatnie. Najwyższy wskaźnik odnotowano w Irlandii (10,2‰), natomiast najniższy na Łotwie i w Bułgarii (minus 3,6‰).

Wykres 1.2. **Współczynnik przyrostu naturalnego w krajach UE w 2009 r.**

Źródło: dane Eurostat.

Współczynnik dzietności

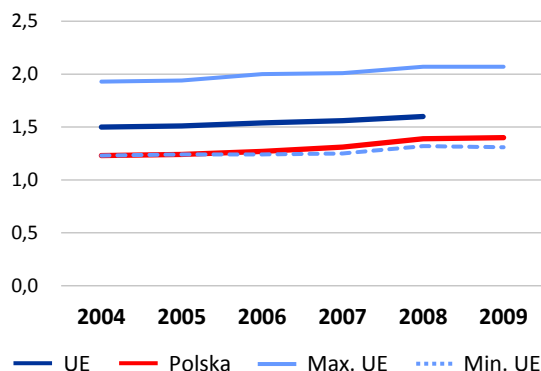
Nazwa wskaźnika	Współczynnik dzietności
Obszar tematyczny	Zmiany demograficzne
Definicja	Współczynnik dzietności oznacza liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezienne.
Znaczenie	Zmiany demograficzne są jednym z najpoważniejszych wyzwań w najbliższych latach. Związane są one m. in. z niskim przyrostem naturalnym, spadkiem dzietności i związanym z tym procesem starzenia się społeczeństwa. Dłuższy okres utrzymywania się niskiego współczynnika dzietności w połączeniu ze wzrostem średniej długości życia oraz fakt, że pokolenie wyżu demograficznego wchodzi w wiek emerytalny jest ogromnym wyzwaniem w odniesieniu do stabilności finansowej systemów emerytalnych oraz rynku pracy.

Tabela 1.2. **Współczynnik dzietności**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1,23	1,24	1,27	1,31	1,39	1,40	1,38

Na progu dwudziestego pierwszego wieku w Polsce nastąpiła gwałtowna zmiana wzorców tworzenia rodzin i postaw prokreacyjnych, skutkująca spadkiem dzietności, co w efekcie prowadzi do procesu starzenia się społeczeństwa. Pomimo rosnącej w ostatnich latach liczby urodzeń, poziom reprodukcji nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, co oznacza, że liczba ludności w wieku produkcyjnym będzie się w dalszym ciągu zmniejszać. Najbardziej korzystną sytuację demograficzną określa współczynnik kształtujący się na poziomie 2,10 – 2,15, tzn. gdy w danym roku na 1 kobietę w wieku 15-49 lat przypada średnio dwoje dzieci. W Polsce w latach 2004-2010 zanotowano systematyczny wzrost omawianego wskaźnika. W roku 2010 wyniósł on 1,38, tj. o 0,16 pkt proc. więcej w stosunku do 2003 r., w którym odnotowano najniższy poziom tego wskaźnika od ponad 50 lat.

Wykres 1.3. **Współczynnik dzietności**

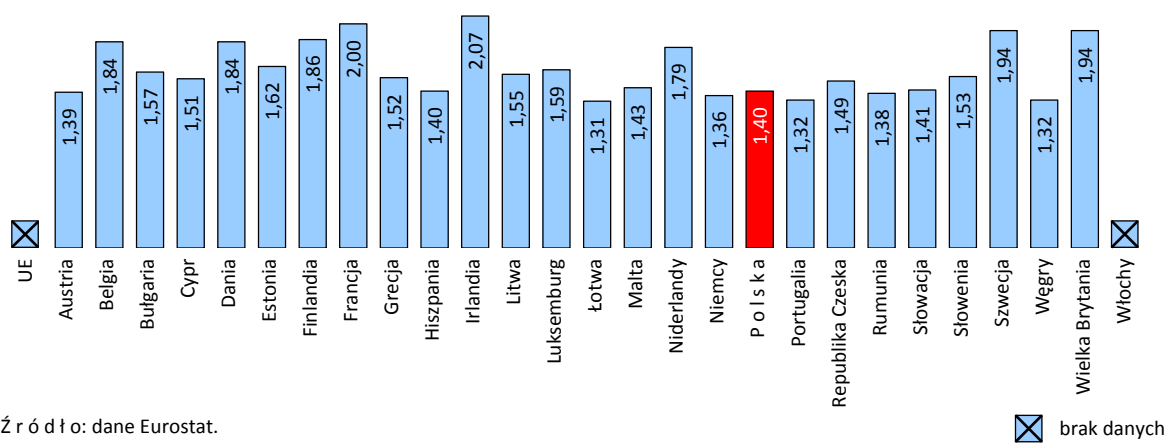
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	1,50	1,23	1,93	1,23
2005	1,51	1,24	1,94	1,24
2006	1,54	1,27	2,00	1,24
2007	1,56	1,31	2,01	1,25
2008	1,60	1,39	2,07	1,32
2009	.	1,40	2,07	1,31

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W porównaniu z krajami UE współczynnik dzietności w Polsce w 2009 r. był jednym z niższych. Najwyższą wartość wskaźnika zbliżoną do najbardziej korzystnego dla sytuacji demograficznej odnotowano w Irlandii i Francji. Natomiast najniższą w Portugalii, na Węgrzech i Łotwie.

Wykres 1.4. **Współczynnik dzietności w krajach UE w 2009 r.**

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat

Nazwa wskaźnika	Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat
Obszar tematyczny	Zmiany demograficzne
Definicja	Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat wyraża średnią liczbę lat, jaką ma do przeżycia osoba w wieku 65 lat przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu dla którego opracowano tablice trwania życia. Wskaźnik prezentowany jest dla mężczyzn i kobiet.
Znaczenie	Wydłużanie się życia ludności świadczy o poprawie jakości życia obywateli i jest odzwierciedleniem stanu zdrowia ludności. Dłuższe życie ludności i związane z tym starzenie się społeczeństwa stanowi istotne wyzwanie dla społeczeństw w odniesieniu do stabilności finansowej systemów emerytalnych, rynku pracy oraz opieki społecznej.

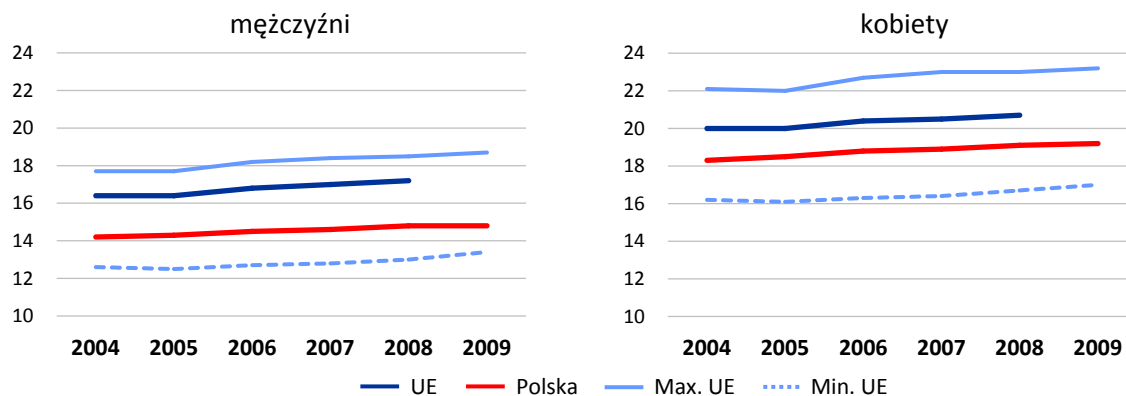
Tabela 1.3. **Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat według płci (lata)**

Płeć	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Mężczyźni	14,2	14,3	14,5	14,6	14,8	14,8	15,1
Kobiety	18,3	18,5	18,8	18,9	19,1	19,2	19,4

Przeciętne dalsze trwanie życia jest ważnym wskaźnikiem oceny stanu zdrowia populacji. W latach 2004-2010 utrzymywało się trwające od wielu lat systematyczne wydłużanie się życia mieszkańców Polski. Dalsze trwanie życia mężczyzny, który w 2010 r. miał 65 lat było o 0,9 roku dłuższe niż mężczyzny w wieku 65 lat w 2004 r. Dla kobiet dalsze trwanie życia wydłużyło się w okresie ostatnich sześciu lat o 1,1 roku. Ze względu na występujące w Polsce zjawisko wysokiej nadumieralności mężczyzn, różnica pomiędzy dalszym trwaniem życia kobiet i mężczyzn w wieku 65 lat jest znacząca i zwiększa się – w 2004 r. wynosiła 4,1 lata, a w 2010 r. już 4,3 lata.

Pomimo pozytywnych tendencji związanych z wydłużaniem się życia mieszkańców Polski, przeciętne dalsze trwanie życia zarówno mężczyzn jak i kobiet w wieku 65 lat znacznie odstaje od przeciętnych wartości dla UE. Dane dotyczące dalszego trwania życia osób w wieku 65 lat wskazują, że długość życia mężczyzn i kobiet będzie wzrastać, co doprowadzi do zwiększenia liczby osób starszych.

Wykres 1.5. **Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat (lata)**

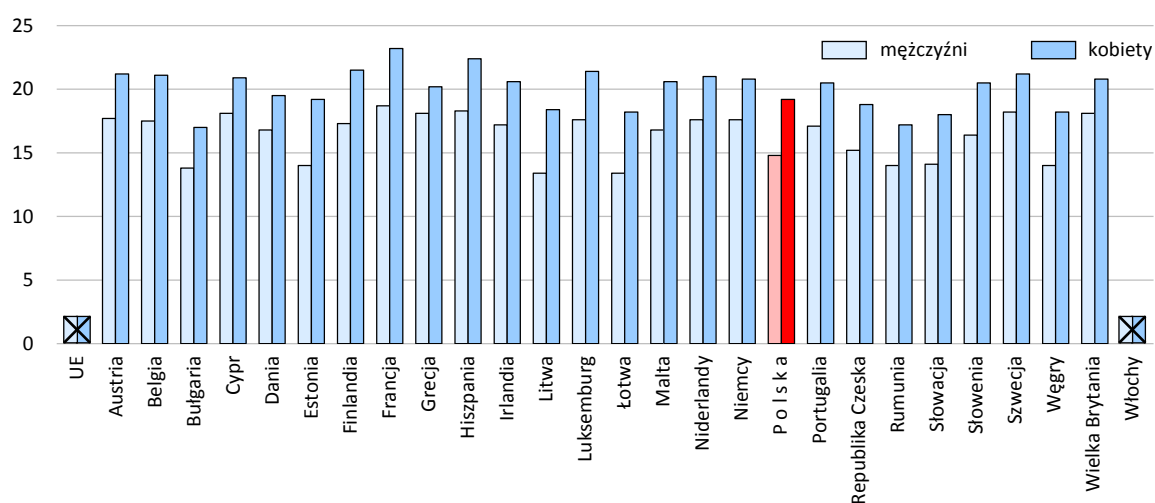
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
	Mężczyźni				Kobiety			
2004	16,4	14,2	17,7	12,6	20,0	18,3	22,1	16,2
2005	16,4	14,3	17,7	12,5	20,0	18,5	22,0	16,1
2006	16,8	14,5	18,2	12,7	20,4	18,8	22,7	16,3
2007	17,0	14,6	18,4	12,8	20,5	18,9	23,0	16,4
2008	17,2	14,8	18,5	13,0	20,7	19,1	23,0	16,7
2009	.	14,8	18,7	13,4	.	19,2	23,2	17,0

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. wśród krajów należących do UE najwyższe przeciętne dalsze trwanie życia zarówno dla mężczyzn jak i kobiet w wieku 65 lat zanotowano we Francji (odpowiednio: 18,7 lat i 23,2 lata). Najniższą wartość dla mężczyzn zaobserwowano na Łotwie i na Litwie (po 13,4 lata), natomiast dla kobiet w Bułgarii (17,0 lat).

Wykres 1.6. **Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat w krajach UE w 2009 r. (lata)**

Źródło: dane Eurostat.

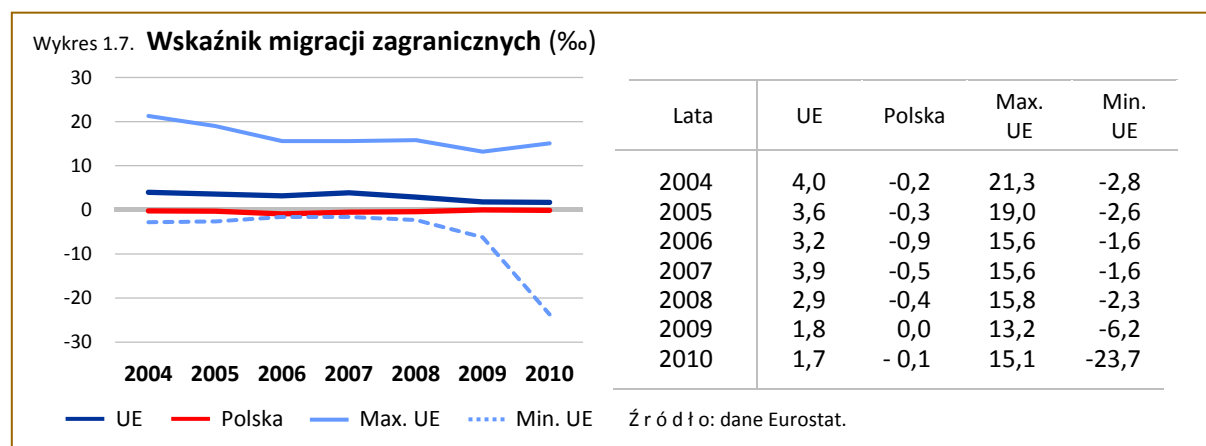
Wskaźnik migracji zagranicznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik migracji zagranicznych
Obszar tematyczny	Zmiany demograficzne
Definicja	Wskaźnik migracji zagranicznych definiowany jest jako iloraz salda migracji zagranicznych na pobyt stały w ciągu roku do liczby ludności zameldowanej na pobyt stały w dniu 30 VI danego roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Saldo migracji jest to różnica (ujemna lub dodatnia) pomiędzy napływem (imigracja) i odpływem (emigracja) ludności.
Znaczenie	Migracja jest ważnym elementem zmian demograficznych zachodzących na poziomie krajowym, może częściowo zrównoważyć skutki starzenia się społeczeństwa, ma również wpływ na rozmiar zasobów siły roboczej i rozwój gospodarczy kraju.

Tabela 1.4. Wskaźnik migracji zagranicznych (‰)

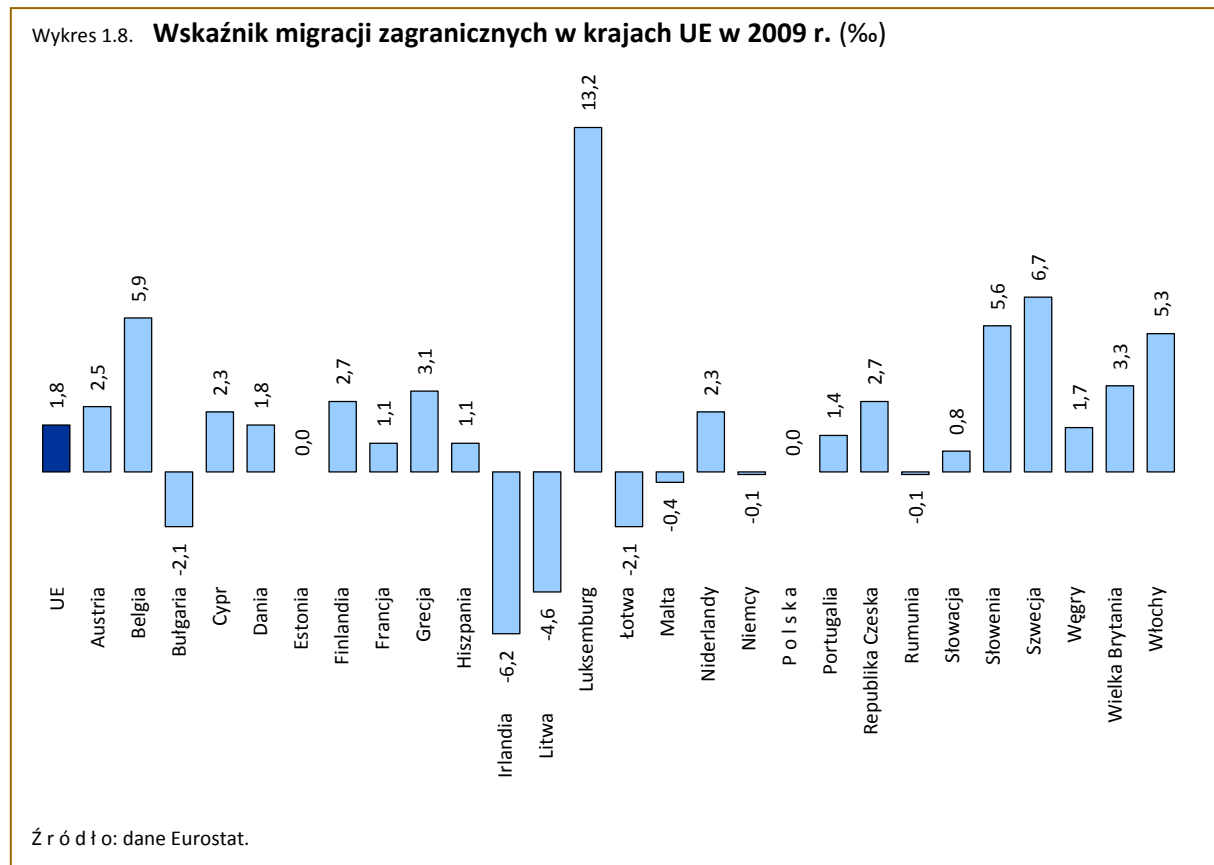
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
-0,2	-0,3	-0,9	-0,5	-0,4	-0,0	-0,1

Migracje ludności obok przyrostu naturalnego są czynnikiem kształtującym stan ludności. W latach 2004-2010 odnotowano większy odpływ ludności kraju na pobyt stały niż napływ w celu osiedlenia się na pobyt stały. W 2010 r. ujemne saldo migracji zagranicznych tzw. definitywnych wyniosło 2,1 tys. osób. Za granicę na pobyt stały wyjechało 17,4 tys. Polaków i było to o 29,6 tys. osób mniej niż w 2006 r., w którym odnotowano największą liczbę osób wyjeżdżających na pobyt stały za granicę. Systematycznemu spadkowi liczby emigracji zagranicznych towarzyszył w latach 2004-2010 wzrost liczby imigrantów (z 9,5 tys. w 2004 r. do 15,2 tys. w 2010 r.).

Porównania międzynarodowe

Dla większości krajów UE w latach 2004-2009 wskaźnik migracji zagranicznych był dodatni. Ujemną wartość tego wskaźnika we wszystkich omawianych okresach zaobserwowano na Litwie oraz na Łotwie. Natomiast największą wartość dodatnią wskaźnika w 2009 r., jak i w latach poprzednich, odnotowano w Luksemburgu.

Trwanie życia noworodka w zdrowiu

Nazwa wskaźnika	Trwanie życia noworodka w zdrowiu
Obszar tematyczny	Zdrowie publiczne
Definicja	<p>Wskaźnik trwania życia noworodka w zdrowiu określa liczbę lat, które osoba, w momencie urodzenia, przeżyje w dobrym zdrowiu. Jest wskaźnikiem oczekiwanego zdrowia, który łączy dane o zachorowalności oraz umieralności.</p> <p>Wskaźnik jest obliczany przy wykorzystaniu parametrów przeciętnego trwania życia i częstotliwości występowania ograniczenia sprawności. Do wyliczenia wskaźnika przyjmuje się liczbę ludności w podziale na grupy wiekowe, odznaczające się dobrym lub złym stanem zdrowia oraz informacje o śmiertelności według określonych grup wiekowych.</p> <p>Dobry stan zdrowia definiowany jest jako brak ograniczeń w funkcjonowaniu lub brak kalectwa.</p> <p>Wskaźnik prezentowany jest dla mężczyzn i kobiet.</p>
Znaczenie	Trwanie życia w zdrowiu jest jednym z podstawowych wskaźników oceny stanu zdrowia społeczeństwa, świadczącym o stanie zdrowia całej populacji oraz jakości opieki zdrowotnej i warunków życia. Służy ocenie sytuacji zdrowotnej ludności. Jest skutecznym wskaźnikiem monitorowania procesu tzw. zdrowego starzenia się ludności.

Tabela 1.5. **Trwanie życia noworodka w zdrowiu (lata)**

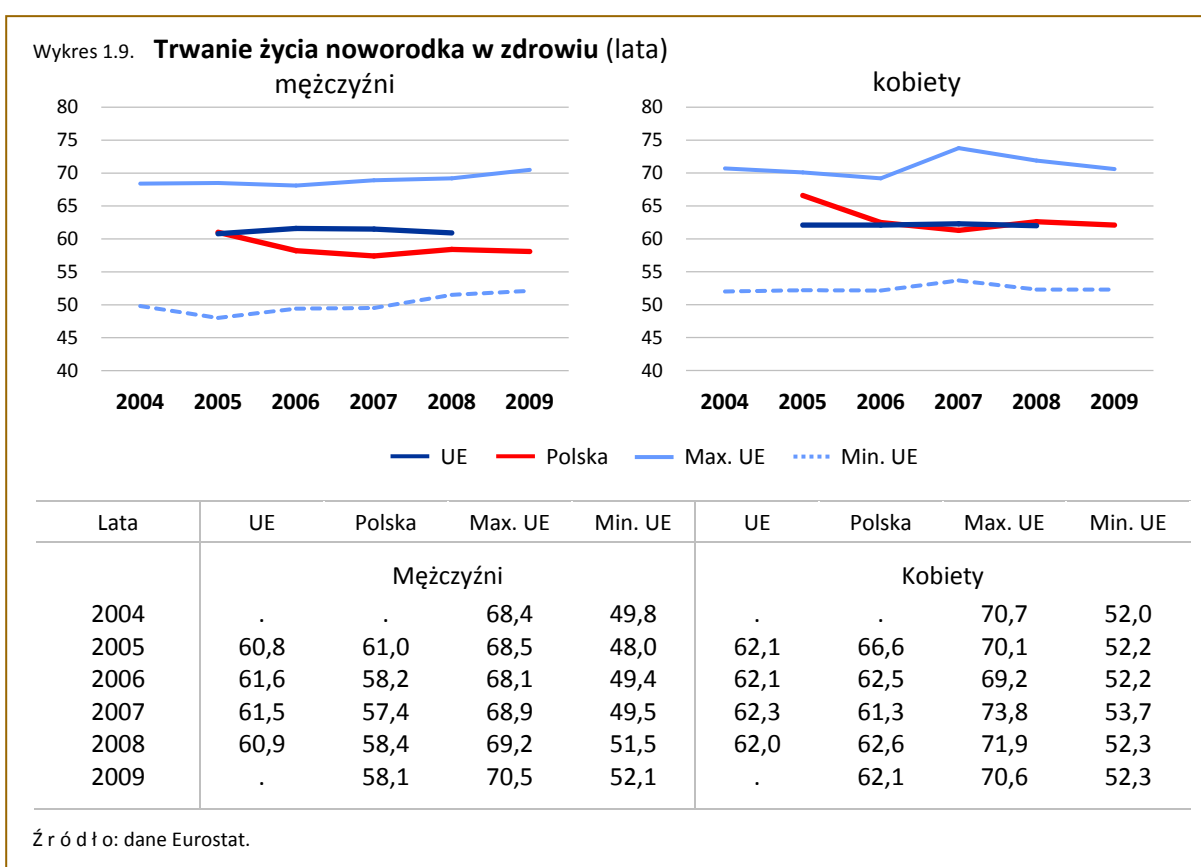
Płeć	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mężczyźni	61,0	58,2	57,4	58,4	58,1
Kobiety	66,6	62,5	61,3	62,6	62,1

Źródło: dane Eurostat.

Wskaźnik trwania życia noworodka w zdrowiu jest nazywany także współczynnikiem oczekiwanej długości życia bez niepełnosprawności. Określa on długość życia oraz jakość życia odnosząc się do zdrowia. Wskaźnik lat przeżytych w zdrowiu został opracowany na podstawie obserwacji, że nie wszystkie lata, określone przez oczekiwaną długość życia (przeciętne dalsze trwanie życia) są przeżywane w pełnym zdrowiu.

Zarówno pod względem oczekiwanej długości życia jak i lat przeżytych w zdrowiu Polska wciąż odstaje od większości krajów UE. Pomimo osiągniętego postępu oczekiwana długość życia zarówno mężczyzn jak i kobiet była krótsza niż przeciętna w UE. Między oczekiwaną długością życia kobiet i mężczyzn występuje zazwyczaj różnica z korzyścią dla kobiet, co jest wynikiem zjawiska nadumieralności mężczyzn.

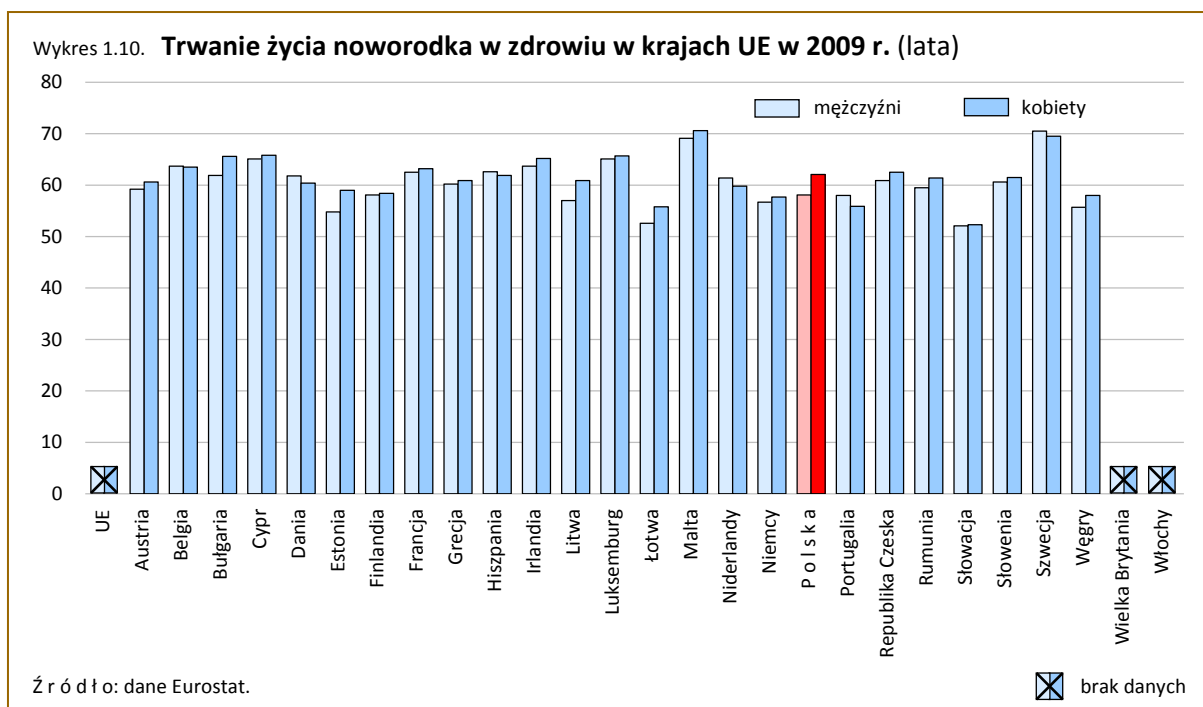
W 2009 r. w Polsce długość lat trwania życia w zdrowiu, od momentu urodzenia, wyniosła dla kobiet 62,1 lat, co stanowiło prawie 74% oczekiwanej długości ich życia. Noworodek płci męskiej miał do przeżycia w zdrowiu 4 lata mniej – 58,1 lat, co stanowiło prawie 73% oczekiwanej długości życia mężczyzn. W 2009 r. różnica pomiędzy oczekiwaną długością życia kobiet i mężczyzn wyniosła 4,0 lata; w odniesieniu do 2005 r. uległa zmniejszeniu o 1,6 roku.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. przeciętna, oczekiwana długość życia w zdrowiu kształtowała się u kobiet w Polsce na poziomie zbliżonym do średniego wskaźnika dla krajów członkowskich UE. Była o 9,8 roku dłuższa od najniższego wskaźnika, odnotowanego w Słowacji i o 8,5 roku krótsza w porównaniu z najkorzystniejszym wskaźnikiem, który posiadała Malta (70,6 lat).

W przypadku mężczyzn długość lat życia w zdrowiu noworodka była o 6,0 lat dłuższa niż w Słowacji (najniższy wskaźnik wśród krajów członkowskich UE) i o 12,4 lat krótsza niż przeciętna długość lat mieszkańca Szwecji – 70,5 lat (najwyższy wskaźnik wśród krajów członkowskich UE).

Zgony niemowląt

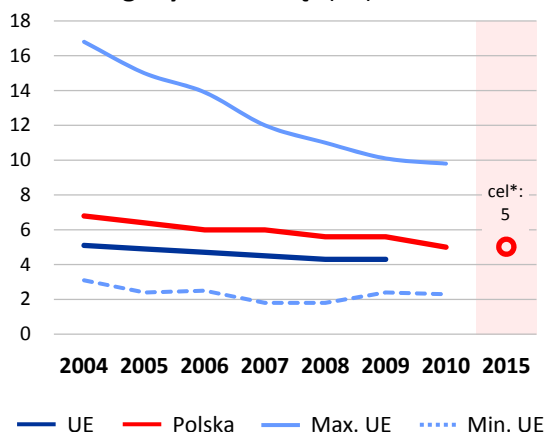
Nazwa wskaźnika	Zgony niemowląt
Obszar tematyczny	Zdrowie publiczne
Definicja	Wskaźnik dotyczący zgonów niemowląt jest obliczany jako iloraz liczby zgonów niemowląt (dzieci poniżej 1 roku życia) i liczby urodzeń żywych w danym okresie w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych.
Znaczenie	Wskaźnik zgonów niemowląt w sposób syntetyczny odzwierciedla stan zdrowia społeczeństwa i poziom świadczeń zdrowotnych. Spadek zgonów niemowląt będzie świadczył m.in. o poprawie poziomu życia, rozwoju zachowań prozdrowotnych kobiet w ciąży, rozwoju medycyny w kierunku poprawy jakości opieki medycznej w związku z ciążą, porodem i połogiem.

Tabela 1.6. **Zgony niemowląt (‰)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
6,8	6,4	6,0	6,0	5,6	5,6	5,0

Umieralność niemowląt, tzn. dzieci, które nie ukończyły pierwszego roku życia zmniejsza się systematycznie od lat. W 2010 r. zmarło 2057 dzieci w wieku poniżej 1 roku, o 366 mniej niż w 2004 r. Współczynnik zgonów niemowląt ukształtował się na poziomie 5,0‰ i był niższy o 1,8 pkt w porównaniu z 2004 r. Z ogólnej liczby zgonów niemowląt w 2010 r., 52,8% zmarło w okresie pierwszego tygodnia, a kolejne 18,6% – przed ukończeniem pierwszego miesiąca życia (w 2004 r. odpowiednio 52,8% i 19,9%). Najczęstszą przyczyną zgonów niemowląt są stany chorobowe powstające w okresie okołoporodowym, czyli w trakcie trwania ciąży matki i w okresie pierwszych 6 dni życia noworodka. Kolejną przyczyną zgonów są wady rozwojowe wrodzone. Pozostałe zgony są powodowane chorobami nabytymi w okresie niemowlęcym lub urazami. W 2010 r. współczynnik umieralności okołoporodowej (urodzenia martwe i zgony niemowląt w wieku 0-6 dni przypadające na 1000 urodzeń żywych i martwych) wyniósł 6,8‰ i podobnie jak ogólny współczynnik zgonów niemowląt, wykazywał tendencję spadkową (w 2004 r. wyniósł 8,5‰).

Wykres 1.11. Zgony niemowląt (%)

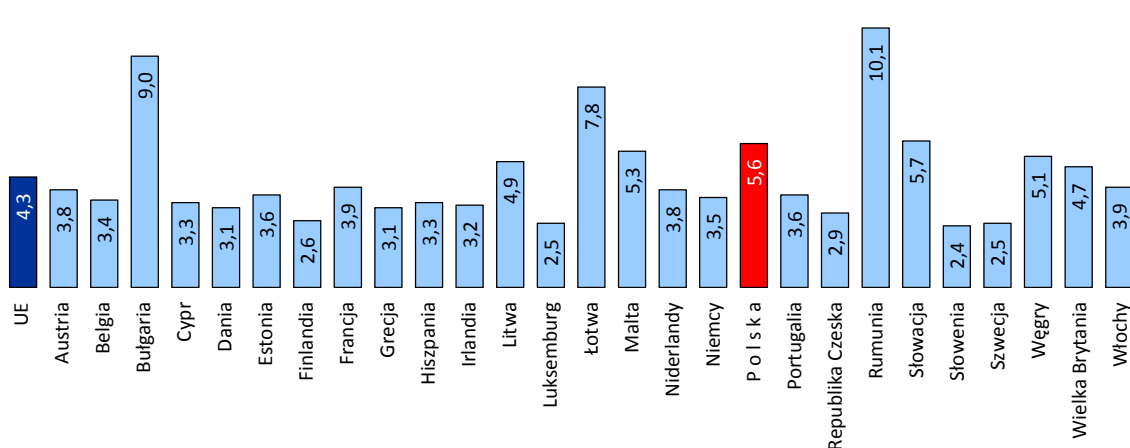
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	5,1	6,8	16,8	3,1
2005	4,9	6,4	15,0	2,4
2006	4,7	6,0	13,9	2,5
2007	4,5	6,0	12,0	1,8
2008	4,3	5,6	11,0	1,8
2009	4,3	5,6	10,1	2,4
2010	.	5,0	9,8	2,3

* Według „Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015”.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. w Polsce wskaźnik umieralności niemowląt kształtował się na poziomie 5,6 zgonów na 1000 urodzeń żywych i był wyższy od współczynnika w UE (w 2009 r. 4,3 na 1000 urodzeń żywych). Wśród krajów UE najtrudniejszą sytuację odnotowano w Rumunii (10,1 zgonów na 1000 urodzeń żywych) i w Bułgarii (9,0 na 1000 urodzeń żywych). Najniższą śmiertelność niemowląt odnotowano w Słowenii (2,4 na 1000 urodzeń żywych) oraz w Szwecji i Luksemburgu (2,5 na 1000 urodzeń żywych).

Wykres 1.12. Zgony niemowląt w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu

Nazwa wskaźnika	Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu
Obszar tematyczny	Zdrowie publiczne
Definicja	<p>Wskaźnik oczekiwanego trwania życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (DFLE) określa liczbę lat, które osoba w wieku 65 lat może jeszcze przeżyć w dobrym zdrowiu definiowanym jako brak ograniczeń w funkcjonowaniu lub brak kalectwa.</p> <p>Wskaźnik jest obliczany przy wykorzystaniu parametrów przeciętnego trwania życia i częstotliwości występowania ograniczenia sprawności. Do wyliczenia wskaźnika przyjmuje się liczbę ludności w podziale na grupy wiekowe, odznaczające się dobrym lub złym stanem zdrowia oraz informacje o śmiertelności według określonych grup wiekowych.</p> <p>Wskaźnik prezentowany jest dla mężczyzn i kobiet.</p>
Znaczenie	<p>Jest jednym z podstawowych wskaźników oceny stanu zdrowia społeczeństwa, świadczy o jakości życia całej populacji, jakości opieki zdrowotnej i warunkach życia społeczności. Służy ocenie sytuacji zdrowotnej ludności. Długość życia w zdrowiu stanowi miarę stanu pełnej efektywności działań i produktywności człowieka tj. stanu pełnej aktywności życiowej. Jest skutecznym wskaźnikiem pozwalającym monitorować proces tzw. zdrowego starzenia się ludności.</p>

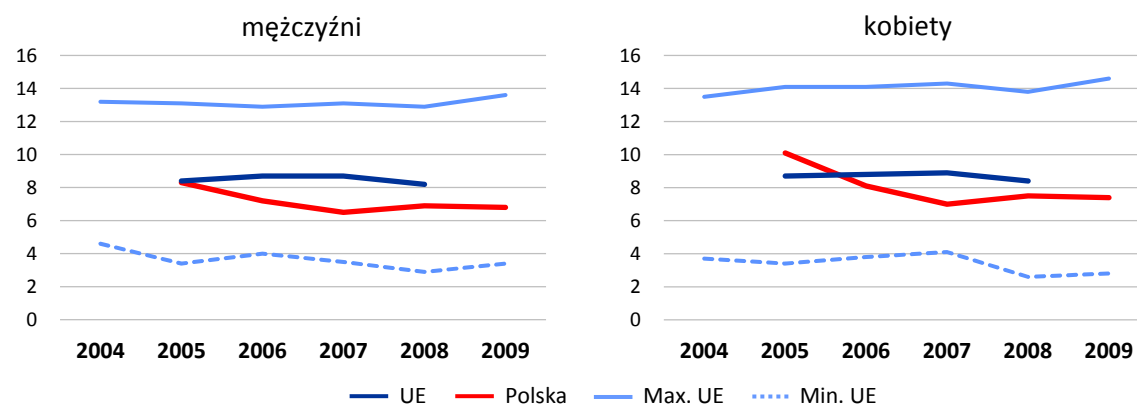
Tabela 1.7. **Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (lata)**

Płeć	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mężczyźni	8,3	7,2	6,5	6,9	6,8
Kobiety	10,1	8,1	7,0	7,5	7,4

Źródło: dane Eurostat.

Wśród osób starszych, dysproporcje współczynnika oczekiwanej długości lat przeżytych w zdrowiu są nieznaczne, przeciętna Polka w wieku 65 lat miała do przeżycia w zdrowiu w 2009 r. dalsze 7,4 lat, nieco mniej przeciętny mężczyzna – 6,8 lat. Biorąc za podstawę wiek 65 lat, wskazuje to na możliwość dożycia w zdrowiu do ok. 72 lat. Na tle krajów członkowskich UE wskaźniki dla Polski kształtują się poniżej średniej obliczonej dla 27 członków Unii i są niższe zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn. W UE średnie wskaźniki dla mężczyzn i kobiet przyjmują podobne wartości.

Wykres 1.13. **Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (lata)**

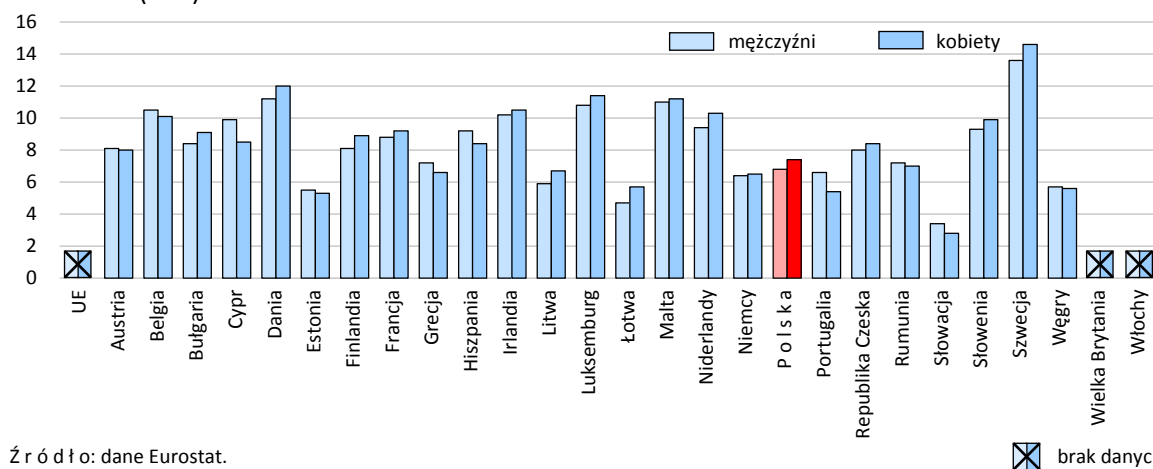
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
	Mężczyźni				Kobiety			
2004	.	.	13,2	4,6	.	.	13,5	3,7
2005	8,4	8,3	13,1	3,4	8,7	10,1	14,1	3,4
2006	8,7	7,2	12,9	4,0	8,8	8,1	14,1	3,8
2007	8,7	6,5	13,1	3,5	8,9	7,0	14,3	4,1
2008	8,2	6,9	12,9	2,9	8,4	7,5	13,8	2,6
2009	.	6,8	13,6	3,4	.	7,4	14,6	2,8

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. minimalny wskaźnik, wśród krajów członkowskich UE odnotowano na Słowacji, gdzie przeciętnie kobieta w wieku 65 lat miała do przeżycia w zdrowiu dalszych 2,8 lat. Nieznacznie więcej, bo dalszych 3,4 lat miał do przeżycia bez niepełnosprawności mężczyzna w wieku 65 lat. Wskazuje to na możliwość przeżycia w pełni sprawności do ok. 68 lat. Najbardziej korzystne w UE wskaźniki odnotowano w Szwecji, gdzie dalsza liczba lat do przeżycia bez niepełnosprawności w wieku 65 lat, kształtowała się na poziomie 14,6 lat dla kobiet i 13,6 lat dla mężczyzn. Wskazuje to na możliwość dożycia, w pełni sił i sprawności do ok. 79 lat.

Wykres 1.14. **Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu w krajach UE w 2009 r. (lata)**

Źródło: dane Eurostat.

Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych

Nazwa wskaźnika	Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych
Obszar tematyczny	Zdrowie publiczne
Definicja	Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych określają ile zgonów z powodu chorób układu krążenia i nowotworów złośliwych wystąpiłoby w danej populacji (w przeliczeniu na 100 tys. ludności) gdyby struktura wieku była taka sama jak struktura wieku populacji przyjętej za standard. Wskaźnik prezentowany jest dla ludności ogółem oraz według płci.
Znaczenie	Choroby układu krążenia i nowotwory należą do chorób cywilizacyjnych. Stanowią narastający problem zdrowotny i ekonomiczny, są przyczyną umieralności przedwczesnej, stanowią jedną z najważniejszych przyczyn absencji chorobowej, hospitalizacji oraz inwalidztwa. Wpływają w znaczący sposób na jakość życia Polaków. Współczynnik umieralności obrazuje rzeczywiste zagrożenie populacji, jednocześnie docelowo świadczy o poziomie stanu świadomości społeczeństwa w zakresie stosowania profilaktyki zdrowotnej oraz o sprawności leczenia i jakości działania krajowego systemu opieki medycznej.

Tabela 1.8. **Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych**

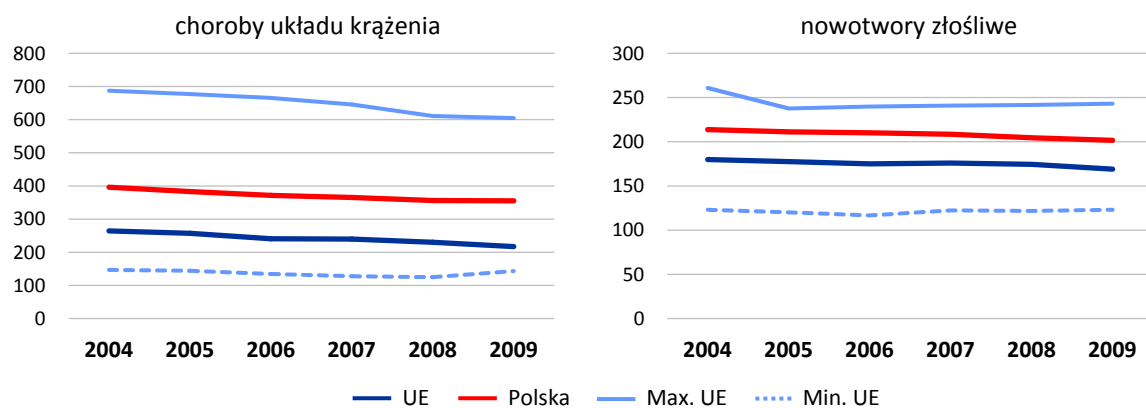
Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Choroby układu krążenia:						
o g ó ł e m	396,3	383,2	371,5	365,2	356,4	355,4
mężczyźni	509,0	491,4	479,1	471,9	463,0	463,6
kobiety	313,7	303,2	291,3	285,3	276,8	275,2
Nowotwory złośliwe:						
o g ó ł e m	213,8	211,3	210,1	208,6	204,6	201,6
mężczyźni	302,5	295,6	293,2	290,6	284,1	279,5
kobiety	154,9	155,3	154,8	154,4	152,0	150,0

Źródło: dane Eurostat.

Dominującą przyczyną zgonów w Polsce są choroby układu krążenia. W latach 2006-2009 zanotowano wzrost liczby zgonów z powodu tych chorób. Niemalże co drugi Polak umiera z powodu chorób układu krążenia. W 2009 r. przyczyny te były powodem 94,4 tys. zgonów kobiet i 83,6 tys. zgonów u mężczyzn.

Najczęstszymi przyczynami umieralności są: choroba niedokrwienna serca (47,8 tys. zgonów), w tym ostry zawał serca (18,8 tys.), choroby naczyń mózgowych (36,4 tys. zgonów), miażdżyca (33,2 tys. zgonów) i niewydolność serca (30,3 tys. zgonów).

Wykres 1.15. **Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych**

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
	Choroby układu krążenia				Nowotwory złośliwe			
2004	264,3	396,3	687,3	146,7	179,9	213,8	260,8	123,1
2005	257,2	383,2	677,4	144,1	177,6	211,3	237,7	120,3
2006	240,6	371,5	665,7	134,4	175,0	210,1	239,9	116,8
2007	239,6	365,2	645,7	128,0	175,9	208,6	240,9	122,4
2008	230,2	356,4	611,3	124,7	174,5	204,6	241,7	121,8
2009	217,3	355,4	605,0	143,2	169,0	201,6	243,3	123,1

Źródło: dane Eurostat.

Udział zgonów z powodu zawału serca w ogólnej liczbie zgonów z powodu chorób układu krążenia w roku 2009 był o 4,1 pkt proc. mniejszy niż w 2004 r., co może świadczyć o bardziej skutecznej walce z zawałem serca niż z innymi chorobami serca i naczyń.

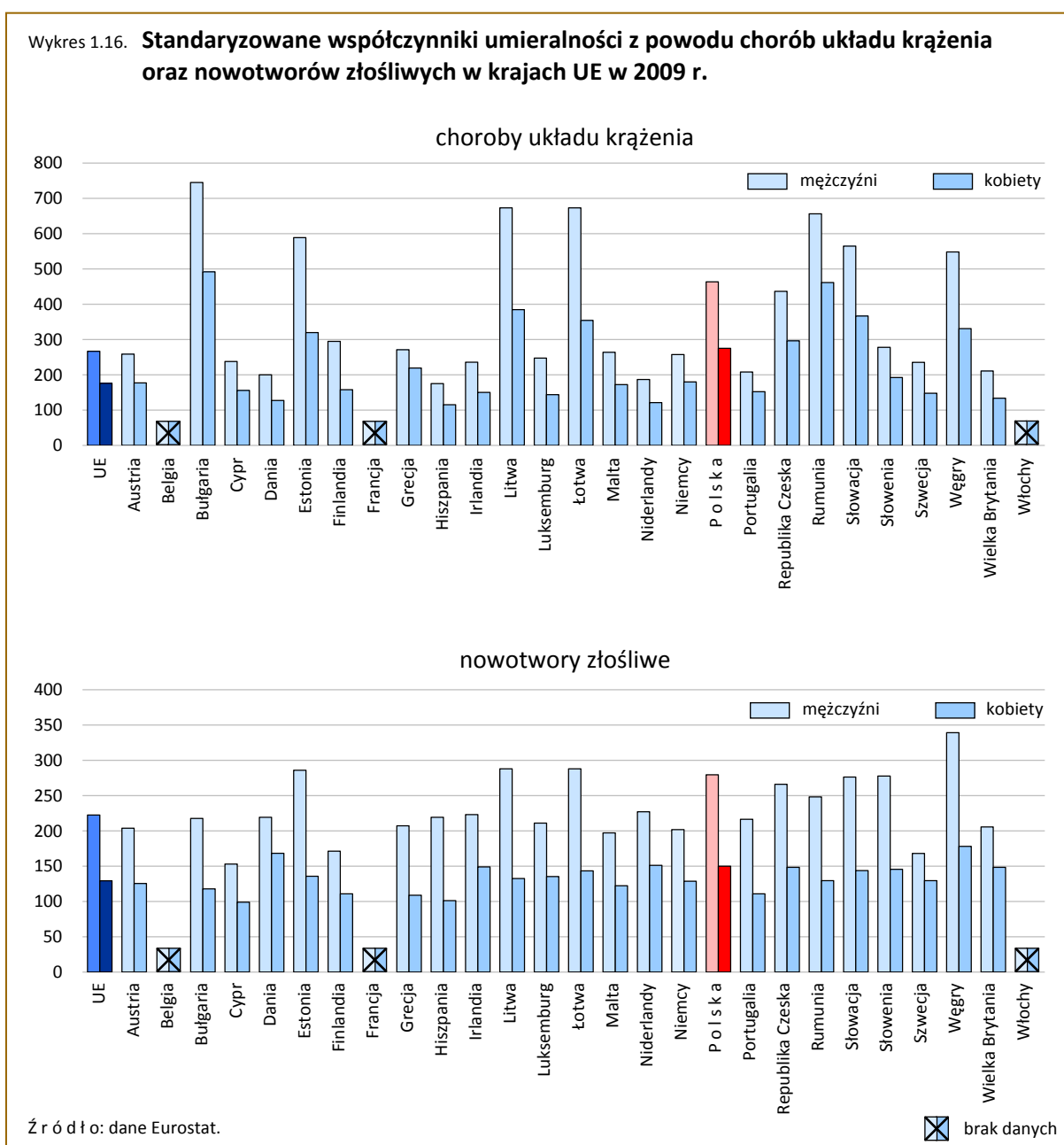
Poziom współczynnika umieralności z powodu chorób układu krążenia u mężczyzn obniżył się z 509,0 w 2004 r. do 463,6 w 2009 r. Umieralność kobiet z tej przyczyny również wykazywała tendencję spadkową. Wartość współczynnika umieralności wyniosła 275,2 w 2009 r. (wobec 313,7 w 2004 r.).

Nowotwory złośliwe są drugą co do częstości przyczyną zgonów w Polsce. W 2009 r. zmarło z tego powodu 93,3 tys. osób, to jest więcej osób niż w 2004 r. (o 3,5 tys. osób). Udział nowotworów złośliwych w ogólnej liczbie zgonów wyniósł w 2009 r. 24,2% (wobec 24,7% w 2004 r.).

Wśród nowotworów złośliwych dominują choroby płuc (22,3 tys. zgonów w 2009 r. wobec 21,2 tys. w 2004 r.), jelita grubego (7,0 tys. wobec 6,1 tys.), układu moczowego (5,8 tys. wobec 5,3 tys.), żołądka (5,3 tys. wobec 5,7 tys.) oraz u kobiet rak sutka (5,2 tys. wobec 4,9 tys.) i żeńskich narządów płciowych (6,1 tys. wobec 5,9 tys.). Nowotwory są dużo częstszą przyczyną umieralności mężczyzn niż kobiet. W 2009 r. standaryzowany współczynnik zgonów z powodu nowotworów złośliwych wyniósł 279,5 w populacji mężczyzn oraz 150,0 w populacji kobiet.

Porównania międzynarodowe

Analiza zgonów według dominujących przyczyn w krajach UE wskazuje, że podobnie jak w Polsce, w prawie wszystkich krajach w strukturze zgonów przeważały choroby tzw. cywilizacyjne, w tym choroby układu krążenia i choroby nowotworowe. Generalnie wyższy poziom wskaźników umieralności charakteryzuje mężczyzn. Wśród mieszkańców krajów europejskich Węgry są krajem o najwyższym poziomie umieralności mężczyzn i kobiet z powodu nowotworów złośliwych. W 2009 r. standaryzowany współczynnik zgonów mężczyzn wynosił 339,3, współczynnik zgonów kobiet wynosił 178,2 zgonów na 100 tys. populacji kobiet. Najniższy poziom wartości współczynników odnotował Cypr (odpowiednio 153,1 dla mężczyzn i 99,0 dla kobiet). Na wyższym poziomie, niż nowotwory, kształtuje się umieralność z przyczyn chorób układu krążenia.

Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI

Nazwa wskaźnika	Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI
Obszar tematyczny	Zdrowie publiczne
Definicja	<p>Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI (<i>Euro Health Consumer Index</i>) definiowany jest jako łączna ocena wskaźników wyodrębnionych w 6 obszarach (podkategoriach) związanych ze służbą zdrowia. Uzyskany dla danego kraju całkowity wynik punktowy (minimalny – 333 punkty, maksymalny – 1000) jest sumą punktów osiągniętych w poszczególnych sześciu obszarach (tzw. średnich ważonych podkategorii) obejmujących w 2009 r. łącznie 38 wskaźników:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prawa pacjenta i informacja; 2. e-Zdrowie; 3. Czas oczekiwania na leczenie; 4. Wyniki leczenia; 5. Zakres i zasięg świadczonych usług; 6. Środki farmaceutyczne.
Znaczenie	<p>Wynik punktowy indeksu umożliwia poznanie oceny jakości działania systemu ochrony zdrowia. Kompleksowa ocena badanych obszarów wskazuje jak zabezpieczane są potrzeby i oczekiwania społeczeństwa w zakresie funkcjonowania służby zdrowia. Dla pacjentów najważniejsze są: warunki leczenia, łatwość uzyskania skierowania, pewność uzyskania pomocy w krytycznych sytuacjach oraz wynik leczenia.</p>

Tabela 1.9. Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (punkty)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Polska	409	447	511	565
UE min.	340	435	449	448
UE max.	576	806	839	863
Liczba punktów możli- wych do uzyskania	750	1 000	1 000	1 000

Źródło: dane Health Consumer Powerhouse.

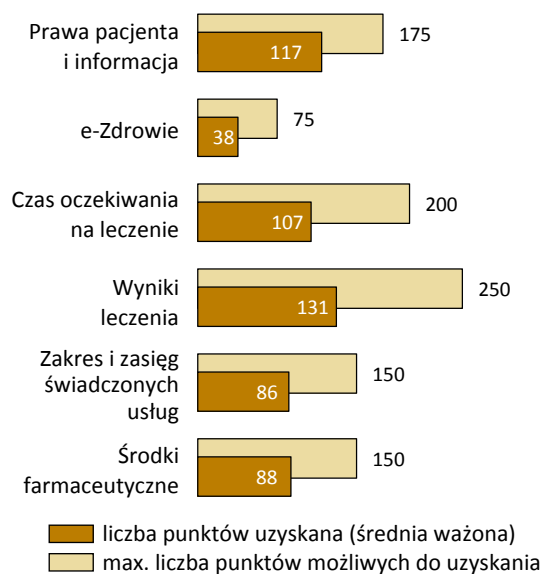
Z publikowanego przez Instytut Health Consumer Powerhouse konsumenckiego rankingu zdrowia (*Euro Health Consumer Index, EHCI*) wynika, że Polska dysponuje jednym z gorszych jakościowo systemów ochrony zdrowia. Konsumencki ranking zdrowia to corocznie przeprowadzane badania, których przedmiotem jest postrzeganie systemu opieki zdrowotnej przez konsumentów w Europie.

W kompleksowej ocenie wskaźników branż pod uwagę we wszystkich 6 obszarach (podkategoriach), Polska otrzymała ogółem 565 punktów (na 1000 możliwych do uzyskania) i zajęła 23 miejsce wśród krajów UE. Konieczność podjęcia niezbędnych działań w omawianych obszarach i kierunkach znajduje potwierdzenie zarówno w krajowych, długookresowych strategiach („Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”, „Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015”), jak również stanowi cele strategiczne branżowych dokumentów („Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce 2007-2013”, „Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015”).

Porównania międzynarodowe

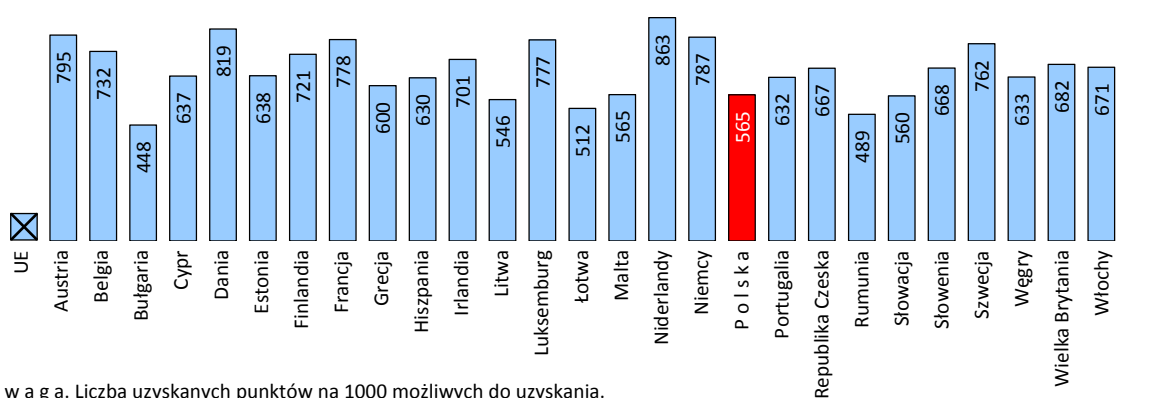
W rankingu oceniającym jakość służby zdrowia Euro Health Consumer Index 2009 (EHCI) pozostajemy daleko w tyle za Niderlandami (863 punkty), Danią (819), Austrią (795), czy sąsiadującymi Niemcami (787). Spośród badanych krajów europejskich wyprzedzają nas także Słowenia, Czechy, Estonia, przystępujące, na równi z Polską, w 2004 r. do Unii Europejskiej. Najślabsze wyniki w ocenie indeksu EHCI osiągają Bułgaria (448 punktów) i Rumunia (489).

Wykres 1.17. Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia według wyodrębnionych podkategorii w systemie służby zdrowia w Polsce w 2009 r. (punkty)

Źródło: dane Health Consumer Powerhouse.

Wykres 1.18. Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia w krajach UE w 2009 r. (punkty)

U w a g a. Liczba uzyskanych punktów na 1000 możliwych do uzyskania.

Źródło: dane Health Consumer Powerhouse.

☒ brak danych

Zagrożenie ubóstwem trwałym

Nazwa wskaźnika	Zagrożenie ubóstwem trwałym
Obszar tematyczny	Integracja społeczna
Definicja	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym wyrażony jest jako odsetek osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju w bieżącym roku i co najmniej w dwóch z trzech lat poprzedzających badanie (ogółem). Dane prezentowane są dla ludności ogółem oraz według płci i grup wieku.
Znaczenie	Wskaźnik ten obrazuje zjawisko ubóstwa i wykluczenia społecznego, które jest jednym z głównych wyzwań dla zrównoważonego rozwoju. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym powinna się opierać na wzroście gospodarczym i zatrudnieniu oraz na skutecznej ochronie socjalnej. Dzięki tym działaniom osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zostaną włączone do godnego życia i aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym.

Tabela 1.10. **Zagrożenie ubóstwem trwałym (%)**

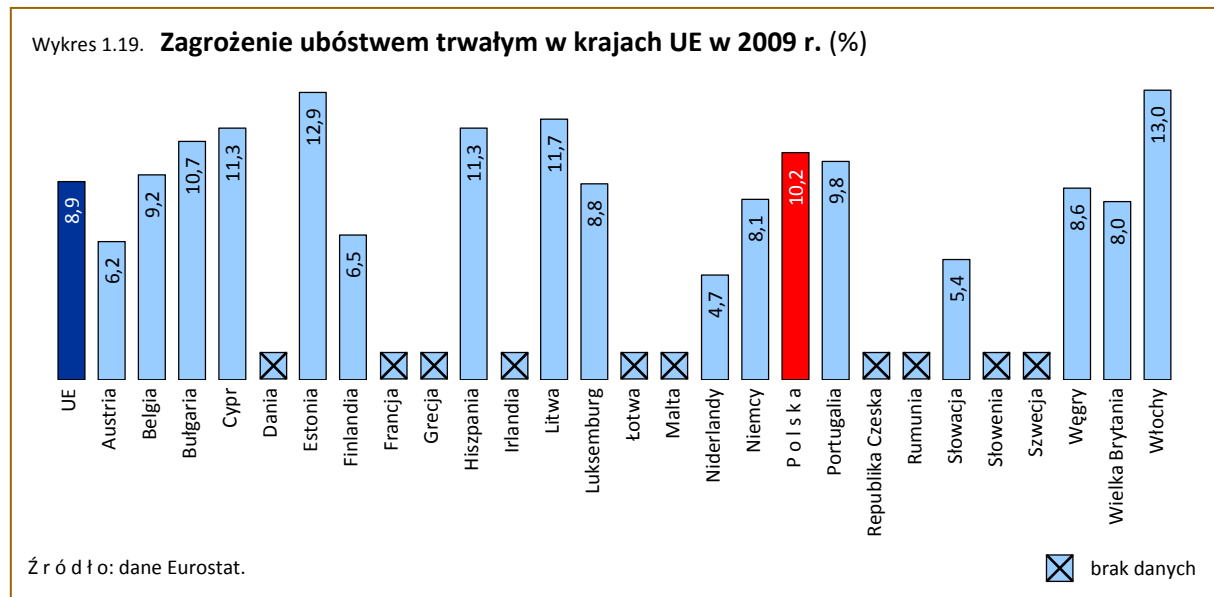
Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
O g ó ł e m	10,4	10,2
Według płci:						
mężczyźni	10,7	10,4
kobiety	10,2	10,1
Według grup wieku:						
poniżej 18 lat	15,8	15,8
18 – 24	13,0	13,6
25 – 49	10,6	8,5
50 – 64	8,1	10,1
65 lat i więcej	5,4	5,5

Ź r ó d ł o: dane Eurostat.

W Polsce w 2009 r. dochód ekwiwalentny do dyspozycji niższy od granicy ubóstwa w bieżącym roku i co najmniej w dwóch z trzech lat poprzedzających badanie posiadało ponad 10% osób. Mężczyźni byli bardziej narażeni na ubóstwo trwałe niż kobiety. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym dla mężczyzn był wyższy niż dla kobiet o 0,3 pkt proc. Biorąc pod uwagę grupy wieku, największe zagrożenie ubóstwem trwałym dotyczyło dzieci. Ryzyko ubóstwa trwałego dzieci było o 5,6 pkt proc. wyższe niż dla ogółu społeczeństwa. Najmniejsze zagrożenie ubóstwem trwałym wystąpiło wśród osób starszych, czyli osób w wieku 65 lat i więcej.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. spośród krajów UE (dla których były dostępne dane), najniższą, czyli najbardziej korzystną wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym zanotowano w Niderlandach. Najwyższy poziom wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym odnotowano we Włoszech.

Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

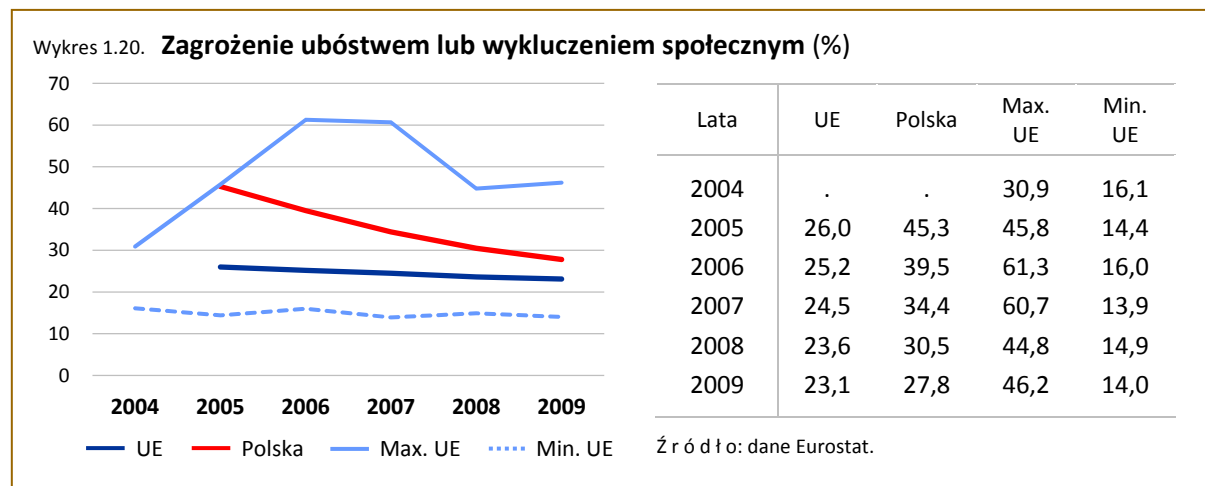
Nazwa wskaźnika	Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Obszar tematyczny	Integracja społeczna
Definicja	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym jest wyrażony jako procent osób zagrożonych ubóstwem i/lub doświadczających poważnej deprivacji materialnej i/lub żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy w liczbie ludności ogółem.
Znaczenie	Wskaźnik obrazuje wieloaspektowość zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego, które stanowi istotne wyzwanie zrównoważonego rozwoju. Ujmuje brak możliwości zaspokojenia, ze względu na problemy finansowe, potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe oraz wpływ niskich dochodów i nieobecności na rynku pracy na jakość życia.

Tabela 1.11. **Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
.	45,3	39,5	34,4	30,5	27,8

Źródło: dane Eurostat.

Wykluczenie społeczne ze względu na ubóstwo jest jednym z głównych polskich problemów, który stanowi barierę w osiągnięciu wzrostu ekonomicznego i wysokiej jakości życia. Zestawienie wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w szeregu czasowym pozwala na monitorowanie zachodzących zmian, ich analizę oraz ewaluację podejmowanych działań. Na wskaźnik ten składają się trzy wskaźniki tj. zagrożenie ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach gospodarstw domowych transferów społecznych, deprivacji materialnej oraz osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy.

W Polsce zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w latach 2005-2009 uległo obniżeniu o 17,5 pkt proc., ale było wyższe niż w krajach UE. Obniżające się wartości wskaźnika wskazują na poprawę warunków życia, ograniczenie ubóstwa i nierówności społecznej, jednak Polska należy do grona krajów w którym odnotowano jeden z wyższych wskaźników.

Za zagrożone ubóstwem uważa się osoby, których ekwiwalentny dochód do dyspozycji (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych) jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji. W latach 2005-2009 zagrożenie ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w Polsce obniżyło się o 3,4 pkt proc. W ostatnich trzech latach wskaźnik zagrożenia ubóstwem dla Polski ukształtował się na poziomie wyższym w porównaniu ze średnim poziomem krajów UE przeciętnie o 0,6 pkt proc. W przypadku odjęcia od dochodów gospodarstw domowych świadczeń społecznych, z wyjątkiem świadczeń związanych z wiekiem oraz rent rodzinnych, wskaźnik zagrożenia ubóstwem w 2009 r. zwiększyłby się w Polsce do 23,6%, a w krajach UE do 25,1%.

W Polsce w latach 2005-2009 poziom ubóstwa wśród osób starszych był niższy niż w krajach UE. Najbardziej narażoną na ubóstwo grupą były dzieci, wzrosło zagrożenie ubóstwem osób starszych – 65 lat i więcej, a wskaźnik zagrożenia ubóstwem w 2009 r. odpowiednio wyniósł: 23,0% i 14,4% (w 2005 r. odpowiednio: 29,3% i 7,3%). Ubóstwo rodziców przekłada się na ubóstwo dzieci. Ryzyko ubóstwa dzieci w Polsce było wyższe niż w przypadku dzieci UE (w 2009 r. o 3,1 pkt proc.) i było również wyższe niż dla ogółu społeczeństwa (w 2009 r. o 5,9 pkt proc.).

Zagrożenie ubóstwem wzrasta wraz z liczbą dzieci w gospodarstwach domowych. W 2009 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem wśród gospodarstw domowych złożonych z dwóch osób dorosłych z trójką lub więcej dzieci na utrzymaniu osiągnął wartość 37,8% (25,8% w UE), natomiast wśród samotnych rodziców z dziećmi na utrzymaniu 34,8% (34,0% w UE).

Jednym z mierników ubóstwa materialnego jest wskaźnik deprivacji materialnej. Osoby doświadczające deprivacji materialnej to osoby w gospodarstwach domowych nie posiadające możliwości zaspokojenia ze względów finansowych co najmniej 4 z 9 następujących potrzeb: opłacenie tygodniowego wyjazdu rodziny na wypoczynek raz w roku; jedzenie mięsa, ryb (wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień; ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb; pokrycie niespodziewanego wydatku; dokonanie terminowych opłat związanych z mieszkaniem, spłaty rat i kredytów; posiadanie telewizora kolorowego; posiadanie samochodu; posiadanie pralki; posiadanie telefonu (stacjonarnego lub komórkowego).

W 2009 r. w Polsce przynajmniej 4 z 9 potrzeb tzw. symptomów deprivacji nie mogło zaspokoić 15,0% osób, blisko dwukrotnie więcej niż w krajach UE. W 2009 r. na opłacenie tygodniowego wypoczynku rodziny raz w roku nie mogło pozwolić sobie 60,4% Polaków, na zjedzenie mięsa lub ryb co drugi dzień nie stać było 18,8% osób. Na ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb nie było stać co piątego mieszkańca kraju. Prawie 52% gospodarstw domowych deklarowało brak możliwości pokrycia z własnych środków nieoczekiwanego wydatku.

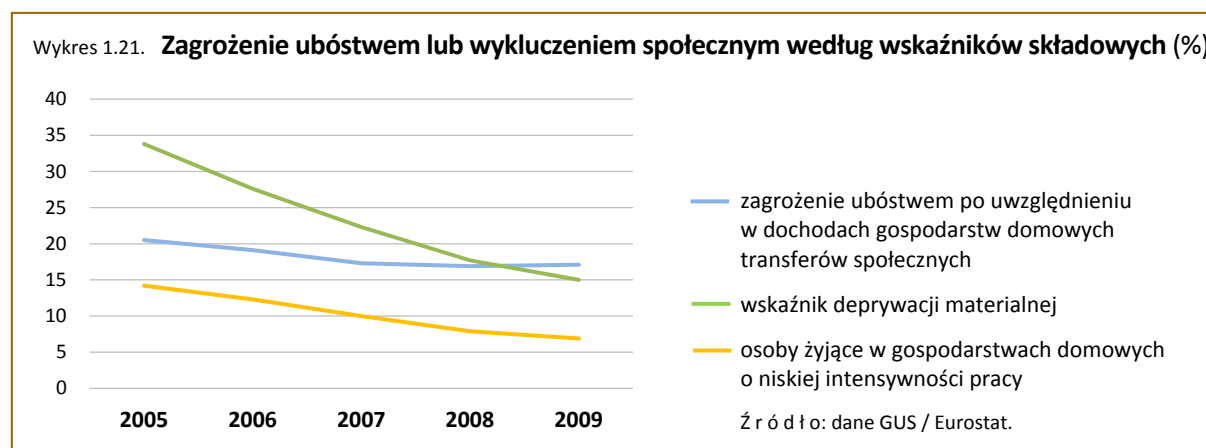

Tabela 1.12. **Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według wskaźników składowych (%)**

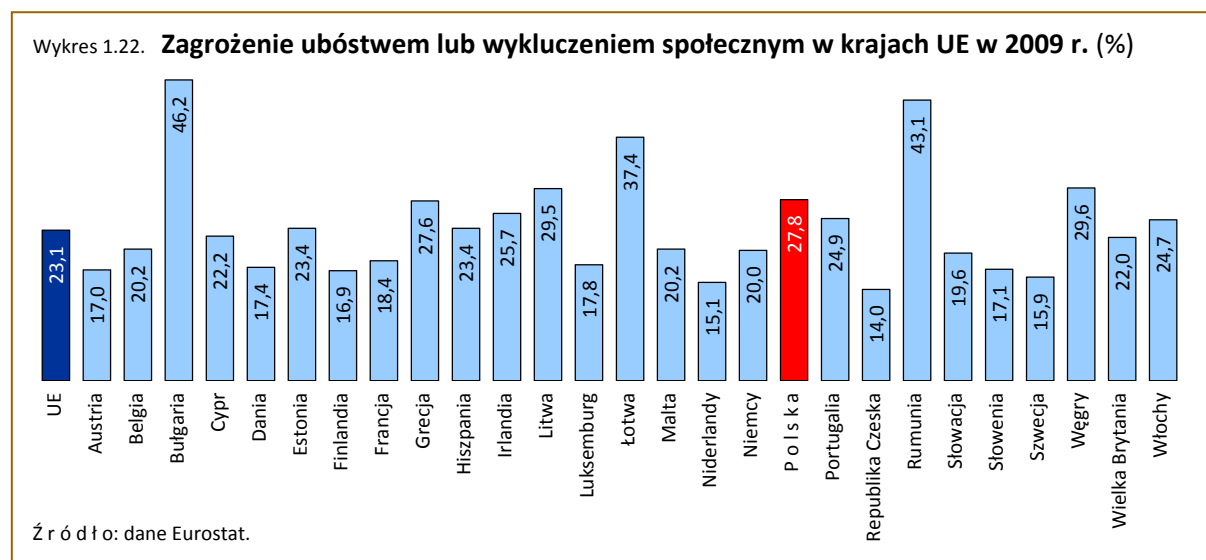
Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	UE					Polska				
Zagrożenie ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach gospodarstw domowych transferów społecznych	16,4	16,5	16,7	16,4	16,3	20,5	19,1	17,3	16,9	17,1
Wskaźnik deprivacji materialnej	11,0	9,8	9,1	8,4	8,1	33,8	27,6	22,3	17,7	15,0
Osoby żyjące w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy	10,0	10,5	9,7	9,0	9,0	14,2	12,3	10,0	7,9	6,9

Źródło: dane GUS / Eurostat.

Jedną z głównych przyczyn ubóstwa jest brak pracy. W okresie 2005-2009 odnotowano ponad 2-krotny spadek liczby osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy, tj. osób w wieku 0-59 lat w gospodarstwach domowych, w których dorośli pracowali mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy w ciągu ostatniego roku.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce było blisko 2-krotnie wyższe niż w Republice Czeskiej i Niderlandach. Wśród krajów UE najwięcej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było w Bułgarii, Rumunii i na Łotwie.

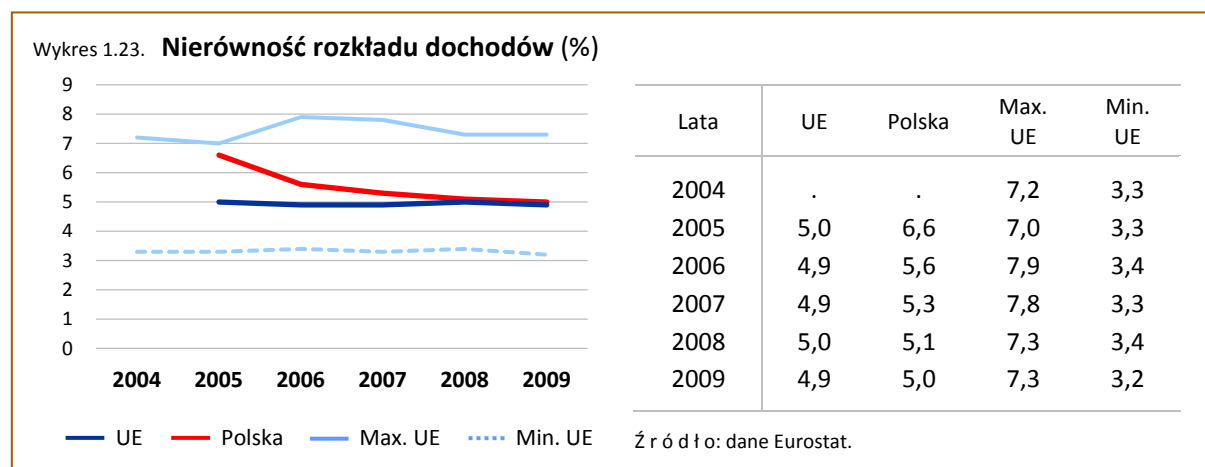
Nierówność rozkładu dochodów

Nazwa wskaźnika	Nierówność rozkładu dochodów
Obszar tematyczny	Integracja społeczna
Definicja	Wskaźnik zróżnicowania kwintylnego obliczany jest jako iloraz sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najwyższym poziomie dochodów (najwyższy kwintyl) i sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najniższym poziomie dochodów (najniższy kwintyl).
Znaczenie	Głównym celem polityki jest walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Wysoki poziom spójności społecznej jest celem zrównoważonego rozwoju. Zmniejszanie nierówności w dochodach pomaga zmniejszyć marginalizację najuboższych grup społecznych.

Tabela 1.13. Nierówność rozkładu dochodów (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009
.	6,6	5,6	5,3	5,1	5,0

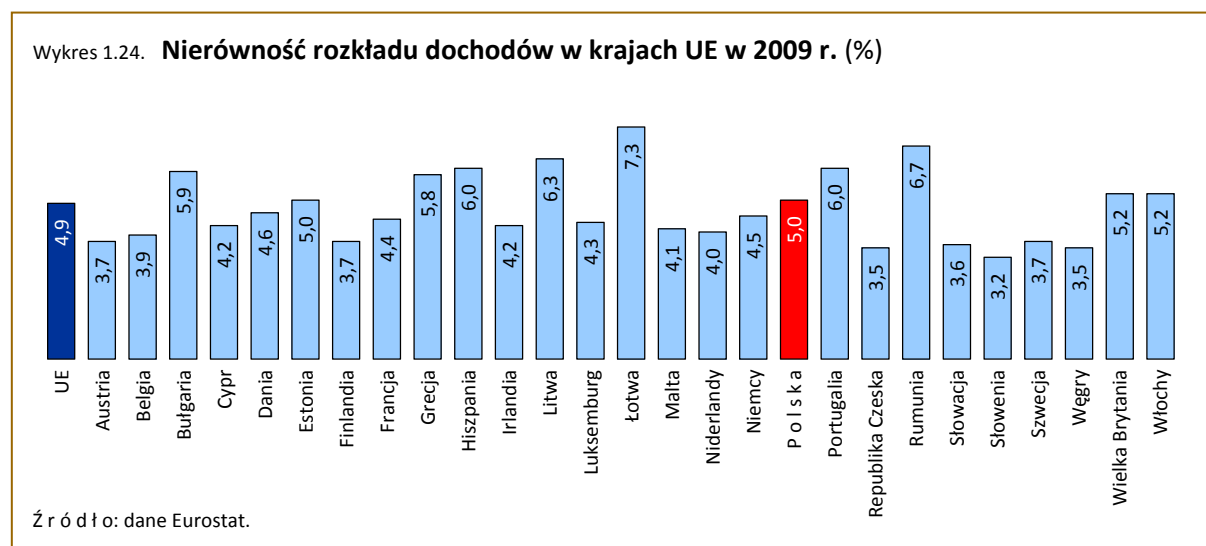
Przeciętny dochód w gospodarstwie domowym uznawany jest za jedną z podstawowych miar określających zamożność i osiągnięty poziom życia. Jest to jednak informacja niewystarczająca, aby określić poziom zróżnicowania społeczeństwa pod względem uzyskanych dochodów. Właściwszym jest wskaźnik nierówność rozkładu dochodów, który mierzy dysproporcje w dochodach pomiędzy najbogatszymi a najbiedniejszymi warstwami społeczeństwa.

W latach 2005-2009 w Polsce zanotowano systematyczny spadek wskaźnika nierówności rozkładu dochodów, co oznacza, że dysproporcje pomiędzy dochodami uzyskanymi przez najbogatsze, a najbiedniejsze warstwy społeczeństwa zmniejszały się. Jest to pozytywna tendencja. W 2009 r. 20% osób o najwyższym poziomie dochodów dysponowało 5-krotnie wyższymi dochodami niż 20% osób o najniższych dochodach.

Porównania międzynarodowe

Wskaźnik zróżnicowania kwintylogowego w Polsce osiągnął wyższą wartość od średniej dla UE. Mniejsze niż w Polsce różnice pomiędzy dochodami uzyskanymi przez 20% osób o najwyższym poziomie dochodów do sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najniższym poziomie dochodów zanotowano w większości krajów UE, w tym najmniejsze wystąpiły w Słowenii, na Węgrzech i w Republice Czeskiej. Najwyższy wskaźnik zróżnicowania kwintylogowego zanotowano na Łotwie, w Rumunii i na Litwie.

Zadłużenie gospodarstw domowych

Nazwa wskaźnika	Zadłużenie gospodarstw domowych
Obszar tematyczny	Integracja społeczna
Definicja	<p>Wskaźnik przedstawia relację zadłużenia gospodarstw domowych (kredyty, pożyczki i inne zobowiązania gospodarstw domowych w bankach) do ich dochodów do dyspozycji brutto (kwota pozostająca do dyspozycji gospodarstw domowych, która może być przeznaczona na spożycie lub oszczędności).</p> <p>Dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych powstają w wyniku skorygowania dochodów pierwotnych brutto o podatki od dochodów i majątku, składki na ubezpieczenia społeczne, świadczenia społeczne inne niż transfery socjalne w naturze (świadczenia z ubezpieczeń społecznych pieniężne, świadczenia z pomocy społecznej pieniężne) oraz inne transfery bieżące.</p>
Znaczenie	Informacja o poziomie zadłużenia gospodarstw domowych pozwala monitorować podatność na ryzyko i zagrożenie ubóstwem, a co za tym idzie wykluczeniem społecznym. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest zgodna z ideą zrównoważonego rozwoju społecznego.

Tabela 1.14. **Zadłużenie gospodarstw domowych (%)**

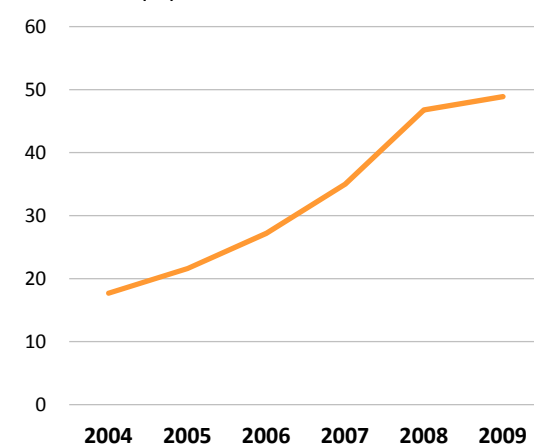
2004	2005	2006	2007	2008	2009
17,7	21,6	27,2	35,0	46,8	48,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP / GUS.

W latach 2004-2009 zadłużenie gospodarstw domowych w relacji do dochodów do dyspozycji brutto systematycznie rosło i w 2009 r. wskaźnik osiągnął wartość 48,9%. W porównaniu z 2004 r. wzrósł on o 31,2 pkt proc.

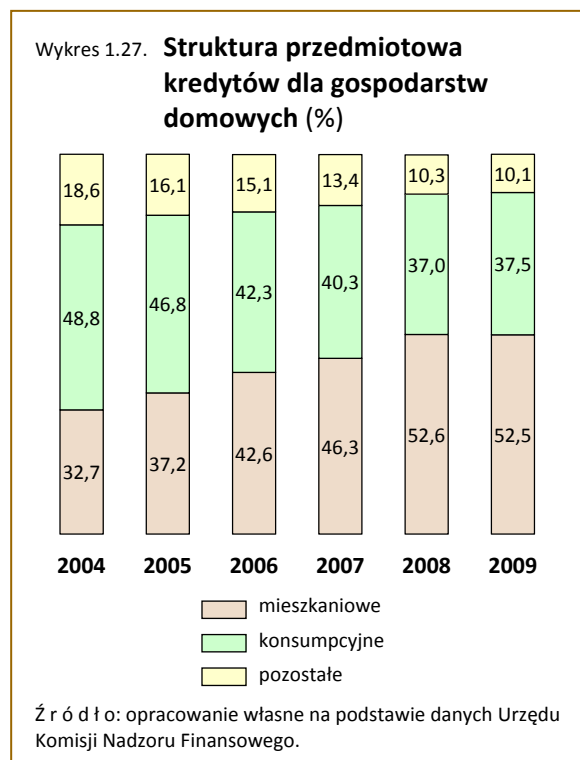
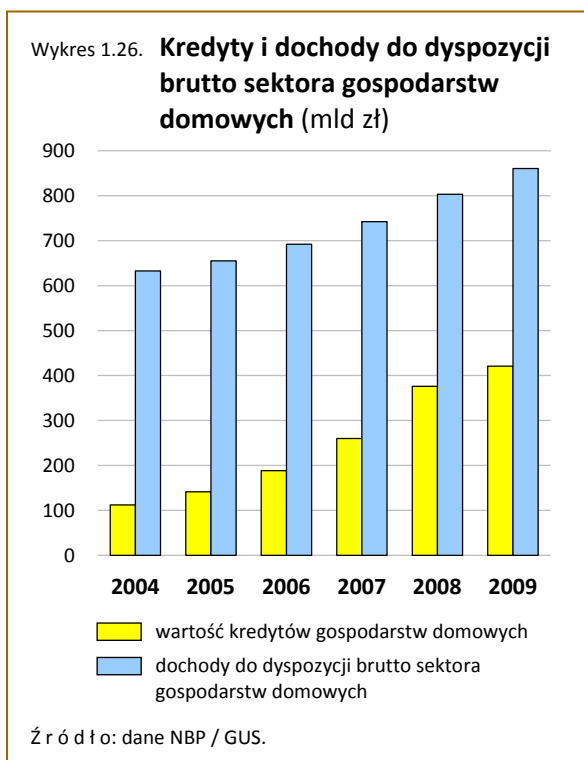
W omawianym okresie wartość kredytów zaciągniętych przez gospodarstwa domowe wzrosła o 276%, natomiast dochody do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych wzrosły o 36%. Największy wzrost wartości kredytów gospodarstw domowych, w porównaniu z rokiem poprzednim, odnotowano w 2008 r. – 44,6%, natomiast najmniejszy w 2009 r. – 12,0%.

Wykres 1.25. **Zadłużenie gospodarstw domowych (%)**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP / GUS.

W latach 2004-2009 zmieniła się struktura przedmiotowa kredytów dla gospodarstw domowych. W 2004 r. największy udział w kredytach ogółem gospodarstw domowych miały kredyty konsumpcyjne (48,8%), następnie kredyty mieszkaniowe (32,7%), a pozostałe stanowiły 18,6%. W kolejnych latach omawianego okresu obniżał się udział kredytów konsumpcyjnych (o 11,3 pkt proc.) i pozostałych (o 8,5 pkt proc.) na rzecz kredytów mieszkaniowych, których udział w latach 2004-2009 wzrósł o 19,8 pkt proc.

Według danych zawartych w „Raportie o sytuacji banków w 2009 r.” Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, w 2009 r. nastąpił silny wzrost należności zagrożonych (ekspozycje kredytowe, w przypadku których opóźnienie w spłacie przekracza 3 miesiące (dla kredytów detalicznych 6 miesięcy) lub/i sytuacja dłużnika wskazuje, że może wystąpić zagrożenie terminowej spłaty) od sektora gospodarstw domowych. Wartość kredytów zagrożonych w 2009 r. zwiększyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 73,5%. W największym stopniu obniżyła się jakość kredytów konsumpcyjnych, wartość kredytów zagrożonych w tej grupie wzrosła o 86,0%. Natomiast wartość zagrożonych kredytów mieszkaniowych wzrosła o 64,3%.

Z analizy danych wynika, że znaczenie kredytu dla polskich gospodarstw domowych rośnie, chociaż stopień ich uczestnictwa w rynku finansowym jest wciąż niewielki. Uczestnictwo gospodarstw domowych w rynku finansowym poprzez zaciąganie zobowiązań zwiększa zagrożenie, że w sytuacji, gdy wystąpi konieczność lub chęć skorzystania z pożyczki, gospodarstwa domowe podejmą nieracjonalne decyzje i część gospodarstw domowych będzie miała problemy ze spłatą swoich zobowiązań.

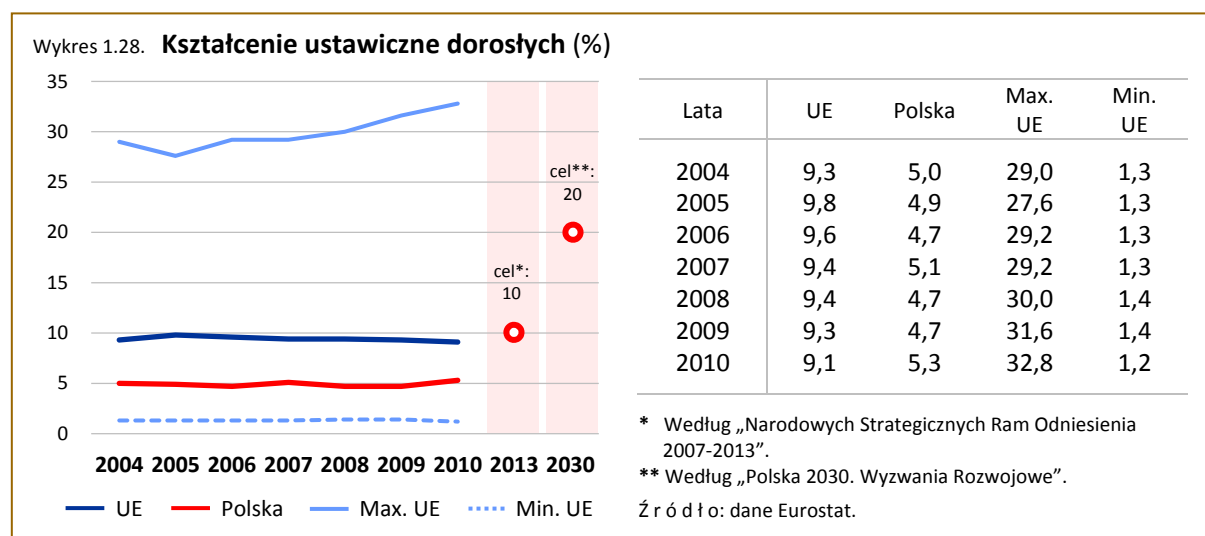
Kształcenie ustawiczne dorosłych

Nazwa wskaźnika	Kształcenie ustawiczne dorosłych
Obszar tematyczny	Edukacja
Definicja	<p>Kształcenie ustawiczne dorosłych obliczane jest jako udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i doksztalających w ludności ogółem w tej samej grupie wieku.</p> <p>Dane prezentowane są dla ludności ogółem oraz według płci.</p> <p>Wskaźnik jest obliczany na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).</p>
Znaczenie	<p>Edukacja ma kluczowe znaczenie dla zmian społecznych i gospodarczych. Uczestnictwo w kształceniu ustawicznym pozwala osobom zaktualizować i uzupełnić wiedzę, kompetencje i umiejętności, a tym samym przyczynia się do wzmocnienia ich pozycji na rynku pracy. Uczestnictwo obywateli w procesie uczenia się przez całe życie wzmacnia w nich gotowość do podejmowania wyzwań, działań innowacyjnych oraz poczucie własnej wartości, wspiera ich rozwój osobisty i pozwala na swobodne poruszanie się po nowoczesnym rynku pracy.</p>

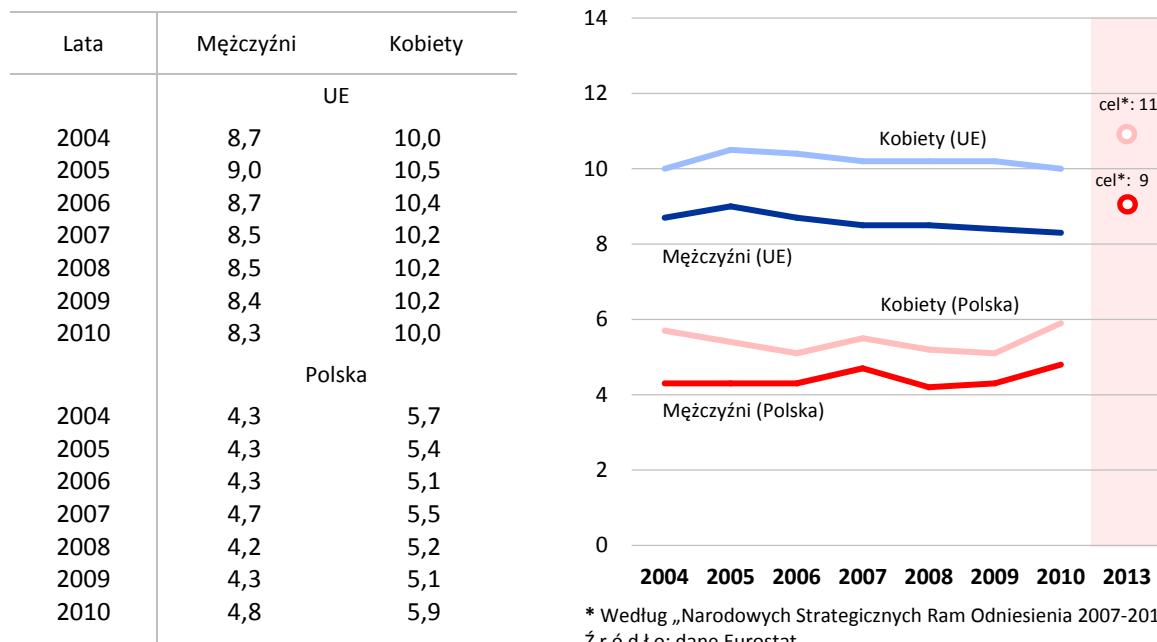
Tabela 1.15. **Kształcenie ustawiczne dorosłych (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
5,0	4,9	4,7	5,1	4,7	4,7	5,3

Jednym z podstawowych warunków sukcesu zawodowego i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy jest uczestnictwo w kształceniu ustawicznym. Kształcenie ustawiczne sprzyja poprawie sytuacji osób na rynku pracy. Uzupełnienie wykształcenia, wzbogacanie wiedzy i umiejętności zmniejsza ryzyko utraty pracy oraz przyczynia się do wzrostu dochodów z pracy.

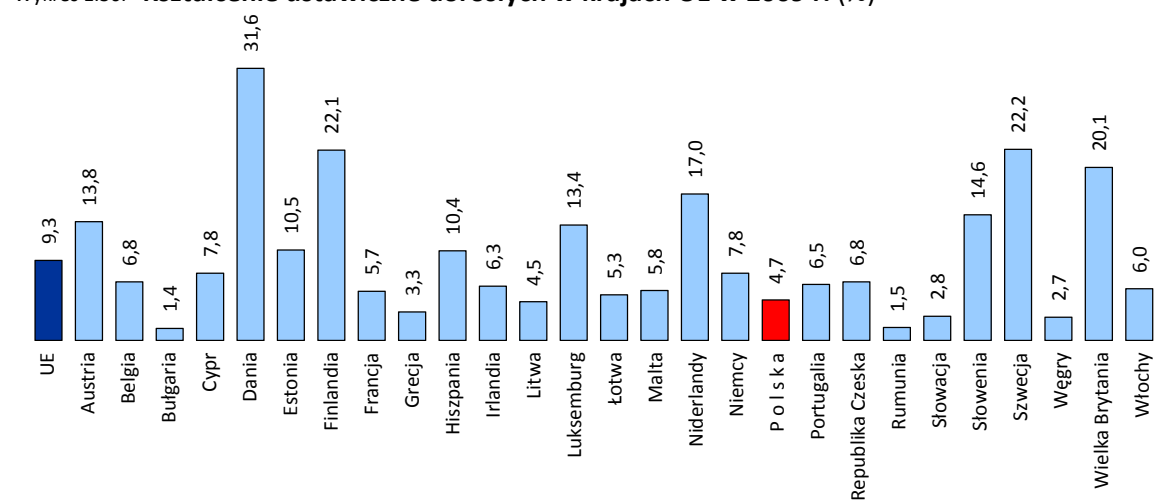
Wykres 1.29. **Kształcenie ustawiczne dorosłych według płci (%)**

Udział dorosłych mieszkańców Polski w edukacji ustawicznej nie jest zadowalający. Pomimo stosunkowo wysokiego poziomu wykształcenia naszego społeczeństwa, zbyt rzadko bierzemy udział w dalszej edukacji. W 2010 r. tylko co dziewiętnasty dorosły mieszkaniec Polski brał udział w dalszym kształceniu i doksztalcaniu się, to gorzej w porównaniu ze średnią europejską (co jedenasty mieszkaniec UE doksztalał się) i znacznie gorzej w porównaniu z poziomem notowanym w takich krajach jak Dania czy Szwecja i Finlandia. W Danii co trzeci dorosły mieszkaniec brał udział w różnych formach edukacji w systemie szkolnym lub pozaszkolnym, natomiast w Szwecji i Finlandii co czwarty. Niestety niekorzystna dla Polski tendencja utrzymuje się przez ostatnie lata. Poprawa sytuacji w tym względzie stanowi dla Polski trudne wyzwanie.

Porównania międzynarodowe

Wykres 1.30. **Kształcenie ustawiczne dorosłych w krajach UE w 2009 r. (%)**

Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi

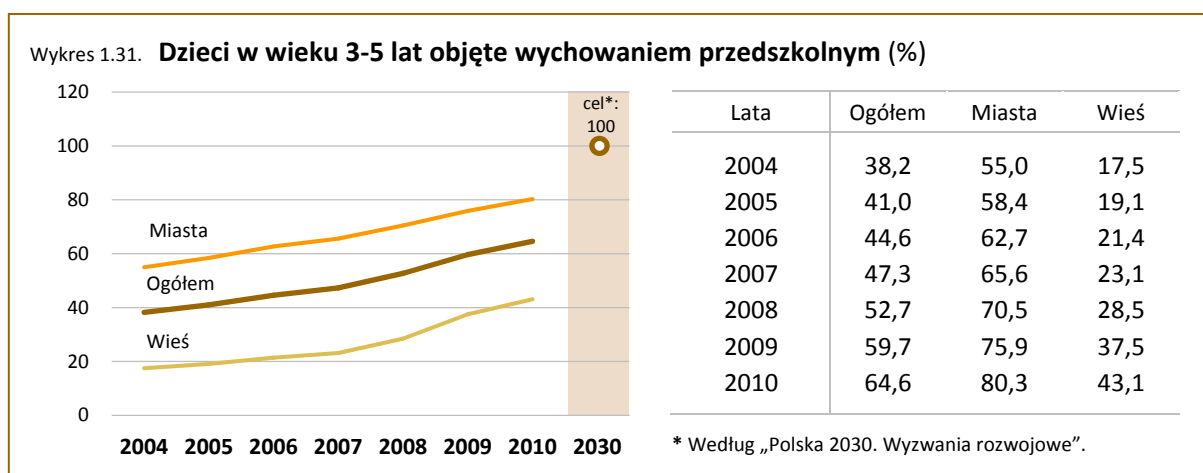
Nazwa wskaźnika	Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi
Obszar tematyczny	Edukacja
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi wśród dzieci na wsi w tej samej grupie wieku. W obliczeniach nie uwzględnia się dzieci w placówkach przy zakładach opieki zdrowotnej.
Znaczenie	Wskaźnik ten jest najpowszechniejszą miarą poziomu rozwoju edukacji przedszkolnej. Edukacja przedszkolna stanowi dobrą podstawę dalszego kształcenia, a dobry start szkolny decyduje o dalszych losach edukacyjnych dziecka i sukcesie szkolnym. Jest pierwszym etapem dla podniesienia poziomu wykształcenia ludności wiejskiej i dorównania poziomowi wykształcenia ludności miast.

Tabela 1.16. Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
17,5	19,1	21,4	23,1	28,5	37,5	43,1

Wychowanie przedszkolne jest pierwszym etapem kształcenia w systemie oświaty i obejmuje ono dzieci w wieku 3-6 lat. Pomimo wprowadzenia od 2004 r. obowiązku odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego dla dzieci sześciolatków, a od 2012 r. obowiązku szkolnego dla dzieci w tym wieku to rzeczywisty obraz powszechności edukacji przedszkolnej prezentują statystyki dla dzieci w wieku 3-5 lat. W latach 2004-2010 liczba dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi w skali roku wykazuje tendencję rosnącą, podobnie jak ich odsetek w liczbie dzieci na wsi w tym samym wieku. W roku szkolnym 2010/2011 wychowaniem przedszkolnym objęto 203,0 tys. dzieci w wieku 3-5 lat na wsi, tj. o 18,2% więcej niż w roku szkolnym 2009/2010. W zajęciach uczestniczyło ponad 43% dzieci w wieku 3-5 lat na wsi, natomiast w miastach ponad 80% dzieci. Te znaczne dysproporcje w upowszechnieniu edukacji przedszkolnej między miastem, a wsią utrzymują się od lat, ale z roku na rok ulegają zmniejszeniu. Według raportu UNICEF opublikowanego w 2005 r. przygotowanie przedszkolne daje podstawę do nabywania umiejętności na wyższych szczeblach edukacji oraz w znaczący sposób zwiększa szanse edukacyjne dzieci. Dodatkowo, wychowanie przedszkolne wywiera pozytywny wpływ na rozwój społeczny dziecka oraz umiejętność zawierania kontaktów w grupie rówieśniczej^a.

^a Program Rozwoju Edukacji na obszarach wiejskich na lata 2008-2013, MEN, Warszawa 2008.

Zakładana wartość wskaźnika dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi dla Polski została określona w 3 dokumentach strategicznych. W przypadku dwóch z nich tj. „Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015” i „Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013” docelowo poziom wskaźnika miał wynosić odpowiednio: 35,0% i 30,0% i założenia obu dokumentów zostały wcześniej zrealizowane. Trzecim dokumentem strategicznym jest „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”, w którym docelowo omawiany wskaźnik w 2030 r. powinien osiągnąć wartość 100,0%.

Wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, a od roku 2008/2009 również w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Największy udział dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi wśród dzieci na wsi w tej samej grupie wieku zanotowano w przedszkolach, natomiast najniższy w zespołach wychowania przedszkolnego.

Tabela 1.17. **Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi według rodzaju placówek (%)**

Rodzaje placówek	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Przedszkola	14,0	15,4	17,2	18,9	22,1	25,2	27,3
Zespoły wychowania przedszkolnego	x	x	x	x	0,2	0,4	0,3
Punkty przedszkolne	x	x	x	x	0,4	2,1	3,0
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	3,5	3,7	4,2	4,2	5,8	9,8	12,4

Tabela 1.18. **Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi według wieku (%)**

Wiek	2005	2006	2007	2008	2009
3 lata	10,4	11,9	13,4	17,1	22,0
4 lata	17,1	19,2	21,8	26,8	34,4
5 lat	29,1	32,6	33,8	41,8	56,5

Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi jest zróżnicowany w zależności od wieku dzieci. Najwyższy poziom tego wskaźnika zanotowano wśród 5-latków, natomiast najniższy wśród 3-latków.

Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB

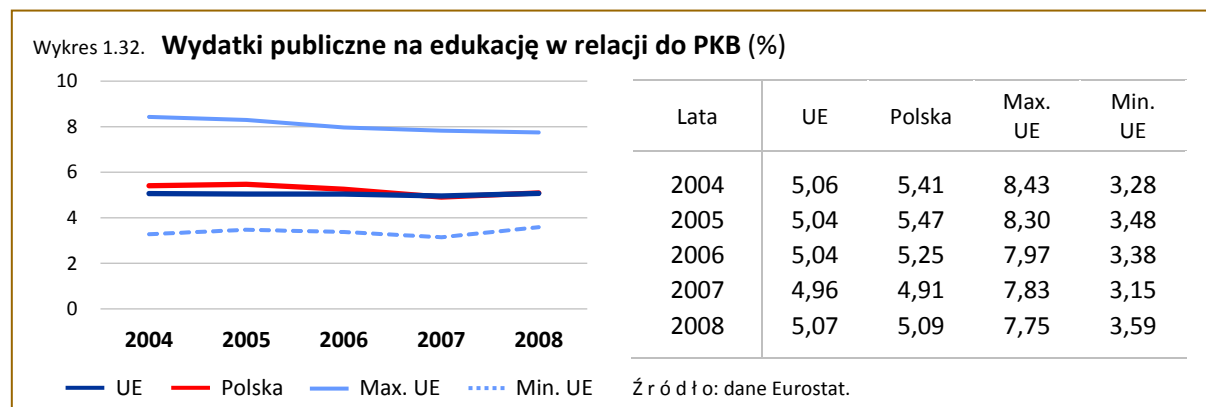
Nazwa wskaźnika	Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB
Obszar tematyczny	Edukacja
Definicja	Wydatki publiczne na edukację ogółem wyrażone jako odsetek PKB. Wydatki publiczne na edukację to środki pieniężne ponoszone przez państwo w celu zaspokojenia potrzeb publicznych w zakresie oświaty i wychowania, edukacyjnej opieki wychowawczej oraz szkolnictwa wyższego.
Znaczenie	Wykształcenie jest wyznacznikiem poziomu życia i jest postrzegane jako warunek umożliwiający podniesienie jakości życia. Edukacja przyczynia się do większej spójności społecznej oraz dobrobytu społecznego. Edukacja jest warunkiem promowania zmian w zachowaniu oraz zapewnienia kompetencji niezbędnych do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, a efektywne finansowanie istotnym elementem zarządzania, zwłaszcza wobec ograniczonych funduszy. Wydatki na edukację są inwestycją w zasoby ludzkie, która może przyczynić się do poprawy wydajności pracy, wzrostu gospodarczego oraz zmniejszenia nierówności społecznych.

Tabela 1.19. Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (%)

2004	2005	2006	2007	2008
5,41	5,47	5,25	4,91	5,09

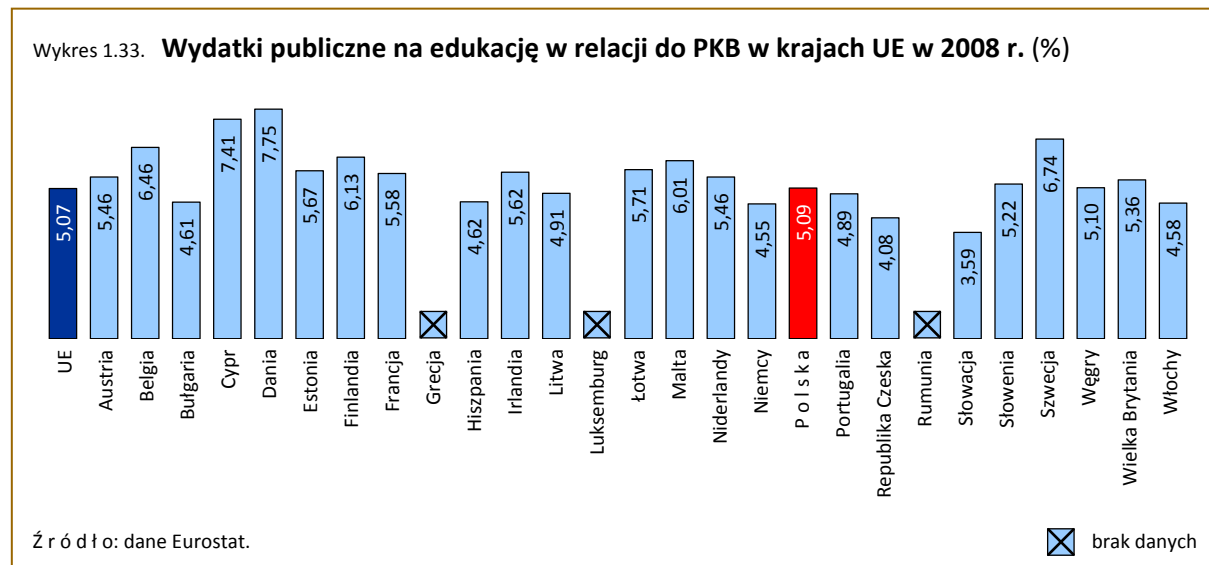
Źródło: dane Eurostat.

Edukacja jest istotna zarówno dla jednostki jak i społeczeństwa. Dla jednostki jej rola wynika z przyszłego materialnego dobrobytu oraz utrzymania się na rynku pracy. Wydatki na edukację w relacji do PKB w okresie 2004-2008 w Polsce ukształtowały się na zbliżonym poziomie do średniego poziomu krajów UE. Wydatki publiczne na oświatę i wychowanie oraz szkolnictwo wyższe w okresie 2004-2008 wzrastały, podobnie wartość produktu krajowego brutto.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2008 wśród krajów UE najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Danii, natomiast najniższą w latach 2004-2005 w Rumunii, w latach 2006-2007 w Luksemburgu, a w 2008 r. na Słowacji.

Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących

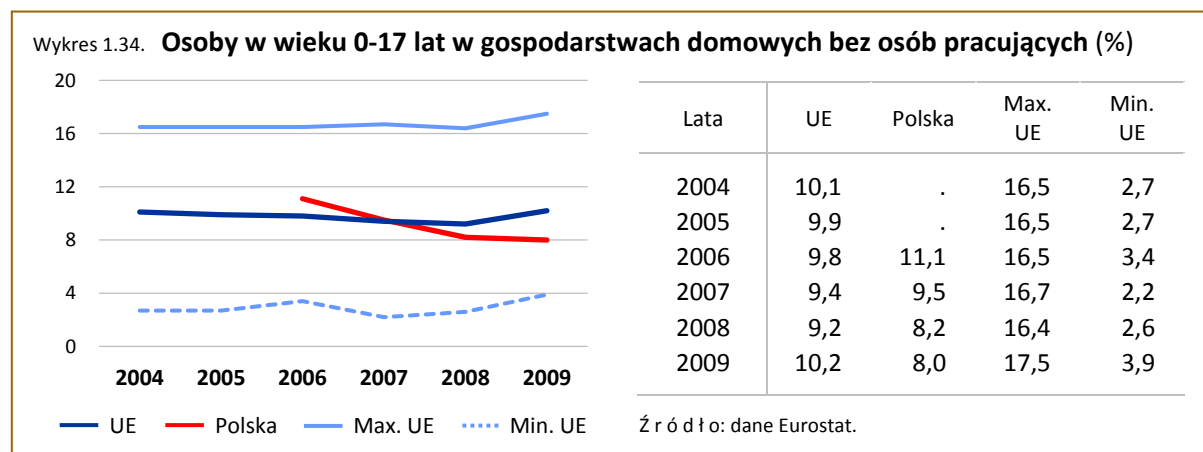
Nazwa wskaźnika	Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących
Obszar tematyczny	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział liczby osób w danej grupie wieku będących członkami gospodarstw domowych bez osób pracujących w ogólnej liczbie członków gospodarstw domowych w tej samej grupie wieku. Dane prezentowane są według grup wieku: 0-17 lat oraz 18-59 lat. Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).
Znaczenie	Wzrost zatrudnienia jest podstawowym czynnikiem zmniejszania zagrożenia niespójnością społeczną. Miejsce zajmowane na rynku pracy zasadniczo decyduje o statusie społecznym, w tym o sytuacji materialnej jednostki i jej rodziny. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne i ich rodziny.

Tabela 1.20. Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (%)

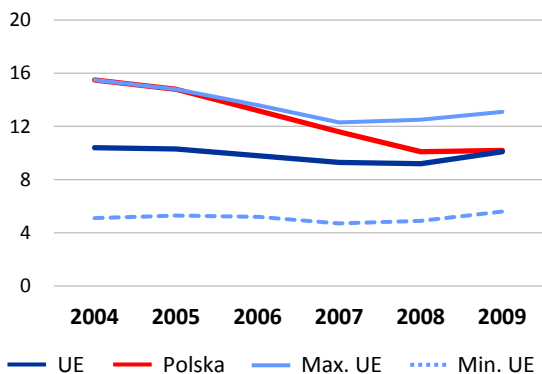
Grupy wieku	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
0 – 17 lat	11,1	9,5	8,2	8,0	.
18 – 59 lat	15,5	14,8	13,2	11,6	10,1	10,2	10,3

Źródło: dane Eurostat / GUS.

Najczęstszą przyczyną ubóstwa jest brak pracy. Dorastanie w gospodarstwie domowym, w którym nikt nie pracuje ma ogromny wpływ na bieżące i przyszłe warunki życia dzieci oraz ich rozwój zarówno intelektualny jak i fizyczny. W Polsce odsetek dzieci w wieku 0-17 lat mieszkających w gospodarstwach domowych bezrobotnych w 2009 r. wyniósł 8,0% i zmniejszył się o 3,1 pkt proc. w porównaniu z 2006 r. W latach 2008 i 2009 uzyskane wartości były korzystniejsze w relacji do średniej dla UE.

Wykres 1.35. Osoby w wieku 18-59 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	10,4	15,5	15,5	5,1
2005	10,3	14,8	14,8	5,3
2006	9,8	13,2	13,6	5,2
2007	9,3	11,6	12,3	4,7
2008	9,2	10,1	12,5	4,9
2009	10,1	10,2	13,1	5,6

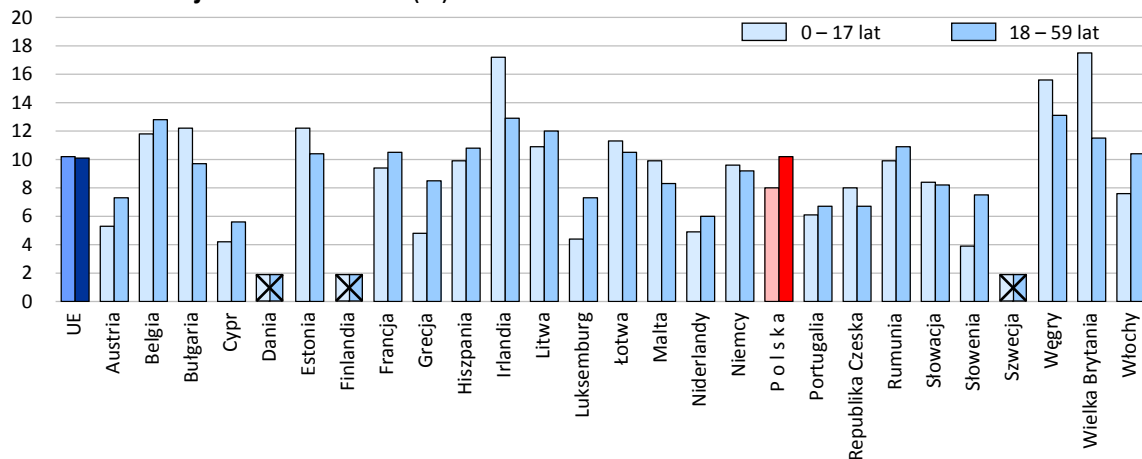
Źródło: dane Eurostat.

W latach 2004-2009 zanotowano znaczny spadek udziału osób w wieku 18-59 lat mieszkających w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (o 5,3 pkt proc.). Jednak pomimo pozytywnych tendencji wartość tego wskaźnika jest nadal wyższa niż średnia dla UE.

Porównania międzynarodowe

Wśród krajów UE w 2009 r. wielkość odsetka dzieci w gospodarstwach domowych bez osób pracujących była bardzo zróżnicowana. Najniższy poziom tego wskaźnika zanotowano w Słowenii (3,9%), na Cyprze (4,2%) i w Luksemburgu (4,4%), natomiast najwyższy w Wielkiej Brytanii (17,5%), w Irlandii (17,2%) i na Węgrzech (15,6%). Najbardziej korzystny poziom wskaźnika udziału osób w wieku 18-59 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących zanotowano na Cyprze (5,6%) i w Niderlandach (6%), natomiast najmniej korzystny na Węgrzech (13,1%), w Irlandii (12,9%) i w Belgii (12,8%).

Wykres 1.36. Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących według grup wieku w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Stopa bezrobocia długotrwałego

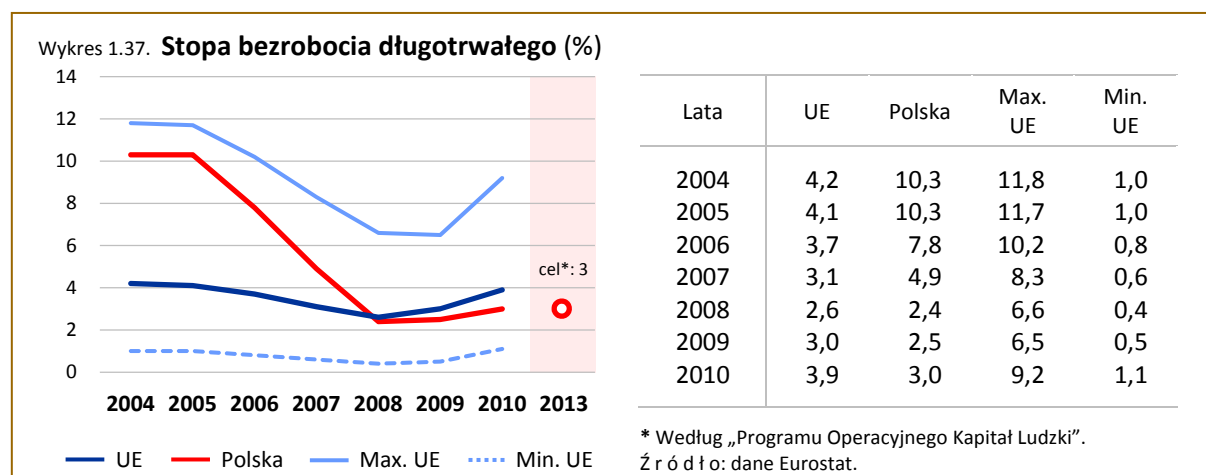
Nazwa wskaźnika	Stopa bezrobocia długotrwałego
Obszar tematyczny	Dostęp do rynku pracy
Definicja	<p>Stopa bezrobocia długotrwałego obliczana jest jako udział osób bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w liczbie ludności aktywnej zawodowo.</p> <p>Dane prezentowane są dla ludności ogółem oraz według płci.</p> <p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).</p>
Znaczenie	<p>Długotrwanie bezrobotni w wyniku długotrwałego wyłączenia z życia zawodowego tracą motywację do podejmowania prób poprawy swojej sytuacji, a przez to stają się bierni. Długotrwałe pozostawanie poza rynkiem pracy prowadzi do wykluczenia społecznego. Szanse na powrót do pracy przez długotrwałe bezrobotnych są bardzo małe, co oznacza pogłębianie się ubóstwa tych osób i ich rodzin.</p>

Tabela 1.21. Stopa bezrobocia długotrwałego (%)

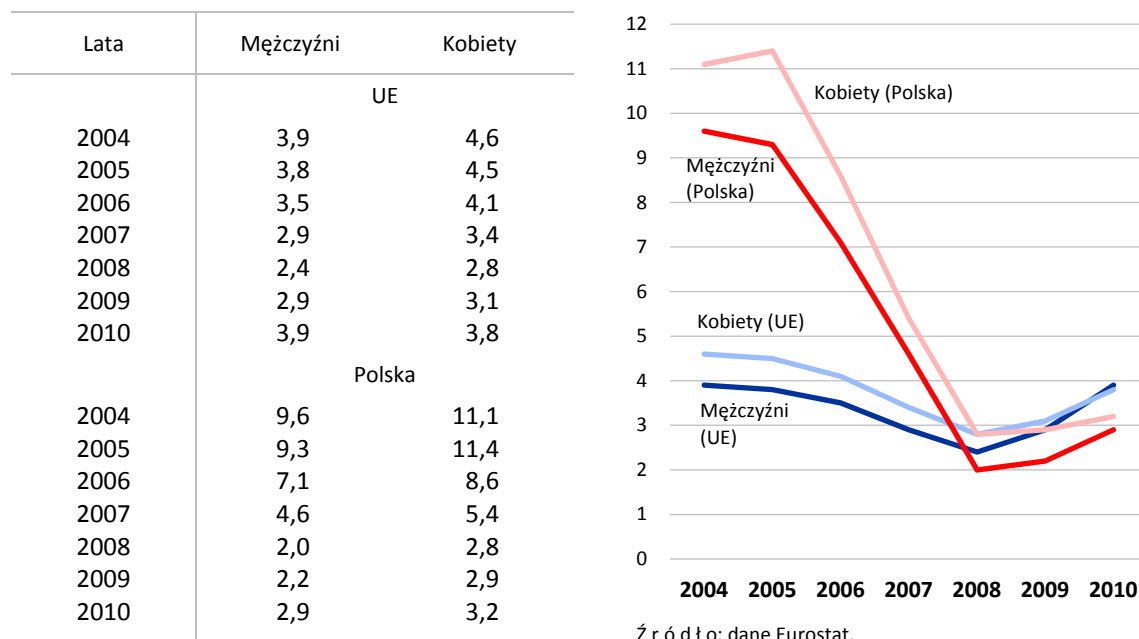
Płeć	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	10,3	10,3	7,8	4,9	2,4	2,5	3,0
Mężczyźni	9,6	9,3	7,1	4,6	2,0	2,2	2,9
Kobiety	11,1	11,4	8,6	5,4	2,8	2,9	3,2

U w a g a. Poczynając od danych za 2008 r. czas poszukiwania pracy liczony jest od momentu zakończenia przerwy w poszukiwaniu pracy, o ile wystąpiła i trwała co najmniej 4 tygodnie. Dane nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi.

W latach 2004-2005 udział bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w ludności aktywnej zawodowo utrzymywał się na niezmiennym poziomie 10,3%. W kolejnych latach 2006-2008 zanotowano systematyczny spadek stopy bezrobocia długotrwałego. W 2008 r. udział bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w ludności aktywnej zawodowo wyniósł 2,4% i w relacji do lat 2004 i 2005 zmniejszył się po 7,9 pkt proc. Poczynając od 2009 r. odnotowano wzrost stopy bezrobocia długotrwałego na skutek spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego.

Wykres 1.38. **Stopa bezrobocia długotrwałego według płci (%)**

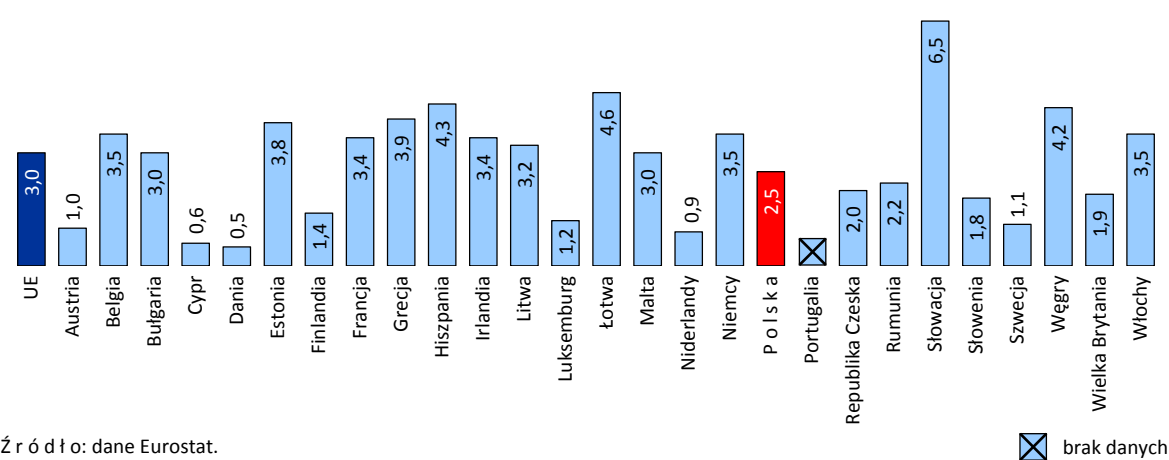

Kobiety były bardziej narażone na długotrwałe poszukiwanie pracy niż mężczyźni. Stopa bezrobocia długotrwałego dla kobiet w 2010 r. wyniosła 3,2% i była o 0,2 pkt proc. wyższa niż dla ogółu społeczeństwa.

Porównania międzynarodowe

Udział bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w ludności aktywnej zawodowo w Polsce w 2010 r. był niższy od średniej dla UE o 0,9 pkt proc. Wśród krajów UE w 2009 r. znacznie korzystniejszą niż dla Polski, czyli niższą stopę bezrobocia długotrwałego odnotowano w Danii, na Cyprze, w Niderlandach, w Austrii i Szwecji. Najwyższy udział bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w ludności aktywnej zawodowo zanotowano w Słowacji, na Łotwie, w Hiszpanii i na Węgrzech.

Wykres 1.39. **Stopa bezrobocia długotrwałego w krajach UE w 2009 r. (%)**

Stopa bezrobocia

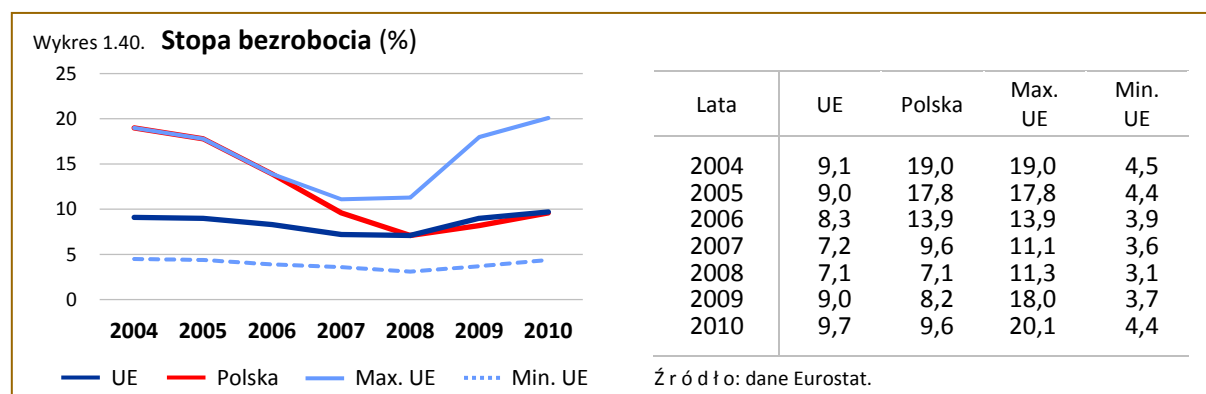
Nazwa wskaźnika	Stopa bezrobocia
Obszar tematyczny	Dostęp do rynku pracy
Definicja	<p>Stopa bezrobocia obliczana jest jako udział liczby osób bezrobotnych danej kategorii w liczbie ludności aktywnej zawodowo danej kategorii (wyróżnionej ze względu na wiek).</p> <p>Dane prezentowane są dla ludności ogółem oraz według grup wieku (15-24; 25-74).</p> <p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).</p>
Znaczenie	<p>Niska stopa bezrobocia jest jednym z warunków dynamicznego rozwoju gospodarczego w dłuższej perspektywie. Bezrobocie wpływa na poziom życia mieszkańców, zwiększa ryzyko ubóstwa oraz jest jednym z powodów wykluczenia społecznego. Polityka zatrudnienia jest ukierunkowana na promocję pełnego zatrudnienia oraz zwiększenie wskaźnika zatrudnienia wśród grup najbardziej zagrożonych bezrobociem. Celem polityki zatrudnienia jest poprawa adaptacyjności pracowników i pracodawców, skuteczność polityk rynku pracy oraz procesów pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego. Rozwiązania instytucjonalne w ramach systemu podatkowego i systemu zabezpieczeń społecznych mają na celu zapewnienie ochrony przed ubóstwem jak również oddziaływanie na mechanizmy zachęcające do podejmowania aktywności zawodowej.</p>

Tabela 1.22. **Stopa bezrobocia (%)**

Grupy wieku	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
O g ó ł e m	19,0	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6
15 – 24 lata	39,6	36,9	29,8	21,7	17,3	20,6	23,7
25 – 74 lata	16,1	15,1	11,8	8,1	5,9	6,8	8,1

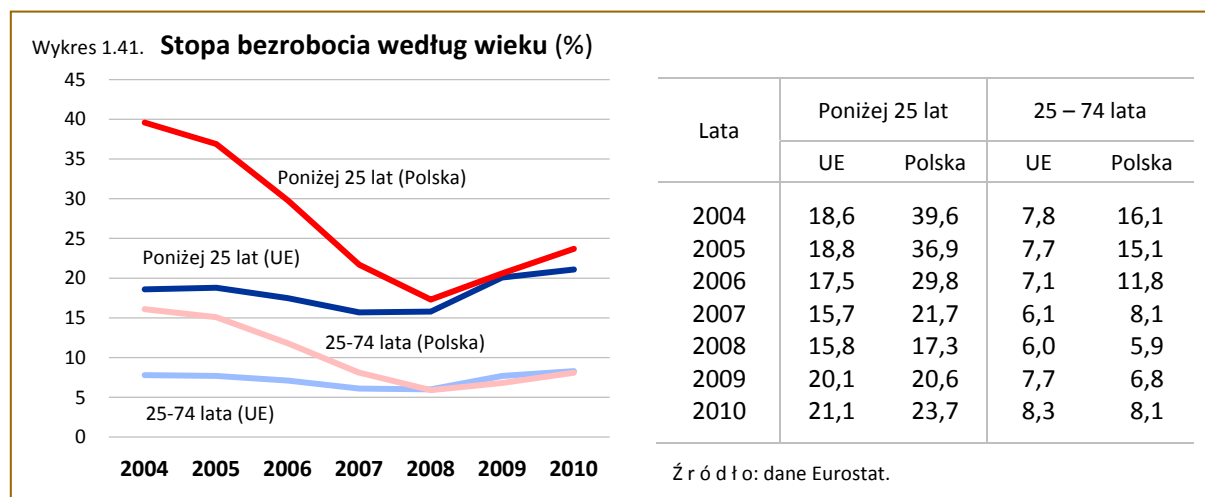
Źródło: dane GUS / Eurostat.

W latach 2004-2008 w polskiej gospodarce zauważalny był systematyczny spadek stopy bezrobocia i wyniósł 11,9 pkt proc.

Począwszy od 2009 r. na skutek spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego tendencja ta odwróciła się, co spowodowało, iż stopa bezrobocia w 2010 r. wzrosła o 1,4 pkt proc. w stosunku do roku poprzedniego. Stopa bezrobocia w Polsce w 2010 r. była niższa o 0,1 pkt proc. od średniej UE.

Sytuacja na rynku pracy jest niekorzystna dla ludzi młodych w wieku 15-24 lata. Natężenie bezrobocia dla tej grupy wieku jest ponad 2-krotnie wyższe niż stopa bezrobocia ogółem. Stopa bezrobocia w 2010 r. dla osób młodych kształtowała się na poziomie 23,7% i wzrosła o 3,1 pkt proc. w porównaniu z rokiem 2009.

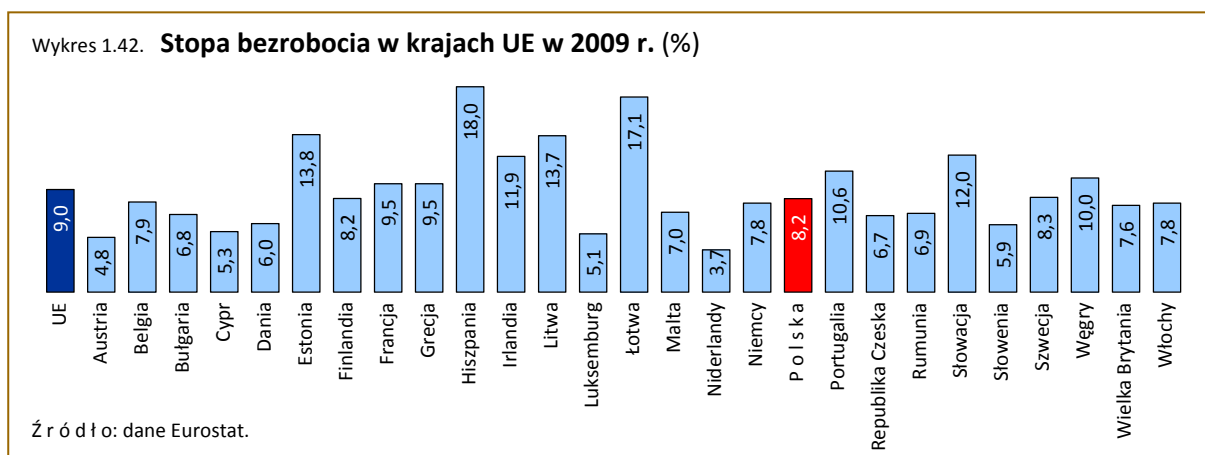

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. wśród krajów UE najniższy wskaźnik bezrobocia odnotowano w Niderlandach (3,7%), Austrii (4,8%), Luksemburgu (5,1%), a najwyższy w Hiszpanii (18,0%), na Łotwie (17,1%), w Estonii (13,8%) i na Litwie (13,7%).

Stopa bezrobocia osób w wieku do 25 lat w UE w 2009 r. kształtowała się na poziomie 20,1% i wzrosła o 4,3 pkt proc. w porównaniu z 2008 r. Najwyższą stopę bezrobocia dla ludzi młodych odnotowano w Hiszpanii oraz na Łotwie – tam bez zatrudnienia pozostawało ponad 30% aktywnych zawodowo ludzi młodych. Najniższą stopę bezrobocia wśród osób w wieku 15-24 lata zanotowano w Niderlandach (7,7%), Austrii (10,0%) oraz w Danii i Niemczech (11,2%).

Wśród państw członkowskich UE w 2009 r. spadek stopy bezrobocia osób w wieku do 25 lat w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano tylko w Luksemburgu o 0,8 pkt proc. W pozostałych krajach UE odnotowano wzrost omawianego wskaźnika od 20,5 pkt proc. na Łotwie do 0,6 pkt proc. w Niemczech.

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych

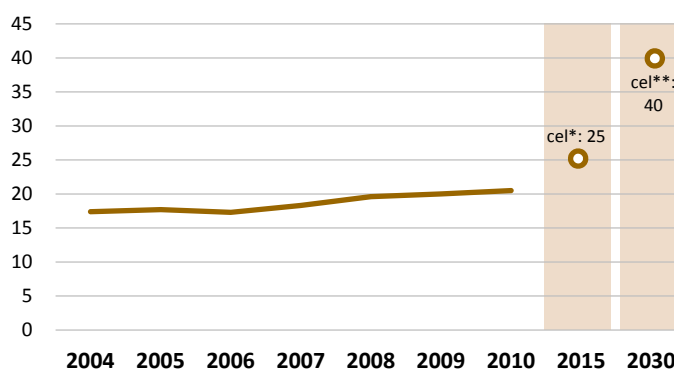
Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych
Obszar tematyczny	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział pracujących niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w liczbie osób niepełnosprawnych ogółem w tej samej grupie wieku. Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).
Znaczenie	Tworzenie warunków do większej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych to podstawa społecznej integracji i poprawy warunków ich życia. Ważnym zagadnieniem jest ułatwienie niepełnosprawnym dostępu do rynku pracy poprzez podejmowanie działań na rzecz zdobywania kwalifikacji oraz doskonalenie mechanizmów zachęcających pracodawców do ich zatrudniania.

Tabela 1.23. **Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
17,4	17,7	17,3	18,3	19,6	20,0	20,5

Do osób niepełnosprawnych zalicza się osoby, które mają przyznane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy. Osoby niepełnosprawne w Polsce charakteryzuje niski wskaźnik zatrudnienia. W okresie od 2004 r. do 2006 r. poziom zaangażowania zawodowego niepełnosprawnych pozostawał na podobnym poziomie. Wyraźny wzrost wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych wystąpił

Wykres 1.43. **Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (%)**

* Według „Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015”.

** Według „Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe”.

w latach 2007-2010 (o 2,2 pkt proc.). Docelowa wartość tego wskaźnika dla Polski do osiągnięcia w 2015 r. wynosi 25% („Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015”), natomiast w 2030 r. założono „zwiększenie stopy zatrudnienia (...) w wypadku osób niepełnosprawnych co najmniej do poziomu 40%” („Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”).

Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć

Nazwa wskaźnika	Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć
Obszar tematyczny	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Wskaźnik zróżnicowania wynagrodzeń ze względu na płeć jest to różnica między średnim wynagrodzeniem brutto na godzinę mężczyzn i kobiet wyrażona jako odsetek średniego wynagrodzenia brutto na godzinę mężczyzn.
Znaczenie	Wskaźnik odnoszący się do równości płci oraz równych szans, określa różnicę szans między kobietami i mężczyznami na rynku pracy. Równość szans ma zasadnicze znaczenie dla zrównoważonego rozwoju i podniesienia jakości życia społeczeństwa.

Tabela 1.24. Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009
.	.	7,5	7,5	9,8	9,8

Źródło: dane Eurostat.

Sytuacja kobiet i mężczyzn w obszarze pracy zawodowej i pod względem sprawiedliwego wynagradzania nie jest jednakowa. Różnica między średnimi zarobkami brutto na godzinę mężczyzn i kobiet wyrażona jako odsetek średniego wynagrodzenia brutto na godzinę mężczyzn dla Polski w latach 2006-2009 była jedną z niższych wśród krajów UE, a w ostatnich dwóch latach blisko dwukrotnie niższa niż średnia dla krajów UE. W październiku 2008 r. przeciętne godzinowe wynagrodzenie brutto kobiet było o 13,5% niższe niż przeciętne godzinowe wynagrodzenie brutto mężczyzn. Niższe było również przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto kobiet od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto mężczyzn o 18,7%. Podobne relacje odnotowano w październiku 2006 r. (odpowiednio o: 12,1% i 17,8%). Największe różnice przeciętnego godzinowego wynagrodzenia brutto kobiet w relacji do mężczyzn w październiku 2008 r. odnotowano dla kobiet z wykształceniem zasadniczym zawodowym (niższe o 32,2%), wyższym (z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty lub równorzędnym – o 31,7%) oraz podstawowym i niepełnym podstawowym (o 28,9%).

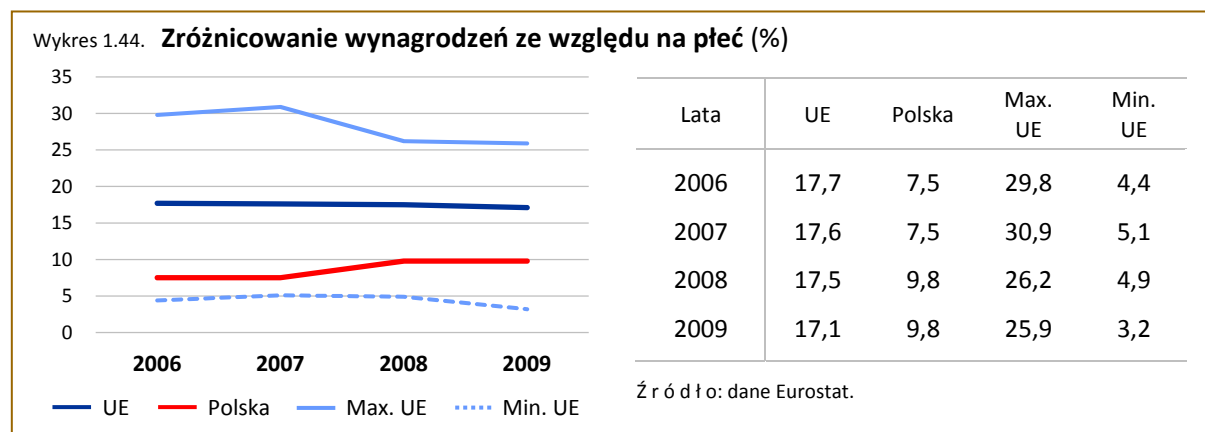
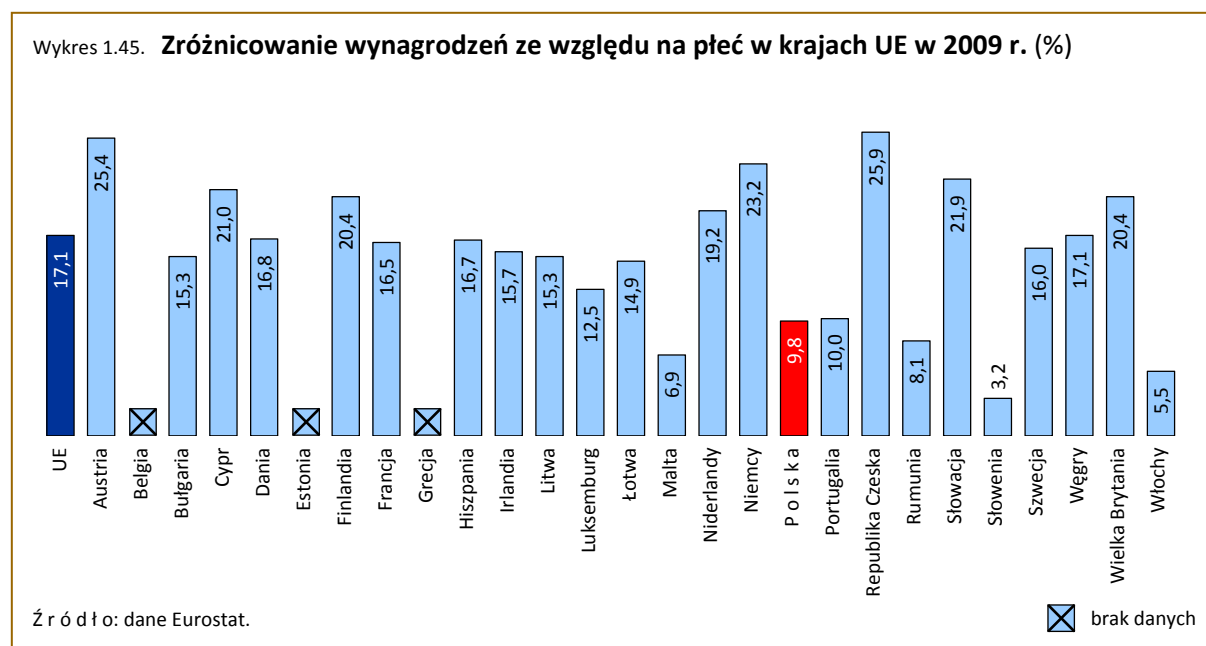

Tabela 1.25. **Przeciętne wynagrodzenie godzinowe brutto kobiet w relacji do wynagrodzenia mężczyzn według grup zawodów w październiku (%)**

Grupy zawodów	2004	2006	2008
O g ó ł e m	89,6	87,9	86,5
Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	70,9	69,6	70,5
Specjaliści	90,2	84,0	83,2
Technicy i inny średni personel	75,6	80,9	81,0
Pracownicy biurowi	101,3	97,5	97,3
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	83,9	84,6	84,7
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	91,9	88,0	84,8
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	66,3	61,3	61,4
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	81,0	79,8	77,7
Pracownicy przy pracach prostych	87,8	86,4	78,6

Porównania międzynarodowe

Różnica między średnimi wynagrodzeniami brutto na godzinę mężczyzn i kobiet wyrażona jako odsetek średniego wynagrodzenia brutto na godzinę mężczyzn dla Polski w latach 2008-2009 ukształtowała się na poziomie zbliżonym do Portugalii. W 2008 r. wskaźnik ten był dwukrotnie wyższy niż we Włoszech, a w 2009 r. ponad 3-krotnie wyższy niż w Słowenii. W latach 2006-2008 najniższe zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć odnotowano we Włoszech, a w 2009 r. w Słowenii.

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw
Obszar tematyczny	Bezpieczeństwo publiczne
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako stosunek liczby przestępstw wykrytych w danym roku (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do liczby przestępstw stwierdzonych w danym roku, powiększonej o liczbę przestępstw stwierdzonych w podjętych postępowaniach a umorzonych w latach poprzednich z powodu niewykrycia sprawców.
Znaczenie	Jakość życia kształtowana jest także poczuciem bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego. Zintegrowana wspólnota wymaga przede wszystkim poczucia solidarności lokalnej, zapewnienia bezpieczeństwa i poczucia bezpieczeństwa.

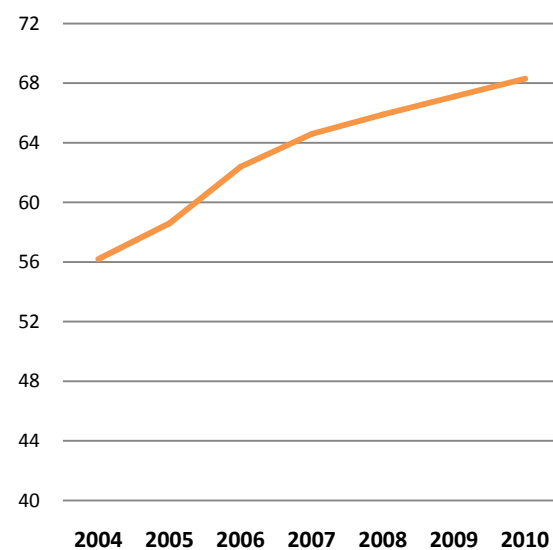
Tabela 1.26. **Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
56,2	58,6	62,4	64,6	65,9	67,1	68,3

Źródło: dane Komendy Głównej Policji.

W latach 2004-2010 odnotowano spadek przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych o 310 tys. Najnowsze dane pokazują, że jest utrzymywany pozytywny trend w zakresie walki z przestępczością oraz skuteczności ścigania sprawców przestępstw. Analizując ostatnie 7 lat, zaobserwowano wzrost wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw z 56,2% w 2004 r. do 68,3% w 2010 r. (o 12,1 pkt proc.). Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 zakłada 65% jako docelową wartość tego wskaźnika dla Polski do osiągnięcia w 2015 r. Założony poziom wskaźnika został osiągnięty już w 2008 r.

Wykres 1.46. **Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw (%)**

Źródło: dane Komendy Głównej Policji.

Ofiary śmiertelne wypadków drogowych

Nazwa wskaźnika	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności
Obszar tematyczny	Bezpieczeństwo publiczne
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako iloraz liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych i liczby ludności. Wskaźnik prezentowany jest w przeliczeniu na 1 mln ludności. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych obejmują kierowców i pasażerów zmotoryzowanych pojazdów, rowerzystów jak i pieszych. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu wypadku lub w ciągu 30 dni od dnia wypadku.
Znaczenie	Wskaźnik obrazuje poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego. Odzwierciedla kilka czynników wpływających na śmiertelność ofiar wypadków – jakość infrastruktury drogowej, standardy bezpieczeństwa pojazdów, zachowanie kierowców, obowiązujące przepisy prawne i ich egzekwowanie.

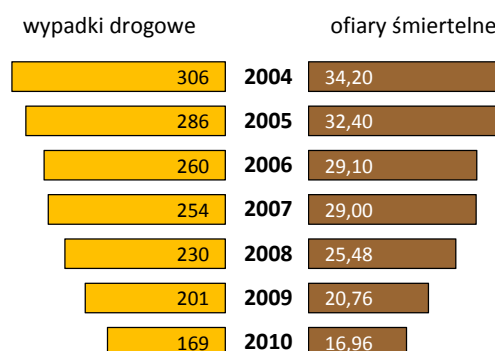
Tabela 1.27. **Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
150	143	137	146	143	120	102

Źródło: dane Komendy Głównej Policji / GUS.

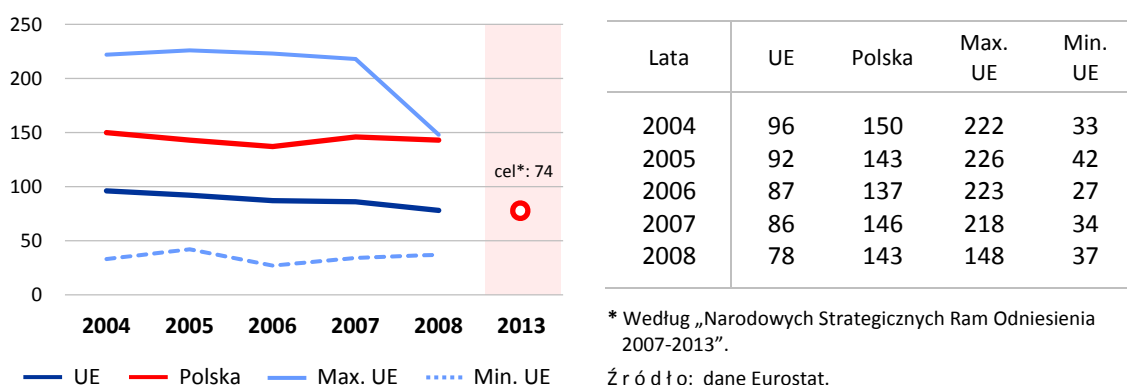
W Polsce odsetek osób zabitych na drogach należy do najwyższych w UE. W tej niechlubnej statystyce przewyższa nas jedynie Litwa. Z każdym rokiem na polskich drogach jest coraz mniej wypadków, w porównaniu z 2004 r. liczbę ofiar śmiertelnych udało się ograniczyć o 32%. W wyniku wypadków drogowych w 2010 r. zostało rannych prawie 49 tysięcy osób, a zginęło prawie 4 tysiące. Wartość wskaźnika liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 1 mln ludności malała od 2004 r.

Wykres 1.47. **Wypadki drogowe oraz ofiary śmiertelne na 100 tys. pojazdów**

Źródło: dane Komendy Głównej Policji / GUS.

Wykres 1.48. **Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności**

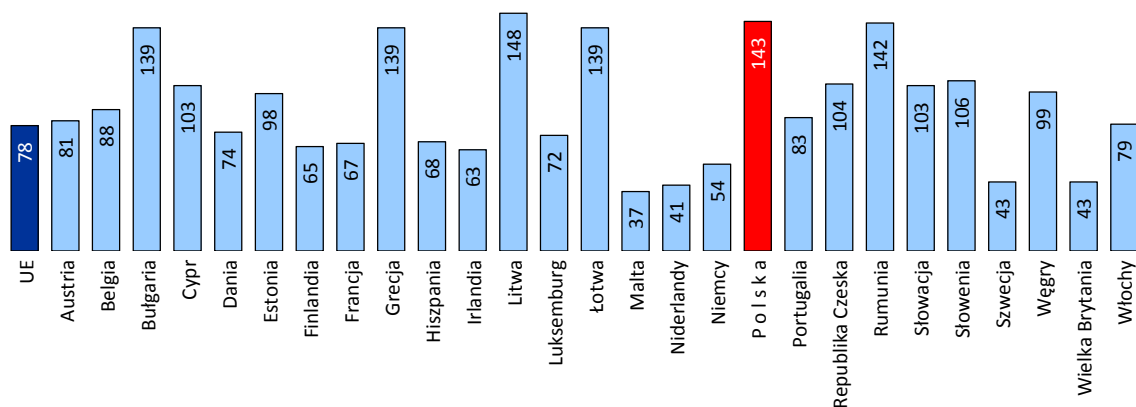

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2008 w UE średnia liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców zmniejszyła się o prawie 19% (z 96 w 2004 r. do 78 w roku 2008).

W 2008 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 1 mln ludności dla Polski przekraczała prawie dwukrotnie średnią odnotowaną dla krajów UE. Za najbezpieczniejsze wśród państw UE są Malta, Niderlandy, Wielka Brytania oraz Szwecja.

Wykres 1.49. **Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności w krajach UE w 2008 r.**

Źródło: dane Eurostat.

Liczba samochodów osobowych

Nazwa wskaźnika	Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności
Obszar tematyczny	Zrównoważone wzorce konsumpcji
Definicja	Wskaźnik jest definiowany jako liczba samochodów osobowych przypadająca na 1000 ludności. Samochód osobowy to pojazd samochodowy przeznaczony konstrukcyjnie do przewozu nie więcej niż 9 osób łącznie z kierowcą oraz ich bagażu.
Znaczenie	Kształtowanie zrównoważonego modelu transportu w sytuacji gwałtownego rozwoju w Polsce masowej motoryzacji, przy spadku udziału kolei i transportu publicznego w przewozach towarów i pasażerów, jest istotnym działaniem związanym ze zmianą wzorców konsumpcji.

Tabela 1.28. **Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności**

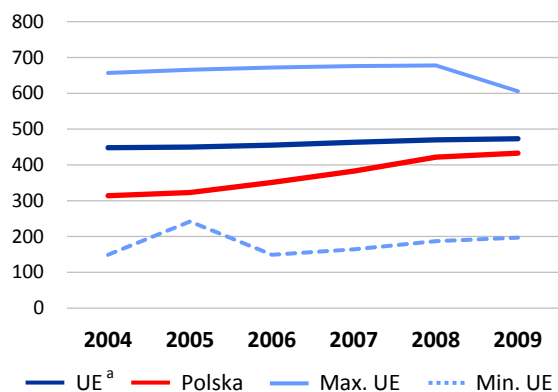
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
314	323	351	383	422	432	451

Źródło: Centralna Ewidencja Pojazdów MSWiA.

Transport samochodowy wzrasta systematycznie i coraz silniej oddziałuje na środowisko wpływając na wzrost zanieczyszczenia powietrza produktami spalania paliw i na powstawanie zjawisk smogowych. Ponadto dynamiczny wzrost liczby samochodów osobowych wpływa na ograniczenie przewozów pasażerskich środkami komunikacji publicznej. Wzrost stanu posiadania samochodów osobowych to skutek aspiracji do większej mobilności i poprawy jakości życia. W latach 2004-2010 w Polsce zanotowano systematyczny wzrost liczby samochodów przypadających na 1000 ludności, przeciętnie w tempie 7,0% rocznie. W 2010 r. wskaźnik ten wzrósł o 43,6% w porównaniu z 2004 r. Na koniec 2010 r. prawie co drugi mieszkaniec kraju posiadał samochód osobowy, natomiast w 2004 r. – co trzeci. Wskaźnik dla Polski był niższy od wartości wskaźnika oszacowanego dla 27 krajów UE.

Rosnąca ilość samochodów osobowych powoduje, że wzrasta natężenie ruchu na drogach krajowych. Należy podejmować działania mające na celu zmniejszenie udziału transportu samochodowego w przewozach pasażerskich i przewozach ładunków na rzecz innych gałęzi transportu (głównie kolei), zdecydowanie bardziej przyjaznych środowisku.

Wykres 1.50. Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności

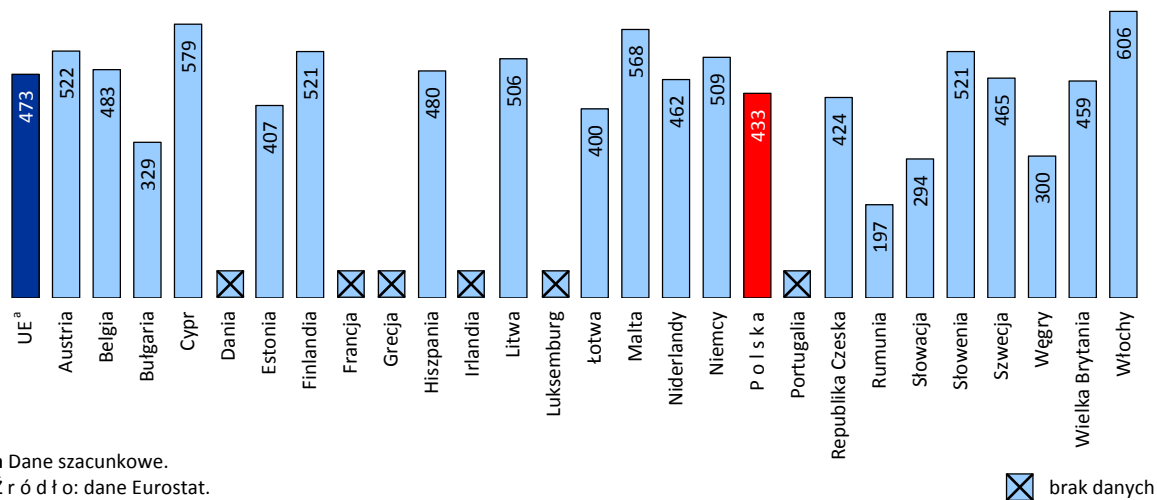
Lata	UE ^a	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	448	314	657	149
2005	450	323	666	242
2006	455	351	672	149
2007	463	383	676	164
2008	470	422	678	187
2009	473	433	606	197

^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. w krajach UE (dla których dostępne są dane), najwyższą liczbę samochodów przypadających na 1000 ludności zanotowano m.in. we Włoszech, na Cyprze i Malcie, natomiast niższą w Rumunii, Słowacji i na Węgrzech.

Wykres 1.51. Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności w krajach UE w 2009 r.

^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych

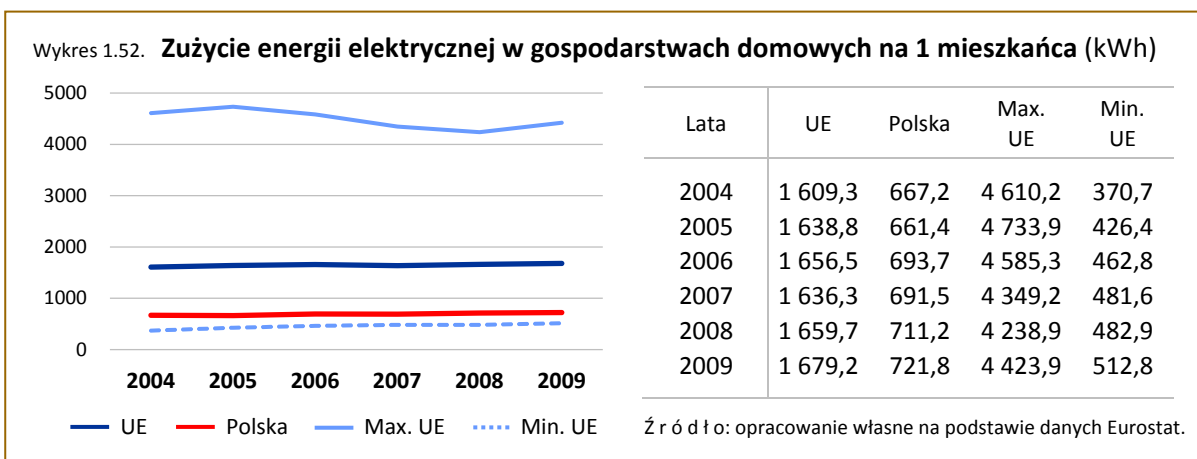
Nazwa wskaźnika	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca
Obszar tematyczny	Zrównoważone wzorce konsumpcji
Definicja	Wskaźnik określa się jako ilościową konsumpcję elektryczności przez gospodarstwa domowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Konsumpcja elektryczności przez gospodarstwa domowe obejmuje całkowite wykorzystanie elektryczności do ogrzewania pomieszczeń i wody oraz wszystkich urządzeń elektrycznych.
Znaczenie	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych jest głównym wskaźnikiem monitorowania konsumpcji. Wskaźnik obrazuje zmiany zużycia energii elektrycznej przez odbiorców domowych w czasie. Wzrost wskaźnika ze względu na zmiany w stylu życia (np. więcej urządzeń elektrycznych w gospodarstwie domowym) przyczynia się do utrzymywania się „tendencji niezrównoważonych” w zużyciu energii przez gospodarstwa domowe, co ma poważne skutki dla środowiska naturalnego.

Tabela 1.29. **Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (kWh)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
667,2	661,4	693,7	691,5	711,2	721,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

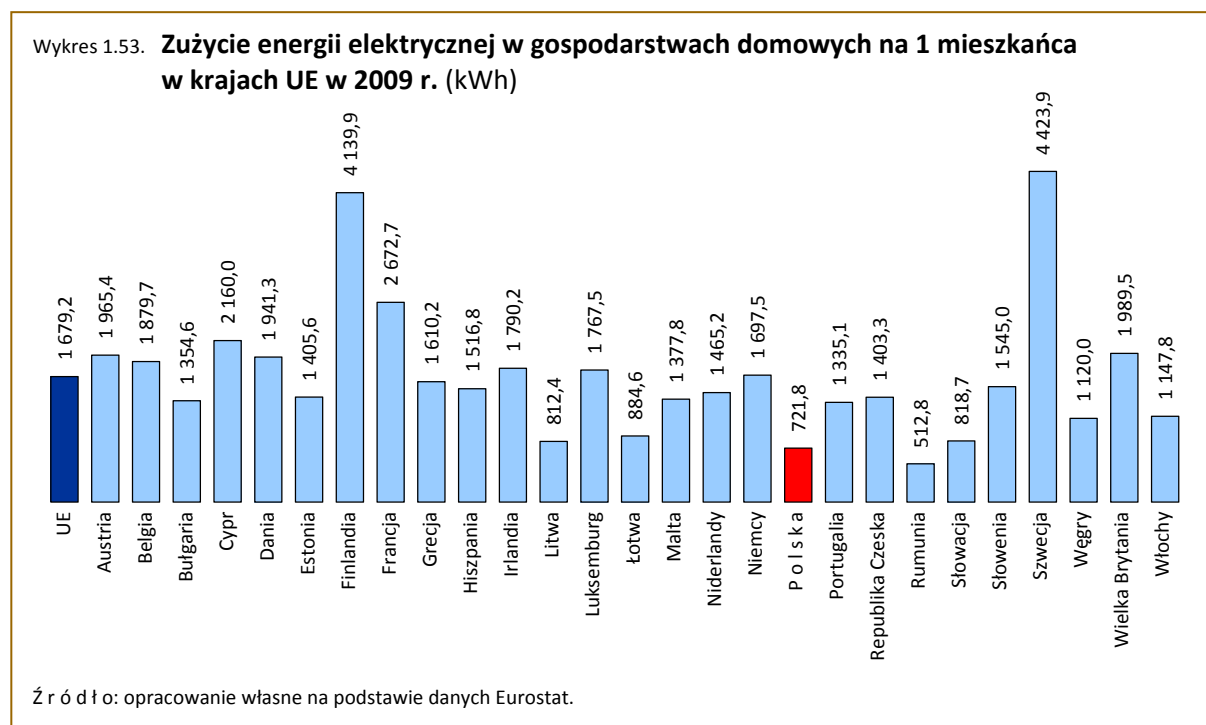
Konsumpcja dóbr trwałego użytku stwarza presję środowiskową głównie poprzez zużycie energii elektrycznej oraz innych zasobów nieodnawialnych. W ostatnich latach można zaobserwować dużą dynamikę wzrostu ilości urządzeń energetycznych w gospodarstwach domowych (pralki automatyczne, zamrażarki, zmywarki itp.) oraz sprzętu elektronicznego (np. komputery, RTV).

Zwiększone zużycie energii wynikające z większej liczby używanych urządzeń i wyższa częstota korzystania z nich powinna być rekompensowana przez wprowadzenie nowych, bardziej energooszczędnych urządzeń. W latach 2004-2009 w Polsce zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca zwiększyło się o 54,6 kWh. W tym czasie najmniejsze zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca wyniosło w 2005 r. – 661,4 kWh.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. w Polsce zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca było prawie 6-krotnie mniejsze niż w Szwecji, gdzie wyniosło 4423,9 kWh i 1,5-krotnie większe w porównaniu z Rumunią, gdzie zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca wyniosło 512,8 kWh.

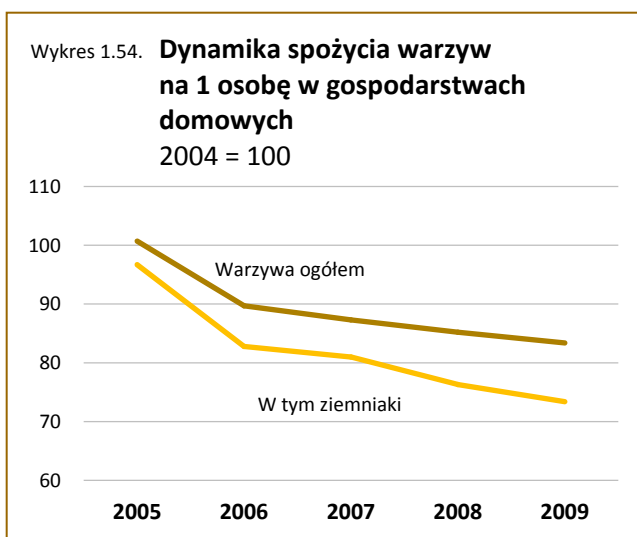
Spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych

Nazwa wskaźnika	Spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych
Obszar tematyczny	Zrównoważone wzorce konsumpcji
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako przeciętne spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych. Spożycie warzyw jest obliczane dla następującej grupy warzyw: kapusta, kalafiorowate, pomidory, ogórki, pozostałe warzywa o jadalnych owocach, marchew, buraki, cebula, pozostałe warzywa korzeniowe i bulwiaste, mieszanki warzywne, ziarna roślin strączkowych, jak również grzyby oraz przetwory warzywne, grzybowe i ziemniaczane. Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników badania Budżety gospodarstw domowych.
Znaczenie	Zdrowie, będące nieodłącznym warunkiem osiągnięć człowieka, jego sprawności fizycznej, intelektualnej, dobrego samopoczucia, zależy od wielu wzajemnie powiązanych czynników, wśród których bardzo ważny jest styl życia, a w nim m. in. sposób odżywiania się. Racjonalne żywienie stanowi niezwykle ważny element w profilaktyce prozdrowotnej. Wskaźnik pozwala na monitorowanie zmian w modelu konsumpcyjnym. Kształtowanie wskaźnika w czasie pozwala dostrzec korzystne zmiany prozdrowotne.

Tabela 1.30. **Spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych (kg)**

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
O g ó ł e m	12,33	12,42	11,06	10,77	10,51	10,28
W tym ziemniaki	6,91	6,68	5,72	5,60	5,27	5,07

Warzywa i przetwory zaliczane są w hierarchii potrzeb żywnościowych człowieka do produktów podstawowych. Biorąc pod uwagę jak duże znaczenie przypisuje się zdrowiu, jako wartości szczególnie zagrożonej, kryteria zdrowotne odgrywają znaczącą rolę przy zachowaniach konsumpcyjnych gospodarstw domowych. W okresie ostatnich lat wyraźnie zarysowują się zmiany w stosunku konsumenta do jakości żywności i jej wartości odżywczej. Coraz częściej konsument zaczyna zwracać uwagę na zdrowotność i wartość odżywczą potraw oraz ich walory ekologiczne.

Wyniki badań budżetów gospodarstw domowych GUS w okresie ostatnich sześciu lat wykazują, że przeciętne miesięczne spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach osiągnęło najwyższy poziom w 2005 r. – 12,42 kg. Następne lata charakteryzowała niekorzystna tendencja spadkowa. W 2009 r. poziom miesięcznego spożycia warzyw, w tym ziemniaków w odniesieniu do najkorzystniejszego 2005 r., obniżył się o ok. 2 kg. Zmniejszenie się spożycia warzyw mogło być spowodowane zarówno sytuacją ekonomiczną wielu gospodarstw związaną ze wzrostem cen, jak również zmianami w modelu konsumpcji polegającymi na ograniczeniu spożycia ziemniaków.

Poziom spożycia warzyw wykazuje zróżnicowanie w zależności od poziomu dochodów i grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw. Jest także silnie powiązany z miejscem zamieszkania. Mieszkańcy wsi w porównaniu z gospodarstwami zamieszkującymi miasta spożywali w przeliczeniu na 1 osobę więcej warzyw (odpowiednio 11,52 kg i 9,51 kg).

Analizując funkcjonujące w kraju programy, na podstawie których podejmowane są działania w kierunku poprawy zdrowia i sposobu żywienia społeczeństwa, należy się spodziewać, że w najbliższych latach cechami charakteryzującymi wzorce spożycia będą między innymi: dalsze ograniczenie spożywania posiłków wysokokalorycznych, na rzecz dietetycznych oraz wzrost znaczenia zarówno warzyw jak i owoców w codziennej diecie. Jednocześnie na tle zagrożeń, jakie stanowią choroby układu krążenia i choroby nowotworowe, działania prewencyjne takie jak: edukacja zdrowotna, udział w profilaktyce zdrowotnej i kształtowanie tzw. zdrowego stylu życia, w tym dobrych nawyków żywieniowych, nabierają szczególnie dużego znaczenia.

Tabela 1.31. **Spożycie warzyw na 1 osobę według wybranych rodzajów warzyw i grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (kg)**

Wyszczególnienie	2004	2009
O g ó ł e m	12,33	10,28
Rodzaje warzyw:		
ziemniaki	6,91	5,07
warzywa i grzyby (świeże, chłodzone lub mrożone)	4,97	4,35
przetwory warzywne i grzybowe	0,37	0,81
Gospodarstwa domowe:		
pracowników	10,02	8,99
rolników	15,47	13,21
emerytów i rencistów	15,42	13,38

Wykaz wskaźników

Rozwój gospodarczy

- Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca
- Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB
- Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3)
- Relacja długu publicznego do PKB
- Energochłonność gospodarki
- Wodochłonność gospodarki
- Transportochłonność PKB (transport towarowy oraz transport pasażerski)
- Energochłonność transportu w relacji do PKB

Zatrudnienie

- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata
- Średni wiek dezaktywacji zawodowej
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata

Innowacyjność

- Produkty innowacyjne
- Zasoby ludzkie dla nauki i techniki
- Wydajność pracy
- Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB

Transport

- Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym

Zrównoważone wzorce produkcji

- Wydajność zasobów
- Powierzchnia gospodarstw ekologicznych
- Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS

Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik wzrostu produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca określa procentową zmianę wartości PKB w ujęciu realnym przypadającą na 1 mieszkańca w roku badanym w porównaniu z rokiem poprzednim.</p> <p>PKB w ujęciu realnym na 1 mieszkańca jest obliczany jako iloraz rocznej wartości produktu krajowego brutto w cenach stałych i liczby ludności kraju (jednostki podziału terytorialnego).</p> <p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 1995) oraz zaleceniami Eurostatu.</p>
Znaczenie	<p>Produkt krajowy brutto (PKB) jest podstawowym miernikiem rozwoju gospodarczego, który w syntetycznej formie przedstawia najpełniejszy obraz gospodarki narodowej i zmiany struktury gospodarczej. Jest wielkością w stosunku do której odnoszony jest poziom innych zjawisk, np. deficytu czy długu publicznego.</p> <p>PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest bardzo ważnym wskaźnikiem poziomu rozwoju gospodarczego, a długookresowy jego wzrost stanowi główny cel polityki gospodarczej państwa.</p>

Tabela 2.1. **Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (%)**
rok poprzedni = 100

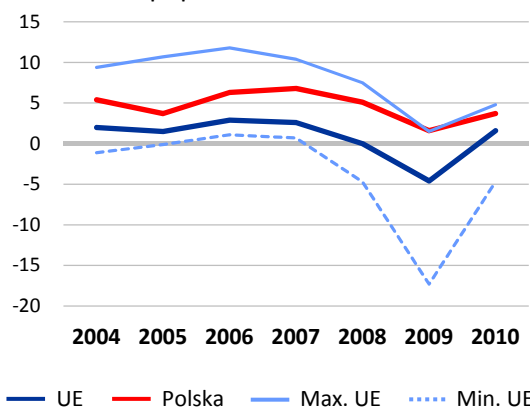
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
5,4	3,7	6,3	6,8	5,1	1,5	3,7

Wskaźnik wzrostu PKB na 1 mieszkańca w ujęciu realnym jest najlepszym miernikiem rozwoju gospodarki. Rozwój gospodarczy w kontekście realizacji zasad zrównoważonego rozwoju powinien być osiągnięty przy jednoczesnym ograniczaniu oddziaływania na środowisko naturalne.

Największy realny wzrost PKB na 1 mieszkańca odnotowano w 2007 r. – 6,8%, natomiast najmniejszą wartość tego wskaźnika odnotowano w 2009 r. – 1,5%. W krajach UE wzrost PKB na 1 mieszkańca w ujęciu realnym kształtował się na poziomie od -4,6% w 2009 r. do 2,9% w 2006 r. W 2010 r. w Polsce wartość omawianego wskaźnika wyniosła 3,7% i była wyższa o 2,1 pkt proc. od średniej dla 27 państw UE.

W latach 2004-2010 średnie roczne tempo realnego wzrostu produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca kształtowało się na poziomie 4,5% dla Polski, a dla UE 0,6%.

Wykres 2.1. **Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (%)**
rok poprzedni = 100

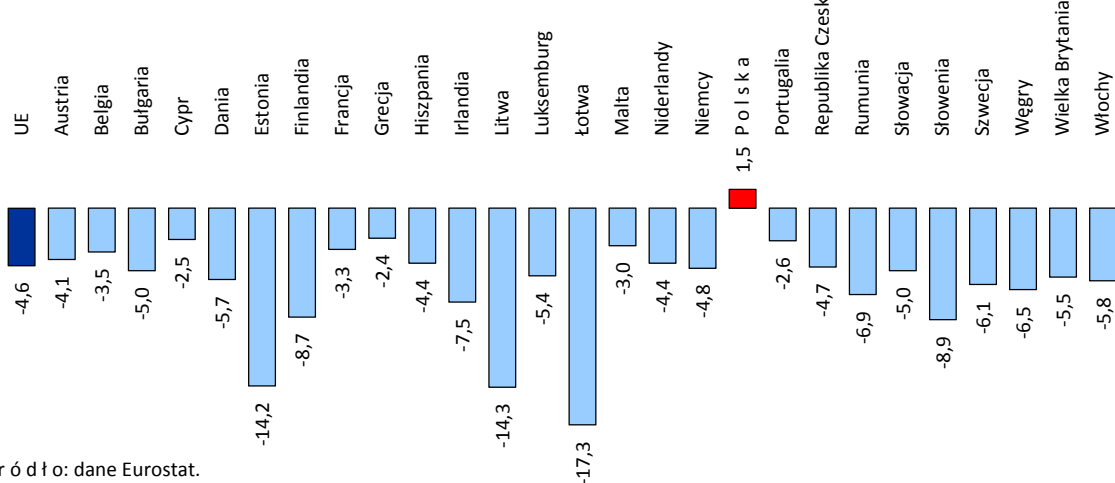
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	2,0	5,4	9,4	-1,1
2005	1,5	3,7	10,7	-0,1
2006	2,9	6,3	11,8	1,1
2007	2,6	6,8	10,4	0,7
2008	0,0	5,1	7,5	-4,7
2009	-4,6	1,5	1,5	-17,3
2010	1,6	3,7	4,8	-4,7

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Biorąc pod uwagę kraje UE, w 2009 r. tylko w Polsce odnotowano wzrost PKB na 1 mieszkańca w porównaniu z rokiem poprzednim (1,5%). W pozostałych 26 krajach UE odnotowano ujemne wartości tego wskaźnika, przy czym największy spadek nastąpił na Litwie i Łotwie – odpowiednio: -14,3% i -17,3%. W trzech krajach (Estonii, na Litwie i Łotwie) spadek wartości omawianego wskaźnika był 3-krotnie większy w porównaniu ze średnią dla 27 krajów UE (-4,6%).

Wykres 2.2. **Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w krajach UE w 2009 r. (%)**
2008 = 100

Źródło: dane Eurostat.

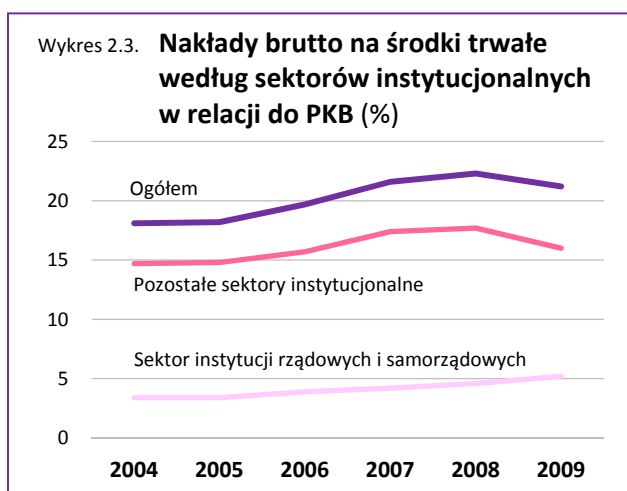
Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik dotyczący nakładów brutto na środki trwałe określa procentowy udział nakładów brutto na środki trwałe w wartości produktu krajowego brutto.</p> <p>Wskaźnik prezentowany jest dla gospodarki narodowej ogółem, sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz pozostałych sektorów instytucjonalnych.</p> <p>Nakłady brutto na środki trwałe są to nakłady zwiększające wartość majątku trwałego, przeznaczone na rzeczowe środki trwałe, wartości niematerialne i prawne oraz remonty środków trwałych. Do nakładów brutto na środki trwałe nie zalicza się nakładów na pierwsze wyposażenie inwestycji oraz odsetek od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji.</p>
Znaczenie	Nakłady brutto na środki trwałe są czynnikiem wzrostu gospodarczego. Mają one wpływ na wzrost innowacyjności oraz konkurencyjności przedsiębiorstw.

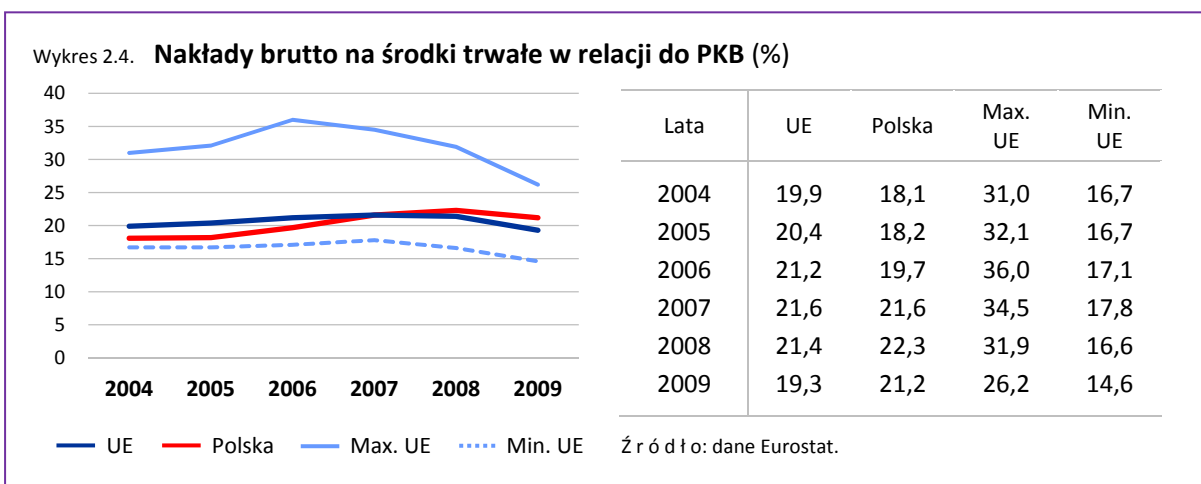
Tabela 2.2. **Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB (%)**

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ogółem	18,1	18,2	19,7	21,6	22,3	21,2
Sektor instytucji rządowych i samorządowych	3,4	3,4	3,9	4,2	4,6	5,2
Pozostałe sektory instytucjonalne	14,7	14,8	15,7	17,4	17,7	16,0

Wskaźnik nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB w latach 2004-2008 systematycznie zwiększał swą wartość i w 2008 r. w porównaniu z rokiem 2004 wzrósł o 4,2 pkt proc., przy czym w sektorze instytucji rządowych i samorządowych o 1,2 pkt proc., a w pozostałych sektorach instytucjonalnych o 3,0 pkt proc. W 2009 r. w porównaniu z rokiem 2008 wskaźnik nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB spadł do 21,2% (o 1,1 pkt proc.), podobną sytuację odnotowano dla średniej unijnej gdzie wartość wskaźnika spadła do poziomu 19,3% (o 2,1 pkt proc.).

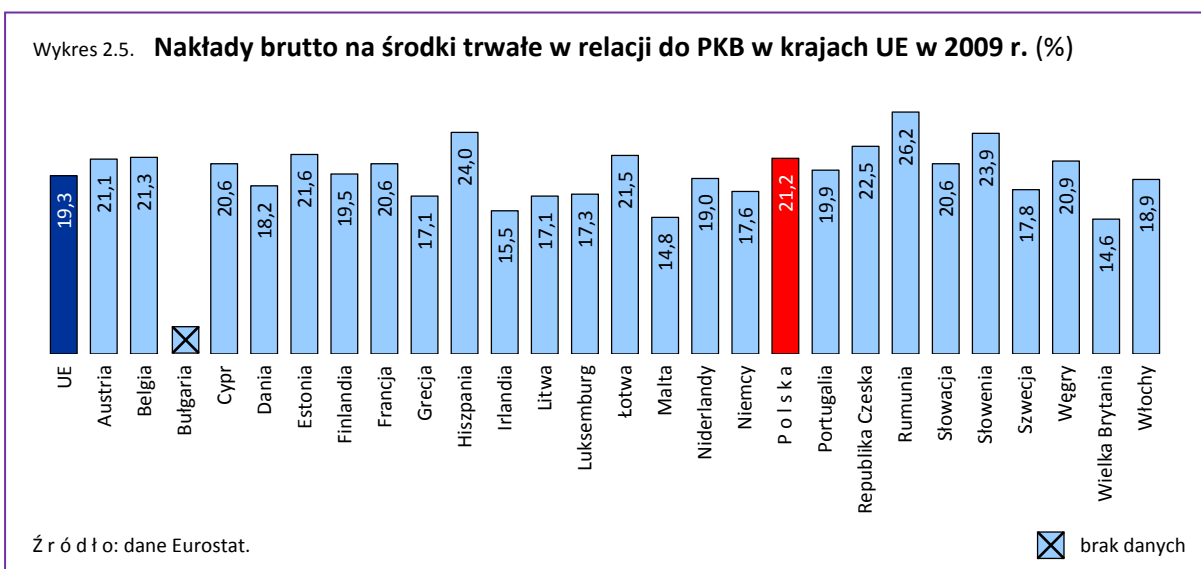

Biorąc pod uwagę sektory instytucjonalne gospodarki narodowej omawiany wskaźnik w 2009 r. dla sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrósł o 0,6 pkt proc., natomiast dla pozostałych sektorów instytucjonalnych wartość wskaźnika spadła o 1,7 pkt proc. Pomimo odnotowanego spadku udziału nakładów brutto na środki trwałe w PKB w 2009 r. tempo wzrostu nakładów brutto na środki trwałe (w cenach stałych) w latach 2004-2009 było wyższe od tempa wzrostu PKB (w cenach stałych) i wyniosło 9,3% wobec 4,6%.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. wskaźnik nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB w krajach UE kształtował się na poziomie od 14,6% w Wielkiej Brytanii do 26,2% w Rumunii. W 11 państwach UE wskaźnik osiągnął wartość niższą niż średnia unijna. Polska należy do grupy państw, w których wartość wskaźnika w 2009 r. przewyższała średnią wartość dla państw UE (21,2% wobec 19,3%).

Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3)

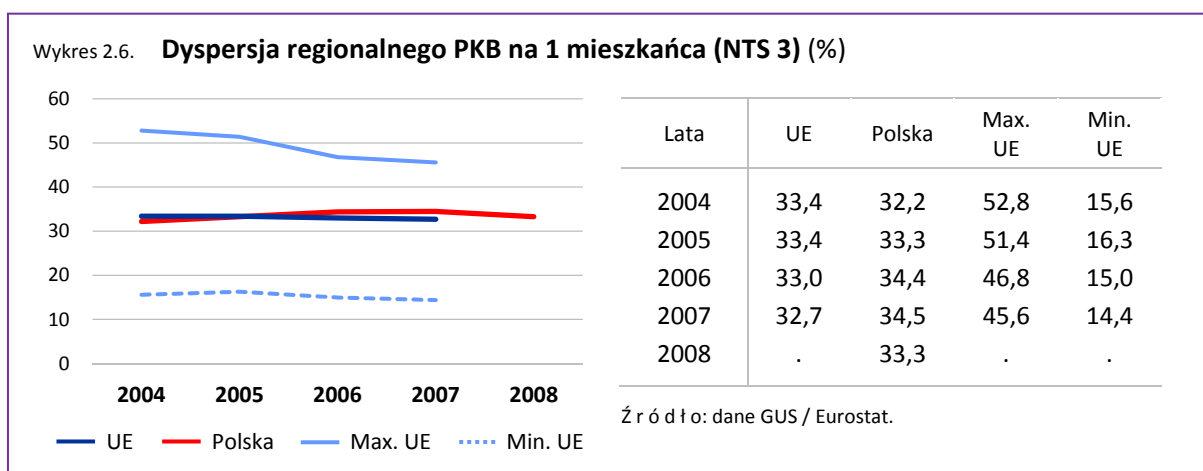
Nazwa wskaźnika	Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3)
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	Wskaźnik dyspersji regionalnego PKB na 1 mieszkańca jest obliczany na poziomie podregionów (NTS 3) jako suma wartości bezwzględnych różnic między wartościami dla podregionów a krajową wartością PKB na 1 mieszkańca, ważonych udziałem liczby ludności poszczególnych podregionów, wyrażona w procentach krajowego PKB na 1 mieszkańca.
Znaczenie	Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca obrazuje zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego pomiędzy podregionami (NTS 3). Zmniejszenie regionalnych dysproporcji w zakresie rozwoju gospodarczego stanowi istotę zrównoważonego rozwoju i jest wyzwaniem dla UE.

Tabela 2.3. **Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3) (%)**

2004	2005	2006	2007	2008
32,2	33,3	34,4	34,5	33,3

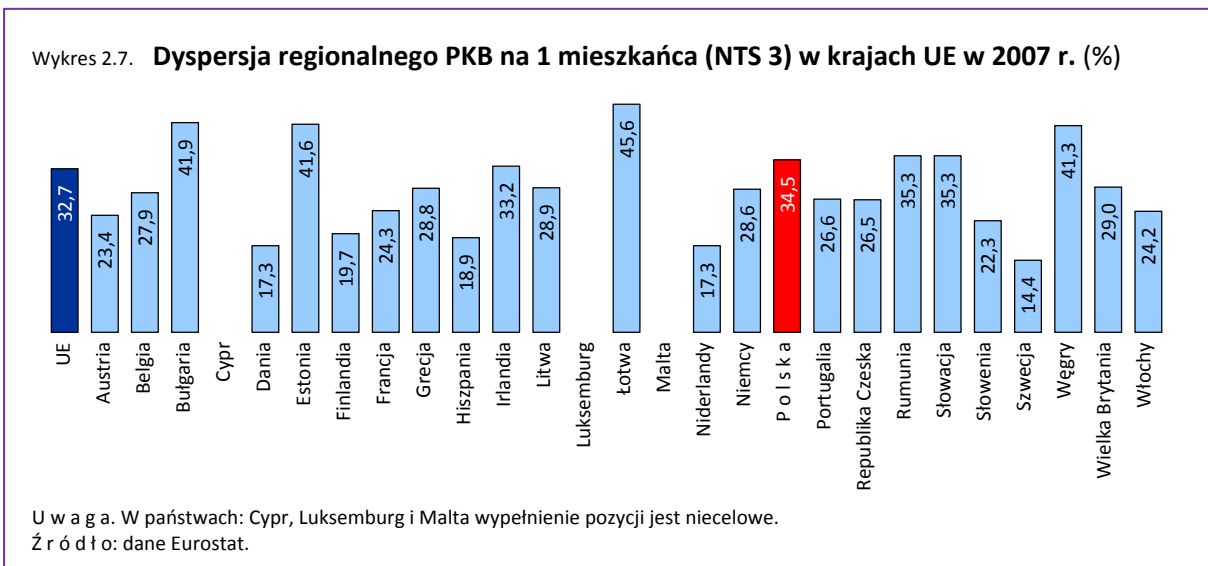
Źródło: dane GUS / Eurostat.

Wskaźnik dyspersji regionalnego PKB na 1 mieszkańca w latach 2004-2008 świadczy o znacznym zróżnicowaniu polskich podregionów pod względem rozwoju ekonomicznego. W latach 2004-2007 wskaźnik ten rósł, co oznaczało utrzymywanie się niekorzystnej tendencji. Dopiero w 2008 r. po raz pierwszy odnotowano spadek wskaźnika dyspersji do poziomu 33,3%.

Porównania międzynarodowe

W Unii Europejskiej dysproporcje pomiędzy jednostkami podziału terytorialnego NTS 3 zmniejszają się, a wskaźnik dyspersji maleje. W latach 2004-2007 najkorzystniejszą zmianę wskaźnika dyspersji odnotowano na Łotwie, gdzie wskaźnik ten spadł o 7,2 pkt proc., natomiast najbardziej niekorzystne zmiany tego wskaźnika odnotowano w Bułgarii gdzie jego wartość wzrosła o 11,9 pkt proc.

Relacja długu publicznego do PKB

Nazwa wskaźnika	Relacja długu publicznego do PKB
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik jest obliczany jako iloraz wartości długu sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz wartości produktu krajowego brutto.</p> <p>Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych jest to nominalne zadłużenie podmiotów sektora instytucji rządowych i samorządowych po wyeliminowaniu przepływów finansowych pomiędzy podmiotami należącymi do tego sektora (konsolidacja).</p> <p>Dane dotyczące zadłużenia sektora instytucji rządowych i samorządowych opracowywane są w ramach procedury nadmiernego deficytu (<i>EDP – Excessive Deficit Procedure notification</i>). Zakres sektora określany jest zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych (ESA 1995).</p>
Znaczenie	<p>Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych stanowi jeden z elementów kryterium fiskalnego z Maastricht, które określa utrzymanie wartości długu publicznego na poziomie referencyjnym (60% PKB).</p> <p>Relacja długu publicznego do PKB obrazuje stan finansów publicznych. Wskaźnik ten sygnalizuje zagrożenia w zakresie stabilności finansów publicznych, jest podstawowym narzędziem kształtowania polityki państwa. W konsekwencji poziom długu publicznego istotnie wpływa na rozwój gospodarczy.</p>

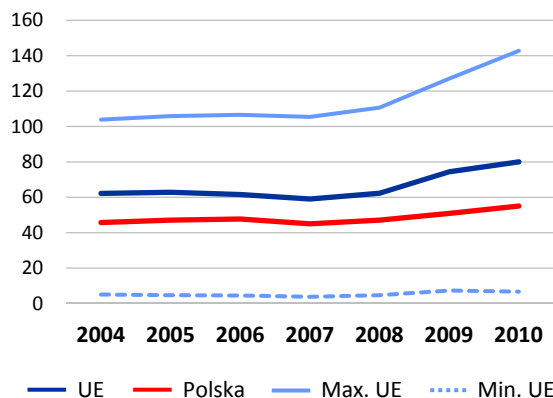
Tabela 2.4. **Relacja długu publicznego do PKB (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
45,7	47,1	47,7	45,0	47,1	50,9	55,0

Zły stan finansów publicznych jest zagrożeniem dla stabilnego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Powiększający się dług publiczny powoduje istotne ograniczenie możliwości wydatkowych budżetu. Wyсіtek podatkowy społeczeństwa nie jest przeznaczany na ważne społecznie i gospodarczo cele, lecz na obsługę długu.

W latach 2004-2010 relacja długu publicznego do PKB kształtowała się na poziomie od 45,0% w 2007 r. do 55,0% w 2010 r., kiedy to wartość długu publicznego wyniosła 778212 mln zł. Począwszy od 2008 r. relacja długu publicznego do PKB zaczęła wzrastać i w 2010 r. omawiany wskaźnik wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 4,1 pkt proc. Wzrost wartości omawianego wskaźnika wynikał przede wszystkim ze wzrostu wartości długu publicznego, który w 2010 r. wzrósł o 84,2% w stosunku do roku 2004, natomiast wzrost PKB wyniósł 53,1% (w cenach bieżących).

Wykres 2.8. Relacja długu publicznego do PKB (%)

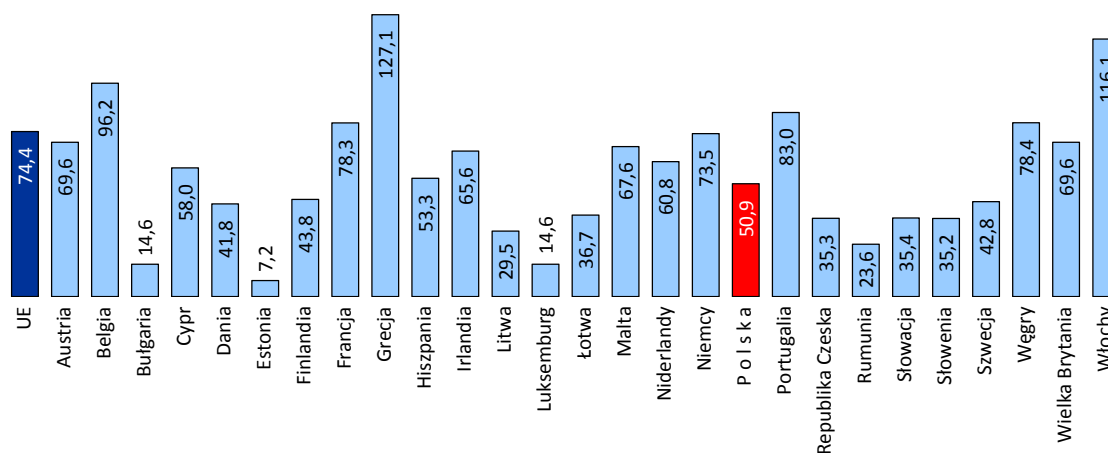
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	62,2	45,7	103,9	5,0
2005	62,8	47,1	105,9	4,6
2006	61,5	47,7	106,6	4,4
2007	59,0	45,0	105,4	3,7
2008	62,3	47,1	110,7	4,6
2009	74,4	50,9	127,1	7,2
2010	80,0	55,0	142,8	6,6

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Według danych Eurostatu w 2009 r. najmniejsze zadłużenie finansów publicznych w relacji do PKB miały: Estonia (7,2%) oraz Luksemburg i Bułgaria (14,6%). Natomiast najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w Grecji (127,1%) i we Włoszech (116,1%) – relacja długu publicznego do PKB w tych krajach była wyższa o odpowiednio 52,7 pkt proc. i 41,7 pkt proc. w porównaniu ze średnią unijną.

Wykres 2.9. Relacja długu publicznego do PKB w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Energochłonność gospodarki

Nazwa wskaźnika	Energochłonność gospodarki
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Energochłonność gospodarki jest relacją krajowego zużycia brutto energii do wartości produktu krajowego brutto (w cenach stałych z 2000 r., przeliczonej na euro według kursu wymiany z 2000 r.).</p> <p>Wskaźnik określa ilość energii zużytej do wytworzenia jednostki PKB (wyrażonej w kilogramach ekwiwalentu ropy naftowej na 1000 euro).</p> <p>Krajowe zużycie brutto energii obejmuje zużycie węgla, energii elektrycznej, ropy naftowej, gazu ziemnego i energii ze źródeł odnawialnych.</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik służy do oceny skuteczności zrównoważonej polityki energetycznej prowadzonej z uwzględnieniem poszanowania energii i zagadnień ochrony środowiska. Zmniejszenie energochłonności gospodarki oznacza, że mniej energii potrzeba do wyprodukowania tej samej wielkości PKB i wiąże się ze wzrostem efektywności energetycznej.</p>

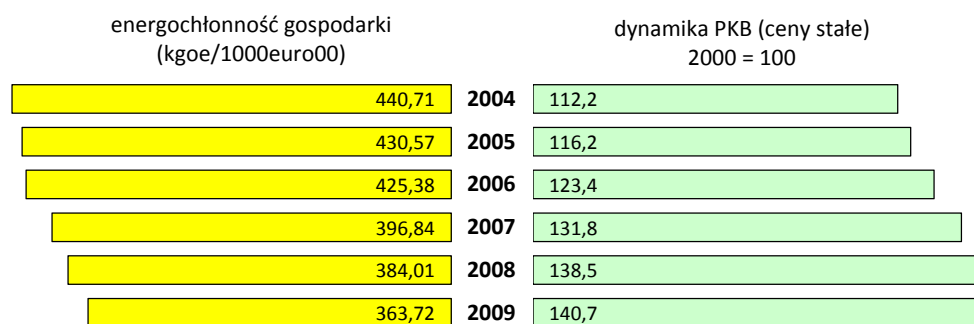
Tabela 2.5. **Energochłonność gospodarki (kgoe/euro00)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
440,71	430,57	425,38	396,84	384,01	363,72

Źródło: dane Eurostat.

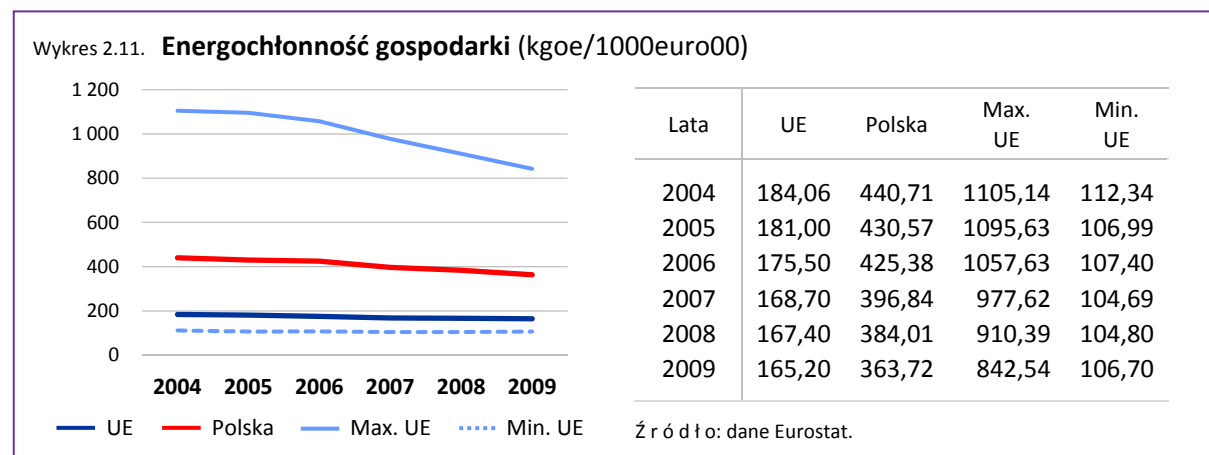
W latach 2004-2009 następowała stopniowa poprawa wskaźnika energochłonności gospodarki, wartość wskaźnika spadała w tempie średnio o prawie 4% rocznie, co było efektem stabilnego zużycia energii oraz rosnącej wartości produktu krajowego brutto, którego średnie roczne tempo wzrostu w omawianym okresie wyniosło 4,6% (w cenach stałych).

Wykres 2.10. **Energochłonność gospodarki oraz dynamika PKB**

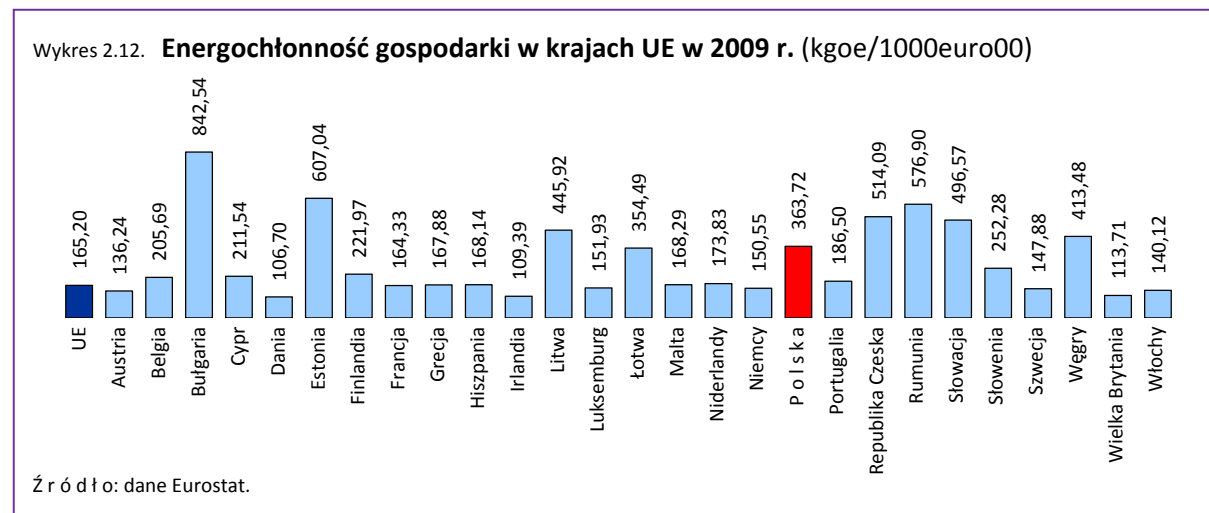
Źródło: dane GUS / Eurostat.

Średni wskaźnik energochłonności gospodarki dla państw UE spadał w omawianym okresie w tempie ponad 2% rocznie, zgodnie z założeniami zrównoważonej polityki energetycznej, której celem jest dążenie do utrzymania równowagi pomiędzy bezpieczeństwem energetycznym, zaspokojeniem potrzeb społecznych obecnych i przyszłych pokoleń, konkurencyjnością gospodarki oraz ochroną środowiska.

Porównania międzynarodowe

Wśród krajów UE najwyższy wskaźnik energochłonności gospodarki w latach 2004-2009 odnotowano w Bułgarii, gdzie wartość wskaźnika była ponad 5 razy wyższa od średniej wartości tego wskaźnika dla 27 krajów UE. W omawianym okresie, dla Polski wskaźnik energochłonności był ponad 2 razy wyższy niż średni wskaźnik dla państw UE i ponad 3 razy wyższy w porównaniu z Danią, która osiągnęła najlepszy wynik pod tym względem – energochłonność gospodarki w 2009 r. wyniosła 106,7 kgoe/1000euro00.

Wodochłonność gospodarki

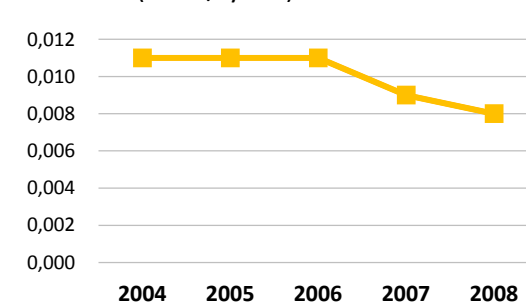
Nazwa wskaźnika	Wodochłonność gospodarki
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako stosunek zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności do wartości PKB.</p> <p>Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zużycie wody na potrzeby przemysłu (od 1986 r. dotyczy wszystkich jednostek organizacyjnych wnoszących opłaty za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam³ i więcej wody podziemnej albo 20 dam³ i więcej wody powierzchniowej lub odprowadzających rocznie 20 dam³ i więcej ścieków), • zużycie wody w rolnictwie i leśnictwie na potrzeby nawadniania gruntów rolnych i leśnych o powierzchni od 20 ha oraz na potrzeby eksploatacji stawów rybnych o powierzchni od 10 ha, • zużycie wody na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej (od 1999 r. dotyczy wszystkich jednostek nadzorujących pracę sieci wodociągowej, w tym spółdzielni mieszkaniowych, spółek wodnych, zakładów usług wodnych, zakładów pracy itp.).
Znaczenie	Określa ilość wody zużytej na potrzeby przemysłu, rolnictwa i leśnictwa oraz eksploatacji sieci wodociągowej, przypadającą na jednostkę PKB (stopień eksploatacji zasobów wodnych w celu wytworzenia jednostki PKB).

Tabela 2.6. **Wodochłonność gospodarki** (dam³/tys. zł)

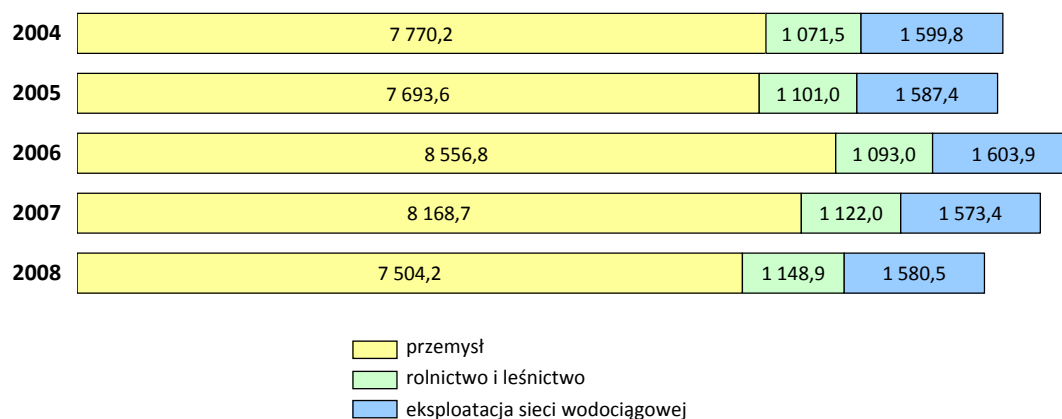
2004	2005	2006	2007	2008
0,011	0,011	0,011	0,009	0,008

W latach 2004-2006 wskaźnik wodochłonności gospodarki w Polsce utrzymywał się na stałym poziomie 0,011 dam³/tys. zł. W roku 2007 zaobserwowano spadek wartości wskaźnika w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,002 dam³/tys. zł. Korzystna tendencja spadkowa wskazująca na mniejsze zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na jednostkę PKB utrzymała się także w roku 2008, w którym wskaźnik osiągnął wartość 0,008 dam³/tys. zł (o 0,001 dam³/tys. zł niższą niż w roku poprzednim).

Wykres 2.13. **Wodochłonność gospodarki** (dam³/tys. zł)

Wykres 2.14. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (hm³)

W 2008 r. zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w Polsce wyniosło 10233,6 hm³ i było o 2,0% niższe w odniesieniu do 2004 r. W latach 2004-2008 zaobserwowano przeważający udział przemysłu w krajowym zużyciu wody. Udział ten w 2008 r. wyniósł 73,3% ogólnego zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności oraz zmniejszył się o 1,1 pkt proc. w porównaniu z 2004 r., osiągając jednocześnie najniższy poziom w okresie 2004-2008.

W strukturze krajowego zużycia wody istotny udział ma zużycie do celów eksploatacji sieci wodociągowej, które w 2008 r. stanowiło 15,4% i było o 0,1 pkt proc. wyższe w odniesieniu do 2004 r.

Najmniej wody wykorzystuje się dla potrzeb nawadniania gruntów rolnych i leśnych oraz uzupełniania stawów rybnych. W 2008 r. udział rolnictwa i leśnictwa w zużyciu wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności wyniósł 11,2% i wzrósł o 0,9 pkt proc. w relacji do 2004 r.

Transportochłonność PKB

Nazwa wskaźnika	Transportochłonność PKB (transport towarowy oraz transport pasażerski)
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik określa procentową zmianę nakładów transportowych ponoszonych na wytworzenie jednostki produktu krajowego brutto w porównaniu z 2000 rokiem.</p> <p>Transportochłonność w odniesieniu do transportu towarowego jest liczona jako relacja przewozu ładunków transportem lądowym (drogowym, kolejowym i żegluga śródlądową) wyrażona w tonokilometrach do wartości produktu krajowego brutto.</p> <p>Transportochłonność w odniesieniu do transportu pasażerskiego jest liczona jako relacja przewozu pasażerów transportem lądowym (samochodami osobowymi, autobusami i trolejbusami oraz pociągami) wyrażona w pasażerokilometrach do wartości produktu krajowego brutto.</p>
Znaczenie	Wskaźnik transportochłonności PKB jest miernikiem oceniającym zależność pomiędzy nakładami transportowymi a wartością wytworzonego produktu krajowego brutto. Wzrost produktu krajowego brutto nie powinien być konsekwencją wzrostu nakładów transportowych.

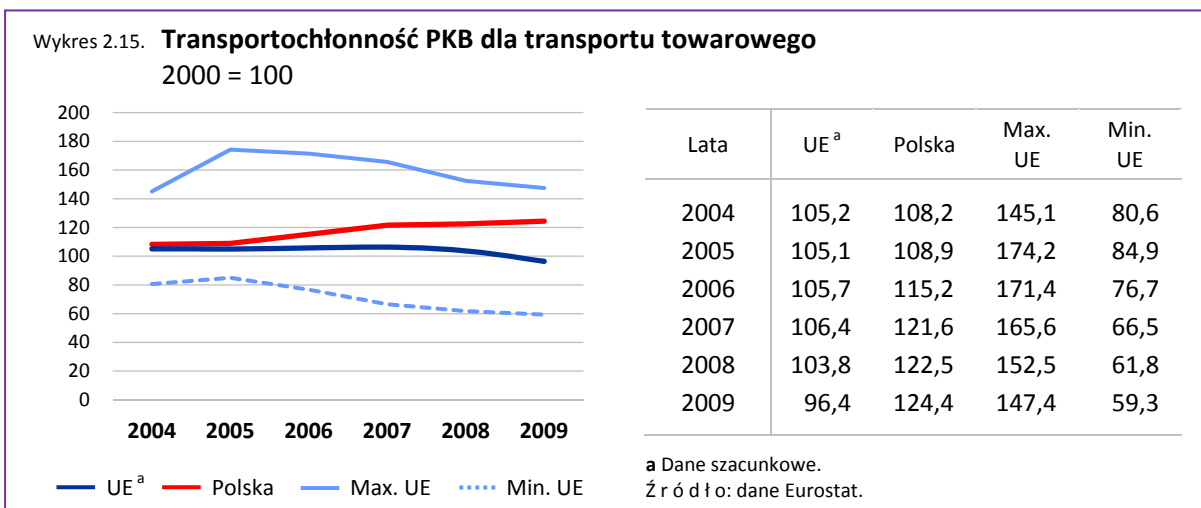
Tabela 2.7. **Transportochłonność PKB**
2000 = 100

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Transport towarowy	108,2	108,9	115,2	121,6	122,5	124,4
Transport pasażerski	99,6	102,2	104,5	105,6	112,5	.

Źródło: dane GUS / Eurostat.

TRANSPORT TOWAROWY

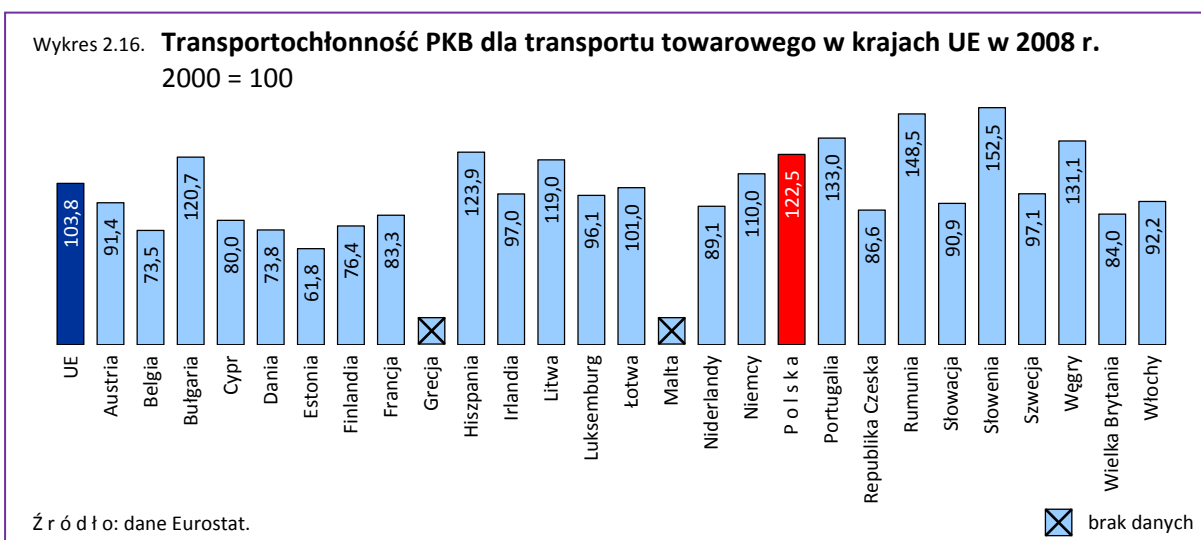
W Polsce w latach 2004-2009 następował wzrost wskaźnika transportochłonności produktu krajowego brutto, co jest zjawiskiem niekorzystnym, ponieważ wzrost gospodarczy powinien być osiągnięty przy niższym wzroście przewozów w transporcie. Relacja towarowego transportu lądowego do produktu krajowego brutto uzyskana w 2009 r. była wyższa o 15,0% w porównaniu z relacją z 2004 r.

Dynamika pracy przewozowej w transporcie towarowym mierzona ilością ton przewiezionych w przeliczeniu na 1 kilometr, w coraz większym stopniu przewyższała dynamikę produktu krajowego brutto.

Porównania międzynarodowe

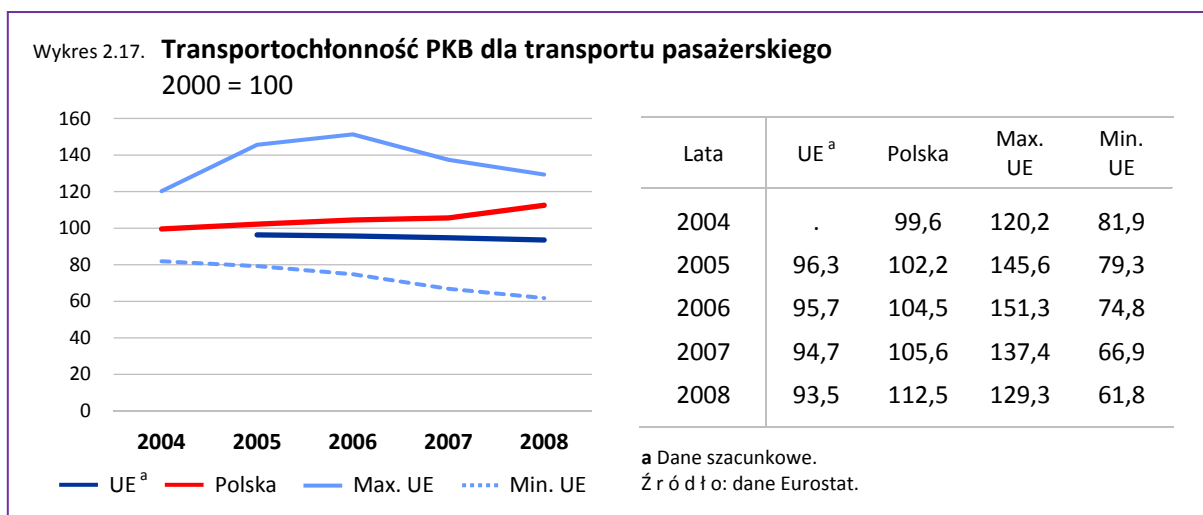
W UE wartość wskaźnika wzrastała w latach 2004-2007, natomiast w kolejnych latach wolumen transportu towarowego mierzony w tonokilometrach wzrastał nieco wolniej niż produkt krajowy brutto. Relacja transportu towarowego do produktu krajowego brutto uzyskana w 2009 r. była niższa o 8,4% niż w 2004 r. Wskazuje to na relatywne rozdzielenie zależności pomiędzy wielkością transportu towarowego a rozwojem gospodarczym, co jest zgodne z wyznaczonym celem w strategii UE.

TRANSPORT PASAŻERSKI

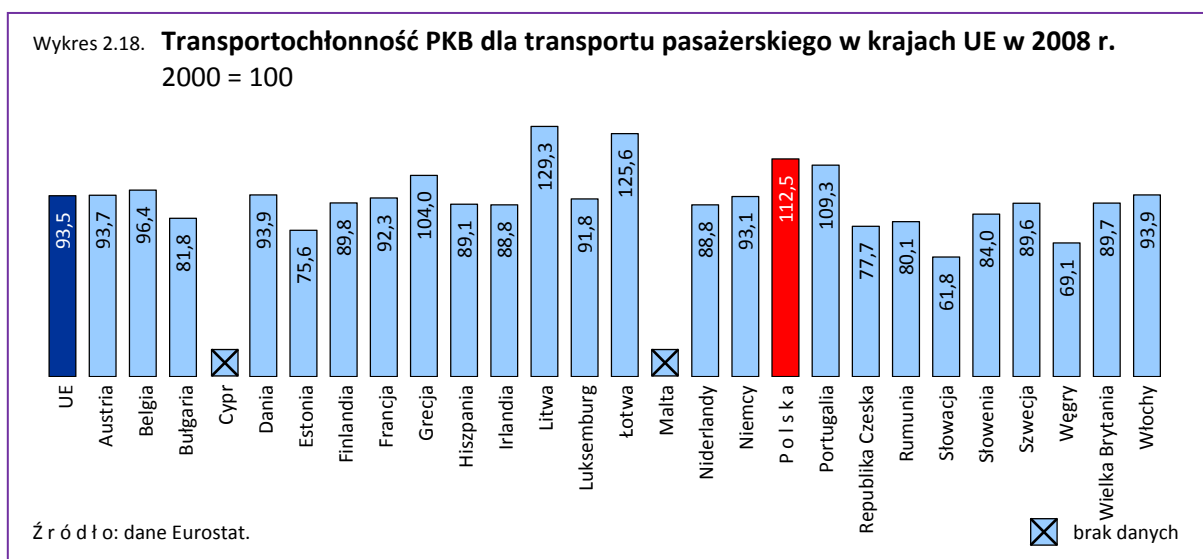
W Polsce w latach 2004-2008 odnotowano wzrost wartości wskaźnika transportochłonności produktu krajowego brutto mierzonego w odniesieniu do transportu pasażerskiego. Relacja transportu pasażerskiego do produktu krajowego brutto uzyskana w 2008 r. była wyższa o 13,0% w porównaniu z relacją z 2004 r.

Wolumen transportu pasażerskiego mierzony ilością przewiezionych pasażerów w przeliczeniu na 1 kilometr wzrastał szybciej niż produkt krajowy brutto – dynamika pracy przewozowej przewyższała dynamikę produktu krajowego brutto. Transport pasażerski pozostaje zatem mocno powiązany z rozwojem gospodarczym, chociaż w mniejszym stopniu niż transport towarowy.

Porównania międzynarodowe

W UE wartość wskaźnika zmniejszała się, relacja transportu pasażerskiego do produktu krajowego brutto uzyskana w 2008 r. była niższa o 2,9% niż w 2005 r. Rozmiary przewozu osób w krajach UE wzrastają, choć w tempie wolniejszym niż stopa wzrostu produktu krajowego brutto, co wskazuje, że w przypadku przewozu osób następuje relatywne rozdzielanie zależności pomiędzy wielkością transportu a zmianami produktu krajowego brutto.

Energochłonność transportu w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Energochłonność transportu w relacji do PKB
Obszar tematyczny	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik określa procentową zmianę zużycia finalnego energii przez transport w przeliczeniu na jednostkę produktu krajowego brutto w porównaniu z 2000 r.</p> <p>Finalne zużycie energii obejmuje następujące rodzaje transportu: transport drogowy, transport kolejowy, żeglugę śródlądową i lotnictwo. Nie obejmuje zużycia energii w transporcie morskim oraz transporcie rurociągowym.</p> <p>Dane dla zużycia energii w transporcie są wyrażone w tonach ekwiwalentu ropy naftowej (toe) i dotyczą zużycia ropy naftowej, produktów naftowych, gazu ziemnego, energii elektrycznej, paliw stałych i energii ze źródeł odnawialnych.</p>
Znaczenie	Za pomocą wskaźnika można dokonać oceny zależności pomiędzy zużyciem energii w transporcie a wzrostem gospodarczym. Wzrost produktu krajowego brutto nie powinien być konsekwencją wzrostu zużycia energii w transporcie.

Tabela 2.8. **Energochłonność transportu**
2000 = 100

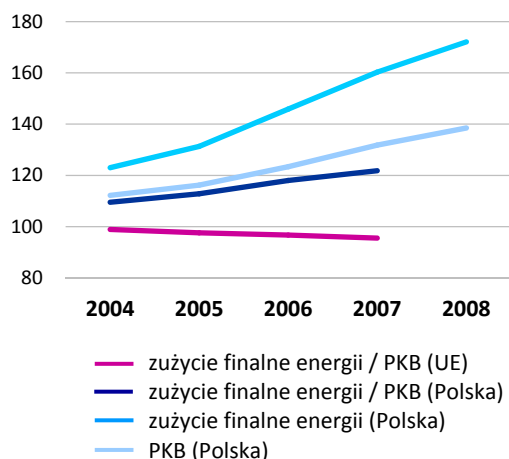
2004	2005	2006	2007
109,5	112,8	118,0	121,8

Źródło: dane GUS / Eurostat.

Wzrost gospodarczy powinien być osiągnięty przy niższym wzroście zużycia energii w transporcie, tymczasem w Polsce wzrost zużycia energii w transporcie przewyższa wzrost gospodarczy. Dodatkowo relacja zużycia finalnego energii i produktu krajowego brutto zmieniła się niekorzystnie, relacja uzyskana w 2007 r. była wyższa o 11,2% w porównaniu z relacją z 2004 r.

W latach 2004-2008 w Polsce następował stopniowy wzrost finalnego zużycia energii w transporcie mierzonego w tonach oleju ekwiwalentnego, głównie za sprawą stałego wzrostu zużycia paliw w transporcie drogowym, przy jednoczesnym spadku zużycia energii w transporcie kolejowym. Wynika to ze zmiany stosowanych środków transportu do przewozu osób i towarów. W przypadku transportu samochodowego odnotowano wzrost, natomiast w przypadku transportu kolejowego odnotowano spadki przewozów pasażerskich i towarowych.

Wykres 2.19. **Energochłonność transportu w relacji do PKB**
2000 = 100

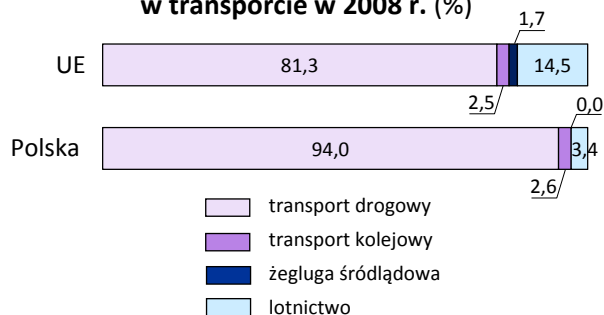

Lata	UE		Polska	
	Zużycie finalne energii / PKB	Zużycie finalne energii	Zużycie finalne energii	PKB
2004	98,9	109,5	123,0	112,2
2005	97,6	112,8	131,3	116,2
2006	96,7	118,0	145,9	123,4
2007	95,5	121,8	160,3	131,8
2008	.	.	172,1	138,5

Źródło: dane GUS / Eurostat.

W Unii Europejskiej w latach 2004-2008 nastąpił wzrost zużycia finalnego energii w lotnictwie i transporcie drogowym, natomiast spadek odnotowano w przypadku transportu kolejowego. W Polsce większość energii zużywana jest w transporcie drogowym, ciągły rozwój transportu drogowego powoduje wzrost udziału tego sektora w krajowym zużyciu energii. Pozostałe zużycie przypada na transport kolejowy i transport lotniczy. Niewielkie ilości energii zużywane są przez żeglugę śródlądową i przybrzeżną.

Wykres 2.20. **Struktura zużycia finalnego energii w transporcie w 2008 r. (%)**

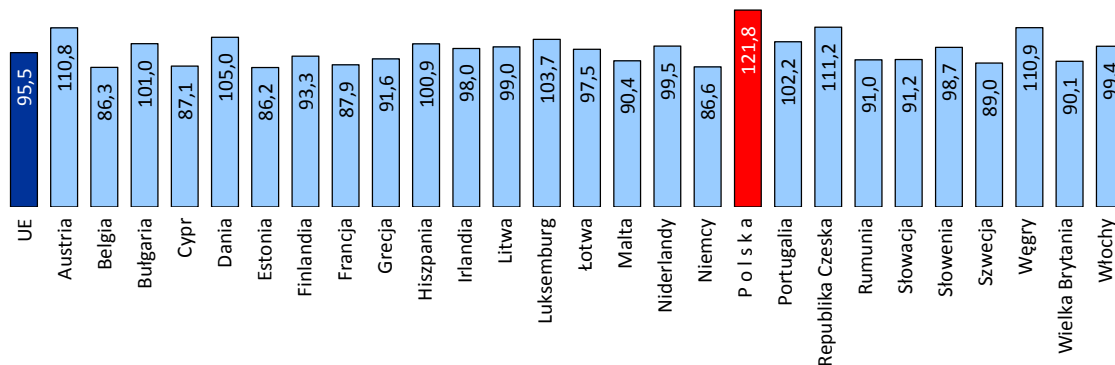

Źródło: dane GUS / Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W Unii Europejskiej zapotrzebowanie na energię w transporcie wzrastało nieco wolniej niż produkt krajowy brutto. Relacja zużycia finalnego energii do produktu krajowego brutto była niższa w 2007 r. o 3,4% niż w 2004 r. Wskazuje to na relatywne rozdzielanie zależności pomiędzy zużyciem energii w transporcie a rozwojem gospodarczym, co jest zgodne z wyznaczonym celem w strategii UE.

Wykres 2.21. **Energochłonność transportu w relacji do PKB w krajach UE w 2007 r.**
2000 = 100

Źródło: dane Eurostat.

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata

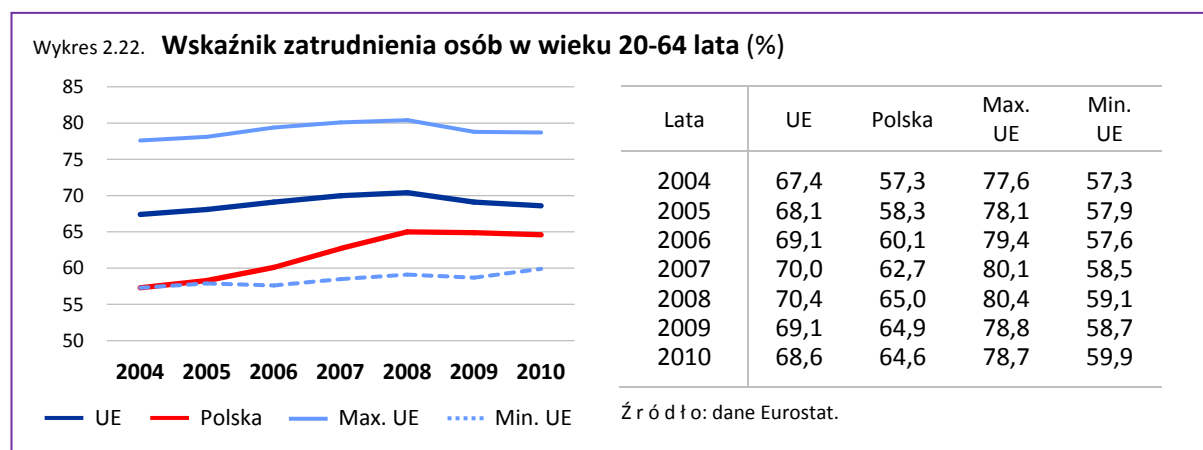
Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata
Obszar tematyczny	Zatrudnienie
Definicja	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata oblicza się jako procentowy udział pracujących w wieku 20-64 lata w liczbie ludności ogółem w tej samej grupie wieku. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata prezentowany jest dla ogółem oraz według płci. Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).
Znaczenie	Wysoki poziom zatrudnienia ma podstawowe znaczenie dla spójności społeczno-gospodarczej. Polityka zatrudnienia powinna być ukierunkowana na tworzenie większej liczby miejsc pracy, zachęcanie osób do podjęcia zatrudnienia, poprawę adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Tabela 2.9. **Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (%)**

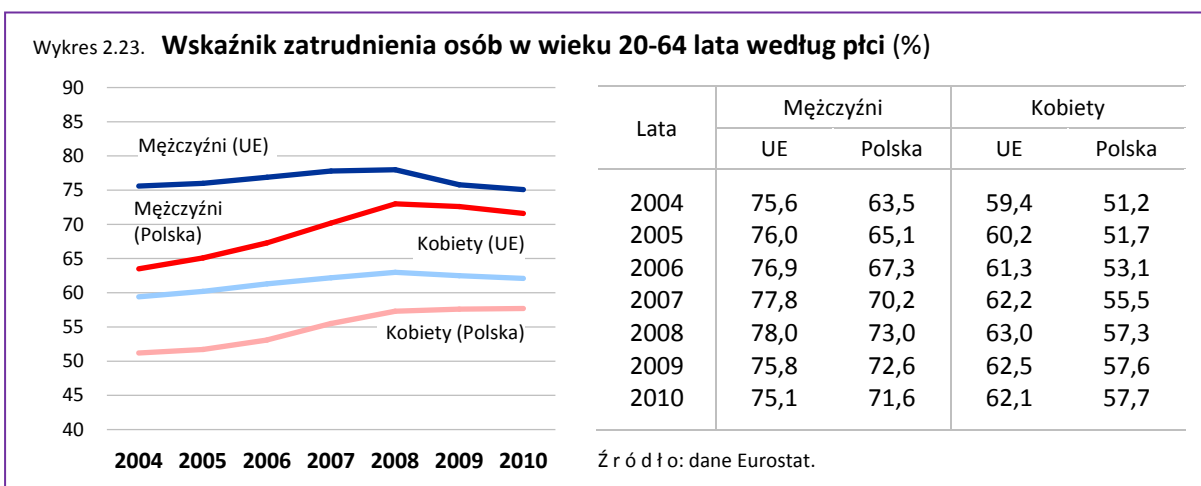
Płeć	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	57,3	58,3	60,1	62,7	65,0	64,9	64,6
Mężczyźni	63,5	65,1	67,3	70,2	73,0	72,6	71,6
Kobiety	51,2	51,7	53,1	55,5	57,3	57,6	57,7

Źródło: dane GUS / Eurostat.

W latach 2004-2008 w Polsce odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata. Począwszy od 2009 r. na skutek spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego tendencja ta odwróciła się, co spowodowało, iż wskaźnik zatrudnienia w 2010 r. zmniejszył się o 0,3 pkt proc. w stosunku do roku poprzedniego. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w roku 2010 wyniósł 64,6% i był niższy od średniej unijnej o 4,0 pkt proc.

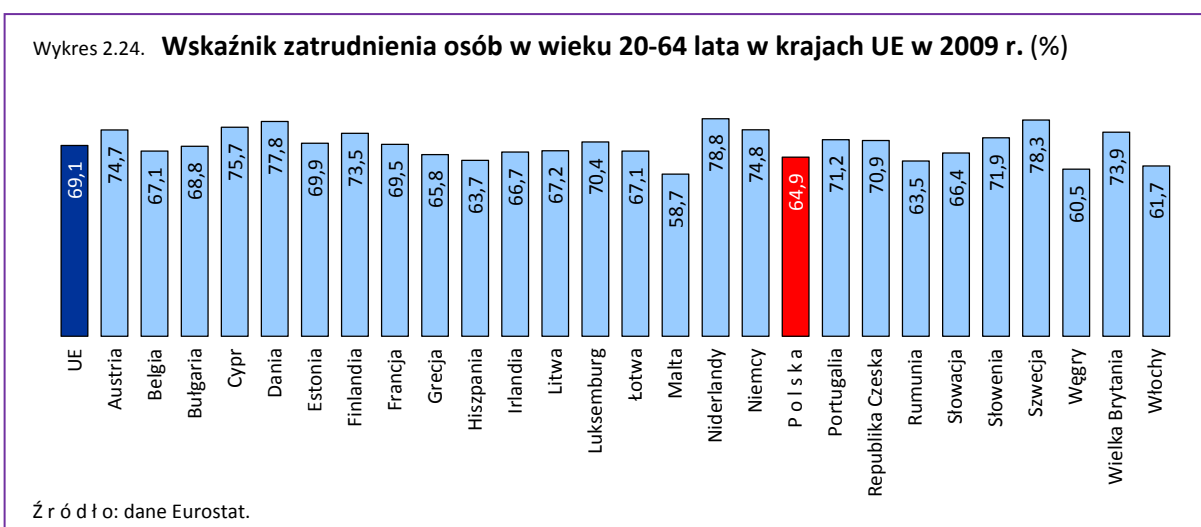
W 2010 r. w Polsce odnotowano niewielki wzrost wskaźnika zatrudnienia kobiet o 0,1 pkt proc. przy jednoczesnym spadku zatrudnienia mężczyzn o 1,0 pkt proc., co wskazuje na zmniejszające się dysproporcje pomiędzy zatrudnieniem według płci. Różnica pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia kobiet i mężczyzn zmniejszyła się z 15,0 pkt proc. do 13,9 pkt proc. w 2010 r. Wskaźnik zatrudnienia kobiet w Polsce utrzymuje się nadal na jednym z najniższych poziomów w Europie – 57,7% wobec 62,1% w UE.

Porównania międzynarodowe

Wśród państw UE wzrost wskaźnika zatrudnienia w 2009 r. w stosunku do roku poprzedniego wystąpił w Luksemburgu o 1,6 pkt proc. oraz w Niemczech o 0,2 pkt proc. W pozostałych krajach odnotowano spadek wskaźnika zatrudnienia od 8,7 pkt proc. na Łotwie do 0,1 pkt proc. w Polsce i Niderlandach.

We wszystkich państwach UE w 2009 r. wskaźnik zatrudnienia kobiet jest niższy niż mężczyzn. Wyjątkami są Litwa, gdzie odsetek zatrudnionych kobiet był wyższy o 0,6 pkt proc. i Łotwa, gdzie wskaźniki te są prawie równe. Najmniejsze różnice w wielkości zatrudnienia mężczyzn i kobiet zanotowano ponadto w Estonii (2,2 pkt proc.) i Finlandii (2,3 pkt), podczas gdy największe miały miejsce na Malcie (37,3 pkt), w Grecji (26,1 pkt) i we Włoszech (24,1 pkt).

Średni wiek dezaktywizacji zawodowej

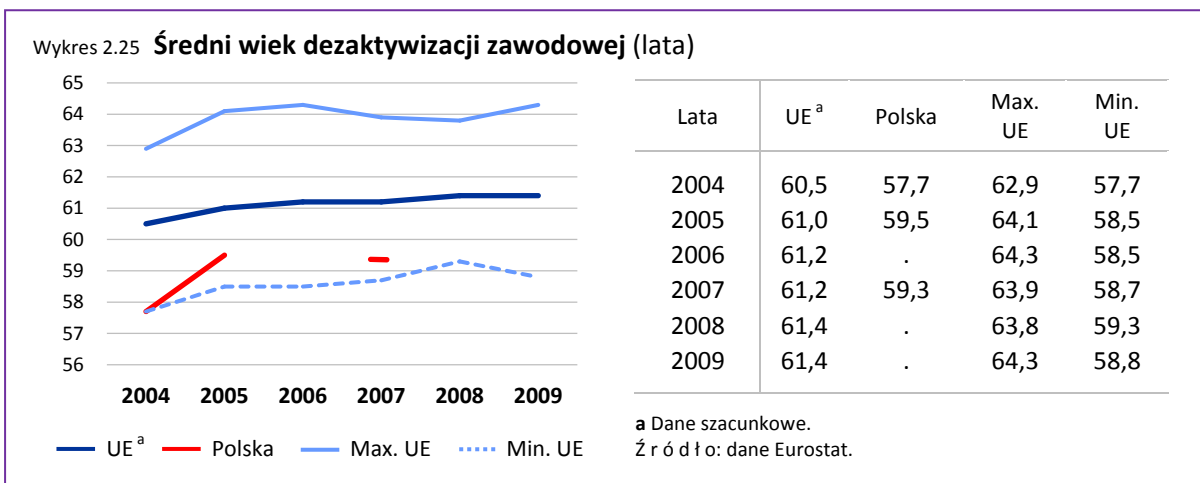
Nazwa wskaźnika	Średni wiek dezaktywizacji zawodowej
Obszar tematyczny	Zatrudnienie
Definicja	Wskaźnik określa średni wiek, w którym osoby aktywne zawodowo opuszczają ostatecznie rynek pracy. Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).
Znaczenie	Średni wiek dezaktywizacji zawodowej ma kluczowe znaczenie dla podaży siły roboczej w warunkach zmniejszania się liczby ludności w wieku produkcyjnym. Ma on wpływ na pełne wykorzystanie potencjału siły roboczej oraz utrzymanie wzrostu gospodarczego, jak również na wielkość dochodów podatkowych i wydatków z systemu zabezpieczeń społecznych.

Tabela 2.10. Średni wiek dezaktywizacji zawodowej (lata)

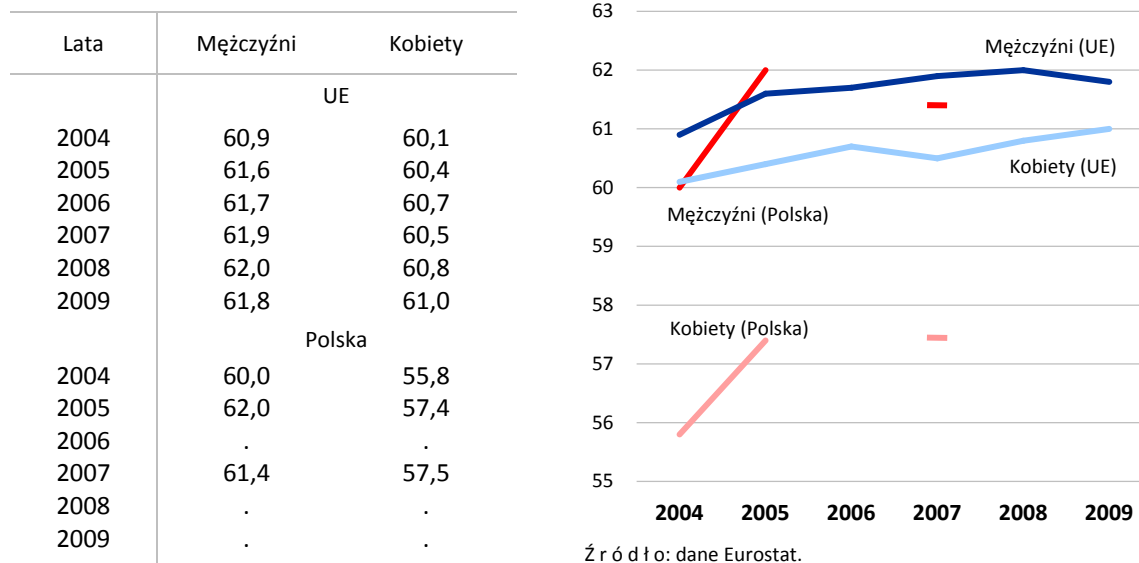
Płeć	2004	2005	2006	2007
Ogółem	57,7	59,5	.	59,3
Mężczyźni	60,0	62,0	.	61,4
Kobiety	55,8	57,4	.	57,5

Źródło: dane GUS / Eurostat.

W prawie wszystkich krajach UE średni wiek dezaktywizacji zawodowej jest znacznie niższy od ustawowego wieku emerytalnego. Jednak w Polsce w 2007 r. wiek ten był jednym z najniższych wśród wszystkich krajów Unii. Kobiety w Polsce kończyły swoją działalność zawodową średnio o 2,5 roku przed osiągnięciem ustawowego wieku emerytalnego, z kolei mężczyźni o 3,6 lat wcześniej.

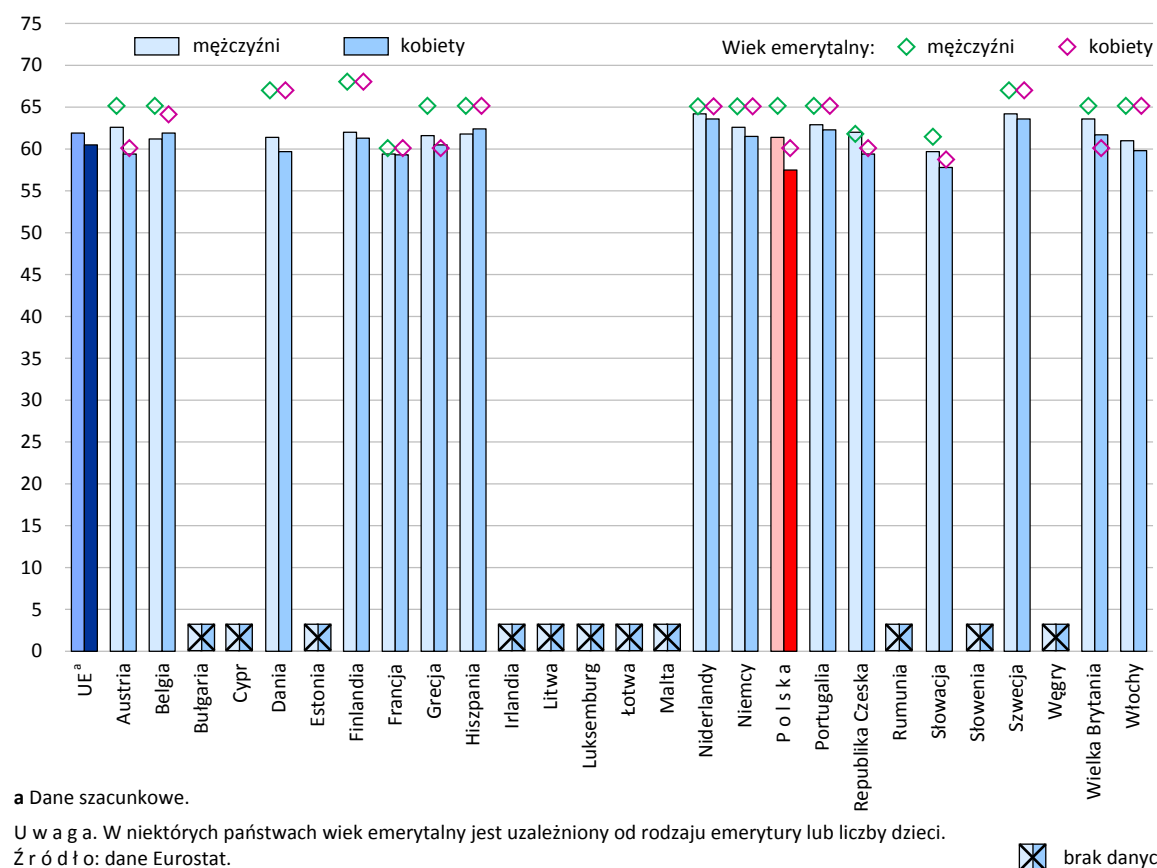
Wykres 2.26. Średni wiek dezaktywizacji zawodowej według płci (lata)

Porównania międzynarodowe

W 2007 r. wśród krajów UE (dla których były dostępne dane), najlepszą wartość wskaźnika dezaktywizacji zawodowej zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn odnotowano w Szwecji, gdzie wyniósł on odpowiednio: 64,2 lata i 63,6 lat.

Wykres 2.27. Średni wiek dezaktywizacji zawodowej w krajach UE w 2007 r. (lata)

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata

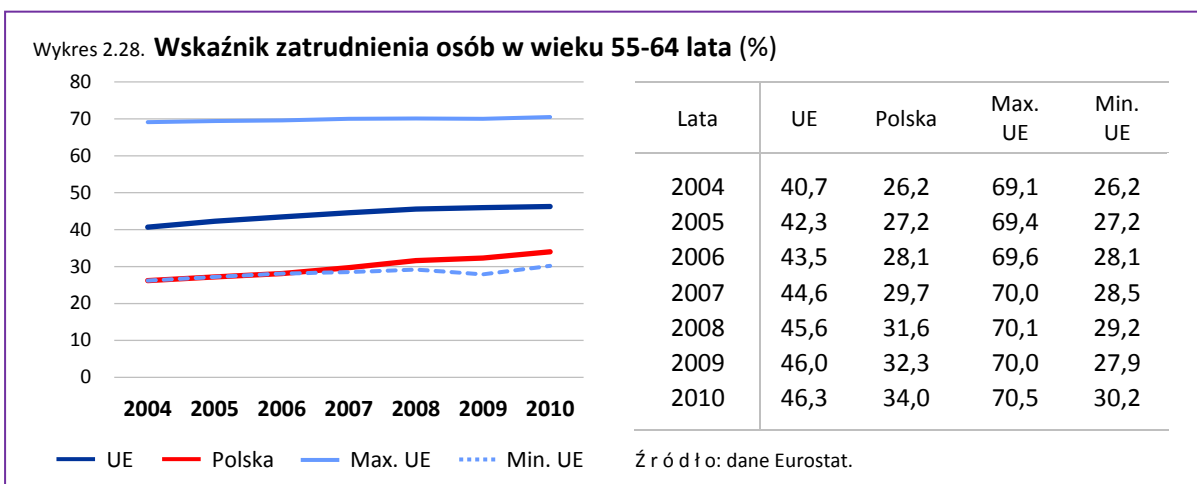
Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata
Obszar tematyczny	Zatrudnienie
Definicja	<p>Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata jest obliczany jako procentowy udział pracujących w wieku 55-64 lata w liczbie ludności tej samej grupy wieku.</p> <p>Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata jest prezentowany dla ludności ogółem oraz według płci.</p> <p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).</p>
Znaczenie	Pracujące osoby starsze nie obciążają budżetu państwa przez korzystanie ze świadczeń społecznych. Jednocześnie przekazują swoje doświadczenia i wiedzę młodemu pokoleniu.

Tabela 2.11. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata (%)

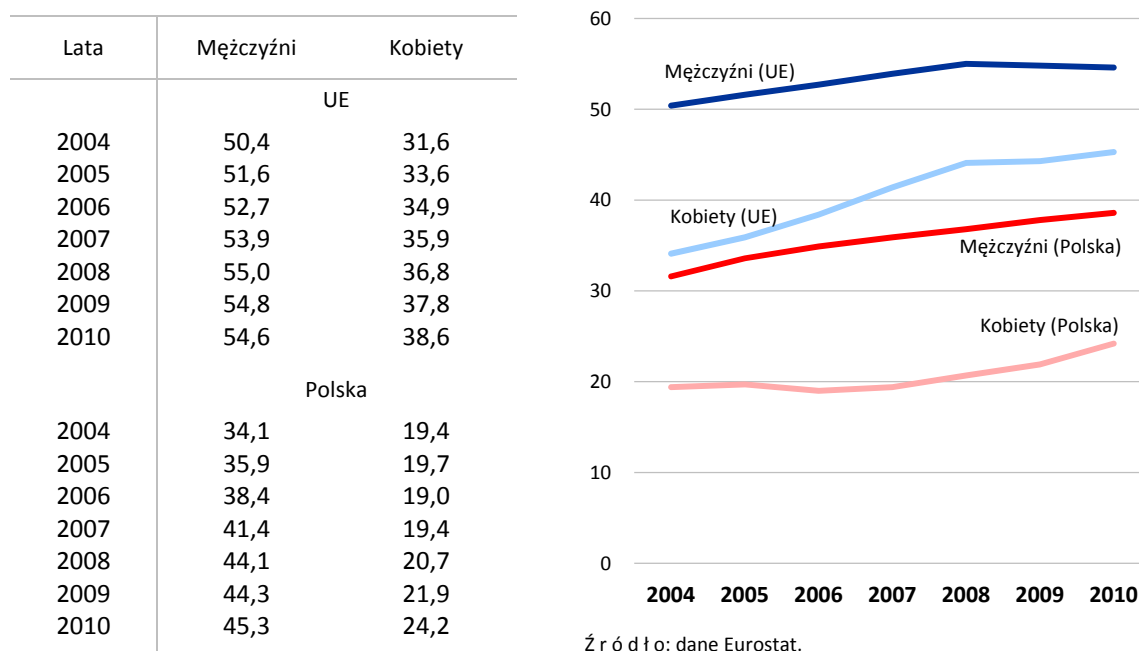
Płeć	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	26,2	27,2	28,1	29,7	31,6	32,3	34,0
Mężczyźni	34,1	35,9	38,4	41,4	44,1	44,3	45,3
Kobiety	19,4	19,7	19,0	19,4	20,7	21,9	24,2

Źródło: dane GUS / Eurostat.

Aktywizacja zawodowa osób po 50 roku życia jest ważnym aspektem podnoszonym we wszystkich krajach UE. W Polsce w latach 2004-2010 odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata. Wzrost ten odnotowano zarówno w przypadku mężczyzn (o 11,2 pkt proc.), jak i kobiet (o 4,8 pkt proc.). W 2010 r. wskaźnik ten dla mężczyzn wynosił 45,3%, natomiast dla kobiet – 24,2% i był niższy od średniej unijnej o odpowiednio: 9,3 i 14,4 pkt proc.

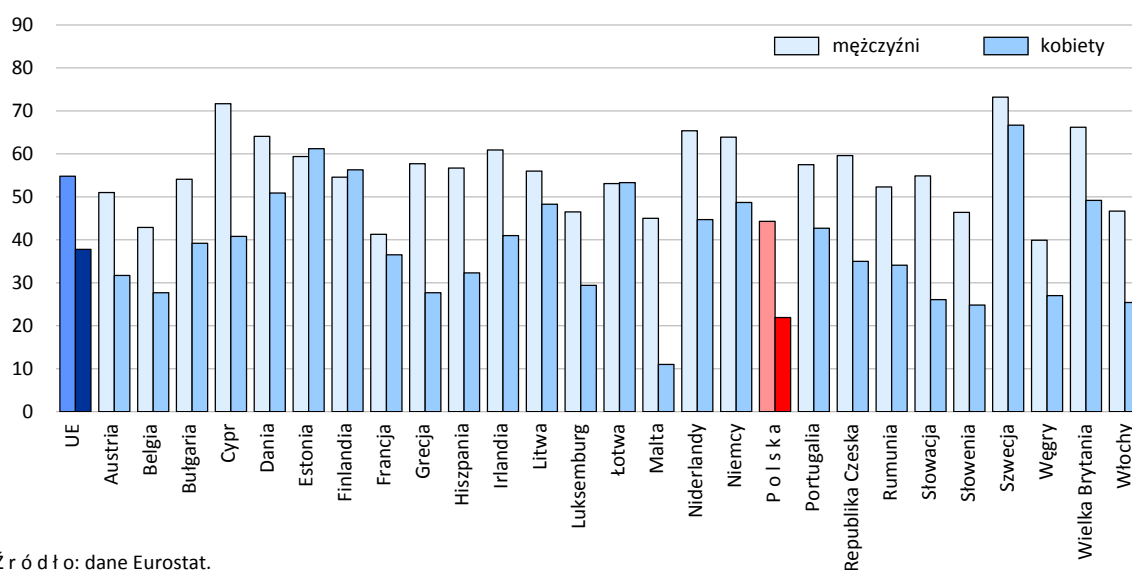
Wykres 2.29. **Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata według płci (%)**

Porównania międzynarodowe

Wskaźnik zatrudnienia w grupie wieku 55-64 lata w Polsce należy do najniższych w UE. W 2009 r. wskaźnik zatrudnienia w grupie wieku 55-64 lata dla mężczyzn był niższy o 10,5 pkt proc., a dla kobiet o 15,9 pkt proc. w porównaniu ze średnią UE. Wśród krajów UE w 2009 r. najwyższy poziom wskaźnika zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet odnotowano w Szwecji (odpowiednio 73,2% i 66,7%).

Wykres 2.30. **Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w krajach UE w 2009 r. (%)**

Produkty innowacyjne

Nazwa wskaźnika	Produkty innowacyjne
Obszar tematyczny	Innowacyjność
Definicja	<p>Wskaźnik dotyczący produktów innowacyjnych jest obliczany jako udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych i istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w ostatnich trzech latach w przychodach netto ze sprzedaży ogółem.</p> <p>Innowacje produktowe to wprowadzenie na rynek wyrobu lub usługi, które są nowe lub istotnie ulepszone w zakresie swoich cech lub zastosowań.</p> <p>Wskaźnik prezentowany jest dla ogółem, przedsiębiorstw przemysłowych oraz przedsiębiorstw sektora usług.</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik obrazuje poziom innowacyjności gospodarki.</p> <p>Innowacyjność odgrywa podstawową rolę w walce konkurencyjnej produktów i usług zarówno na rynku wewnętrznym, jak i międzynarodowym.</p> <p>Nasylenie gospodarki produktami innowacyjnymi (wysokiej techniki, opartymi na nowoczesnych technologiach) zwiększa jej konkurencyjność, tworząc solidną podstawę trwałego rozwoju.</p>

Tabela 2.12. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży (%)**

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
O g ó ł e m	10,2	.	9,8	7,2
Przedsiębiorstwa przemysłowe	22,1	13,5	11,9	12,4	10,6
Przedsiębiorstwa sektora usług	6,4	.	6,4	3,2

U w a g a. Dane według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007.

Jednym z kluczowych wskaźników służących do oceny efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstwa jest udział sprzedaży produktów nowych i istotnie ulepszonych w wartości sprzedaży ogółem.

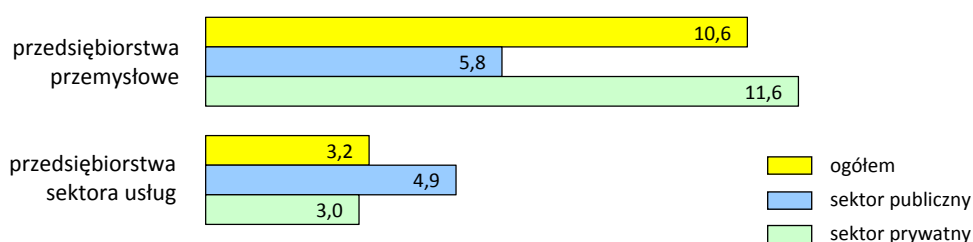
W roku 2009 przychody ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2007-2009 kształtowały się na poziomie 134181 mln zł. W porównaniu z 2008 r. sprzedaż produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2006-2008 zmniejszyła się o 38819 mln zł, tj. o 22,4%.

Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych wprowadzonych na rynek w latach 2007-2009 w przychodach netto ze sprzedaży w 2009 r. wyniósł 7,2% ogólnej wartości przychodów i był niższy o 2,6 pkt proc. od poziomu z roku 2008.

W przedsiębiorstwach przemysłowych udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2007-2009 w przychodach ogółem wyniósł 10,6% i był w 2009 r. niższy od poziomu z 2008 r. o 1,8 pkt proc. W sektorze usług udział ten w 2009 r. był również niższy w porównaniu z 2008 r. i wyniósł odpowiednio: 3,2% i 6,4%.

Biorąc pod uwagę wielkość przedsiębiorstw, największy udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przychodach ogółem w 2009 r. osiągnęły podmioty zatrudniające powyżej 249 osób, a najmniejszy podmioty z liczbą pracujących 10-49 osób.

Wykres 2.31. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży według sektorów własności w 2009 r. (%)**

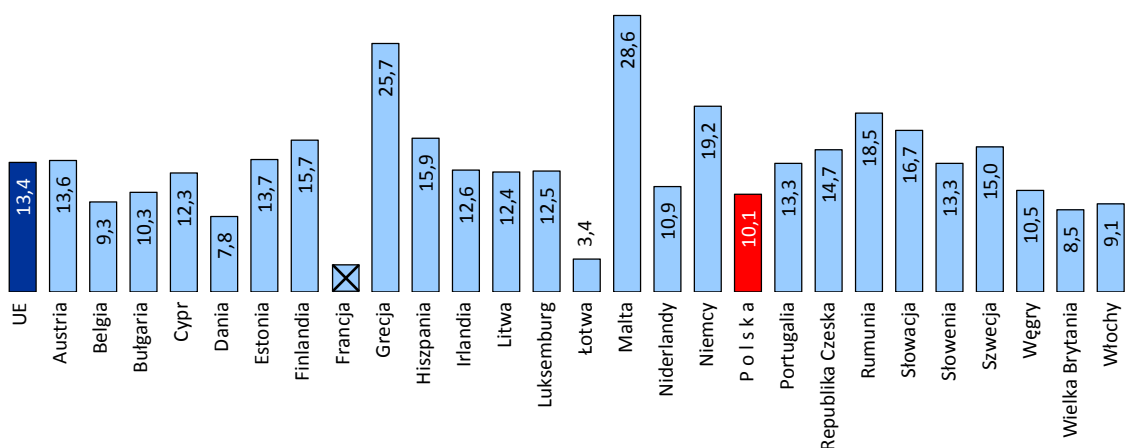

U w a g a. Dane według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007.

Porównania międzynarodowe

Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w 2006 r. w UE kształtował się na poziomie 13,4%. Biorąc pod uwagę kraje UE najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano na Malcie (28,6%) oraz w Grecji (25,7%), natomiast najniższy na Łotwie (3,4%), w Danii (7,8%) oraz Wielkiej Brytanii (8,5%).

Wykres 2.32. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży w krajach UE w 2006 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Zasoby ludzkie dla nauki i techniki

Nazwa wskaźnika	Zasoby ludzkie dla nauki i techniki
Obszar tematyczny	Innowacyjność
Definicja	<p>Wskaźnik jest obliczany jako procentowy udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki w liczbie ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata.</p> <p>Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (<i>Human Resources in Science and Technology – HRST</i>) tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zajmować się pracami związanymi z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Do zasobów ludzkich w nauce i technice zaliczamy osoby, które spełniły przynajmniej jeden z dwóch warunków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posiadają formalne kwalifikacje, wykształcenie wyższe w dziedzinach nauki i techniki, • nie posiadają formalnego wykształcenia, ale pracują w zawodach nauki i techniki, gdzie takie wykształcenie jest zazwyczaj wymagane.
Znaczenie	Zapewnienie zasobów ludzkich dla nauki i techniki jest podstawą zwiększenia zdolności innowacyjnych gospodarki opartej na wiedzy. Im wyższa jakość kapitału ludzkiego, tym większe możliwości wyboru idei i koncepcji zwiększających innowacyjność gospodarki, przez co staje się ona bardziej konkurencyjna.

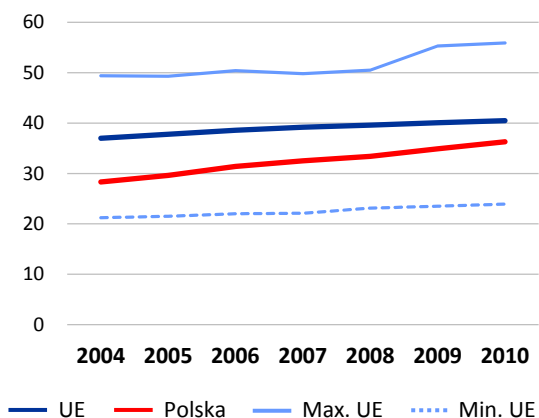
Tabela 2.13. **Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
28,3	29,6	31,4	32,5	33,4	34,9	36,3

Dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy kluczowe znaczenie mają zasoby ludzkie, które ze względu na posiadane wykształcenie, zajmują się pracą twórczą, rozwojem, upowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. W związku z tym wzrasta zainteresowanie wskaźnikami z dziedziny zasobów ludzkich dla nauki i techniki. Jednym ze wskaźników pozwalających monitorować wielkość tego zjawiska jest wskaźnik zasoby ludzkie dla nauki i techniki obliczany jako procent ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata.

W latach 2004-2010 odnotowano systematyczny wzrost zasobów ludzkich dla nauki i techniki w ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata. W 2010 r. omawiany wskaźnik kształtował się na poziomie 36,3% i zwiększył się o 1,4 pkt proc. w stosunku do roku poprzedniego.

Wykres 2.33. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (%)

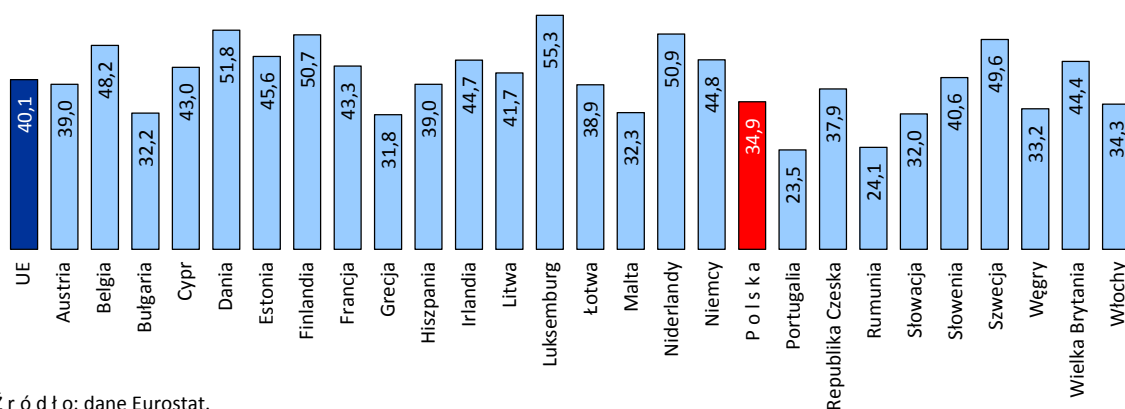
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	37,0	28,3	49,4	21,2
2005	37,8	29,6	49,3	21,5
2006	38,6	31,4	50,4	22,0
2007	39,2	32,5	49,8	22,1
2008	39,6	33,4	50,5	23,1
2009	40,1	34,9	55,3	23,5
2010	40,5	36,3	55,9	23,9

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Zasoby ludzkie dla nauki i techniki jako procent ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata w Polsce były w 2009 r. niższe niż średnia UE o 5,2 pkt proc. Najwyższy poziom omawianego wskaźnika w 2009 r. odnotowano w Luksemburgu (55,3%), Danii (51,8%), Niderlandach (50,9%) i Finlandii (50,7%), a najniższy w Portugalii (23,5%) i Rumunii (24,1%).

Wykres 2.34. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Wydajność pracy

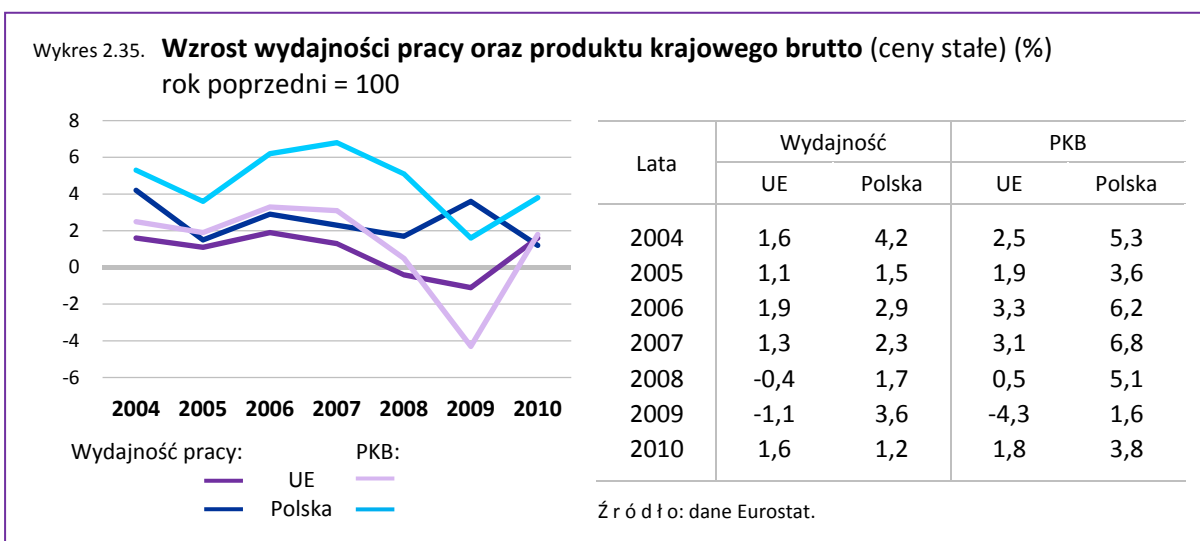
Nazwa wskaźnika	Wydajność pracy
Obszar tematyczny	Innowacyjność
Definicja	<p>Wskaźnik jest obliczany jako procentowa zmiana wydajności pracy w roku badanym w porównaniu z rokiem poprzednim.</p> <p>Wydajność pracy jest mierzona wartością produktu krajowego brutto w cenach stałych przypadającą na jednostkę nakładu pracy, tj. na 1 godzinę przepracowaną.</p> <p>Wartość produktu krajowego brutto jest wyrażona we wspólnej umownej walucie – standardzie siły nabywczej PPS (<i>Purchasing Power Standard</i>).</p>
Znaczenie	Tempo zmian wydajności pracy ma istotny wpływ na rozwój gospodarczy. Poziom wydajności pracy jest czynnikiem wzrostu gospodarczego oraz określa konkurencyjność gospodarki.

Tabela 2.14. **Wzrost wydajności pracy (%)**
rok poprzedni = 100

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
4,2	1,5	2,9	2,3	1,7	3,6	1,2

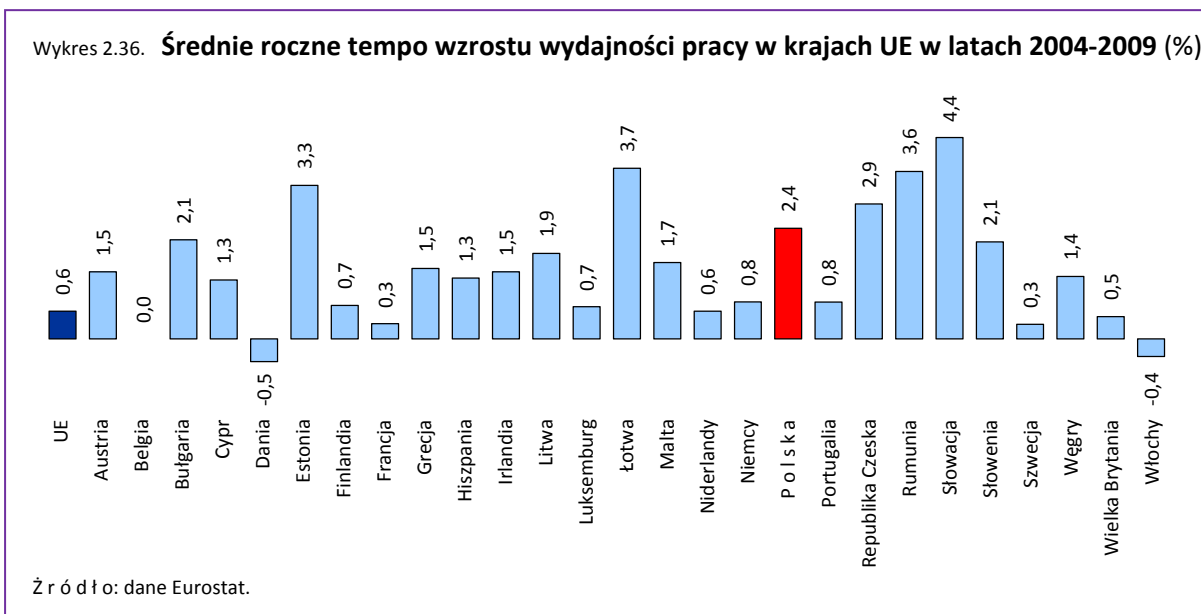
Źródło: dane Eurostat.

Decydującym czynnikiem tempa wzrostu gospodarczego jest wydajność pracy mierzona produktem krajowym brutto przypadającym na 1 godzinę przepracowaną. Wydajność pracy w polskiej gospodarce w latach 2004-2010 zwiększała się średnio o 2,2% wobec 0,7% w UE. Największy wzrost tego wskaźnika odnotowano w roku 2004, tj. o 4,2%, natomiast najmniejszy w roku 2010 o 1,2% w porównaniu do roku poprzedniego.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. w UE odnotowano spadek wydajności pracy o 1,1% w stosunku do roku poprzedniego. Spadek wydajności pracy miał miejsce w 19 krajach UE, przy czym największy na Litwie o 6,4%, a najmniejszy w Luksemburgu i na Cyprze o 0,2%. Wzrost omawianego wskaźnika odnotowano tylko w 8 krajach członkowskich od 3,6% w Polsce i Irlandii do 0,6% w Republice Czeskiej.

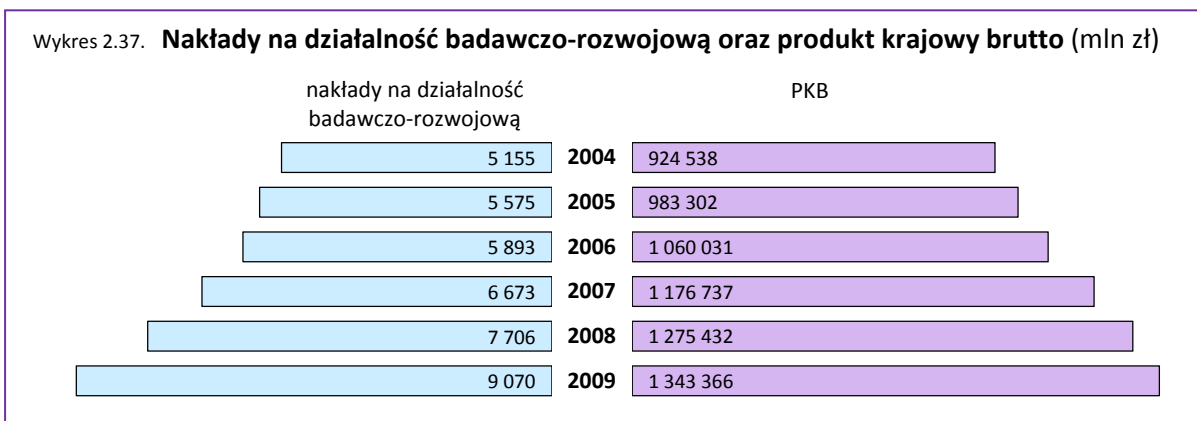
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB
Obszar tematyczny	Innowacyjność
Definicja	Wskaźnik określa procentowy udział nakładów na działalność badawczą i rozwojową (B+R) w wartości produktu krajowego brutto (w cenach bieżących). Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R) to nakłady poniesione przez wszystkie jednostki prowadzące działalność badawczą i rozwojową, niezależnie od źródła pochodzenia środków (w cenach bieżących).
Znaczenie	Rozwój społeczno-gospodarczy w dużej mierze uzależniony jest od poziomu technologicznego gospodarki. Działalność badawczo-rozwojowa jest jej siłą napędową. Zwiększanie nakładów na B+R prowadzi do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.

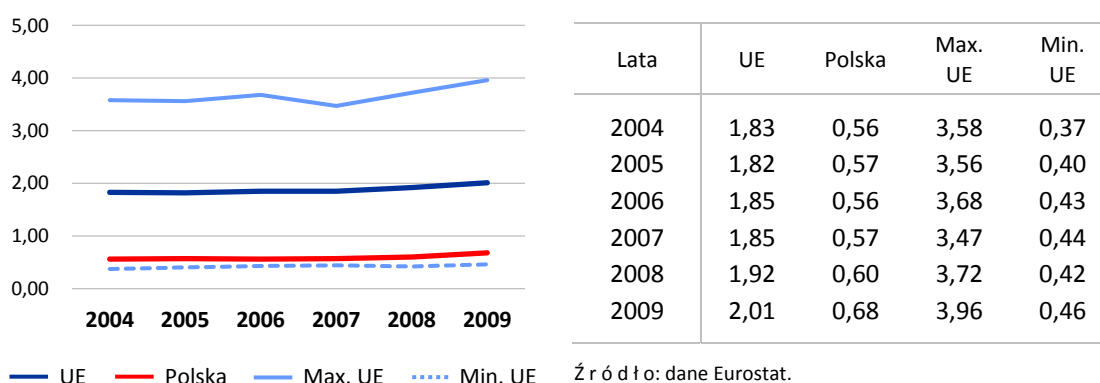
Tabela 2.15. **Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
0,56	0,57	0,56	0,57	0,60	0,68

Udział nakładów na badania i rozwój w Polsce jest stosunkowo niski i utrzymuje się od kilku lat na zbliżonym poziomie. W 2009 r. nakłady na działalność badawczo-rozwojową wyniosły 0,68% PKB i były wyższe o 0,12 pkt proc. w stosunku do poziomu z roku 2004. Pomimo wzrostu nakładów na działalność badawczo-rozwojową w latach 2007-2009 nadal nasz kraj zajmuje jedno z ostatnich miejsc w europejskim rankingu.

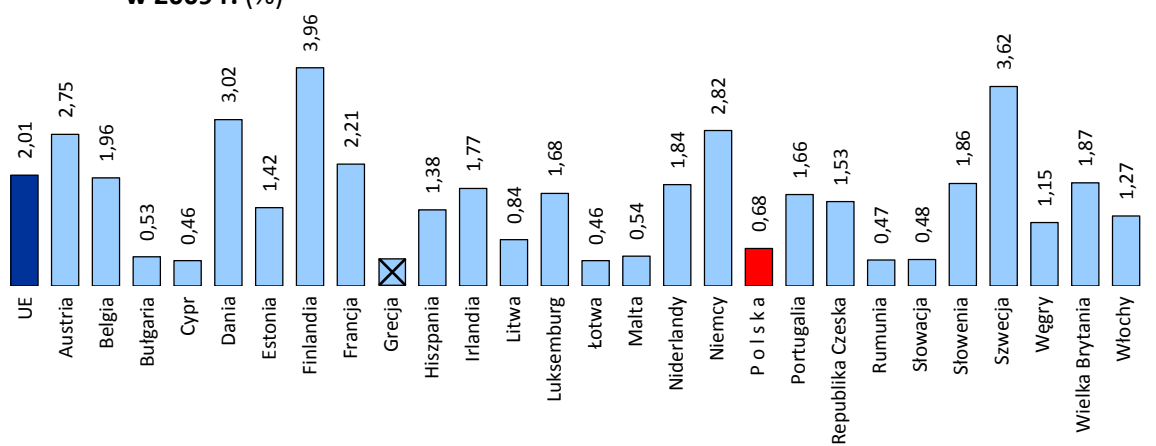
Wykres 2.38. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB (%)

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. niższy niż w Polsce udział nakładów na badania i rozwój w PKB wśród krajów UE odnotowano na Cyprze i na Łotwie (0,46%), Rumunii (0,47%), Słowacji (0,48%), Bułgarii (0,53%) i na Malcie (0,54%). Natomiast największy odsetek PKB przeznaczają na finansowanie sfery B+R Finlandia, Szwecja oraz Dania (odpowiednio: 3,96%, 3,62% i 3,02%). Tylko te trzy kraje osiągnęły poziom wskaźnika określony w strategii Unii Europejskiej „Europa 2020” (3%).

Wykres 2.39. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym

Nazwa wskaźnika	Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym
Obszar tematyczny	Transport
Definicja	<p>Wskaźnik określa procentowy udział w przewozach intermodalnych ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (łącznie z szerokotorowym) przewozów:</p> <ul style="list-style-type: none"> kontenerów wielkich z ładunkami, pojazdów samochodowych ciężarowych. <p>Przewozy transportem kolejowym mierzone są w tonach.</p> <p>Dane dla pojazdów samochodowych ciężarowych obejmują samochody ciężarowe (w tym ciągniki siodłowe połączone z naczepami), naczepy oraz nadwozia samochodowe.</p>
Znaczenie	<p>Jednym z priorytetów polityki transportowej jest możliwość łączenia różnych form transportu: drogowego z kolejowym, morskiego z kolejowym oraz kolejowego z powietrznym. Za pomocą tego wskaźnika monitorowane są zmiany w organizacji przewozów kontenerów wielkich oraz ciężarowych pojazdów samochodowych transportem kolejowym. Poprzez przeniesienie transportu ciężkiego z dróg na kolej, która jest bardziej ekologicznym i bezpiecznym środkiem transportu, osiągnięte są dwa cele – ochrona środowiska i podniesienie bezpieczeństwa na drogach.</p>

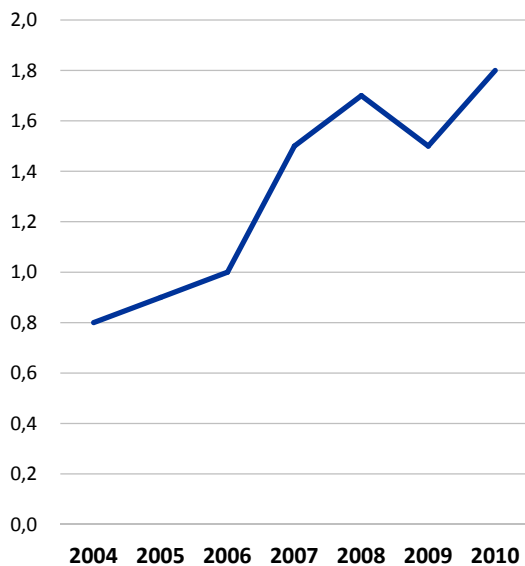
Tabela 2.16. **Udział przewozów kontenerów wielkich z ładunkami i pojazdów samochodowych ciężarowych w przewozach transportem kolejowym normalnotorowym ogółem (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
0,8	0,9	1,0	1,5	1,7	1,5	1,8

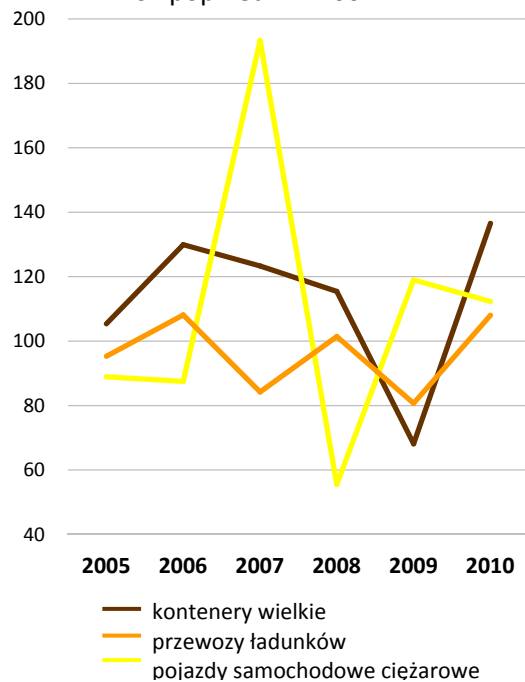
Udział przewozów transportem kolejowym w przewozach ładunków w latach 2004-2010 stopniowo zmniejsza się na rzecz transportu samochodowego, co jest zjawiskiem niekorzystnym. Ładunki mierzone w tonach przewiezione transportem kolejowym stanowiły w 2004 r. 21,4%, a w 2010 r. 11,8% przewiezionych ładunków, natomiast transportem samochodowym odpowiednio 72,2% i 84,4%. W 2010 r. wielkość przewozów transportem kolejowym normalnotorowym (łącznie z szerokotorowym) wyniosła 217 mln ton, tj. o 19,5% mniej w porównaniu z 2004 r.

W transporcie intermodalnym do przewozu ładunku wykorzystuje się więcej niż jedną gałąź transportu, najczęściej łącząc transport samochodowy z kolejowym. Do przewozu ładunków stosuje się kontenery, nadwozia lub naczepy samochodowe. W ramach transportu intermodalnego w 2010 r. w porównaniu z 2009 r. transportem kolejowym przewieziono o 30,2% kontenerów (z ładunkami i pustych) mniej, natomiast liczba przewiezionych nadwozi samochodowych była o 44,6% większa.

Wykres 2.40. **Udział przewozów kontenerów wielkich z ładunkami i pojazdów samochodowych ciężarowych w przewozach transportem kolejowym normalnotorowym ogółem (%)**

Wykres 2.41. **Przewozy intermodalne transportem kolejowym normalnotorowym rok poprzedni = 100**

Wielkość przewozów ładunków w kontenerach transportem kolejowym w 2010 r. wyniosła 4,3 mln ton, w porównaniu z 2004 r. nastąpił wzrost o 79,4%, natomiast w porównaniu z 2009 r. wzrost wyniósł 30,2%. Średnia odległość przewozu 1 tony ładunku w 2010 r. wyniosła 431 kilometry. W 2010 r. wielkość przewiezionych nadwozi samochodowych z ładunkami mierzona w tonach była większa o 40,1% niż w 2004 r. oraz o 11,6% niż w 2009 r. W latach 2004-2010 łączny udział przewozów kontenerów wielkich i pojazdów samochodowych ciężarowych z ładunkami mierzony w tonach stopniowo zwiększał się z 0,8% w 2004 r. do 1,8% w 2010 r.

Wydajność zasobów

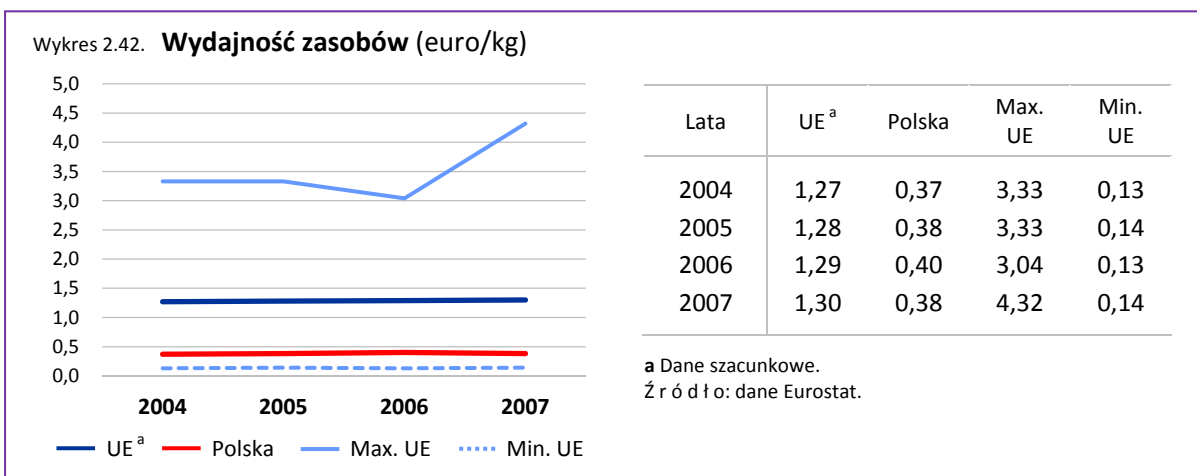
Nazwa wskaźnika	Wydajność zasobów
Obszar tematyczny	Zrównoważone wzorce produkcji
Definicja	Wskaźnik wydajności zasobów to stosunek produktu krajowego brutto (PKB) do krajowego zużycia materiałów (DMC). Krajowe zużycie materiałów obejmuje wszystkie materiały bezpośrednio zużyte w procesach ekonomicznych na potrzeby gospodarki. Stanowi sumę materiałów pozyskanych na terytorium kraju oraz z importu pomniejszoną o materiały wysłane na eksport.
Znaczenie	Wzrost wartości wskaźnika w czasie wskazuje na wzrost efektywności użytkowania zasobów w związku z działalnością gospodarczą.

Tabela 2.17. **Wydajność zasobów (euro/kg)**

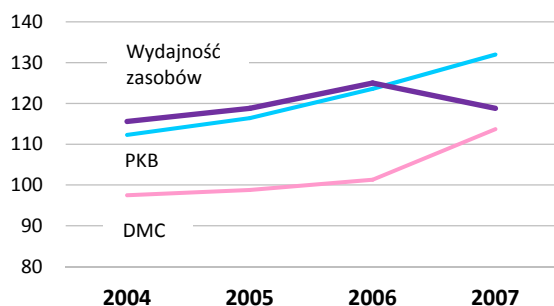
2004	2005	2006	2007
0,37	0,38	0,40	0,38

Źródło: dane Eurostat.

Wydajność zasobów jest miarą całkowitej ilości materiałów bezpośrednio wykorzystywanych w gospodarce, mierzony jako krajowe zużycia materiałów (DMC) w odniesieniu do działalności gospodarczej (mierzonej jako PKB). Dostarcza wiedzy na temat tego, czy ma miejsce rozdzielenie współzależności wzrostu gospodarczego od wzrostu zużycia zasobów naturalnych i ograniczanie negatywnego wpływu gospodarki na środowisko. Efektywność użytkowania zasobów w Polsce jest trzykrotnie niższa niż w krajach UE. W latach 2004-2006 w Polsce wskaźnik dotyczący wydajności zasobów wzrósł z 0,37 do 0,40 euro/kg, a w 2007 r. nastąpił spadek i wyniósł 0,38 euro/kg.

Wykres 2.43. **Wydajność zasobów, PKB i DMC**
2000 = 100

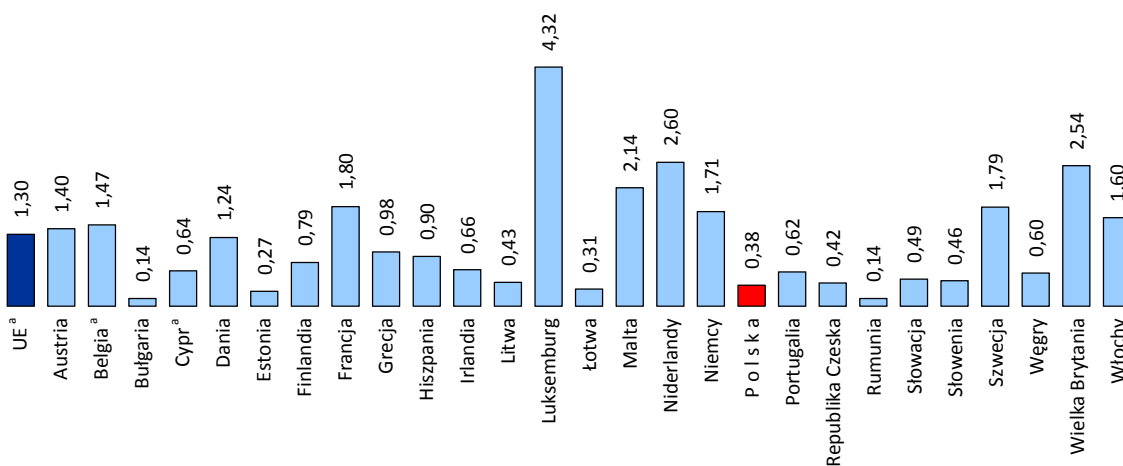
Lata	PKB	DMC	Wydajność zasobów
2004	112,3	97,5	115,6
2005	116,4	98,8	118,8
2006	123,6	101,3	125,0
2007	132,0	113,7	118,8

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Średnia wydajność zasobów w krajach UE w 2007 r. wyniosła 1,30 euro/kg. Biorąc pod uwagę kraje UE najniższą wartość wskaźnika w 2007 r. odnotowano w Bułgarii (0,14 euro/kg) i Rumunii (0,14 euro/kg), natomiast najwyższą w Luksemburgu (4,32 euro/kg) i w Niderlandach (2,60 euro/kg).

Wykres 2.44. **Wydajność zasobów w krajach UE w 2007 r. (euro/kg)**

^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane Eurostat.

Powierzchnia gospodarstw ekologicznych

Nazwa wskaźnika	Powierzchnia gospodarstw ekologicznych
Obszar tematyczny	Zrównoważone wzorce produkcji
Definicja	<p>Wskaźnik określa procentowy udział użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni ogółem użytków rolnych według siedziby użytkownika.</p> <p>Za gospodarstwo ekologiczne (stosujące ekologiczne metody produkcji) uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez upoważnioną jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).</p>
Znaczenie	<p>Rolnictwo ekologiczne zmniejsza obciążenie środowiska naturalnego, przyczyniając się do poprawy stanu ekosystemów. Jest to metoda produkcji, która stawia najwyższy nacisk na ochronę środowiska i względy dobrostanu zwierząt. Osiąga się to poprzez wykorzystanie biologicznych i mechanicznych metod produkcji, stosowanie płodozmianu, ograniczenie chemicznych środków ochrony roślin i nawozów syntetycznych, zakaz stosowania organizmów zmodyfikowanych genetycznie, gospodarowanie w oparciu o zasoby własne gospodarstwa (obornik, pasze), dobór odmian roślin oraz ras zwierząt odpornych na choroby, utrzymanie zwierząt gospodarskich w systemie wolnostanowiskowym z dostępem do wybiegów oraz żywienie paszami z rolnictwa ekologicznego.</p>

Tabela 2.18. Powierzchnia gospodarstw ekologicznych (%)

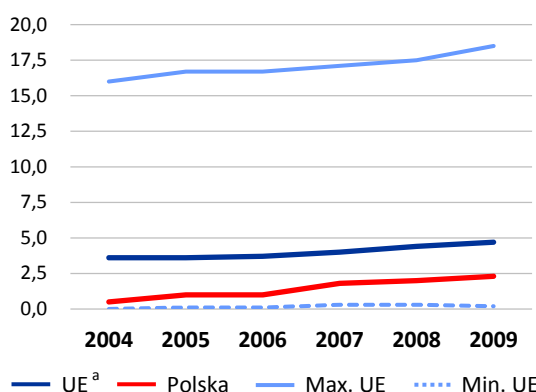
2004	2005	2006	2007	2008	2009
0,5	1,0	1,0	1,8	2,0	2,3

Źródło: dane Eurostat.

W latach 2004-2009 w Polsce zaobserwowano stopniowy wzrost udziału powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem do poziomu 2,3%. W okresie tym wzrost w ujęciu rocznym wynosił od 0,2 do 0,8 pkt proc.

W okresie 2004-2009 odnotowano również dynamiczny wzrost powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych. W 2009 r. powierzchnia ta wyniosła 367,1 tys. ha i była ponad czterokrotnie większa niż w 2004 r. (82,7 tys. ha).

Wykres 2.45. Powierzchnia gospodarstw ekologicznych (%)

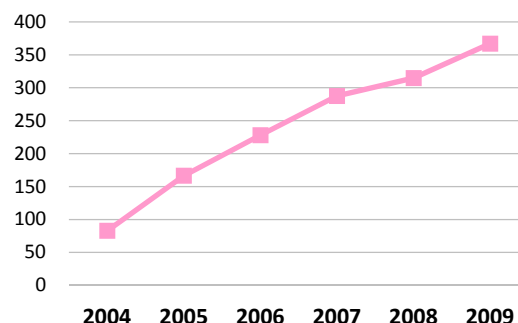
Lata	UE ^a	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	3,6	0,5	16,0	0,0
2005	3,6	1,0	16,7	0,1
2006	3,7	1,0	16,7	0,1
2007	4,0	1,8	17,1	0,3
2008	4,4	2,0	17,5	0,3
2009	4,7	2,3	18,5	0,2

^a Dane szacunkowe. W 2004 r. – dane dla UE-25.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W okresie 2004-2009 średni wskaźnik udziału powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem dla 25 krajów UE zwiększył się z 3,6% do 5,1%. Największy wzrost rozpatrywanego udziału w odniesieniu do roku poprzedniego odnotowano w 2008 r. (o 0,4 pkt proc.). W latach 2004-2009 najbardziej dynamiczny wzrost udziału powierzchni użytków rolnych

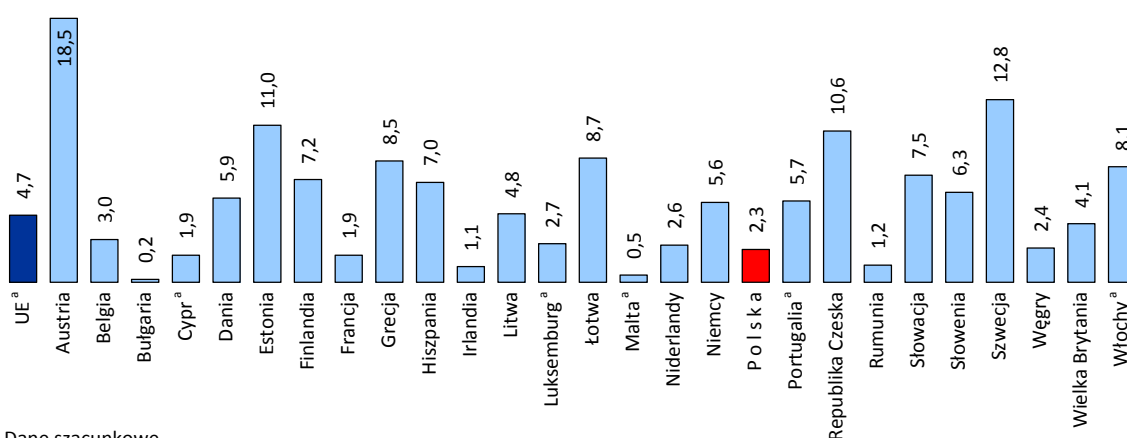
Wykres 2.46. Powierzchnia użytków rolnych gospodarstw ekologicznych (tys. ha)

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem miał miejsce na Łotwie (o 7,1 pkt proc.). W 2009 r. najwyższy wskaźnik udziału powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem spośród krajów UE odnotowano w Austrii (18,5%), natomiast najniższy – nie przekraczający 1% – w Bułgarii oraz na Malcie.

Wykres 2.47. Powierzchnia gospodarstw ekologicznych w krajach UE w 2009 r. (%)

^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

Organizacje z systemem środowiskowym EMAS

Nazwa wskaźnika	Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS
Obszar tematyczny	Zrównoważone wzorce produkcji
Definicja	Wskaźnik jest definiowany jako liczba organizacji zarejestrowanych w EMAS. EMAS – System Ekozarządzania i Audytu (<i>Eco-Management and Audit Scheme</i>) to system zarządzania środowiskowego, w którym dobrowolnie mogą uczestniczyć organizacje (przedsiębiorstwa prowadzące działalność produkcyjną i usługową, organy administracji publicznej i samorządowej, instytucje pożytku publicznego), dążące do osiągnięcia jak najlepszych wyników prowadzonych działań w kierunku poprawy ochrony środowiska naturalnego. Organizacja, która chce zarejestrować się w systemie EMAS musi wdrożyć system zarządzania środowiskowego zgodnie z wymogami normy ISO 14001.
Znaczenie	Wskaźnik ten obrazuje stopień odpowiedzialności organizacji za stan środowiska. EMAS jest ważnym instrumentem działania na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

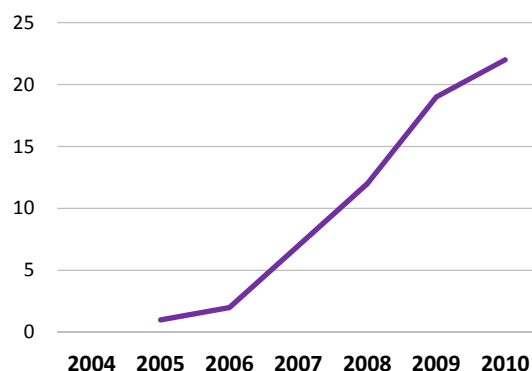
Tabela 2.19. Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
–	1	2	7	12	19	22

Źródło: dane Eurostat.

System Ekozarządzania i Audytu EMAS jest dobrowolnym zobowiązaniem przyjmowanym przez przedsiębiorstwa i instytucje do podejmowania konkretnych działań technicznych i organizacyjnych w celu zmniejszenia ich oddziaływania na środowisko. Po przyjęciu członkostwa przez Polskę w UE już w 2005 r. zarejestrowano pierwszą krajową organizację w systemie EMAS. W Polsce z roku na rok ilość zarejestrowanych organizacji w tym systemie zwiększa się (zjawisko korzystne), ale nadal nie jest on szeroko rozpowszechniony.

Wykres 2.48. Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Spośród krajów UE najwięcej organizacji zarejestrowanych w systemie EMAS w latach 2004-2009 odnotowano w Niemczech (w 2009 r. – 1379), Hiszpanii (w 2009 r. – 1159) i Włoszech (w 2009 r. – 1037), natomiast w Bułgarii i na Litwie nie zarejestrowano żadnej organizacji w tym systemie.

Tabela 2.20. **Liczba organizacji ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS w krajach UE**

Kraje	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Austria	254	265	256	252	261	253
Belgia	31	34	39	42	46	49
Bułgaria	–	–	–	–	–	–
Cypr	–	–	–	–	4	5
Dania	120	121	116	96	93	93
Estonia	–	1	2	2	2	2
Finlandia	40	43	42	41	42	25
Francja	20	17	17	13	12	17
Grecja	6	27	51	56	62	69
Hiszpania	412	522	666	905	1033	1159
Irlandia	8	8	8	6	7	8
Litwa	–	–	–	–	–	–
Luksemburg	1	1	1	–	1	2
Łotwa	–	–	–	8	8	6
Malta	1	1	1	1	1	1
Niderlandy	25	22	15	11	10	7
Niemcy	1641	1491	1489	1464	1419	1379
P o l s k a	–	1	2	7	12	19
Portugalia	23	42	53	61	77	79
Republika Czeska	15	18	21	28	33	31
Rumunia	–	–	–	1	1	3
Słowacja	2	2	3	5	6	6
Słowenia	1	1	1	1	2	3
Szwecja	118	100	84	71	74	75
Węgry	–	2	8	13	17	20
Wielka Brytania	66	64	62	69	71	65
Włochy	253	394	570	755	939	1037

Ź r ó d ł o: dane Eurostat.

Wykaz wskaźników

Zmiany klimatu

- Emisja gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO₂) do roku bazowego protokołu z Kioto
- Emisja gazów cieplarnianych według sektorów
- Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii

Energia

- Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto
- Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie
- Samowystarczalność energetyczna
- Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii

Ochrona powietrza

- Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza
- Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza
- Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu
- Średnia emisja CO₂ na kilometr z nowych samochodów

Ekosystemy morskie

- Wielkość floty rybackiej

Zasoby słodkiej wody

- Wodochłonność przemysłu
- Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności
- Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków

Użytkowanie gruntów

- Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana
- Grunty zdewastowane i zdegradowane
- Lesistość

Bioróżnorodność

- Powierzchnia obszarów chronionych
- Uszkodzenia drzewostanów

Gospodarka odpadami

- Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca
- Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca
- Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca
- Recykling odpadów opakowaniowych

Emisja gazów cieplarnianych

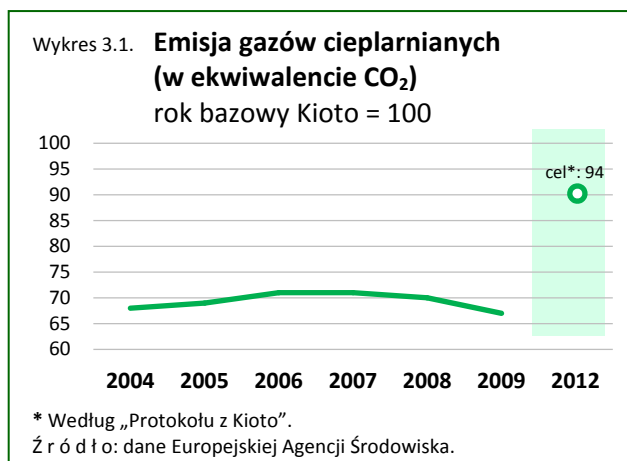
Nazwa wskaźnika	Emisja gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO ₂) do roku bazowego protokołu z Kioto
Obszar tematyczny	Zmiany klimatu
Definicja	Wskaźnik określa całkowitą roczną emisję gazów cieplarnianych wytworzonych przez człowieka („Koszyk z Kioto”) w odniesieniu do roku bazowego Kioto (dla Polski 1988 = 100) z wyłączeniem emisji pochodzącej z lotnictwa międzynarodowego i międzynarodowego transportu morskiego oraz związanej z użytkowaniem gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa (LULUCF czyli <i>Land Use, Land Use Change and Forestry</i>). „Koszyk Kioto” gazów cieplarnianych zawiera: dwutlenek węgla (CO ₂), metan (CH ₄), podtlenek azotu (N ₂ O) oraz tzw. F-gazy, tj. wodorofluorowęglowodory (HFC), perfluorowęglowodory (PFC) i heksafluorek siarki (SF ₆).
Znaczenie	Uzgodnienia podjęte w Kioto uważane są za jeden z pierwszych kroków międzynarodowej społeczności do wspólnego sformalizowanego działania na rzecz skutecznej ochrony środowiska. Redukcja emisji dwutlenku węgla oraz pozostałych gazów cieplarnianych w atmosferze jest niezwykle istotna dla zapobieżenia nadmiernemu ociepleniu klimatu.

Tabela 3.1. **Emisja gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO₂) do roku bazowego protokołu z Kioto**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
68	69	71	71	70	67

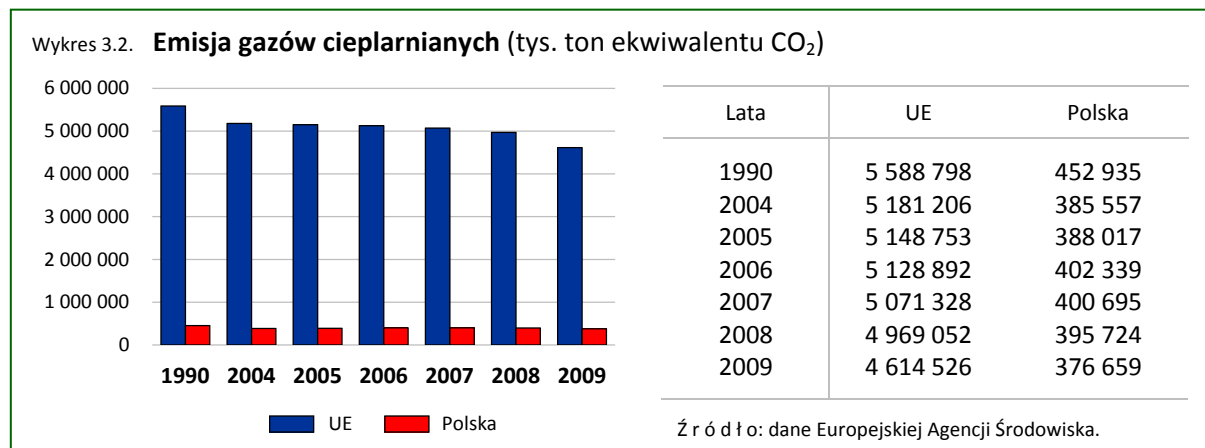
Źródło: dane Europejskiej Agencji Środowiska.

Polska jest stroną Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu od roku 1994. Oznacza to obowiązek podjęcia działań związanych ze stabilizacją zawartości gazów cieplarnianych w atmosferze. Konwencja nałożyła na Polskę zobowiązanie do stabilizacji emisji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie zabezpieczającym przed trwałymi zmianami klimatu globalnego.

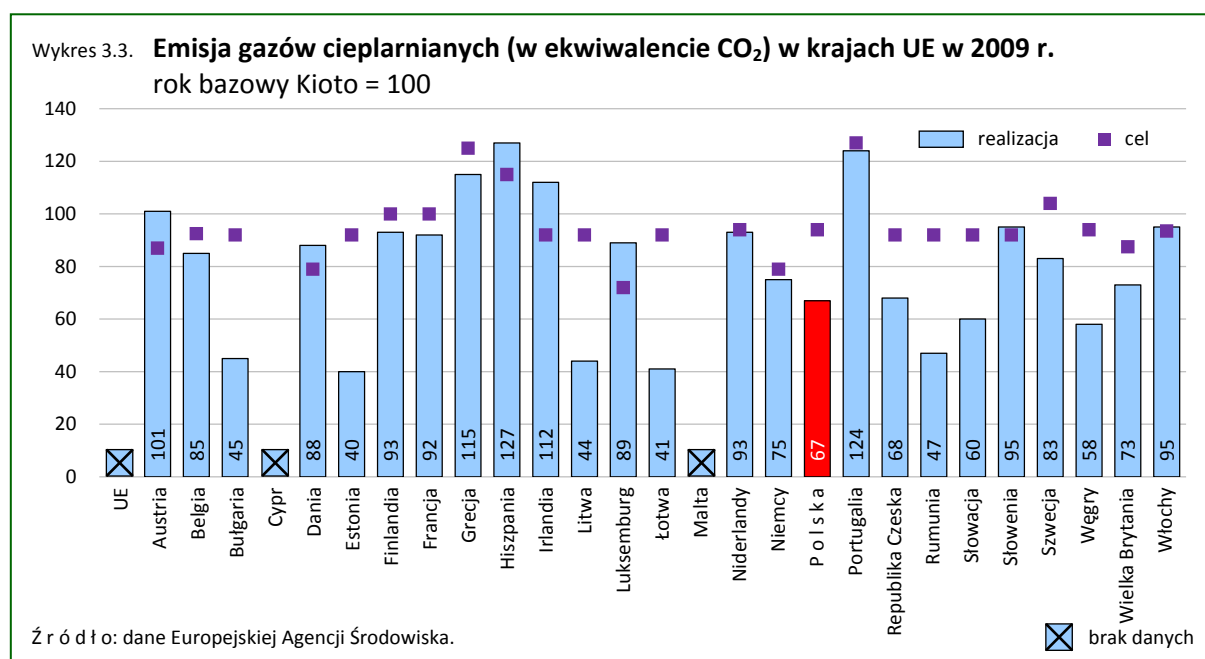
Polska podpisała w 1998 r. Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, a ratyfikowała go w 2002 r. Tym samym jako sygnatariusz Protokołu zobowiązała się do wypełnienia jego zapisów, czyli do zredukowania w latach 2008-2012 emisji gazów cieplarnianych o 6% w odniesieniu do emisji w roku bazowym (dla Polski jest to rok 1988).

Zobowiązanie redukcji emisji gazów cieplarnianych w pierwszym okresie zobowiązań Protokołu z Kioto (lata 2008-2012) zostało przez Polskę wypełnione z nadwyżką, ponieważ krajowa emisja gazów cieplarnianych została zredukowana do 2009 r. o 33%. W celu ochrony klimatu niezbędne jest dalsze ograniczanie emisji. Do 2020 r. w Polsce przewidywane jest zwiększenie poziomu redukcji do 40%.

Porównania międzynarodowe

Większość krajów UE odnotowała spadek całkowitej emisji gazów cieplarnianych do atmosfery w odniesieniu do emisji z roku bazowego, realizując tym samym swoje zobowiązania do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w celu wspierania zrównoważonego rozwoju. W 2009 r. najniższą emisję, w porównaniu z rokiem bazowym wykazały: Estonia 40% (cel: 92%), Łotwa – 41% (cel: 92%), Litwa – 44% (cel: 92%).

Emisja gazów cieplarnianych według sektorów

Nazwa wskaźnika	Emisja gazów cieplarnianych według sektorów
Obszar tematyczny	Zmiany klimatu
Definicja	<p>Wskaźnik przedstawia wielkość emisji gazów cieplarnianych (wyrażonych w ekwiwalencie CO₂) wytworzonych przez człowieka według głównych kategorii źródeł (sektorów gospodarki).</p> <p>Źródła emisji są podzielone na grupy według klasyfikacji IPCC (<i>Intergovernmental Panel Climate Change</i> – Międzyrządowy Zespół do spraw Zmian Klimatu).</p> <p>W rozumieniu ustawy o handlu uprawnieniami do emisji do powietrza gazów cieplarnianych i innych substancji, przez ekwiwalent rozumie się jeden megagram (1 Mg) dwutlenku węgla lub ilość innego gazu cieplarnianego stanowiącą odpowiednik 1 Mg dwutlenku węgla, obliczoną z wykorzystaniem współczynników ocieplenia.</p>
Znaczenie	Różne źródła emisji w odniesieniu do różnych sektorów gospodarki, takich jak: energetyczny, transportowy, budownictwo i rolnictwo przyczyniają się w różnym stopniu do całkowitej emisji gazów cieplarnianych. Wskaźnik pozwala ocenić skuteczność działań podjętych w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Wskazuje również te obszary, gdzie dalsze działania będą konieczne.

Tabela 3.2. **Emisja gazów cieplarnianych według sektorów**^a (tys. ton ekwiwalentu CO₂)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009
O g ó ł e m	385 557	388 017	402 339	400 695	395 724	376 659
w tym z sektorów:						
Przemysł energetyczny	181 306	179 562	184 504	181 993	174 424	167 574
Przemysł wytwórczy i budownictwo	38 349	32 038	33 375	35 203	33 288	30 472
Transport	34 624	36 443	38 700	40 219	44 138	44 439
Procesy przemysłowe	23 641	28 855	31 087	32 907	32 805	24 410
Rolnictwo	33 734	34 173	35 707	36 551	36 538	35 512
Odpady	9 361	9 437	9 336	9 326	8 928	8 866

^a Zgodnie z klasyfikacją IPCC.

Źródło: dane Europejskiej Agencji Środowiska.

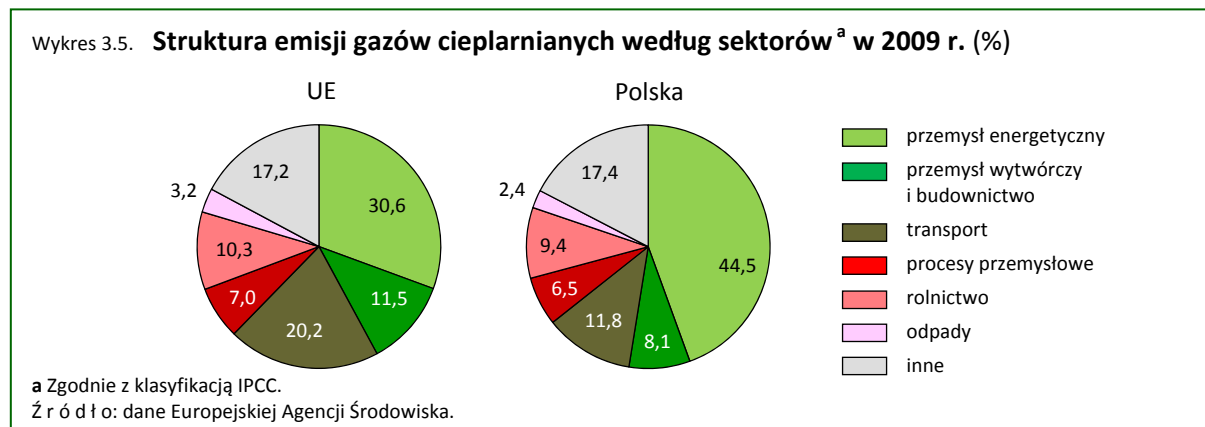
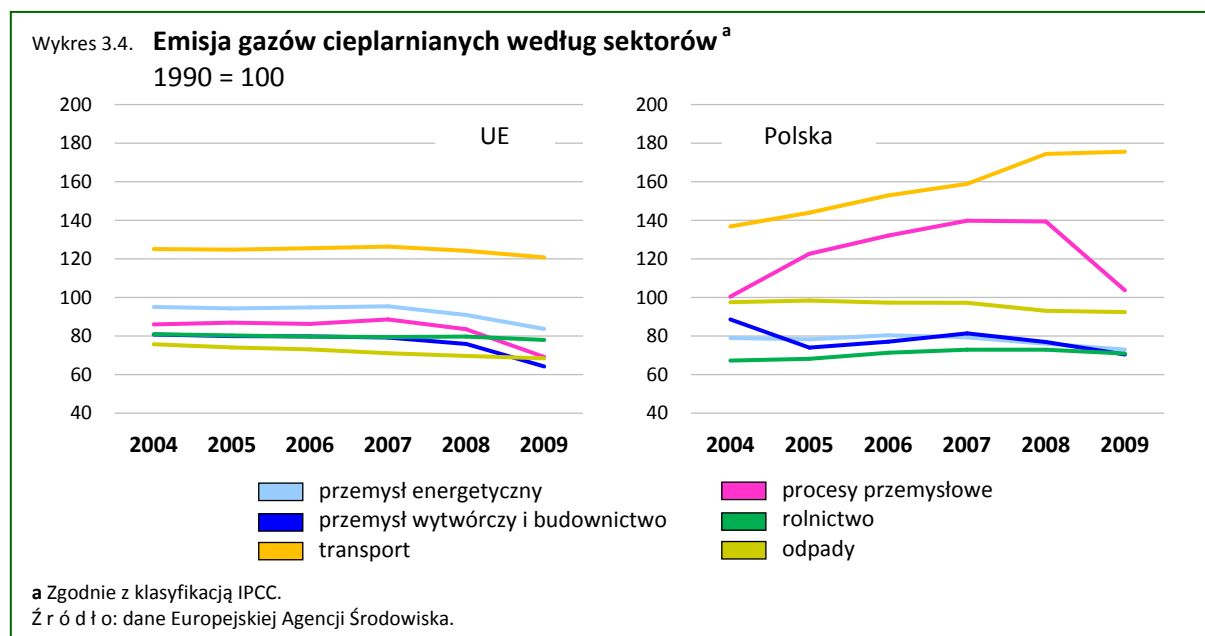
Źródła emisji gazów cieplarnianych zostały podzielone na 6 głównych kategorii według klasyfikacji IPCC:

- energia (w tym: przemysł energetyczny, przemysł wytwórczy i budownictwo, transport),
- procesy przemysłowe,
- zużycie rozpuszczalników i innych produktów,
- rolnictwo,
- użytkowanie gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwo,
- odpady.

Emisja gazów cieplarnianych w 2009 r. w Polsce stanowiła 8,2% emisji UE. Polska znalazła się na 5 miejscu wśród państw UE pod względem wielkości emisji gazów cieplarnianych (Niemcy – 919 698 tys. ton CO₂, Wielka Brytania – 566 210 tys. ton CO₂, Francja – 517 248 tys. ton CO₂, Włochy – 491 120 tys. ton CO₂). Największe źródło emisji gazów cieplarnianych w UE (powyżej 80%) stanowią procesy związane z wytwarzaniem energii (przemysł energetyczny, przemysł wytwórczy i budownictwo oraz transport), procesy przemysłowe, rolnictwo, odpady. W Polsce w 2009 r. przemysł energetyczny, przemysł wytwórczy i budownictwo oraz transport stanowiły główne źródło emisji gazów cieplarnianych – 64,4% całkowitej emisji gazów cieplarnianych. Udział emisji gazów cieplarnianych z analizowanych sektorów (źródeł emisji) w roku 2009, w stosunku do całkowitej emisji gazów cieplarnianych przedstawiał się następująco:

- przemysł energetyczny – 44,5%,
- przemysł wytwórczy i budownictwo – 8,1%,
- transport – 11,8%,
- procesy przemysłowe – 6,5%,
- rolnictwo – 9,4%,
- odpady – 2,4%.

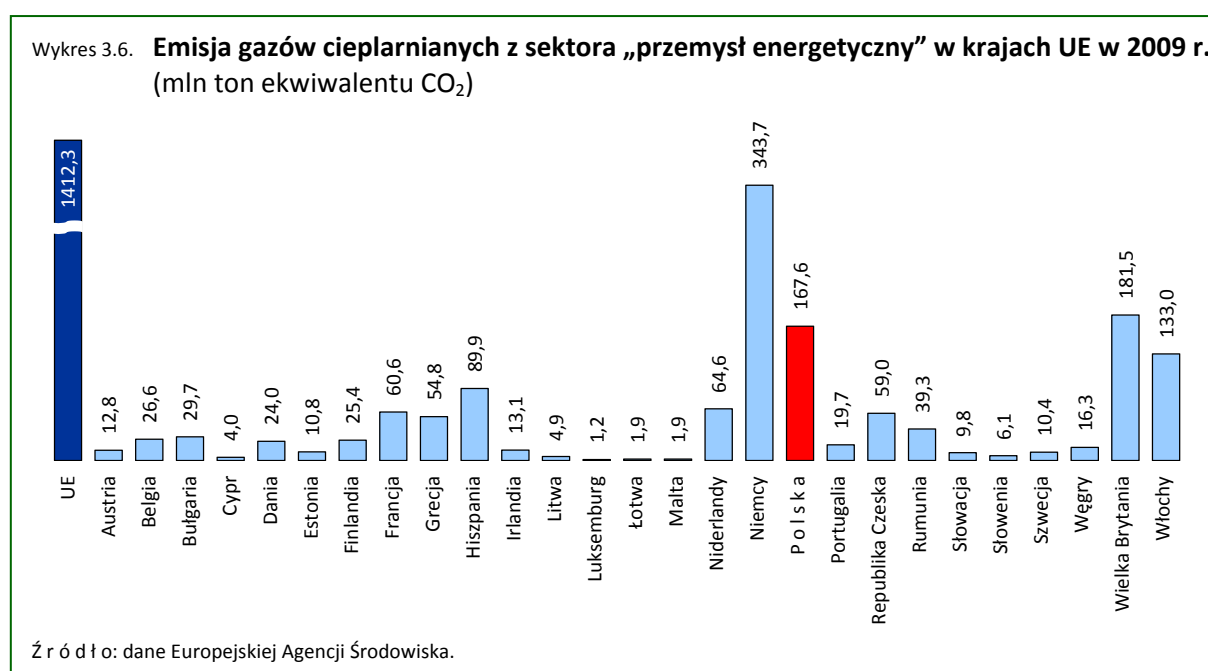
Od roku 1990 do roku 2009 udział emisji gazów cieplarnianych z sektorów w emisji ogółem tych gazów spadł: w przemyśle energetycznym – o 6,2 pkt proc., przemyśle wytwórczym i budownictwie – o 1,5 pkt proc., rolnictwie – o 1,6 pkt proc.; wzrósł natomiast w następujących sektorach: transport – o 6,2 pkt proc., procesy przemysłowe – o 1,3 pkt proc., odpady – o 0,2 pkt proc.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. Polska z emisją gazów cieplarnianych z sektora „przemysł energetyczny” w wysokości 167 574 tys. ton (ekwiwalentu CO₂) znalazła się na 3 miejscu wśród państw UE pod względem emisji gazów cieplarnianych z tego sektora. Dla 7 krajów UE (w tym Polski) udział przemysłu energetycznego stanowił w 2009 r. ponad 40% emisji ogółem gazów cieplarnianych danego kraju (Malta – 65,0%, Estonia – 63,9%, Bułgaria – 49,9%, Grecja – 44,7%, Polska – 44,5%, Republika Czeska – 44,4%, Cypr – 42,6%). Natomiast najmniejszym odsetkiem emisji z tego sektora w krajowej emisji gazów cieplarnianych (poniżej 20%) charakteryzowały się: Luksemburg – 9,9%, Francja – 11,7%, Austria – 15,9%, Szwecja – 17,4%, Łotwa – 17,6%.

W latach 2006-2009 obserwujemy w Polsce korzystne, stopniowe zmiany związane z emisją gazów cieplarnianych pochodzącą z przemysłu energetycznego. W 2009 r. zmalała ona prawie o 17 mln ton (ekwiwalentu CO₂) w stosunku do roku 2006, tj. o 9,2%.

Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii

Nazwa wskaźnika	Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii
Obszar tematyczny	Zmiany klimatu
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako stosunek emisji gazów cieplarnianych (dwutlenek węgla, metan i podtlenek azotu) i krajowego zużycia energii brutto, w odniesieniu do roku bazowego (2000 = 100).</p> <p>Krajowe zużycie energii brutto to suma ilości dostarczonych na rynek krajowy poszczególnych nośników energii (pozyskanie energii pierwotnej + produkcja z odzysku paliw + import energii + zmiana stanu zapasów – eksport energii – „bunkry”).</p> <p>Bunkier, czyli zakupy paliw za granicą przez polskie statki morskie (również rybackie) i okręty oraz zakupy paliw w zagranicznych portach lotniczych przez polskie samoloty, a także zakupy paliw za granicą przez inne jednostki transportowe.</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik informuje o powiązaniu krajowego zużycia energii z emisją gazów cieplarnianych (czyli wpływie sektora energii na środowisko). Zużycie paliw kopalnych jest głównym źródłem emisji dwutlenku węgla (CO₂). W związku z zapotrzebowaniem na energię, źródło to jest siłą napędową emisji gazów cieplarnianych.</p> <p>Przejsie na niskoemisyjne paliwa jest ważnym środkiem do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju.</p>

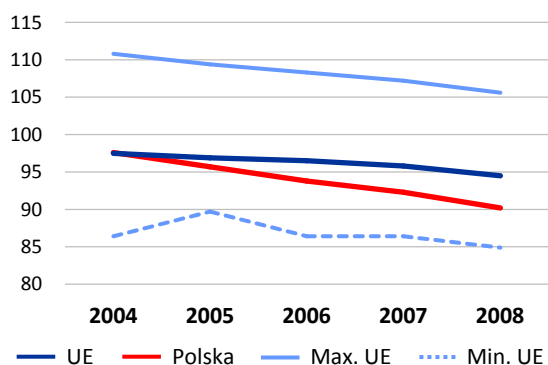
Tabela 3.3. **Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii**
2000 = 100

2004	2005	2006	2007	2008
97,6	95,7	93,8	92,3	90,2

Źródło: dane Eurostat.

Rosnące zapotrzebowanie na energię i związane z tym emisje gazów odpowiedzialnych za globalne ocieplenie wymuszają podejmowanie wszelkich działań: prawnych, technologicznych, inwestycyjnych mających na celu zmniejszanie ilości zużywanej energii, a tym samym emisji gazów cieplarnianych. W Polsce obserwowany jest spadek emisji gazów cieplarnianych w przeliczeniu na jednostkę zużytej energii. Na przestrzeni lat 2004-2008 odnotowano spadek o 7,4 pkt proc., ten stan rzeczy wywiera korzystny wpływ na ochronę środowiska.

Wykres 3.7. **Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii**
2000 = 100

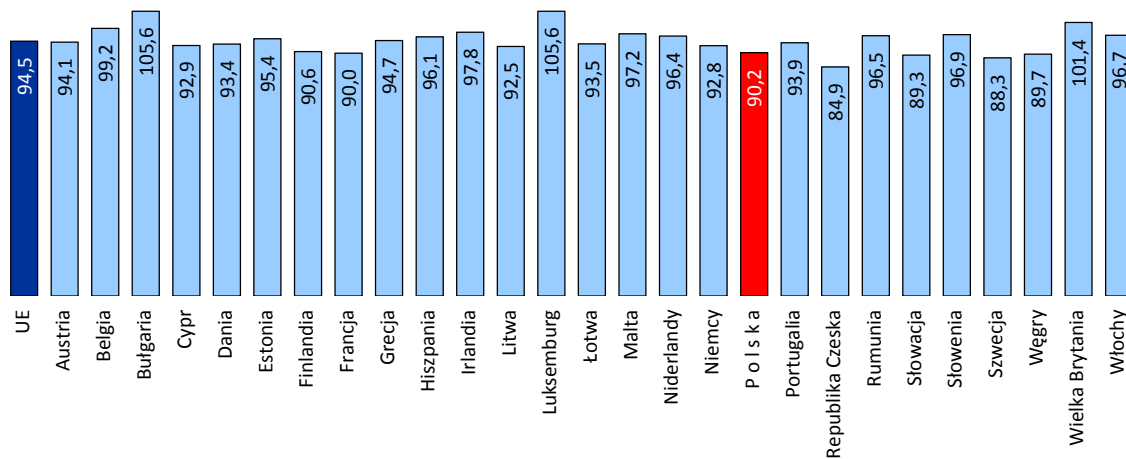
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	97,5	97,6	110,8	86,4
2005	96,9	95,7	109,4	89,7
2006	96,5	93,8	108,3	86,4
2007	95,8	92,3	107,2	86,4
2008	94,5	90,2	105,6	84,9

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W krajach UE w analizowanym okresie odnotowano spadek emisji gazów cieplarnianych w przeliczeniu na jednostkę zużytej energii średnio o 3,0 pkt proc. Powodem stałego, umiarkowanego spadku intensywności emisji gazów cieplarnianych związanej ze zużyciem energii w krajach UE było przestawienie się na paliwa niskoemisyjne. Największy spadek odnotowano w Finlandii o 13,7 pkt proc., natomiast największy wzrost na Litwie o 5,1 pkt proc.

Wykres 3.8. **Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii w krajach UE w 2008 r.**
2000 = 100

Źródło: dane Eurostat.

Energia ze źródeł odnawialnych

Nazwa wskaźnika	Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto
Obszar tematyczny	Energia
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako udział energii odnawialnej w końcowym zużyciu energii brutto.</p> <p>Energia ze źródeł odnawialnych (OZE) – to energia pochodząca z naturalnych, powtarzających się procesów przyrodniczych, uzyskiwana z odnawialnych niekopalnych źródeł energii, w szczególności energia generowana z promieniowania słonecznego, wiatru, wody, zasobów geotermalnych, biomasy, biogazu i biopaliw ciekłych.</p> <p>Zużycie końcowe (finalne) to zużycie nośników energii na potrzeby technologiczne, produkcyjne i bytowe, bez przetwarzania na inne nośniki. Wsad i potrzeby przemian energetycznych oraz straty powstałe u producentów i dystrybutorów nie są uwzględniane. Uwzględnia się natomiast zużycie paliw na produkcję ciepła zużywanego w całości przez wytwórcę.</p>
Znaczenie	<p>Odnawialne źródła energii, to takie, które samoczynnie regenerują się i w czasie eksploatacji są ogólnie uznawane za przyjazne dla środowiska dzięki niskiej emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza. Wskaźnik informuje o stopniu wykorzystania energii pochodzącej z OZE w zużyciu końcowym energii w kraju, umożliwia monitorowanie efektów działań w zakresie promowania produkcji i zużycia energii odnawialnej we wszystkich sektorach. Zasadność wykorzystania tego wskaźnika wynika z wyzwań, jakie stoją przed Polską w zakresie ograniczania energochłonności gospodarki w średnim i długim okresie.</p>

Tabela 3.4. **Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (%)**

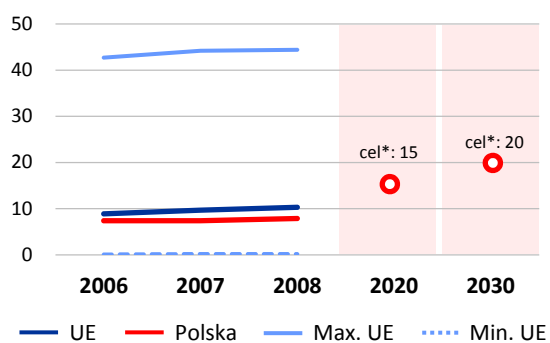
2004	2005	2006	2007	2008
.	.	7,4	7,4	7,9

Źródło: dane Eurostat.

Rozwój energetyki odnawialnej ma istotne znaczenie dla realizacji podstawowych kierunków działań polityki energetycznej. Zwiększenie wykorzystania tych źródeł niesie za sobą poprawę efektywności zużycia energii, a także zmniejsza stopień uzależnienia się od dostaw energii z importu. Polska dysponuje dużymi i różnicowanymi zasobami odnawialnych źródeł energii. Jednakże istniejące ograniczenia infrastrukturalne, a przede wszystkim środowiskowe i przestrzenne hamują wykorzystanie tego potencjału.

Od 2006 r. występuje nieznaczny wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto. Proces ten rozwija się powoli i w związku z tym wpływa niekorzystnie na równowagę posiadanych naturalnych zasobów i ochronę środowiska. W celu poprawy bezpieczeństwa energetycznego w przyszłości, w obszarze energii odnawialnej w Polsce założono stopień wykorzystania tego źródła w końcowym zużyciu energii brutto na poziomie 15% do 2020 r. i 20% do 2030 r.

Wykres 3.9. Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2006	8,9	7,4	42,7	0,1
2007	9,7	7,4	44,2	0,2
2008	10,3	7,9	44,4	0,2

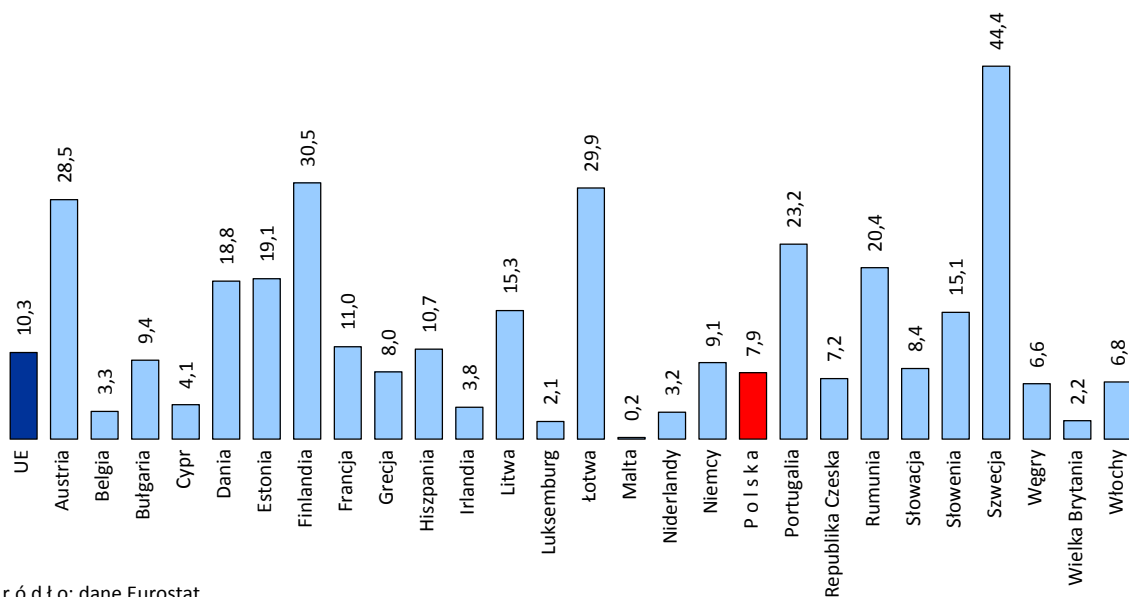
* Według „Polityki energetycznej Polski 2030”.
Źródło: dane Eurostat.

Obserwowany wzrost ilości energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych (wzrost o 1,8% w 2007 r. w stosunku do roku poprzedniego i odpowiednio 11,4% w 2008 r.) nie znajduje jednak odzwierciedlenia we wzroście zróżnicowania udziału poszczególnych źródeł w całkowitym jej pozyskaniu. W latach 2004-2008 największy udział miała energia pochodząca z biomasy stałej (w latach 2007-2008 – 95,0%, w 2006 r. – 95,6%, w 2005 r. – 95,3%, w 2004 r. – 95,4%), pozostałą część stanowiły: energia wody, wiatru, geotermalna i energia słońca. Oczekiwany jest więc dynamiczny rozwój odnawialnych źródeł w celu zmniejszenia emisji CO₂ oraz zwiększenia dywersyfikacji źródeł dostaw. Istotnym staje się także wykorzystanie innowacyjnych technologii, które zapewnią stabilność pracy systemu elektroenergetycznego.

Porównania międzynarodowe

Na tle krajów UE Polska z udziałem energii z odnawialnych źródeł w końcowym zużyciu energii brutto na poziomie 7,9% znajduje się na 17 pozycji, daleko za takimi krajami jak Szwecja (z udziałem 44,4%) i Finlandia (30,5%).

Wykres 3.10. Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w krajach UE w 2008 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie

Nazwa wskaźnika	Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie
Obszar tematyczny	Energia
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział biopaliw w całkowitym zużyciu paliw w transporcie. Liczony na bazie statystyk energii opisanych w Regulacjach Statystyki Energii 1099/2008 oraz metodologii istotnych wskaźników opisanych w Dyrektywie Energii Odnawialnej 2009/28/EC. Biopaliwa są wytwarzane w postaci płynnej lub gazowej z surowców pochodzenia organicznego: biomasy lub biodegradowalnych frakcji odpadów i wykorzystywane są głównie w transporcie samochodowym.
Znaczenie	W wyniku stosowania biokomponentów, biopaliwa charakteryzuje mały stopień emisji CO ₂ do atmosfery, dlatego stosowanie ich w transporcie jest niezwykle ważne pod względem ochrony środowiska. Rosnąca liczba samochodów i jednocześnie zwiększająca się ilość emitowanych do atmosfery gazów szkodliwych, wymaga podejmowania działań w celu ograniczania tego zjawiska na przyszłość.

Tabela 3.5. **Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie (%)**

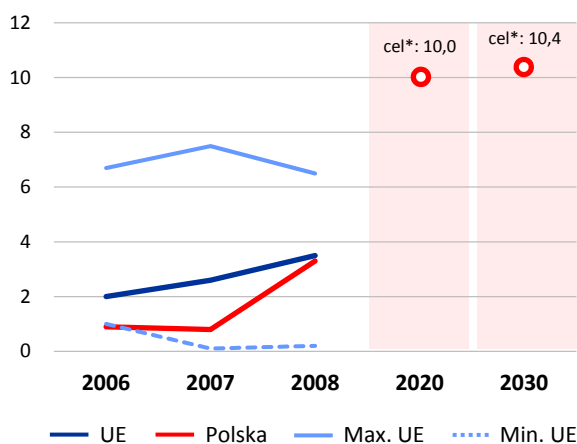
2004	2005	2006	2007	2008
.	.	0,9	0,8	3,3

Źródło: dane Eurostat.

Wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych cechuje się niewielką lub zerową emisją zanieczyszczeń, co zapewnia pozytywne efekty ekologiczne. Rosnąca liczba środków lokomocji oraz potrzeba ochrony środowiska wywierają presję na szukanie nowych technologii pozyskiwania energii odnawialnej, a szczególnie biopaliw. W Polsce od 2006 r. obserwujemy wzrost wykorzystywanych do produkcji paliw transportowych źródeł odnawialnych (w 2008 r. wzrost o 2,4 pkt proc. w porównaniu z 2006 r.). W celu zwiększenia udziału biokomponentów w rynku paliw płynnych Polska wytyczyła sobie ambitną ścieżkę realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego^a, określając cel do 2013 r. na poziomie 7,1% udziału biokomponentów w rynku paliw transportowych. W efekcie planowanych działań zakłada się docelowo osiągnięcie w 2020 r. 10,0%, a do 2030 r. 10,4% udziału biopaliw w rynku paliw transportowych oraz zwiększenie wykorzystania biopaliw II generacji („Polityka energetyczna Polski 2030”).

^a Narodowy Cel Wskaźnikowy to minimalny udział biokomponentów i innych paliw odnawialnych w ogólnej ilości paliw ciekłych i biopaliw ciekłych zużywanych w ciągu roku kalendarzowego w transporcie, liczonych według wartości opałowych.

Wykres 3.11. **Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie (%)**

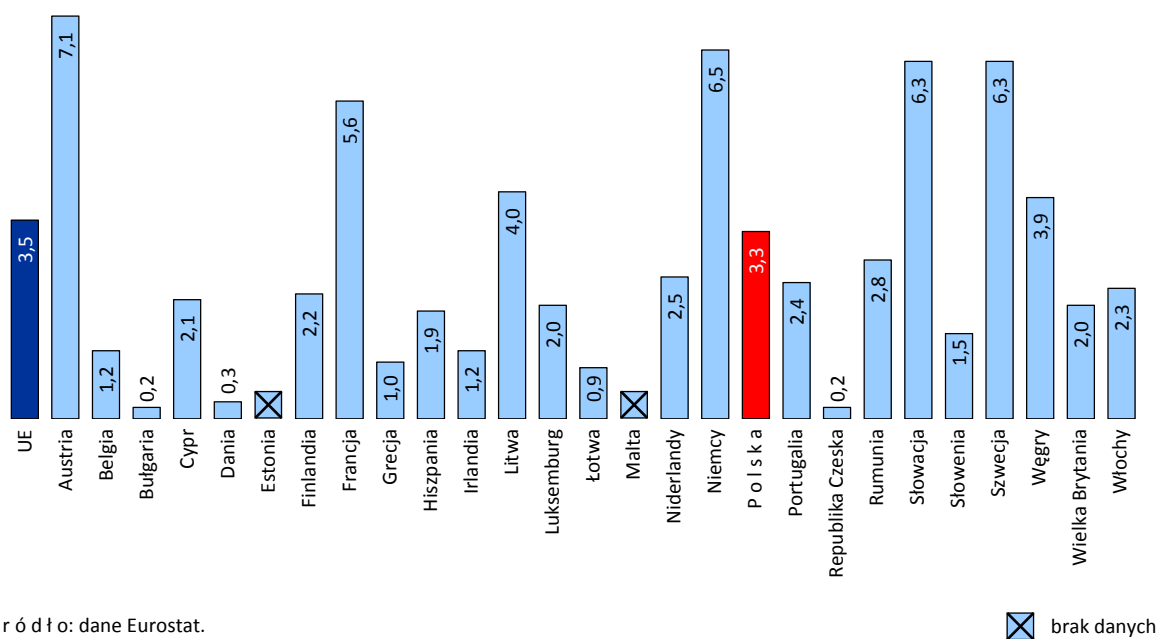
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2006	2,0	0,9	6,7	0,1
2007	2,6	0,8	7,5	0,1
2008	3,5	3,3	6,5	0,2

* Według „Polityki energetycznej Polski 2030”.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Potrzeba produkcji biopaliw do wykorzystania w transporcie rośnie nie tylko w Polsce, ale także w krajach UE. Największe wzrosty wskaźnika w 2008 r. w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano w Słowacji (o 5,9 pkt proc.) i w Austrii (o 4,9 pkt proc.). Największymi producentami biopaliw wśród krajów UE w 2008 r. byli: Niemcy (162 383 TJ) i Francja (81 716 TJ). Polska z produkcją biopaliw w wielkości 12 401 TJ znajdowała się na szóstym miejscu wśród krajów UE. Natomiast udział biopaliw w zużyciu paliw w transporcie umiejscowiło Polskę na ósmej pozycji wśród krajów UE.

Wykres 3.12. **Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie w krajach UE w 2008 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Samowystarczalność energetyczna

Nazwa wskaźnika	Samowystarczalność energetyczna
Obszar tematyczny	Energia
Definicja	<p>Wskaźnik samowystarczalności energetycznej obliczany jest jako udział krajowej produkcji nośników energii pierwotnej (ogółem) pozyskiwanej w kraju, w ich zużyciu.</p> <p>Energia pierwotna – to suma energii zawartej w pierwotnych nośnikach energii (węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa, gaz ziemny, torf, drewno opałowe, paliwa odpadowe stałe roślinne i zwierzęce, odpady przemysłowe stałe i ciekłe, odpady komunalne, inne surowce wykorzystywane do celów energetycznych, energia wody, wiatru, energia słoneczna, geotermalna, z biomasy).</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik mierzy stopień bezpieczeństwa energetycznego w kraju, obrazuje, na ile produkcja z krajowych nośników energii pierwotnej (energia z węgla, ropy naftowej, gazu ziemnego, energia ze źródeł odnawialnych) pokrywa zapotrzebowanie na energię w kraju i w jakim stopniu kraj uzależniony jest od importu. Badanie zjawiska jest niezwykle istotne z punktu ochrony środowiska naturalnego jak również stopnia równoważenia wykorzystywania posiadanych zasobów naturalnych dla przyszłych pokoleń. Informuje o efektywności podejmowanych działań na rzecz zmiany struktury wykorzystywania krajowych źródeł pierwotnych do produkcji energii tzn.: zwiększania udziału źródeł odnawialnych (korzystnych dla środowiska) i zmniejszania wykorzystywania zasobów węgla.</p>

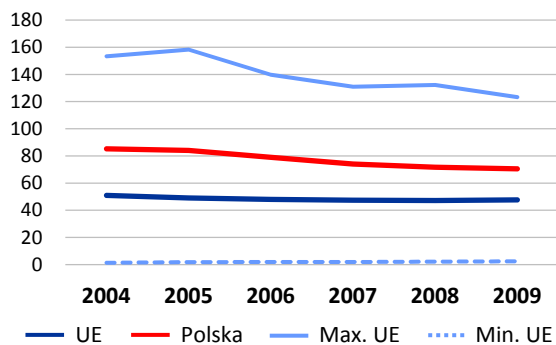
Tabela 3.6. **Samowystarczalność energetyczna (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
85,3	84,1	79,0	74,0	71,7	70,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Polska posiada zasoby paliw i energii, w tym energii odnawialnej w całości zapewniające samowystarczalność energetyczną i bezpieczeństwo energetyczne kraju. Podstawowymi nośnikami energii w polskiej gospodarce są paliwa stałe (węgiel kamienny, węgiel brunatny, torf). Ich dominujący udział w całkowitej produkcji energii pierwotnej (87,7% w 2004 r. i 83,5% w 2009 r.) nadal utrzymuje bezpieczeństwo energetyczne na wysokim i stabilnym poziomie. Jednakże w bardzo małym zakresie (5,5% w 2004 r. do 9,0% w 2009 r. udziału w produkcji energii pierwotnej) wykorzystywane są odnawialne źródła energii, które stanowią alternatywę dla paliw stałych i są przyjazne dla środowiska naturalnego.

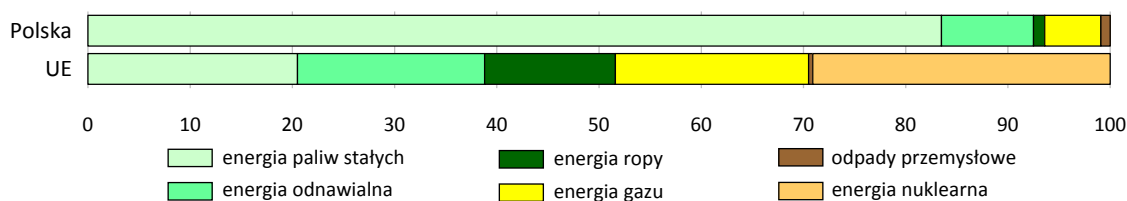
Wykres 3.13. Samowystarczalność energetyczna (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	51,0	85,3	153,4	1,4
2005	49,1	84,1	158,3	1,8
2006	48,0	79,0	139,8	2,0
2007	47,4	74,0	131,0	2,0
2008	47,2	71,7	132,3	2,2
2009	47,7	70,5	123,3	2,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Wykres 3.14. Struktura produkcji energii pierwotnej według nośników energii w 2009 r. (%)

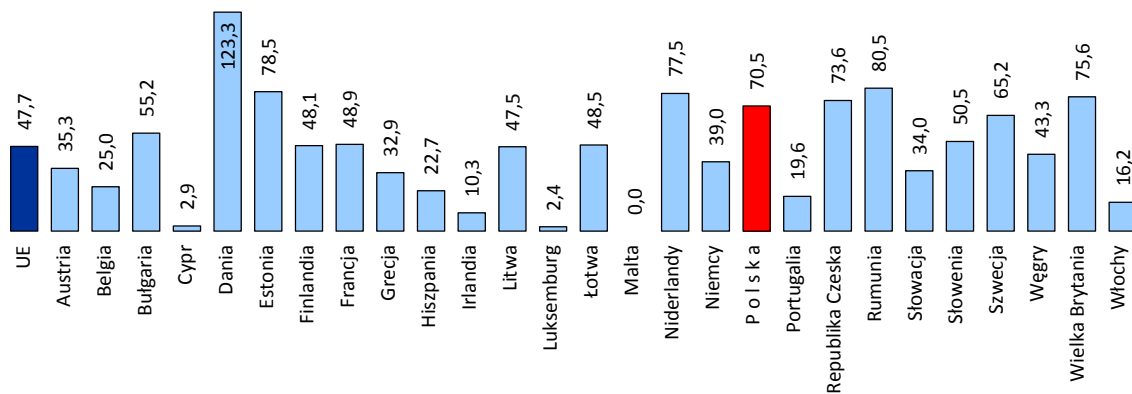
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Struktura produkcji energii pierwotnej w Polsce znacznie różni się od średniej dla krajów UE, gdzie podstawowym nośnikiem energii jest energia nuklearna – 28,4% w 2009 r., energia odnawialna stanowi – 18,3%. W przyszłości, aby nie stać się krajem zależnym od dostaw energetycznych, priorytetem jest wykorzystywanie istniejących zasobów w sposób racjonalny i zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. Jednocześnie rozwój i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii staje się czynnikiem koniecznym, mającym wpływ zarówno na zmniejszenie ilości wydobycia paliw kopalnych, a tym samym wydłużenie czasu ich wykorzystania, jak również na zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2009 wartość wskaźnika samowystarczalności energetycznej Polski utrzymywała się na wysokim poziomie i znacznie przekraczała średni poziom w krajach UE. Wśród państw UE większe zabezpieczenie energetyczne ze źródeł pierwotnych zapewniła sobie: Dania (153,4% w 2004 r. do 123,3% w 2009 r.). Najniższe wartości wskaźnika samowystarczalności energetycznej w latach 2004-2009 odnotowano w Luksemburgu (od 1,4% do 2,4%), na Cyprze (od 2,0% do 2,9%).

Wykres 3.15. Samowystarczalność energetyczna w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii

Nazwa wskaźnika	Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii
Obszar tematyczny	Energia
Definicja	<p>Wskaźnik określa udział nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii w nakładach na środki trwałe służące ochronie środowiska ogółem dla kraju oraz dla obszarów wiejskich.</p> <p>Nakłady na niekonwencjonalne źródła energii stanowią część nakładów na środki trwałe związanych z ochroną powietrza atmosferycznego i klimatu. Obejmują głównie odnawialne źródła energii wykorzystujące w procesie przetwarzania energię rzek, wiatru, geotermalną, biomasy, energię promieniowania słonecznego w bateriach słonecznych. Przedsięwzięcia z tego zakresu zazwyczaj dotyczą: elektrowni wodnych przepływowych (bez możliwości magazynowania wody) i zbiornikowych, elektrowni wiatrowych, wykorzystania nowoczesnych ogniw i kolektorów słonecznych w przemyśle, rolnictwie i gospodarstwach domowych, wykorzystania: energii geotermalnej, z biomasy, ciepła gruntu lub ciepła odpadowego.</p>
Znaczenie	Wskaźnik dostarcza informacji o wielkości ponoszonych nakładów na OZE, które sprawiają, iż obniżają się koszty pozyskiwania energii, wpływają na niewyczerpalność źródeł energii, redukcję zanieczyszczenia środowiska oraz zmniejszenie zachorowań wynikających z zanieczyszczenia środowiska.

Tabela 3.7. **Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (%)**

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
O g ó ł e m	1,36	0,89	2,97	1,12	2,11	2,02	3,91
Na obszarach wiejskich ...	0,78	0,81	7,17	1,29	5,36	4,77	7,60

W Polsce w 2010 r. nakłady w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii wyniosły 427,1 mln zł, stanowiły prawie 4% ogólnych nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska i w porównaniu z 2004 r. wzrosły o 354,6 mln zł.

W latach 2004-2010 obserwujemy duże zróżnicowanie wielkości nakładów ponoszonych na niekonwencjonalne źródła energii. Wyraźny wzrost dynamiki w 2006 r. w porównaniu z rokiem poprzednim spowodowany był głównie wysokimi nakładami związanymi z budową parku wiatrowego w województwie zachodniopomorskim.

Wykres 3.16. **Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (%)**

W przypadku terenów wiejskich w latach 2004-2010 wielkość nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii również stale się zmieniała. W roku 2004 nakłady te wyniosły 16,3 mln zł, co stanowiło 0,8% ogólnych nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska ponoszonych na obszarach wiejskich, natomiast w 2010 r. wyniosły 353,5 mln zł, a ich udział stanowił 7,6%. Gwałtowny wzrost tych nakładów (ponad 9-krotny) w porównaniu z poprzednim rokiem obserwujemy w roku 2006. Był on spowodowany (podobnie jak dla kraju) budową parku wiatrowego na terenach

wiejskich. Kolejny, znaczny wzrost nakładów na odnawialne źródła energii można zauważyć w latach 2008 i 2010, co było spowodowane nowymi inwestycjami na terenie gmin województwa pomorskiego i zachodniopomorskiego związanymi z budową farm wiatrowych oraz inwestycjami w zakresie elektrowni wodnych na terenach Dolnego Śląska.

Dostrzegalny wzrost nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska i nakładów na niekonwencjonalne źródła energii również w latach następnych (zarówno w kraju jak i na wsi) generuje pozytywne skutki dla ochrony środowiska.

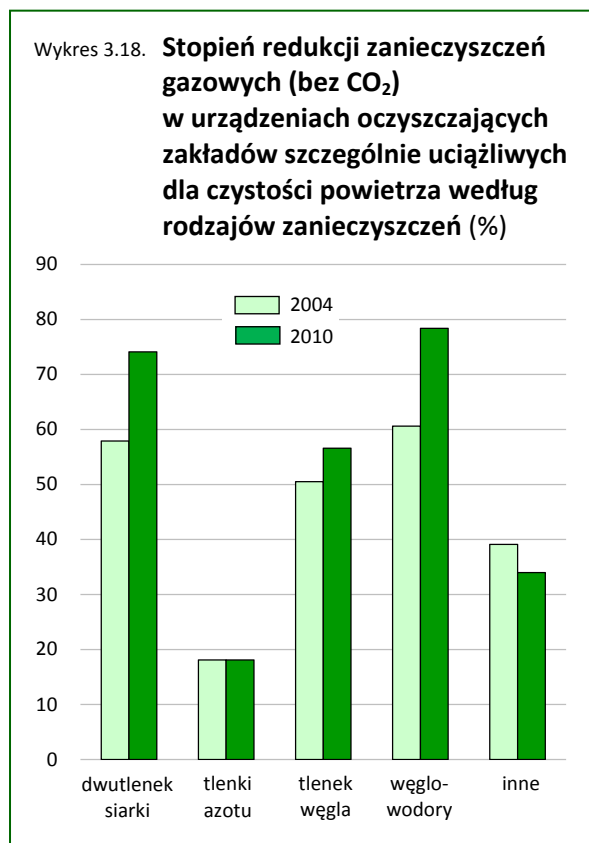
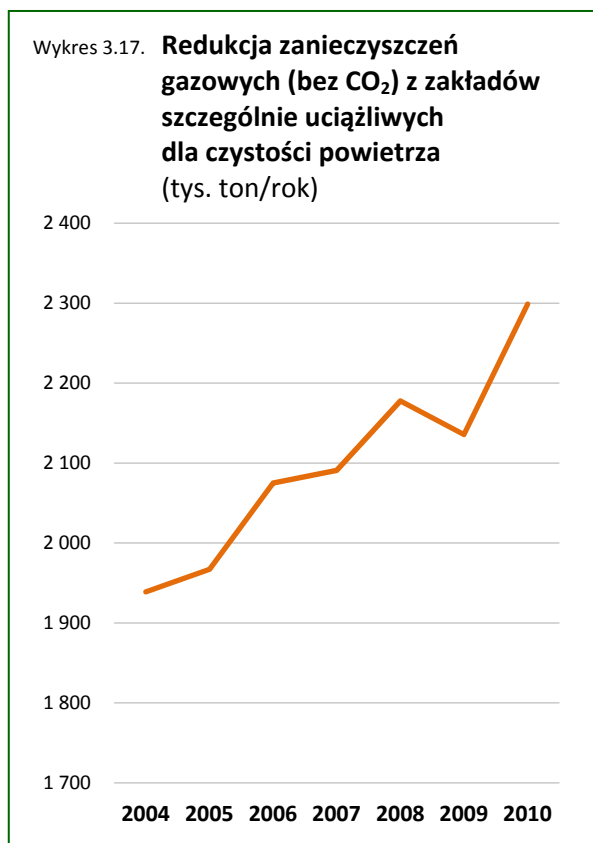
Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych

Nazwa wskaźnika	Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych (bez CO ₂) w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza
Obszar tematyczny	Ochrona powietrza
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako udział zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających w ilości zanieczyszczeń wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza.</p> <p>Stopień redukcji zanieczyszczeń jest miarą skuteczności działania urządzeń oczyszczających, jako wielkość charakterystyczna dla urządzeń i wskazująca, jaki procent całkowitej ilości danego zanieczyszczenia wprowadzonego do urządzenia został przez to urządzenie zatrzymany.</p> <p>Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza to tzw. punktowe źródła emisji zanieczyszczeń, do których zaliczono zakłady przemysłowe (w tym również zakłady energetyki zawodowej) uznane za szczególnie uciążliwe dla środowiska. Zbiorowość ta powiększana jest o jednostki nowouruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.</p>
Znaczenie	Wskaźnik pozwala na monitorowanie negatywnych skutków oddziaływania na środowisko zakładów o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń gazowych.

Tabela 3.8. **Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
49,0	49,5	49,7	50,5	54,9	57,3	57,4

Od 2004 r. obserwuje się postępujący wzrost udziału zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających w ilości zanieczyszczeń wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza w kraju. W latach 2004-2010 udział ten wzrósł o 8,4 pkt proc., przy czym do 2006 r. nie przekroczył poziomu 50%. Znaczący wzrost udziału zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających w zanieczyszczeniach wytworzonych zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (o 4,4 pkt proc.) odnotowano w 2008 r. Korzystna tendencja utrzymała się także w roku następnym, w którym rozpatrywany udział osiągnął poziom 57,3% (wzrost o 2,4 pkt proc. w odniesieniu do roku poprzedniego). W 2010 r. wskaźnik ukształtował się na podobnym poziomie jak w roku poprzednim i wyniósł 57,4%.

Wśród zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) zatrzymanych i zneutralizowanych w 2010 r. w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w kraju przeważały, podobnie jak w latach poprzednich, dwutlenek siarki i tlenek węgla, które stanowiły odpowiednio 64,5% i 19,5% wszystkich zanieczyszczeń zatrzymanych i zneutralizowanych. Udział innych zanieczyszczeń gazowych (amoniak, dwusiarczek węgla, fluor, siarkowodór, związki chloroorganiczne) w zanieczyszczeniach zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza wyniósł 10,9%, tlenków azotu – 3,3%, natomiast węglowodorów – 1,8%.

Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych

Nazwa wskaźnika	Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza
Obszar tematyczny	Ochrona powietrza
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako udział zanieczyszczeń pyłowych zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających w ilości zanieczyszczeń wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza.</p> <p>Stopień redukcji zanieczyszczeń jest miarą skuteczności działania urządzeń oczyszczających, jako wielkość charakterystyczna dla urządzeń i wskazująca, jaki procent całkowitej ilości danego zanieczyszczenia wprowadzonego do urządzenia został przez to urządzenie zatrzymany.</p> <p>Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza to tzw. punktowe źródła emisji zanieczyszczeń, do których zaliczono zakłady przemysłowe (w tym również zakłady energetyki zawodowej) uznane za szczególnie uciążliwe dla środowiska. Zbiorowość ta powiększana jest o jednostki nowouruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.</p>
Znaczenie	Wskaźnik pozwala na monitorowanie stopnia zatrzymanych i zneutralizowanych zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w zanieczyszczeniach wytworzonych. Na stan jakości środowiska ma istotny wpływ działanie powodujące, by najwięcej zanieczyszczeń pyłowych zostało zatrzymanych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza.

Tabela 3.9. **Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (%)**

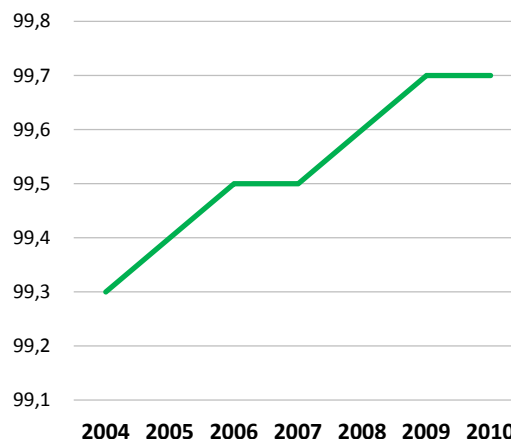
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
99,3	99,4	99,5	99,5	99,6	99,7	99,7

Wysoki stopień uprzemysłowienia nie pozostaje bez wpływu na środowisko naturalne. Duży wpływ na stan czystości powietrza mają rodzaje prowadzonych procesów technologicznych oraz dbałość zakładów o instalowanie i utrzymanie w dobrym stanie technicznym urządzeń do redukcji emitowanych zanieczyszczeń.

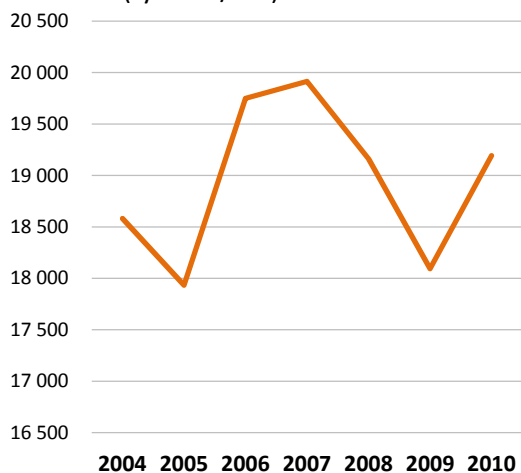
W 2010 r. w Polsce działało 1358 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza emitujących zanieczyszczenia pyłowe. Najwięcej zakładów (41,4%) posiadało urządzenia do redukcji zanieczyszczeń pyłowych o stopniu redukcji wytworzonych zanieczyszczeń 90,1% i więcej, co świadczy o skuteczności działań ukierunkowanych na ochronę powietrza. Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w latach 2004-2010 utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie (w 2010 r. porównaniu do roku 2004

wzrósł o 0,4 pkt proc.), oznacza to, że coraz więcej zanieczyszczeń udaje się zatrzymać w urządzeniach odpylających.

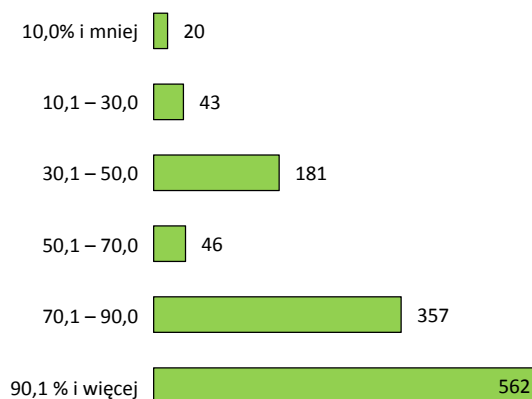
Wykres 3.19. **Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (%)**

Wykres 3.20. **Redukcja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (tys. ton/rok)**

Wykres 3.21. **Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza według stopnia redukcji wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych w 2010 r.**

Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu

Nazwa wskaźnika	Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu
Obszar tematyczny	Ochrona powietrza
Definicja	<p>Wskaźnik emisji zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu przedstawia wielkość emisji ze środków transportu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tlenku węgla (CO) wydzielanego podczas niecałkowitego spalania paliwa (przy niedostatecznym dopływie tlenu), • niemetanowych lotnych związków organicznych (NMLZO) – związków organicznych pochodzących ze źródeł antropogenicznych i biogenicznych, innych niż metan, które są zdolne do produkowania utleniaczy fotochemicznych w reakcjach z tlenkami azotu, przy udziale światła słonecznego, • tlenków azotu (NOx) – sumy ilościowego stosunku mieszanki tlenku azotu i dwutlenku azotu, wyrażonego w jednostkach stężenia wagowego dwutlenku azotu, powstającego podczas procesów spalania paliw, w tym w reakcjach spalania w silnikach spalinowych pojazdów mechanicznych, przyczyniającego się do powstania smogu fotochemicznego, związanego z bardzo dużym ruchem ulicznym, • cząstek stałych (PM) – głównie sadzy i niespalonych węglowodorów, szkodliwych ze względu na osadzanie się na nich substancji rakotwórczych pochodzących z niespalonego paliwa.
Znaczenie	Zanieczyszczenia komunikacyjne mają istotny wpływ na stan jakości powietrza. Wskaźnik służy do oceny realizacji celu jakim jest ochrona środowiska przed skutkami rozwoju motoryzacji i pozwala na monitorowanie emisji, która zagraża zdrowiu ludności.

Tabela 3.10. **Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu^a (Gg)**

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Tlenek węgla	655,4	601,3	687,0	711,2	718,5
Niemetanowe lotne związki organiczne	114,7	98,8	100,3	96,9	98,3
Tlenki azotu	249,2	224,1	243,5	249,4	256,3
Cząstki stałe	15,52	15,79	16,52	17,76	18,95

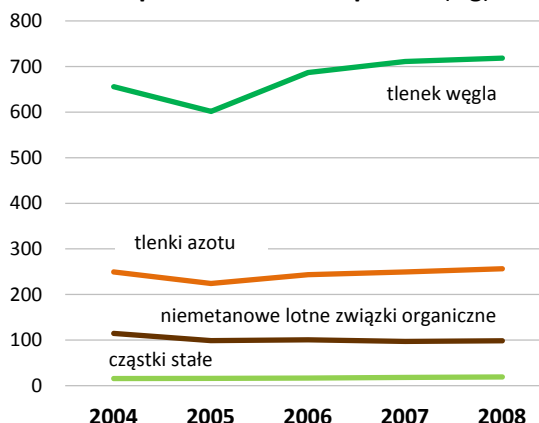
^a Tylko ze środków transportu drogowego.

Źródło: dane GUS / Instytutu Transportu Samochodowego.

W latach 2004-2008 zaobserwowano zmianę udziału poszczególnych rodzajów źródeł emisji wybranych zanieczyszczeń powietrza. Zmniejszył się udział energetyki i przemysłu natomiast wzrosło znaczenie źródeł mobilnych (przede wszystkim w odniesieniu do emisji tlenków azotu oraz tlenku węgla). Wzrost wpływu źródeł mobilnych na jakość powietrza jest spowodowany wzrostem ilości samochodów i zwiększaniem się udziału transportu samochodowego w przewozach pasażerskich i przewozach ładunków.

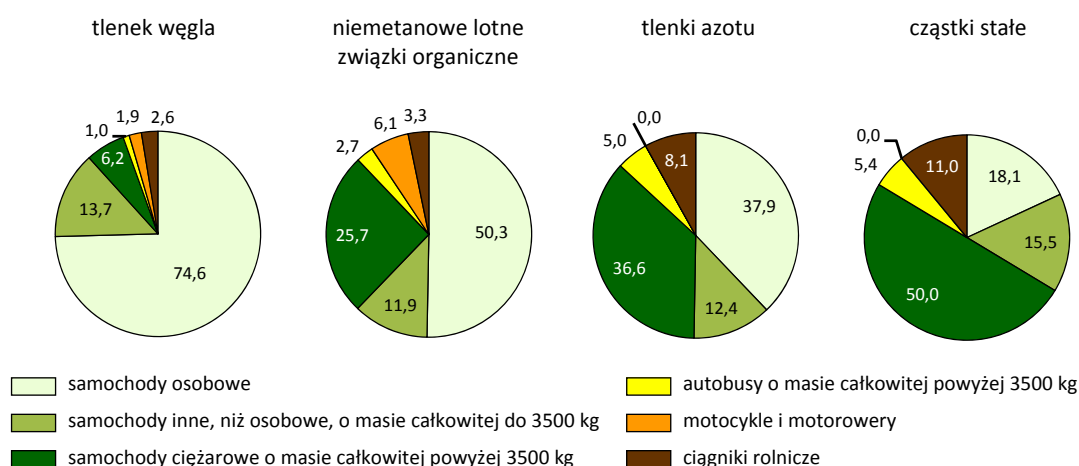
W Polsce w 2008 r. odnotowano wzrost emisji zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu drogowego w stosunku do 2004 r. Emisja tlenku węgla zwiększyła się o 9,6%, tlenków azotu o 2,8%, cząstek stałych o 22,1%. W omawianych latach nastąpił natomiast spadek niemetanowych lotnych związków organicznych o 14,3%. Największy udział w emisji zanieczyszczeń powietrza mają samochody osobowe, na które przypada połowa ilości zużytego paliwa ogółem. Samochody osobowe w 2008 r. wyemitowały 74,6% tlenku węgla i 50,3% niemetanowych lotnych związków organicznych. W 2008 r. w porównaniu z 2004 r. wielkość emisji tlenku węgla z samochodów osobowych wzrosła o 13,7%, natomiast w przypadku niemetanowych lotnych związków organicznych nastąpił spadek o 24,7%. Połowa emisji cząstek stałych pochodzi z samochodów ciężarowych o masie całkowitej powyżej 3500 kg, w 2008 r. odnotowano wzrost emisji o 10,1% w stosunku do 2004 r.

Wykres 3.22. **Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu^a (Gg)**

^a Tylko ze środków transportu drogowego.
Źródło: dane GUS / Instytutu Transportu Samochodowego.

Wykres 3.23. **Struktura emisji zanieczyszczeń powietrza według rodzajów środków transportu drogowego w 2008 r. (%)**

Źródło: dane GUS / Instytutu Transportu Samochodowego.

Średnia emisja CO₂ z nowych samochodów

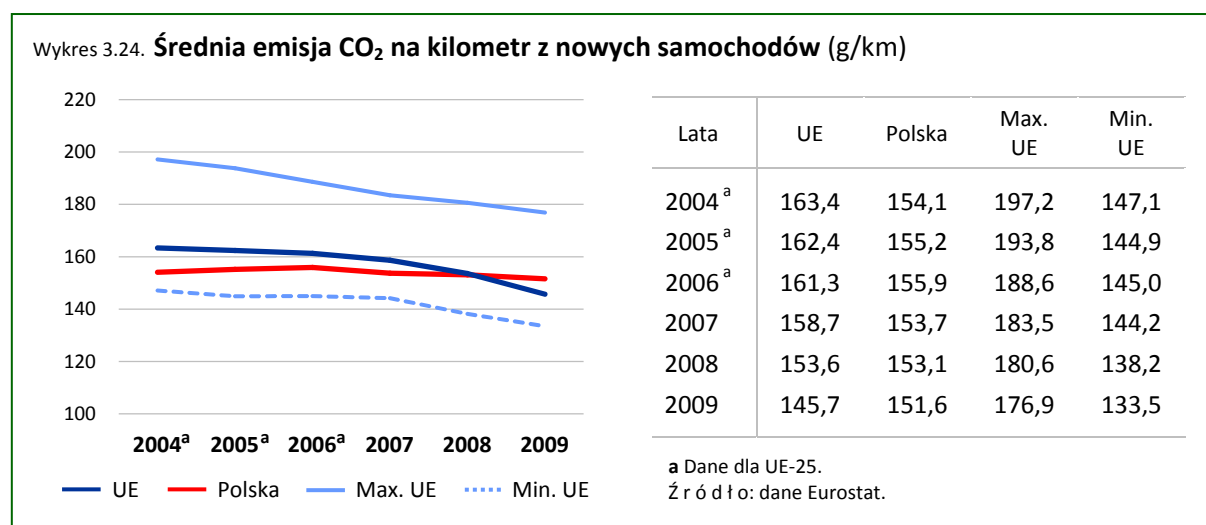
Nazwa wskaźnika	Średnia emisja CO ₂ na kilometr z nowych samochodów
Obszar tematyczny	Ochrona powietrza
Definicja	Wskaźnik określa średni poziom emisji CO ₂ w przeliczeniu na kilometr, pochodzącej z nowych samochodów osobowych zarejestrowanych w danym roku.
Znaczenie	Wskaźnik pozwoli na monitorowanie zmian średniego poziomu emisji dwutlenku węgla do atmosfery powstałego w wyniku spalania paliw w silnikach nowych samochodów. Na stan jakości powietrza istotny wpływ ma zmiana wielkości emisji z samochodów, które podlegają ciągłemu rozwojowi technologicznemu. Nowe samochody emitują mniej CO ₂ w wyniku zastosowania bardziej wydajnych układów napędowych, opon o niskim oporze toczenia, systemów start-stop, regeneracji energii podczas hamowania czy poprawy aerodynamiki.

Tabela 3.11. Średnia emisja CO₂ na kilometr z nowych samochodów (g/km)

2004	2005	2006	2007	2008	2009
154,1	155,2	155,9	153,7	153,1	151,6

Źródło: dane Eurostat.

Działalność transportowa ma duży udział w tworzeniu wartości dodanej, ale pociąga za sobą również negatywne skutki oddziaływania na środowisko. Jednym ze skutków jest zanieczyszczenie powietrza, które przyczynia się do efektu cieplarnianego oraz może powodować zagrożenie dla zdrowia ludzkiego.

Na podstawie Protokołu z Kioto UE zobowiązała się do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. W ramach zobowiązań zaproponowano, aby kraje rozwinięte do roku 2020 zredukowały emisję CO₂ o 30% w porównaniu z rokiem 1990, natomiast sama Unia Europejska zobowiązała się zmniejszyć emisję gazów cieplarnianych co najmniej o 20%.

Należy poszukiwać sposobów na zmniejszenie presji na środowisko oraz poprawę jego stanu poprzez wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań technicznych o zdecydowanie mniejszym, negatywnym oddziaływaniu na środowisko niż obecnie. Dalsza redukcja poziomów emisji gazów cieplarnianych może zostać osiągnięta między innymi poprzez wymianę floty samochodowej na nową i zwiększenie odsetka bardziej nowoczesnych technologicznie samochodów charakteryzujących się mniejszą emisją CO₂ na kilometr.

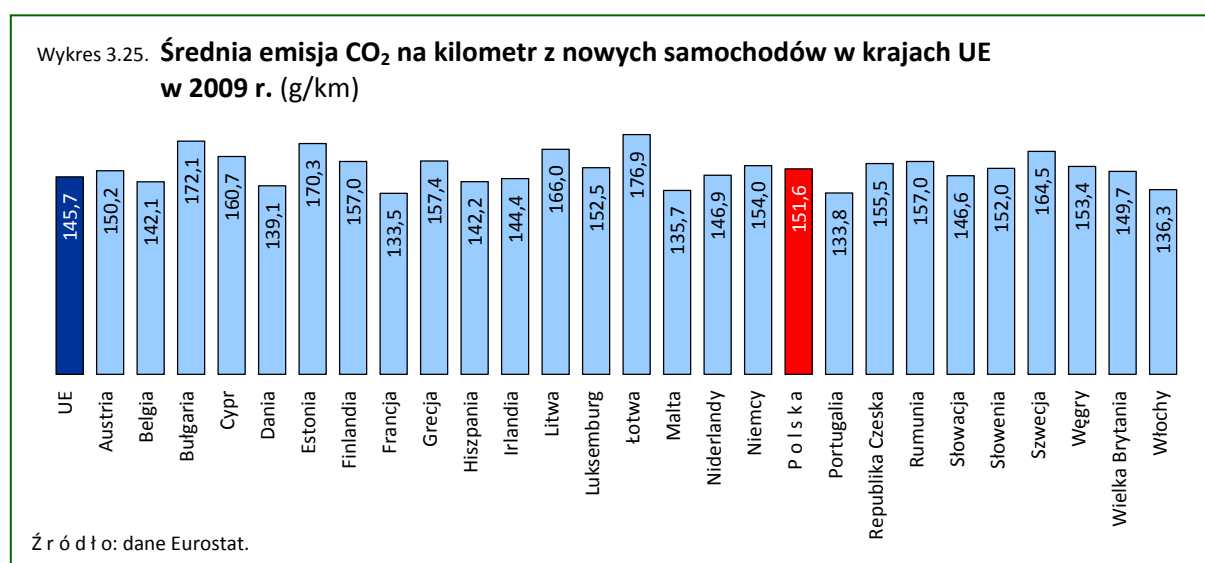
Polska jest krajem, gdzie w dalszym ciągu rozwija się motoryzacja indywidualna, niemniej jednak większość stanowią samochody starsze. W roku 2009 zarejestrowano 864,3 tys. samochodów osobowych, w tym 232,1 tys. to samochody nowe (w roku 2008 odpowiednio: 1280,6 tys., 317,9 tys.).

Polska podobnie jak pozostałe kraje europejskie ma zobowiązania do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. W latach 2004-2009 średnia emisja CO₂ pochodząca z nowych zarejestrowanych w ciągu roku samochodów w Polsce uległa zmniejszeniu o 1,6%.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. najniższy wskaźnik wśród krajów UE (poniżej 134 g CO₂/km) charakteryzował Francję i Portugalię, natomiast najwyższy (powyżej 172 g CO₂/km) Łotwę i Bułgarię. Szwecja oraz Dania są krajami, którym w latach 2004-2009 udało się w największym stopniu ograniczyć emisję CO₂. Najniższym spadkiem wskaźnika charakteryzowała się Słowenia, a w Republice Czeskiej odnotowano wzrost.

Ograniczenie emisji CO₂ jest niezwykle ważnym elementem, który może przyczynić się do zminimalizowania efektu cieplarnianego.

Wielkość floty rybackiej

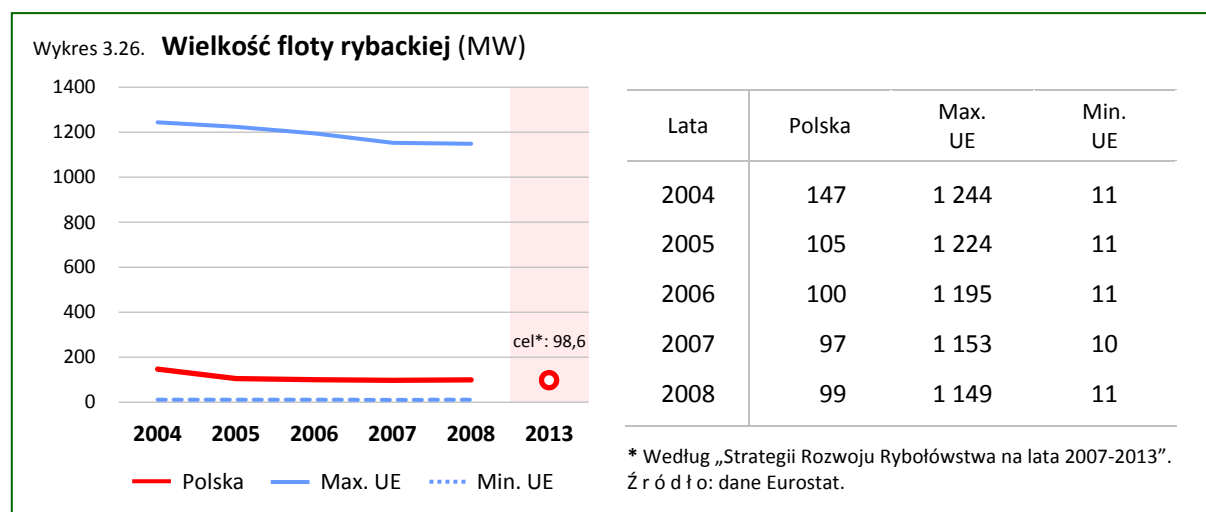
Nazwa wskaźnika	Wielkość floty rybackiej
Obszar tematyczny	Ekosystemy morskie
Definicja	Wielkość floty rybackiej określa łączną moc silników floty rybackiej.
Znaczenie	Wskaźnik pozwala na monitorowanie wielkości floty rybackiej, która jest ważnym czynnikiem dla wielkości połowów oraz powiązania ze zrównoważonym rozwojem. Nadmiar mocy produkcyjnych powoduje zwiększanie eksploatacji stad ryb, co w efekcie wpływa na zmniejszanie się dostępnych zasobów rybnych i zachwianie równowagi w populacji ekosystemów morskich w przyszłości.

Tabela 3.12. **Wielkość floty rybackiej (MW)**

2004	2005	2006	2007	2008
147	105	100	97	99

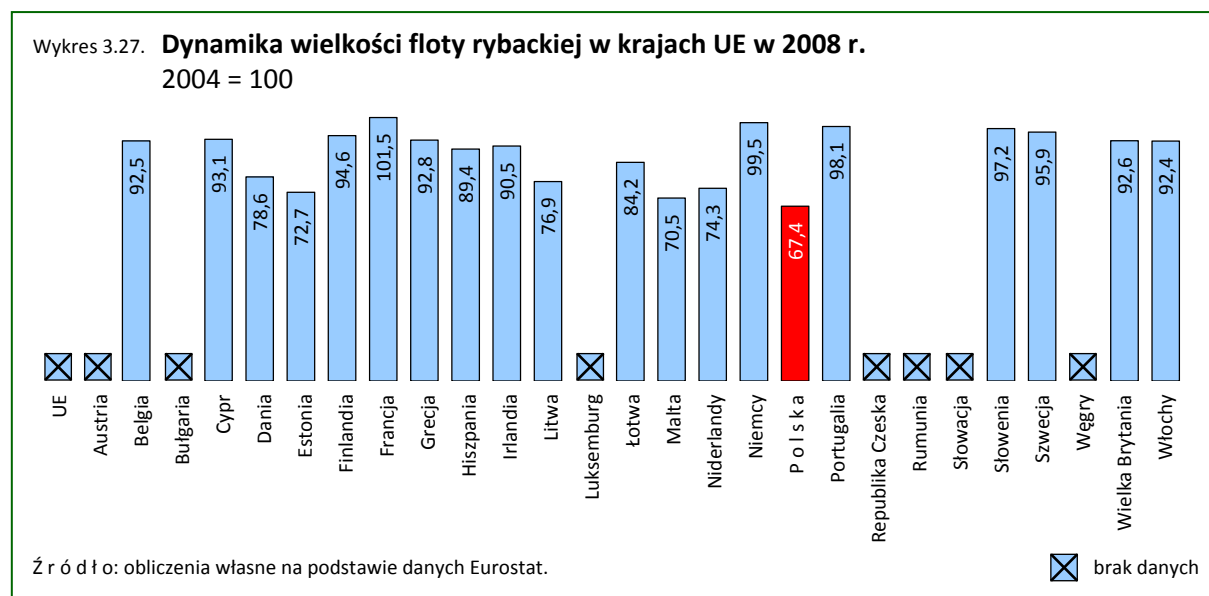
Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Ochrona zasobów ryb oznacza konieczność zapewnienia ich zrównoważonej eksploatacji. Większość flot rybackich w Unii Europejskiej jest zbyt duża w porównaniu z dostępnymi zasobami ryb. W celu ograniczenia nadmiernej eksploatacji stad ryb oraz zachowania równowagi w ekosystemach morskich podjęto w Polsce działania prowadzące do zmniejszenia rozmiaru floty rybackiej. W latach 2004-2008 wielkość floty mierzona w MW uległa znacznemu obniżeniu. W 2008 r. w porównaniu z 2004 r. wielkość floty rybackiej zmniejszyła się o prawie 33% i wyniosła 99 MW, zbliżając się tym samym do poziomu założonego w „Strategii Rozwoju Rybołówstwa” osiągnięcia do roku 2013 mocy 98,6 MW.

Porównania międzynarodowe

W krajach UE (dla których były dostępne dane), największy spadek wielkości floty (w 2008 r. w porównaniu z 2004 r.), oprócz Polski, odnotowano na Malcie (o 29,5%), w Estonii (o 27,3%) i Niderlandach (o 25,7%), natomiast najmniejszy w Niemczech (o 0,5%), Portugalii (o 1,9%) i Słowenii (o 2,8%).

Wodochłonność przemysłu

Nazwa wskaźnika	Wodochłonność przemysłu
Obszar tematyczny	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Wskaźnik wodochłonności przemysłu to stosunek zużycia wody na potrzeby przemysłu do wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Zużycie wody na potrzeby przemysłu to woda zużyta na cele produkcyjne, eksploatacyjne, administracyjne i socjalne zakładów przemysłowych, z wyłączeniem wody dostarczanej do budynków mieszkalnych (zakładowych lub innych).
Znaczenie	Ograniczenie zużycia zasobów na jednostkę produkcji jest jednym z głównych celów Strategii zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju. Wskaźnik obrazuje stopień zużytej wody na potrzeby przemysłu przypadającą na wartość produkcji sprzedanej przemysłu. Największym wyzwaniem dla Polski w zakresie gospodarowania wodami jest realizacja wymagań Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE, a tym samym osiągnięcie do końca 2015 r. dobrego stanu jednolitych części wód i ekosystemów od wód zależnych, a także promowanie zrównoważonego korzystania z wód i zaspokojenia zapotrzebowania na wodę ludności, rolnictwa i przemysłu.

Tabela 3.13. **Wodochłonność przemysłu** (m³/tys. zł)

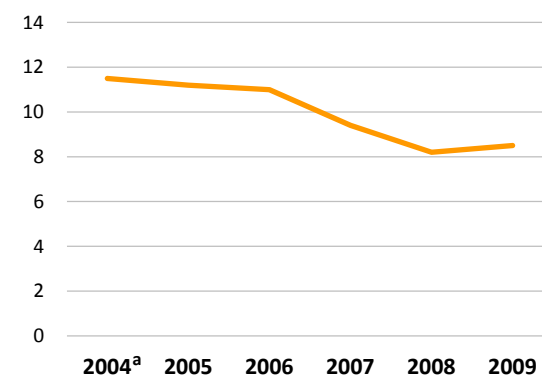
2004	2005	2006	2007	2008	2009
11,5 ^a	11,2	11,0	9,4	8,2	8,5

^a Według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2004.

Polska jest krajem o niewielkich zasobach wodnych. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi powinno być jednym z najważniejszych priorytetów narodowych, tym bardziej, że wobec nieuniknionych zmian klimatycznych jest spodziewany pogłębiający się deficyt wody na obszarze Polski. Z drugiej strony zwiększona zmienność klimatu powodować będzie częstsze niż dotąd okresy deszczy nawalnych, będących przyczyną letnich powodzi.

W 2009 r. największe zużycie wody w Polsce odnotowano w przemyśle i wyniosło ono 7606,1 hm³ (73,8%). W porównaniu z 2004 r. nastąpił spadek o 2,1%. W latach 2004-2009 obserwujemy korzystną tendencję spadkową wskaźnika wodochłonność przemysłu.

Wykres 3.28. **Wodochłonność przemysłu** (m³/tys. zł)

^a Według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2004.

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności

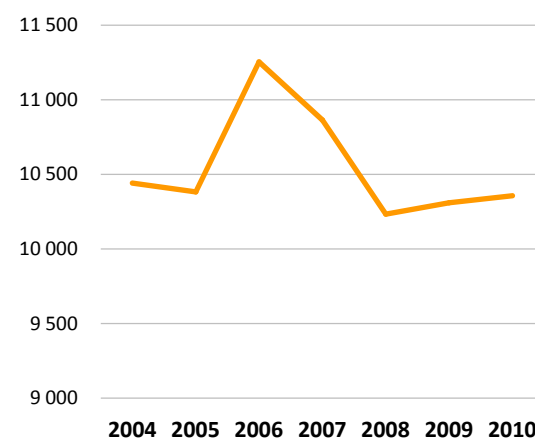
Nazwa wskaźnika	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności
Obszar tematyczny	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Wskaźnik zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku to ilość wody dostarczonej: przemysłowi na cele produkcyjne, eksploatacyjne oraz socjalne; dla rolnictwa i leśnictwa – zużytej do nawadniania oraz napełniania i uzupełniania stawów rybnych oraz do eksploatacji sieci wodociągowej (w tym gospodarstwach domowych).
Znaczenie	Woda jest niezbędna człowiekowi do życia i działalności, a rozwój gospodarczy i rosnące potrzeby ludzi wywierają nacisk na ilość i jakość wody. Celem działań związanych z gospodarką zasobami słodkiej wody jest poprawa zarządzania i unikanie ich nadmiernej eksploatacji, osiągnięcie zrównoważonego zarządzania zasobami wód podziemnych i powierzchniowych pod względem ilościowym i jakościowym. Wskaźnik umożliwia ocenę skuteczności działań ukierunkowanych na ochronę zasobów wodnych poprzez monitorowanie zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności.

Tabela 3.14. **Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (hm³)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
10 441,5	10 382,0	11 253,8	10 864,0	10 233,6	10 309,5	10 356,5

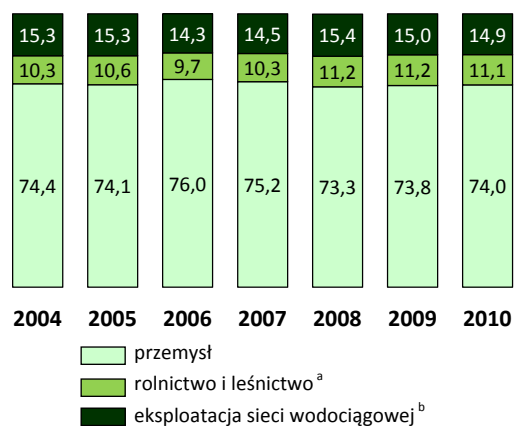
Największym wyzwaniem dla Polski w zakresie gospodarowania wodami jest realizacja wymagań Ramowej Dyrektywy Wodnej, w tym promowanie zrównoważonego korzystania z wód i zaspokojenie zapotrzebowania na wodę ludności, rolnictwa i przemysłu. Wskaźnikiem umożliwiającym ocenę skuteczności działań ukierunkowanych na ochronę zasobów wodnych jest zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności. Prewencja w tym zakresie jest niezbędna ze względu na relatywnie niską ich wielkość. Konieczność monitorowania zużycia wody wynika również z niewielkich postępów w jego ograniczaniu.

Wykres 3.29. **Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (hm³)**

W 2010 r. zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności wyniosło w Polsce 10356,5 hm³. W porównaniu z 2004 r. nastąpił spadek zużycia wody o 0,8%, a wyraźną poprawę zanotowano w sektorze komunalnym – spadek o 3,7%. Od 2004 r. zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności największą wielkość osiągnęło w 2006 r. – 11253,8 hm³ (o 7,8% więcej niż w 2004 r.). Decydujący wpływ na kształtowanie się zużycia wody miał przemysł (ok. ¼ zużycia ogółem). W 2010 r. zużycie wody na potrzeby przemysłu wyniosło 7662,2 hm³ i było niższe: o 1,4% w porównaniu z 2004 r. i o 10,5% w porównaniu z 2006 r., a w odniesieniu do roku 2009 odnotowano wzrost zużycia o 0,7%. Zużycie wody do nawadniania w rolnictwie i leśnictwie oraz napełniania i uzupełniania stawów rybnych w latach 2004–2009 systematycznie rosło (z niewielkim spadkiem w 2006 r.), a w 2010 r. wyniosło 1541,1 hm³ i było wyższe w porównaniu z 2004 r. o 7,6% oraz niższe o 0,5% w porównaniu z rokiem poprzednim.

Wykres 3.30. **Struktura zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (%)**

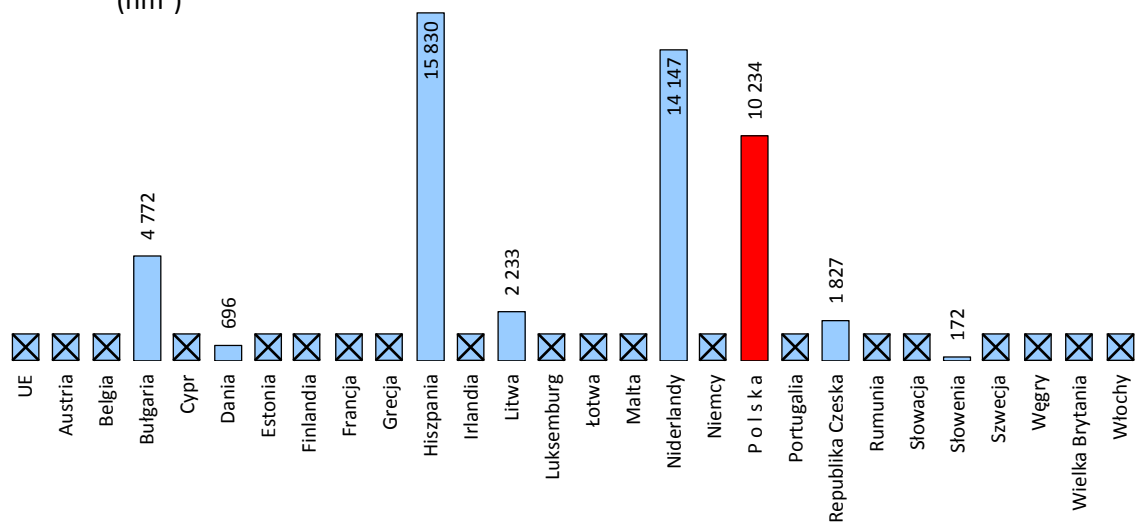

- a Woda zużyta do nawadniania w rolnictwie i leśnictwie oraz napełniania i uzupełniania stawów rybnych.
b Bez zużycia wody na cele przemysłowe przez wodociągi stanowiące własność gmin, wojewódzkich zakładów usług wodnych i spółek wodnych.

Porównania międzynarodowe

W 2008 r. w większości krajów UE, dla których dostępne są dane, odnotowano spadek zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w porównaniu z 2004 r. Największy spadek miał miejsce na Litwie (o 32,6%), a w krajach takich jak Słowenia i Niderlandy zużycie spadło odpowiednio o: 11,8% i 10,4%. W Polsce, w tym samym czasie, zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności spadło o 2,0%. Wzrost zużycia wody odnotowano w Danii (o 11,0%) i Republice Czeskiej (o 3,2%).

Wykres 3.31. **Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w krajach UE w 2008 r. (hm³)**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

☒ brak danych

Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków

Nazwa wskaźnika	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków
Obszar tematyczny	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia tzn. biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów w liczbie ludności ogółem.
Znaczenie	Wskaźnik obrazuje w jakim stopniu wytwarzane ścieki są odprowadzane do środowiska zgodnie z przepisami. Pomaga ocenić postępy w zakresie poprawy jakości wód (zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną 2000/60/WE wszystkie kraje członkowskie do 2015 r. mają osiągnąć dobry ich stan), a także monitorować realizację zapisów Traktatu Akcesyjnego odnośnie wdrażania dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej wyposażenia aglomeracji w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej.

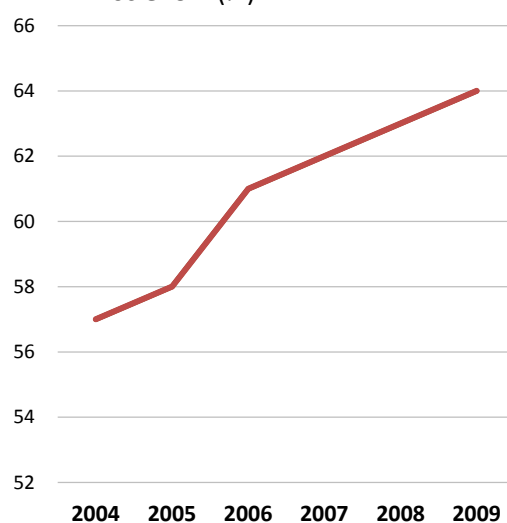
Tabela 3.15. **Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
57	58	61	62	63	64

Jakość środowiska naturalnego uległa w minionych latach znacznej poprawie. Istotny wpływ na ten stan rzeczy miał rozwój odpowiedniej infrastruktury przyczyniającej się do zmniejszenia stopnia zanieczyszczenia wody. Przykładem tych pozytywnych tendencji jest rozwój oczyszczalni ścieków.

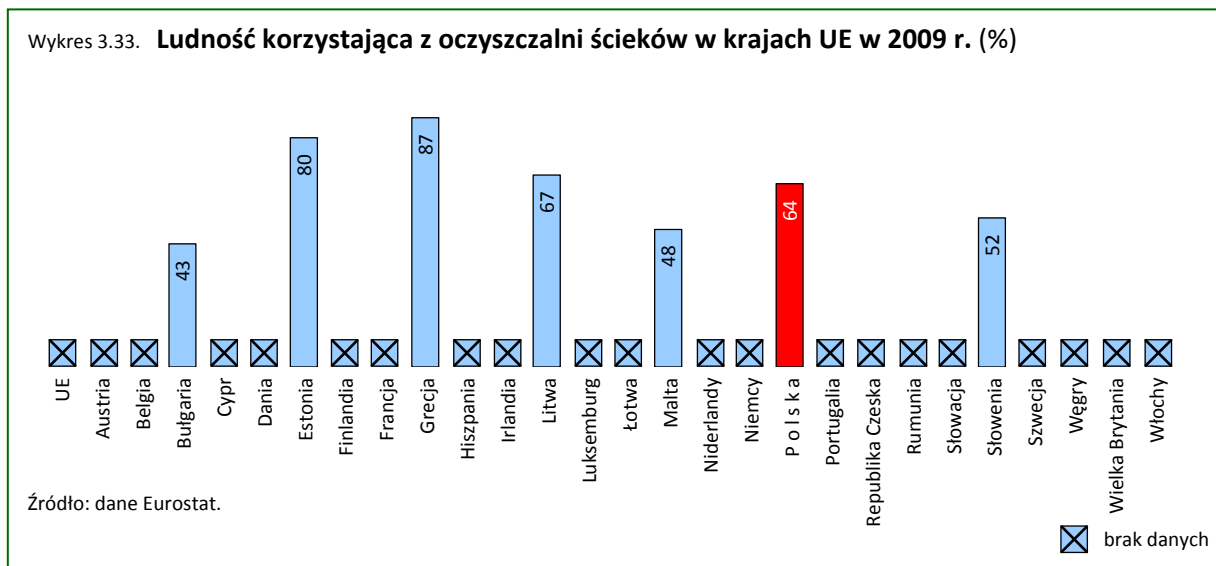
W latach 2004-2009 w Polsce systematycznie wzrastał odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia (biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów). W 2009 r. w porównaniu z rokiem 2004 odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia wzrósł o 7 pkt proc.

Wykres 3.32. **Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (%)**

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. wśród krajów UE, dla których były dostępne dane, największe wzrosty udziału w porównaniu z 2004 r. odnotowano w Słowenii (o 23 pkt proc.) i na Malcie (o 12 pkt proc.).

Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana

Nazwa wskaźnika	Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana
Obszar tematyczny	Użytkowanie gruntów
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej, tzn. tereny mieszkaniowe, przemysłowe, inne tereny zabudowane, zurbanizowane tereny niezabudowane, tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, tereny komunikacyjne i użytki kopalne, w powierzchni gruntów ogółem.
Znaczenie	Powierzchnia ziemi zapewnia przestrzeń i zasoby dla funkcjonowania człowieka i rozwoju gospodarki. Jest ona niezbędna do prowadzenia różnorodnych procesów produkcyjnych (m.in. uprawy roślin, wydobywania surowców), a także dla rozmieszczenia różnych aktywności społeczno-gospodarczych człowieka (m.in. budowy infrastruktury drogowej, przemysłowej, usługowej i mieszkaniowej). Oddziaływanie człowieka poprzez zmianę zagospodarowania przestrzeni jest zjawiskiem wielowymiarowym powodującym często przekształcenie krajobrazu, fragmentację ekosystemów i siedlisk przyrodniczych, zanieczyszczenie powietrza, wód, utratę funkcji gleb. Wskaźnik może wspomagać monitorowanie działań na rzecz ograniczenia przestrzeni trwale zagospodarowanej, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo i kulturowo.

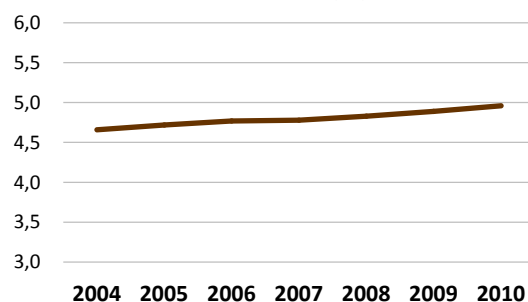
Tabela 3.16. **Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
4,66	4,72	4,77	4,78	4,83	4,89	4,96

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii grunty zabudowane i zurbanizowane w 2010 r. zajmowały powierzchnię 1550 tys. ha, tj. 4,96% powierzchni kraju. Wśród nich dominującą grupę stanowiły tereny komunikacyjne (w tym szczególnie obszary zajęte pod drogi) oraz tereny mieszkaniowe. Ich powierzchnia w 2010 r. wyniosła odpowiednio 891 tys. ha oraz 278 tys. ha. Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni geodezyjnej utrzymuje tendencję rosnącą od 2003 r., w latach 2004-2010 nastąpił wzrost o 0,3 pkt proc.

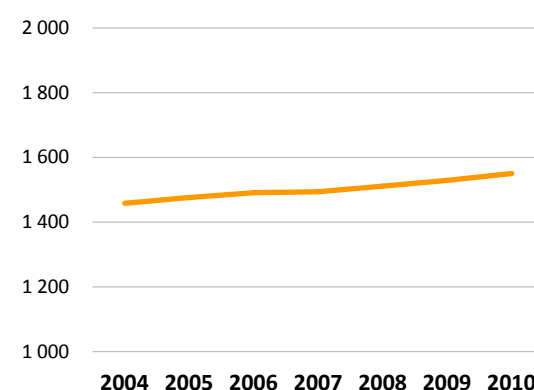
Wykres 3.34. **Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana (%)**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

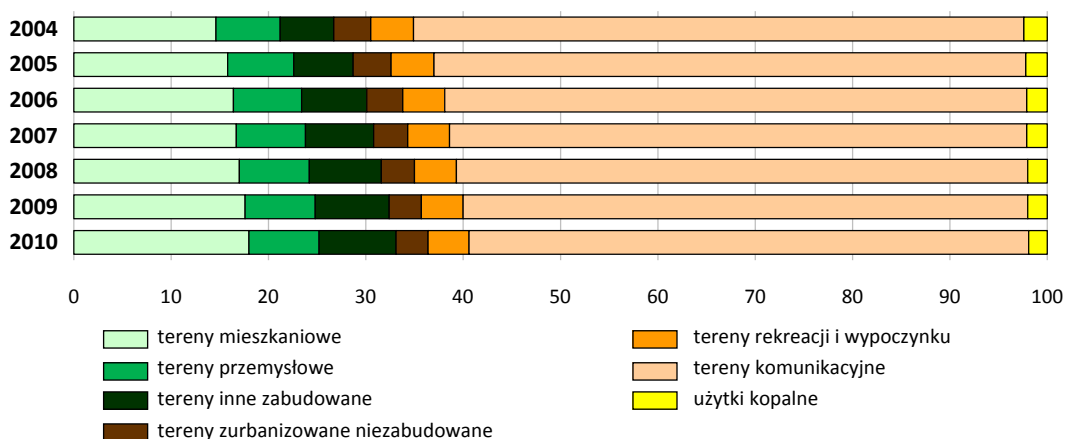
Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych wzrosła w tym czasie w Polsce o 6,3%. Wzrost w porównaniu z 2004 r. odnotowano w wielkości powierzchni terenów mieszkaniowych – o 31,0%, terenów przemysłowych – o 15,8%, terenów rekreacji i wypoczynku – o 2,7% oraz terenów innych zabudowanych, do których zalicza się m.in. grunty zajęte pod budynki i urządzenia związane z administracją, służbą zdrowia, handlem, kultem religijnym, rzemiosłem, usługami, nauką, oświatą, kulturą i sztuką, wypoczynkiem, łącznością itp. – o 52,1%. Zmniejszyła się powierzchnia użytków kopalnych oraz terenów zurbanizowanych niezabudowanych odpowiednio o 15,8% i 7,0%.

Wykres 3.35. **Grunty zabudowane i zurbanizowane (tys. ha)**

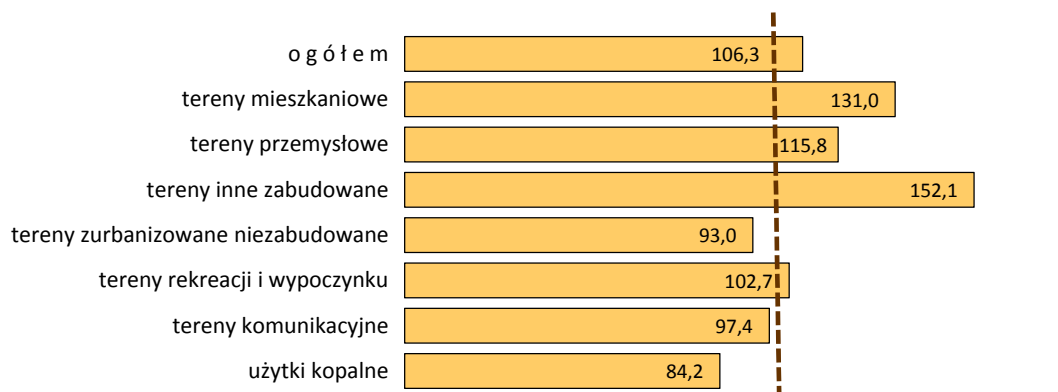
Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Wykres 3.36. **Struktura powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (%)**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Wykres 3.37. **Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2010 r. 2004 = 100**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

--- 2004 = 100

Grunty zdewastowane i zdegradowane

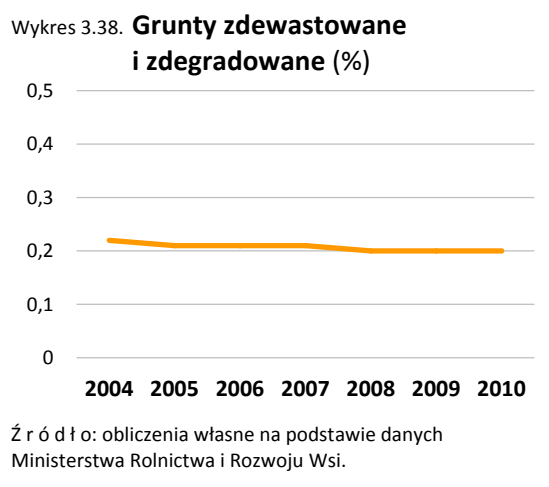
Nazwa wskaźnika	Grunty zdewastowane i zdegradowane
Obszar tematyczny	Użytkowanie gruntów
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział gruntów zdewastowanych (które w wyniku działalności człowieka lub innych czynników utraciły całkowicie wartości użytkowe) i zdegradowanych (których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także nieodpowiedniej działalności rolniczej) w ogólnej powierzchni geodezyjnej kraju.
Znaczenie	<p>Za priorytetowe cele w zakresie ochrony gleb i powierzchni ziemi należy uznać utrzymanie jakości gleb i ziemi powyżej lub co najmniej na poziomie wymaganych standardów, bądź doprowadzenie jakości gleb i ziemi co najmniej do wymaganych standardów, jeżeli nie są dotrzymane.</p> <p>Wskaźnik pozwala na monitorowanie poziomu dewastacji i degradacji gleby w skali kraju.</p>

Tabela 3.17. **Grunty zdewastowane i zdegradowane (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
0,22	0,21	0,21	0,21	0,20	0,20	0,20

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Zapobieganie dalszej degradacji gleby i zachowanie jej funkcji oraz przywrócenie zniszczonej gleby do stanu odpowiadającego obecnemu lub planowanemu wykorzystaniu należy uznać za priorytetowe cele w zakresie ochrony gleb i powierzchni ziemi. Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w końcu 2010 r. grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji zajmowały w Polsce powierzchnię 61,2 tys. ha, tj. o 9,5% mniej niż w 2004 r. Grunty zdewastowane, które utraciły całkowicie wartości użytkowe stanowiły 89% gruntów wymagających rekultywacji. W latach 2004-2010 odnotowano systematyczny spadek wielkości terenów zdewastowanych i zdegradowanych. Niewielki wzrost (o 0,2%) w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano w 2006 r. Tendencja malejąca dotyczyła terenów zdewastowanych, natomiast przybywało gruntów zdegradowanych.

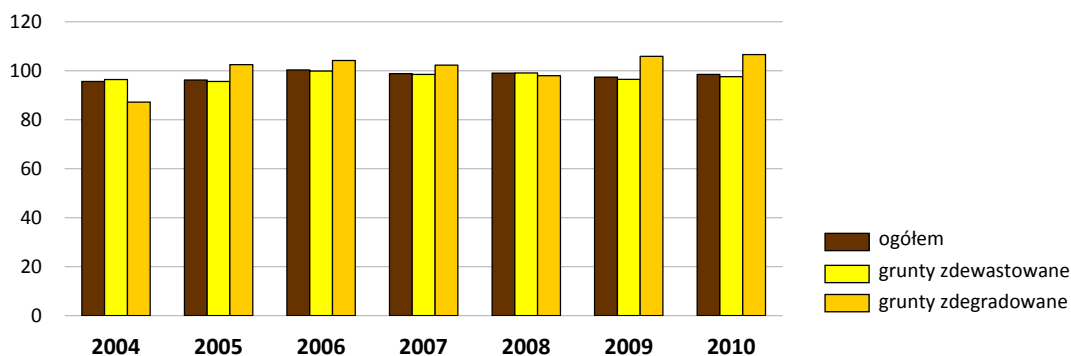
Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych w powierzchni kraju zmniejszył się z 0,22% w 2004 r. do 0,20% w roku 2010. Na tym poziomie udział ten utrzymuje się od 2008 r. Rekultywacji poddano w ciągu 2010 r. grunty o powierzchni 1222 ha, w tym 634 ha na cele rolnicze i 440 ha na cele leśne, a zagospodarowano 581 ha, w tym 299 ha na cele rolnicze i 212 ha na cele leśne. Powierzchnia gruntów zrehabilitowanych w 2010 r. była mniejsza o prawie 48% w porównaniu z powierzchnią gruntów zrehabilitowanych w ciągu 2004 r. i o 14% mniejsza w porównaniu z rokiem 2009.

Tabela 3.18. **Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji**
2004 = 100

Lata	Ogółem	Grunty zdewastowane	Grunty zdegradowane
2005	96,2	95,6	102,5
2006	96,4	95,5	106,8
2007	95,3	94,1	109,2
2008	94,4	93,2	107,0
2009	91,9	90,0	113,3
2010	90,5	87,9	120,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykres 3.39. **Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji**
rok poprzedni = 100

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Lesistość

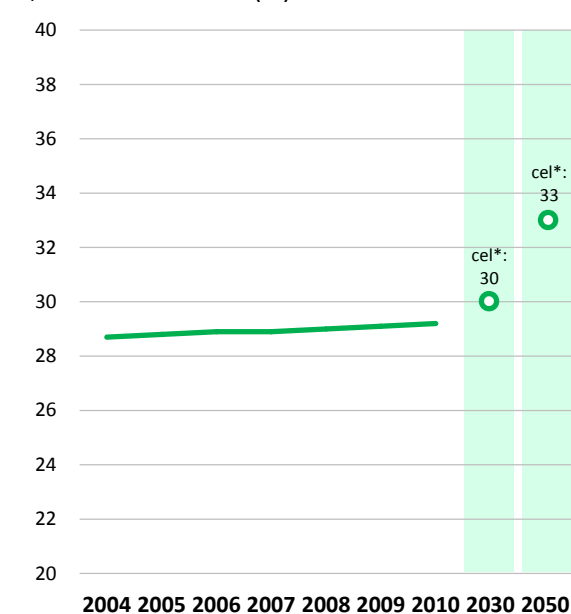
Nazwa wskaźnika	Lesistość
Obszar tematyczny	Użytkowanie gruntów
Definicja	Wskaźnik lesistości obliczany jest jako udział powierzchni lasów w ogólnej powierzchni geograficznej kraju.
Znaczenie	Lasy są integralnym elementem środowiska przyrodniczego, mają korzystny wpływ na kształtowanie klimatu, bilansu wodnego, zachowanie potencjału biologicznego gatunków, przeciwdziałają procesom erozyjnym gleb. Pełnią ważne funkcje produkcyjne oraz społeczne. Istnieją duże potrzeby i możliwości zwiększania lesistości kraju przez zalesienie nieefektywnych produkcyjnie lub niezagospodarowanych gruntów rolnych.

Tabela 3.19. **Lesistość (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
28,7	28,8	28,9	28,9	29,0	29,1	29,2

Jednym z ważniejszych elementów polityki leśnej państwa jest zwiększenie lesistości kraju sukcesywnie w miarę przekazywania do zalesienia gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa i osiągnięcia przestrzennie optymalnej struktury lasów w krajobrazie przez ochronę i pełne wykorzystanie produkcyjnych możliwości siedlisk. Lesistość kraju w ciągu ostatnich lat systematycznie wzrasta. W 2010 r. powierzchnia lasów wyniosła 9122 tys. ha, co stanowiło 29,2% powierzchni geograficznej kraju. W porównaniu z rokiem 2004 powierzchnia lasów powiększyła się o 149 tys. ha, z czego w lasach publicznych o 36 tys. ha, a w lasach prywatnych o 113 tys. ha.

Wykres 3.40. **Lesistość (%)**

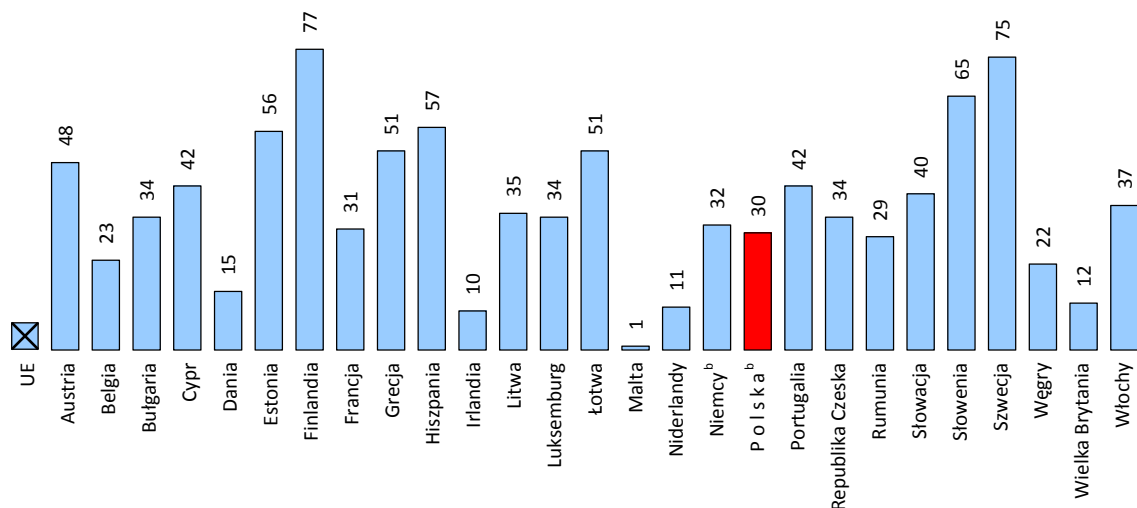
* Według „Krajowego Programu Zwiększania Lesistości”.

Wykres 3.41. Powierzchnia lasów (tys. ha)

Porównania międzynarodowe

Wykres 3.42. Lesistość^a w krajach UE w 2005 r. (%)

a Lesistość obliczona jako stosunek powierzchni zajętej przez lasy oraz inne tereny zalesione do powierzchni lądowej całego kraju.

b Dane dotyczą tylko lasów.

Źródło: „State of Europe’s Forests 2007: the MCPFE report on sustainable forest management in Europe”.

☒ brak danych

Dane dla Polski w porównaniach międzynarodowych różnią się od zaprezentowanych w analizie z uwagi na zastosowanie innej metodologii wyliczenia wskaźnika lesistości. Dla porównań międzynarodowych podstawą obliczania wskaźnika lesistości jest powierzchnia lądowa danego kraju. W krajach UE w 2005 r. największą lesistość odnotowano w Finlandii (77%), a najniższą na Malcie (1%).

Powierzchnia obszarów chronionych

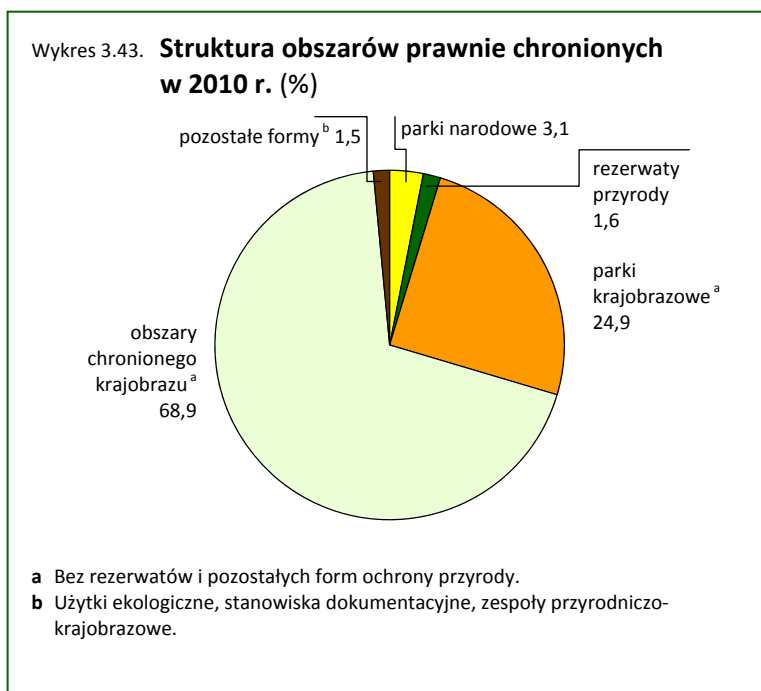
Nazwa wskaźnika	Powierzchnia obszarów chronionych
Obszar tematyczny	Bioróżnorodność
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako udział powierzchni obszarów chronionych ogółem i według form ochrony przyrody:</p> <ul style="list-style-type: none"> • parki narodowe, • rezerваты przyrody (bez otuliny), • parki krajobrazowe (bez otuliny, bez powierzchni rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody), • obszary chronionego krajobrazu (bez powierzchni rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody), • pozostałe formy ochrony przyrody położone na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu (stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) <p>w powierzchni kraju ogółem.</p>
Znaczenie	<p>Utrzymanie walorów przyrodniczych kraju jest ważne ze względów ekologicznych, ale również ekonomicznych (przyczynia się do rozwoju regionów przez rozwój turystyki). Ochrona przyrody służy zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego oraz zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody.</p> <p>Wskaźnik pozwoli na monitorowanie zmian zachodzących w wielkości powierzchni obszarów chronionych na tle powierzchni kraju.</p>

Tabela 3.20. Powierzchnia obszarów chronionych (%)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
O g ó ł e m	32,52	32,54	32,12	32,31	32,31	32,31	32,44
Parki narodowe	1,02	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01
Rezerваты przyrody ...	0,52	0,53	0,53	0,54	0,56	0,52	0,53
Parki krajobrazowe	8,05	8,05	8,04	8,04	8,04	8,05	8,09
Obszary chronionego krajobrazu	22,52	22,53	22,09	22,26	22,29	22,30	22,36
Pozostałe formy ochrony przyrody	0,41	0,42	0,44	0,45	0,42	0,43	0,47

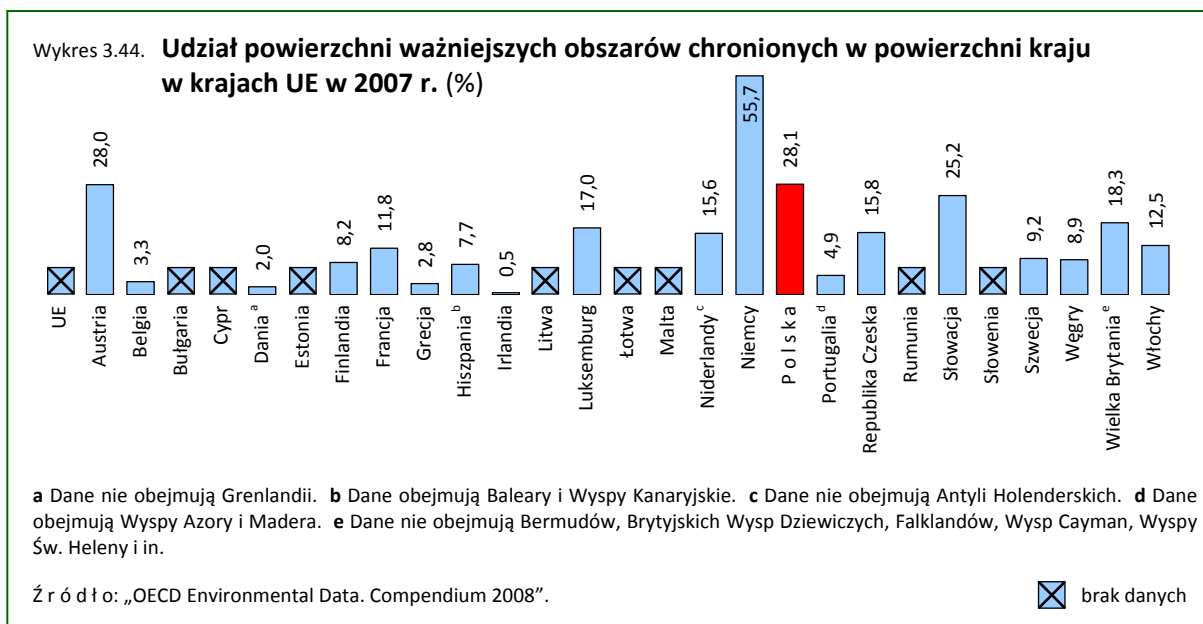
Polska należy do krajów o dużych walorach przyrodniczych. Jednak w latach 2004-2010 powierzchnia obszarów chronionych (bez obszarów sieci Natura 2000) zmniejszyła się z 10168 tys. ha do 10143 tys. ha. W końcu 2010 r. krajowymi formami ochrony przyrody objęte było 32,44% powierzchni kraju. W porównaniu z rokiem 2004 jest to o 0,08 pkt proc. mniej, ale o 0,13 pkt proc. więcej niż w roku 2009.

Parki narodowe, najwyższa z form ochrony przyrody, według stanu na koniec 2010 r. zajmowały powierzchnię ponad 314 tys. ha, tj. 1,01% powierzchni Polski. Rezerwy ochrony przyrody z powierzchnią 164 tys. ha zajmowały 0,53% terytorium kraju, podobnie jak w latach 2005 i 2006. Kolejną formą ochrony przyrody to parki krajobrazowe, których powierzchnia w 2010 r. wynosiła 2529 tys. ha i była o 12 tys. ha większa niż w 2004 r. Największą powierzchnię wśród form obszarów prawnie chronionych zajmują obszary chronionego krajobrazu (6990 tys. ha w 2010 r.), jednak ich udział w ogólnej powierzchni kraju był o 0,16 pkt proc. mniejszy w porównaniu z 2004 r., ale o 0,06 pkt proc. większy niż w roku 2009. Pozostałe formy ochrony przyrody, tj. użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe zwiększyły swoją powierzchnię ze 129 tys. ha w 2004 r. do 146 tys. ha w 2010 r.

Porównania międzynarodowe

W 2007 r. wśród krajów UE, dla których były dostępne dane, największy udział obszarów chronionych w powierzchni kraju odnotowano w Niemczech (55,7%), a najmniejszy w Irlandii (0,5%). Polska zajmowała bardzo wysoką drugą pozycję (28,1%).

W porównaniach międzynarodowych dane różnią się od danych GUS z uwagi na zastosowanie przez OECD kategorii obszarów chronionych według klasyfikacji Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN). Definicje przyjęte przez IUCN różnią się znacznie od przyjętych w krajowych klasyfikacjach.

Uszkodzenia drzewostanów

Nazwa wskaźnika	Uszkodzenia drzewostanów
Obszar tematyczny	Bioróżnorodność
Definicja	Wskaźnik uszkodzenia drzewostanów oblicza się jako procent drzew w lesie i innych obszarach zalesionych z defoliacją powyżej 25%.
Znaczenie	Wskaźnik monitoruje stan zdrowotny lasów poprzez ocenę stanu uszkodzenia koron drzew. Monitoring polega na zbieraniu informacji o stanie zdrowotnym drzewostanów w celu określenia zróżnicowania stanu uszkodzeń lasów, określenia kierunków i dynamiki zmian stanu uszkodzeń lasów, ustalenia związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy stanem zdrowotnym drzewostanów a czynnikami środowiska. Uszkodzenie drzew, szczególnie koron drzew wskazuje na obniżenie tolerancji na niekorzystne warunki środowiskowe.

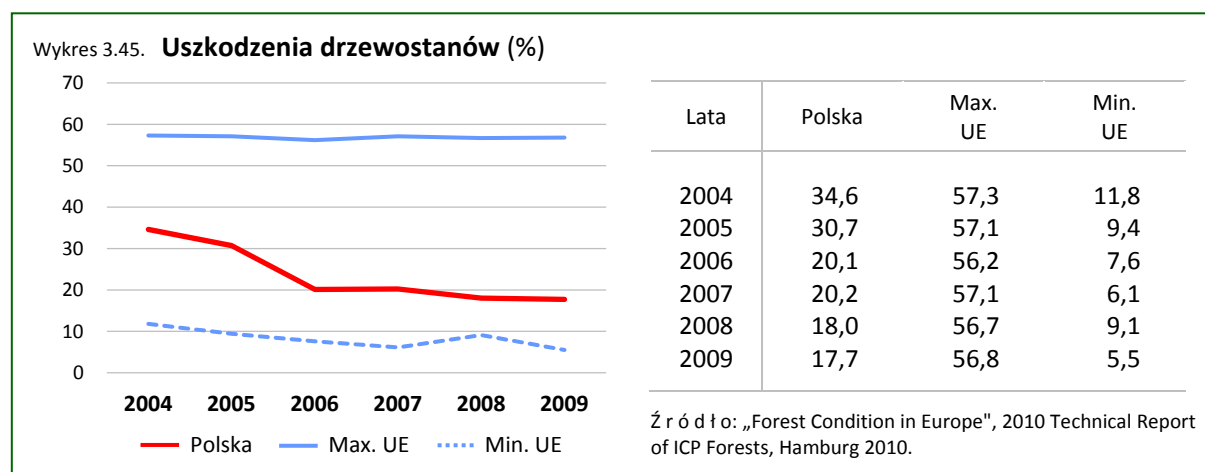
Tabela 3.21. Uszkodzenia drzewostanów (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009
34,6	30,7	20,1	20,2	18,0	17,7

Źródło: „Forest Condition in Europe”, 2010 Technical Report of ICP Forests, Hamburg 2010.

Stan uszkodzenia lasów w Polsce jest oceniany corocznie w ramach programu monitoringu lasu, będącego jednym z elementów systemu Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska.

W latach 2004-2009 stan zdrowotny lasów w Polsce stopniowo poprawiał się. Procent drzew w lesie i na innych obszarach zalesionych z defoliacją powyżej 25% (klasy defoliacji 2-4) zmniejszył się w 2009 r. o 0,3 pkt proc. w porównaniu z rokiem poprzednim i o 16,9 pkt proc. w porównaniu z rokiem 2004. Udział tych drzew wśród gatunków iglastych wyniósł 17,2%, wśród gatunków liściastych 18,5%.

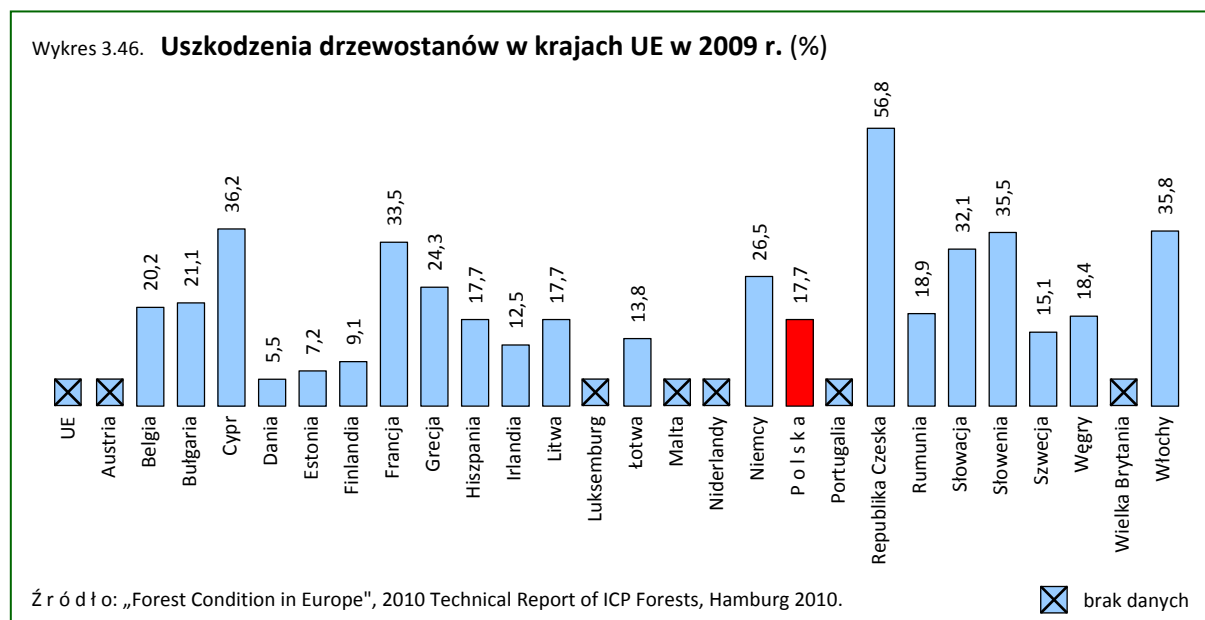

Najwyższym udziałem drzew uszkodzonych wśród iglastych charakteryzował się świerk (28,7% drzew o defoliacji powyżej 25%), wśród liściastych – dąb (29,3% drzew). Najniższym udziałem drzew uszkodzonych (defoliacja powyżej 25%, klasy defoliacji 2-4) wśród gatunków iglastych charakteryzowała się jodła (15,5% drzew), wśród gatunków liściastych – buk (9,2% drzew).

W 2009 r. Polska znajdowała się w grupie krajów, w których udział drzew w klasach defoliacji 2-4 był średni i wyniósł 17,7%.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. wśród krajów UE, dla których były dostępne dane, największy procent uszkodzenia drzewostanów odnotowano w Republice Czeskiej (56,8%). Defoliację powyżej 35% drzew w klasach defoliacji 2-4 odnotowano również w Słowenii, we Włoszech oraz na Cyprze, natomiast najniższą defoliację (poniżej 10% drzew w klasach defoliacji 2-4) wykazały drzewostany Danii, Estonii i Finlandii.

Odpady nieminerálne wytworzone

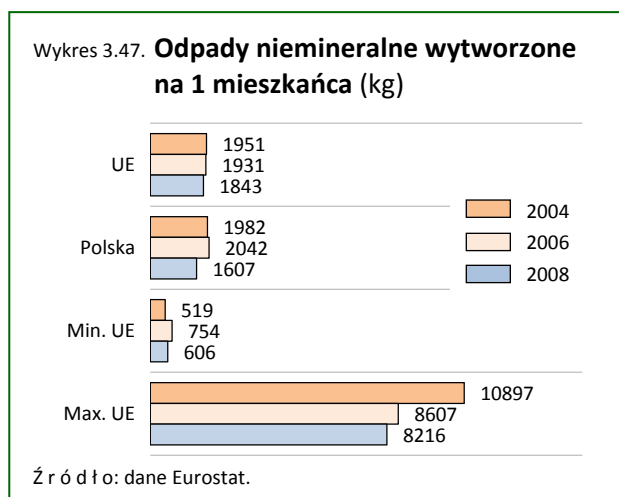
Nazwa wskaźnika	Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca
Obszar tematyczny	Gospodarka odpadami
Definicja	<p>Wskaźnik oblicza się jako ilość odpadów niemineralnych wytworzonych w ciągu roku wyrażoną w kilogramach w przeliczeniu na 1 mieszkańca.</p> <p>Odpady nieminerálne obejmują odpady niebezpieczne i inne niż niebezpieczne pochodzące ze wszystkich sektorów gospodarki i gospodarstw domowych, w tym odpady z wtórnego przetworzenia, z wyłączeniem następujących kategorii odpadów:</p> <p>12.1 - Odpady budowlane i rozbiórkowe 12.2 - Odpady azbestu 12.3 - Odpady minerałów występujących w naturze 12.5 - Różne odpady mineralne 12.6 - Zanieczyszczone gleby i urobek pogłębiarki 11.3 - Niezanieczyszczone urobki pogłębiarek.</p> <p>Podziału na kategorie odpadów dokonano na podstawie Europejskiej Klasyfikacji Odpadów EWC-Stat zamieszczonej w załączniku III do rozporządzenia (WE) nr 2150/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 listopada 2002 r. w sprawie statystyk odpadów.</p>
Znaczenie	Wskaźnik monitoruje ilość odpadów wytworzonych w czasie. Pozwala ocenić postępy w zapobieganiu wytwarzania odpadów, polegające na lepszym wykorzystaniu zasobów, wydłużeniu cyklu życia produktu poprzez powtórne jego wykorzystanie.

Tabela 3.22. **Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca (kg)**

2004	2005	2006	2007	2008
1982	.	2042	.	1607

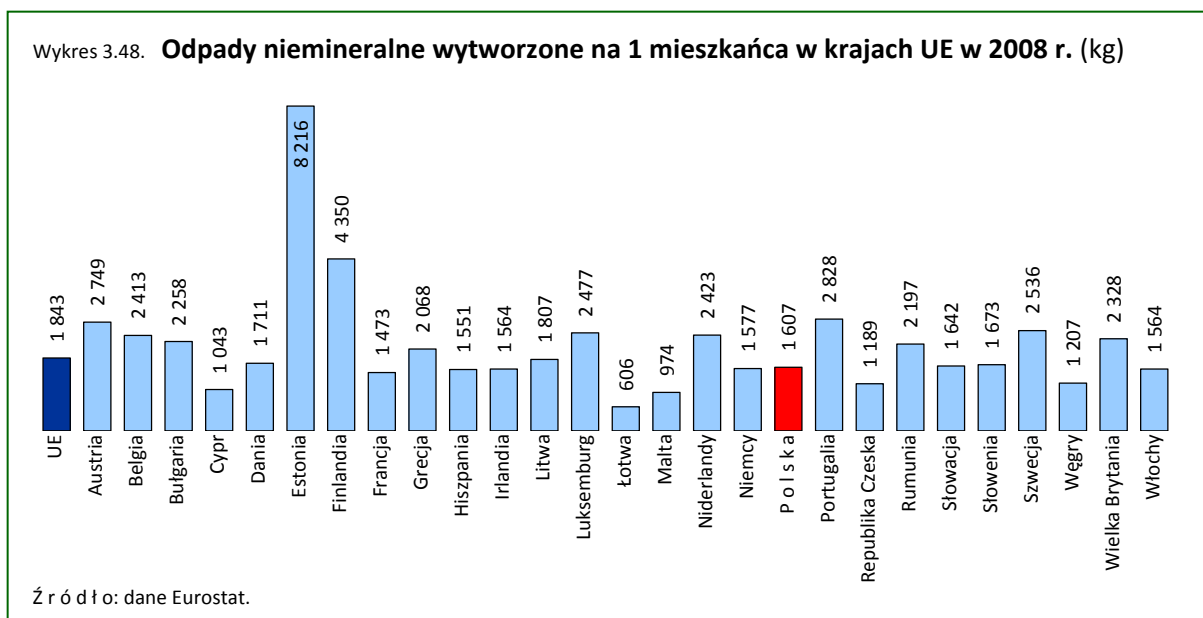
Źródło: dane Eurostat.

W Polsce w 2008 r. ilość wytworzonych odpadów niemineralnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 1607 kg. W stosunku do roku 2004 ilość tych odpadów zmniejszyła się o 18,9% i jest to sytuacja korzystna. Jednym z podstawowych warunków ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko jest podjęcie działań mających na celu zmniejszenie wytwarzania odpadów i efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych poprzez promowanie recyklingu umożliwiającego wielokrotne użytkowanie surowców.

Porównania międzynarodowe

Spośród krajów UE w 2008 r. największą ilość wytworzonych odpadów niemineralnych na 1 mieszkańca zanotowano w Estonii – 8216 kg, natomiast najmniejszą ilość wytworzono na Łotwie – 606 kg.

Odpady komunalne wytworzone

Nazwa wskaźnika	Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca
Obszar tematyczny	Gospodarka odpadami
Definicja	<p>Wskaźnik określa ilość odpadów komunalnych wytworzonych na 1 mieszkańca w ciągu roku.</p> <p>Wskaźnik został wyliczony w oparciu o stałe zebrane odpady komunalne, a na obszarach nie objętych systemem zbierania odpadów komunalnych dokonano oszacowania ilości wytworzonych odpadów.</p> <p>Odpady komunalne to odpady powstające w gospodarstwach domowych lub u innych wytwórców odpadów (z wyjątkiem odpadów niebezpiecznych), które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik monitoruje negatywne oddziaływanie komunalnych odpadów na środowisko: im większa ilość wytworzonych odpadów tym większa presja wywierana na środowisko. Jednym z celów strategicznych dla wdrażania idei zrównoważonego rozwoju jest zmniejszenie odpadowości poprzez propagowanie odpowiednich wzorców konsumpcji i rozwój świadomości ekologicznej społeczeństwa.</p>

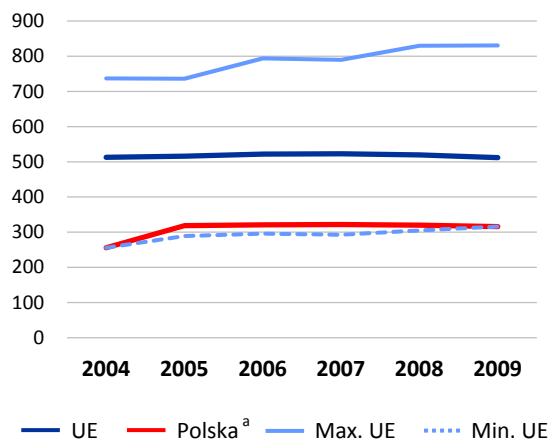
Tabela 3.23. **Odpady komunalne wytworzone^a na 1 mieszkańca (kg)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
256 ^b	319	321	322	320	316

^a Dane szacunkowe. ^b Dotyczy odpadów zebranych.

Jednym z podstawowych warunków ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko jest podjęcie działań mających na celu zmniejszenie wytwarzania odpadów komunalnych, m. in. poprzez produkcję i promowanie artykułów o wydłużonym okresie użytkowania, poprawę systemu recyklingu umożliwiającego wielokrotne użytkowanie surowców i wykształcenie proekologicznych wzorców konsumpcji w gospodarstwach domowych prowadzących do zmniejszenia ilości odpadów i ich segregacji. W Polsce obserwuje się bardzo powolny spadek ilości wytworzonych odpadów komunalnych, w latach 2005-2009 wyniósł on niespełna 1%. Spośród wszystkich krajów UE Polska w ilości wytworzonych odpadów komunalnych klasyfikuje się na najniższym poziomie. W 2009 r. ilość wytworzonych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 316 kg przy średniej unijnej 512 kg.

Wykres 3.49. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca (kg)

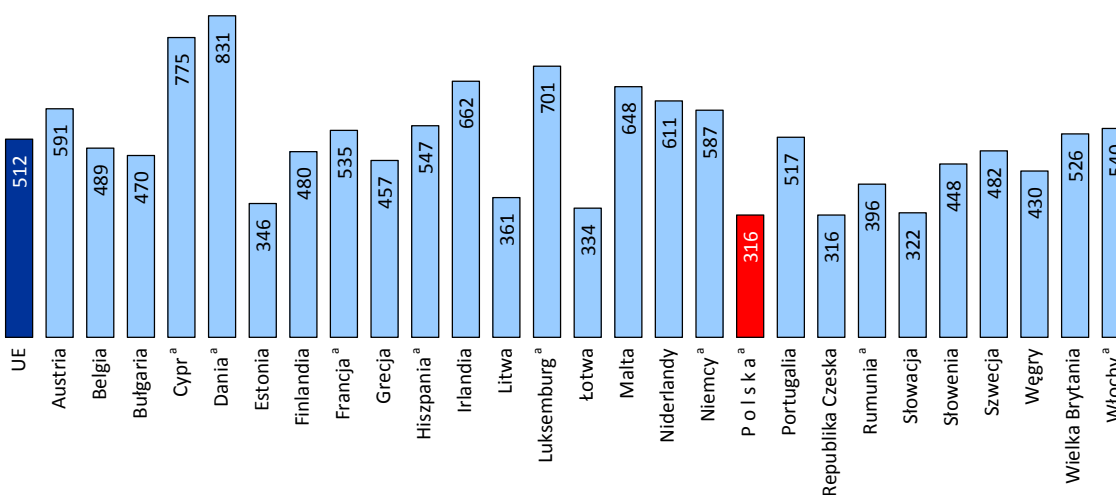
Lata	UE	Polska ^a	Max. UE	Min. UE
2004	513	256	737	256
2005	516	319	736	289
2006	522	321	794	296
2007	523	322	790	293
2008	520	320	830	305
2009	512	316	831	316

^a Dane szacunkowe. W 2004 r. – dotyczy odpadów zebranych.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Wśród krajów UE najmniejszą ilość odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2009 r. wytworzono w Polsce i w Republice Czeskiej – 316 kg oraz na Słowacji – 322 kg. Najwięcej odpadów komunalnych w tym samym roku wytworzono w Danii – 831 kg, na Cyprze – 775 kg i w Luksemburgu – 701 kg w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Wykres 3.50. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w krajach UE w 2009 r. (kg)

^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie

Nazwa wskaźnika	Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca
Obszar tematyczny	Gospodarka odpadami
Definicja	<p>Wskaźnik określa ilość odpadów komunalnych unieszkodliwionych poprzez składowanie w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wskaźnik został wyliczony w oparciu o stałe zebrane odpady komunalne.</p> <p>Odpady komunalne to odpady powstające w gospodarstwach domowych lub u innych wytwórców odpadów (z wyjątkiem odpadów niebezpiecznych), które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.</p> <p>Unieszkodliwianie odpadów poprzez składowanie polega na umieszczaniu odpadów wyłącznie w miejscu do tego wyznaczonym tj. składowisku odpadów, zlokalizowanym i urządzonym zgodnie z przepisami zorganizowanego deponowania odpadów.</p>
Znaczenie	Wskaźnik obrazuje tendencje postępowania z odpadami po ich wytworzeniu. Składowanie odpadów jest najmniej pożądanym sposobem unieszkodliwiania odpadów, ze względu na negatywny wpływ na środowisko: zanieczyszczenie powietrza (emisja metanu), wód podziemnych i gleby.

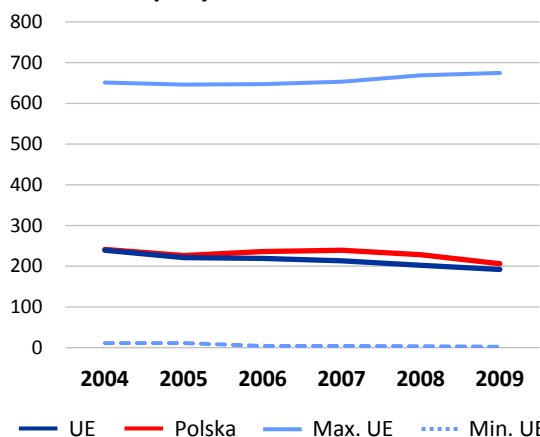
Tabela 3.24. **Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (kg)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
241	226	236	239	228	206

Ilość wytworzonych odpadów komunalnych w Polsce jest najniższa w UE, jednakże udział odpadów komunalnych unieszkodliwianych poprzez składowanie jest bardzo wysoki. W 2009 r. ilość odpadów unieszkodliwianych poprzez składowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 206 kg, przy średniej UE – 192 kg na mieszkańca.

W latach 2004-2009 w Polsce wskaźnik dotyczący unieszkodliwiania odpadów poprzez składowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca zmniejszył się o 14,5%. Od 2008 r. obserwuje się w Polsce pozytywną tendencję spadku ilości odpadów unieszkodliwianych poprzez składowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w 2009 r. o 22 kg mniej niż w 2008 r.). Zmiany te wpływają na ochronę powietrza przez zmniejszenie emisji metanu, ochronę wód podziemnych i gleby.

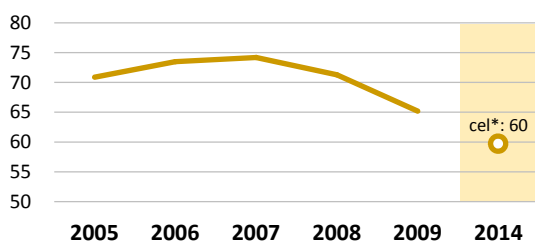
Wykres 3.51. Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (kg)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	239	241	651	11
2005	221	226	646	11
2006	219	236	647	4
2007	213	239	653	4
2008	202	228	669	3
2009	192	206	675	2

Źródło: dane Eurostat.

Wykres 3.52. Odpady komunalne składowane w % odpadów wytworzonych

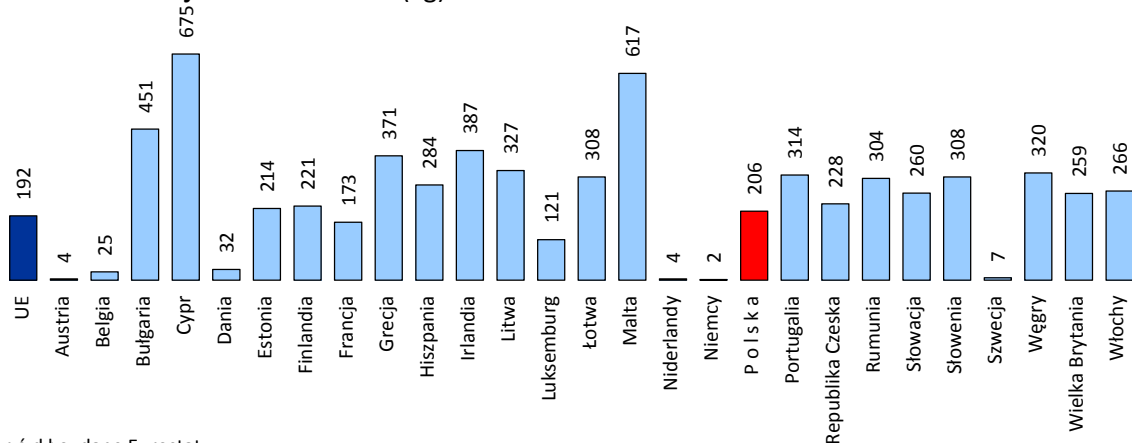
* Według „Krajowego Planu Gospodarki Odpadami 2014”.

Od 2008 r. obserwowany jest spadek odpadów komunalnych składowanych w ilości odpadów wytworzonych. Zgodnie z założeniami „Krajowego Planu Gospodarki Odpadami 2014” do końca 2014 r. planuje się obniżenie udziału odpadów komunalnych składowanych w ilości odpadów wytworzonych do poziomu max. 60%.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. wśród krajów UE najmniejszą ilość odpadów komunalnych unieszkodliwionych poprzez składowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca odnotowano w Niemczech – 2 kg, Austrii i Niderlandach – 4 kg, najwyższą na Cyprze – 675 kg i na Malcie – 617 kg.

Wykres 3.53. Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie w krajach UE w 2009 r. (kg)

Źródło: dane Eurostat.

Recykling odpadów opakowaniowych

Nazwa wskaźnika	Recykling odpadów opakowaniowych
Obszar tematyczny	Gospodarka odpadami
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako stosunek ilości odpadów opakowaniowych poddanych recyklingowi do ilości wprowadzonych na rynek odpadów opakowaniowych.</p> <p>Wskaźnik obrazuje recykling odpadów opakowaniowych w danym roku.</p> <p>Odpadami opakowaniowymi są wszystkie opakowania, w tym opakowania wielokrotnego użytku wycofane z ponownego użycia, stanowiące odpady w rozumieniu przepisów o odpadach, z wyjątkiem odpadów powstających w procesie produkcji opakowań.</p> <p>Recykling – forma odzysku, polegająca na powtórным przetwarzaniu substancji lub materiałów zawartych w odpadach w procesie produkcyjnym w celu uzyskania substancji lub materiału o przeznaczeniu pierwotnym lub o innym przeznaczeniu, z wyjątkiem odzysku energii.</p>
Znaczenie	Wskaźnik monitoruje poziom recyklingu (odzyskiwania) odpadów opakowaniowych i aktywne ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez powtórne ich wykorzystanie. Wielokrotne użytkowanie surowców ogranicza zużycie zasobów i ma wpływ na zmniejszenie materiałochłonności produkcji.

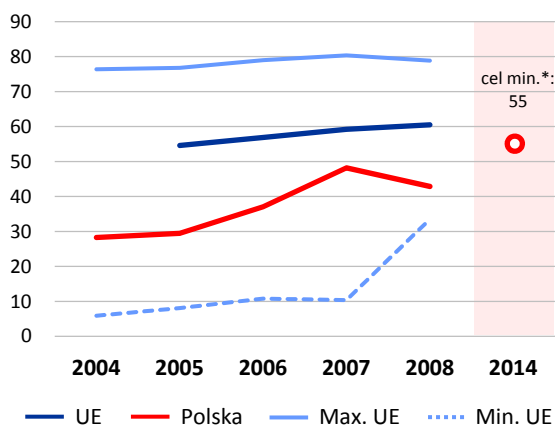
Tabela 3.25. **Recykling odpadów opakowaniowych (%)**

2004	2005	2006	2007	2008
28,3	29,5	37,1	48,2	42,9

Źródło: dane Eurostat.

W latach 2004-2008 w Polsce odnotowano wzrost wskaźnika dotyczącego recyklingu odpadów opakowaniowych. W 2008 r. recykling odpadów opakowaniowych wyniósł 42,9% i był wyższy w stosunku do 2004 r. o 14,6 pkt proc. Jednym z zobowiązań Polski, wynikającym z członkostwa w UE, ujętym w „Polityce ekologicznej państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” jest osiągnięcie do końca 2014 r. recyklingu na poziomie minimum 55% odpadów opakowaniowych. W Polsce widoczna jest korzystna tendencja (wzrostowa) wskaźnika, zmierzająca do zakładanej wartości.

Wykres 3.54. Recykling odpadów opakowaniowych (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	.	28,3	76,4	5,9
2005	54,6	29,5	76,8	8,1
2006	56,9	37,1	79,0	10,8
2007	59,2	48,2	80,4	10,4
2008	60,5	42,9	78,9	33,5

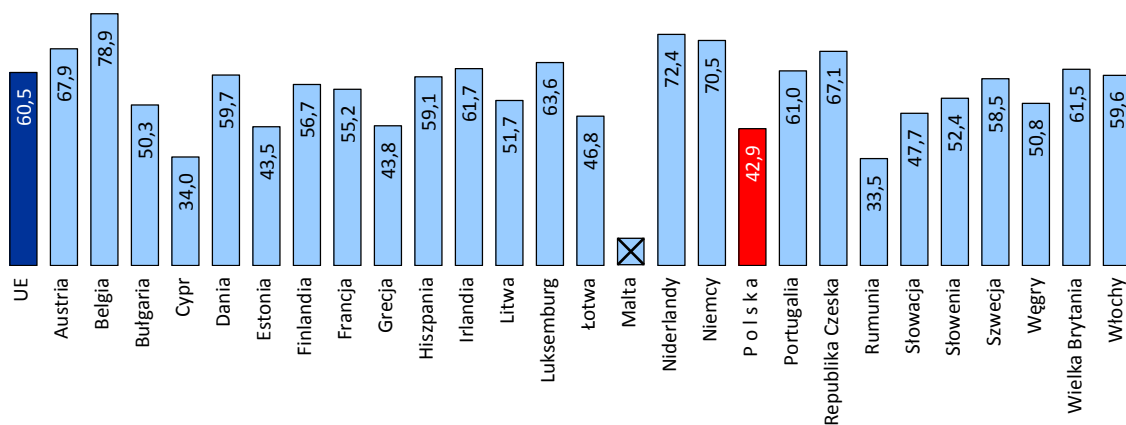
* Według „Polityki ekologicznej państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016”.

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2008 r. wśród krajów UE najwyższy poziom recyklingu odpadów opakowaniowych osiągnięto w Belgii – 78,9%, w Niderlandach – 72,4% i Niemczech – 70,5%, najniższy w Rumunii – 33,5% i Cyprze – 34,0%.

Wykres 3.55. Recykling odpadów opakowaniowych w krajach UE w 2008 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Wykaz wskaźników

Globalne partnerstwo

- Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się

Polityka spójności i efektywności

- Poziom zaufania wobec instytucji publicznych
- Nowe przypadki naruszenia prawa UE

Otwartość i uczestnictwo

- Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych
- E-administracja – dostępność usług on-line
- Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu

Aktywność obywatelska

- Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną

Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się

Nazwa wskaźnika	Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się
Obszar tematyczny	Globalne partnerstwo
Definicja	<p>Wskaźnik przedstawia udział darowizn i pożyczek stanowiących Oficjalną Pomoc Rozwojową (ODA), udzielanych przez instytucje rządowe państw-dawców lub organizacje międzynarodowe krajom rozwijającym się, mających na celu wsparcie rozwoju gospodarczego tych krajów w dochodzie narodowym brutto. Pożyczki mogą być uznane jako Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) tylko wtedy, gdy zawierają element darowizny o wartości przynajmniej 25% wartości udzielanej pomocy.</p> <p>Obok przepływów finansowych do ODA zaliczana jest również pomoc techniczna, mająca na celu rozwój zasobów ludzkich, podniesienie kwalifikacji oraz możliwości technicznych i produkcyjnych krajów rozwijających się. Polega ona między innymi na przekazywaniu wiedzy (lub w szerszym sensie know-how) i doświadczeń w postaci szkoleń, delegowania ekspertów, inicjowania badań i/lub pokrywania wynikających z tego kosztów.</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik obrazuje zaangażowanie państwa (odpowiedzialność i solidarność) w pomoc rozwojową dla krajów rozwijających się. Podstawowym celem pomocy rozwojowej jest urzeczywistnienie w skali całego świata prawa człowieka do rozwoju. Wskaźnik przekazuje informacje o wielkości przepływów finansowych przekazanych na wspieranie rozwoju i ograniczenie ubóstwa w krajach rozwijających się.</p>

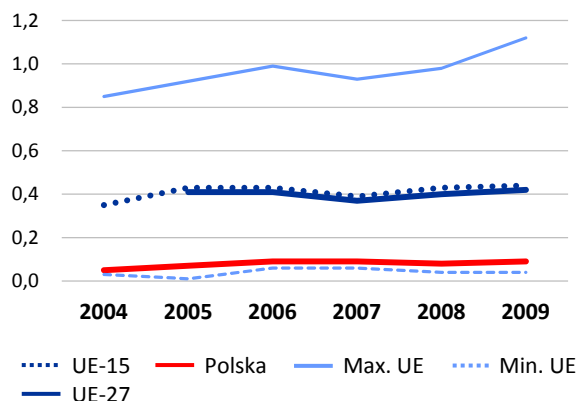
Tabela 4.1. **Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
0,05	0,07	0,09	0,09	0,08	0,09

Źródło: dane Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

W 1996 r. Polska przystąpiła do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), a w 2004 r. zostaliśmy członkiem Unii Europejskiej. Polskie członkostwo w obu instytucjach zobowiązuje nasz kraj do współpracy z krajami trzecimi w zakresie rozwoju międzynarodowego, w tym do przekazywania pomocy rozwojowej. W 2005 r. Rada Unii Europejskiej zobowiązała „stare” kraje członkowskie do przyjęcia pułapów dotyczących ODA / DNB w wysokości 0,56% do 2010 r. (natomiast państwa, które nie osiągnęły poziomu oficjalnej pomocy rozwojowej w wysokości 0,51% powinny osiągnąć go w 2010 r.) oraz 0,7% do 2015 r. W odniesieniu do „nowych” krajów członkowskich proggi te wynoszą odpowiednio 0,17% oraz 0,33%.

Wykres 4.1. **Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (%)**

Lata	UE-15	UE-27	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	0,35	.	0,05	0,85	0,03
2005	0,43	0,41	0,07	0,92	0,01
2006	0,43	0,41	0,09	0,99	0,06
2007	0,39	0,37	0,09	0,93	0,06
2008	0,43	0,40	0,08	0,98	0,04
2009	0,44	0,42	0,09	1,12	0,04

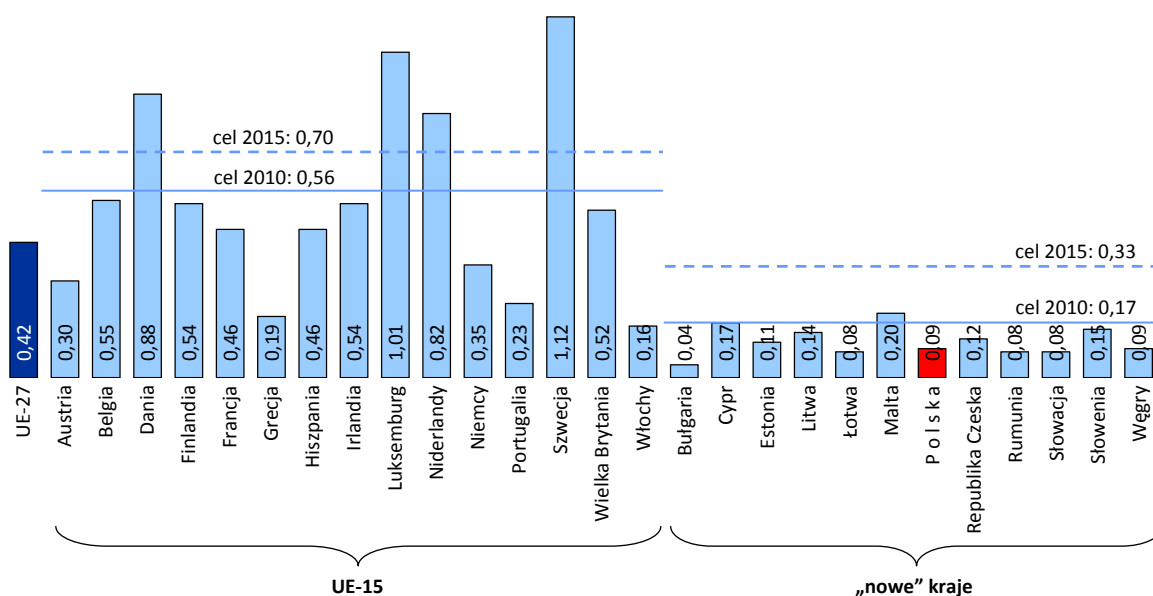
Źródło: dane Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dla Polski), OECD (dla UE).

Przystąpienie Polski do UE wpłynęło na zwiększenie wartości polskiej pomocy rozwojowej. W 2003 r. udział Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA) stanowił 0,01% DNB, a w 2004 r. już 0,05% DNB. W latach 2004-2006 odnotowano wzrost wartości wskaźnika, natomiast w latach 2007-2009 wskaźnik kształtował się na zbliżonym poziomie 0,08%-0,09% ODA w DNB.

Porównania międzynarodowe

Wśród państw UE Polska plasuje się w grupie krajów o najniższym udziale oficjalnej pomocy rozwojowej w dochodzie narodowym brutto. W 2009 r. Unia Europejska (EU-27) wydała 0,42% swojego DNB na pomoc rozwojową.

Wykres 4.2. **Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się w krajach UE w 2009 r. (%)**

Źródło: dane Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dla Polski), OECD (dla UE).

Ład instytucjonalno-polityczny

Poziom zaufania wobec instytucji publicznych

Nazwa wskaźnika	Poziom zaufania wobec instytucji publicznych
Obszar tematyczny	Polityka spójności i efektywności
Definicja	<p>Poziom zaufania społeczeństwa do instytucji publicznych przedstawia udział opinii pozytywnych (ludzi, którzy deklarują, że raczej ufają) o instytucjach. Potencjalne odpowiedzi na pytanie dotyczące zaufania to: „raczej ufam”, „raczej nie ufam”, „nie wiem”. Zaufanie nie jest zdefiniowane precyzyjnie i może zostawiać pewien obszar interpretacji dla udzielających wywiadu. Wskaźnik prezentuje wyniki badania jesiennego (badanie przeprowadzane jest dwa razy w roku: wiosną i jesienią).</p> <p>Krajowe instytucje publiczne: rząd, parlament krajowy, sądownictwo/system prawny, policja, wojsko, partie polityczne.</p> <p>Instytucje UE: Parlament Europejski, Komisja Europejska, Rada UE.</p>
Znaczenie	<p>Wskaźnik pokazuje jaki procent obywateli darzy zaufaniem instytucje publiczne. Zaufanie stanowi podstawę w podjęciu współpracy w życiu publicznym tak, aby komunikacja instytucji ze społeczeństwem i z interesariuszami odbywała się w formie dialogu równorzędnych partnerów, a nie w formie jednostronnych przekazów. Zaufanie również sprzyja poczuciu bezpieczeństwa.</p>

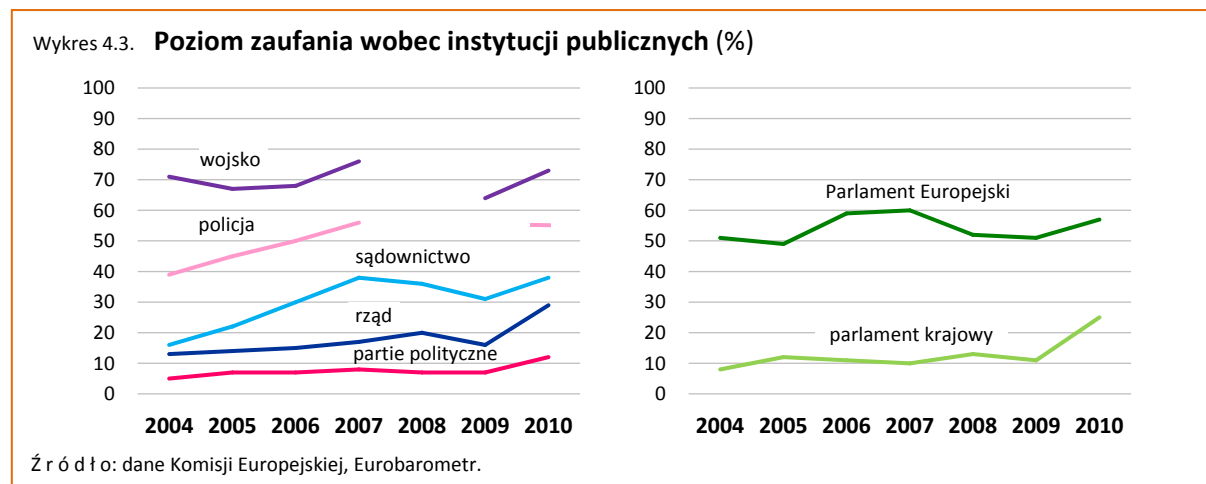
Tabela 4.2. Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (%)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Krajowe instytucje publiczne:							
rząd	13	14	15	17	20	16	29
parlament krajowy	8	12	11	10	13	11	25
sądownictwo/system prawny	16	22	30	38	36	31	38
policja	39	45	50	56	.	.	55
wojsko	71	67	68	76	.	64	73
partie polityczne	5	7	7	8	7	7	12
Instytucje UE:							
Parlament Europejski	51	49	59	60	52	51	57
Komisja Europejska	51	46	58	61	47	48	53
Rada UE	40	40	52	55	43	40	48

Źródło: dane Komisji Europejskiej, Eurobarometr.

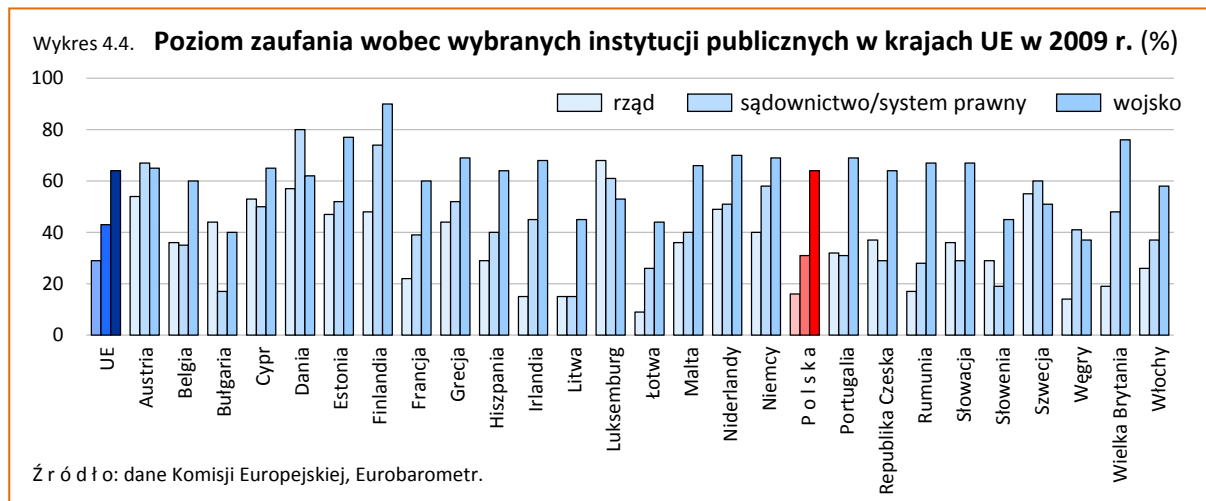
Tradycyjnie już od lat Polacy największym zaufaniem darzą wojsko (w 2010 r. – 73%), na poziomie zbliżonym do średniej unijnej (70%). Natomiast tradycyjnie niskim zaufaniem obywatele polscy obdarzają partie polityczne, nie przekraczając 8% w latach 2004-2009, przy czym w 2010 r. nastąpił niewielki wzrost w stosunku do poprzedniego roku o 5 pkt proc. W ostatnim badaniu można zaobserwować największy wzrost ufności do parlamentu krajowego o 14 pkt proc., jak i do rządu o 13 pkt proc. Parlamentowi ufało 25% mieszkańców naszego kraju a rządowi 29%. Poziom zaufania

do tych dwóch instytucji nie odbiegał od średniej UE (odpowiednio 31% i 28%). W 2010 r. co trzeci Polak (38%) ufał wymiarowi sprawiedliwości i z mniejszymi wahaniami taki stan ufności utrzymywał się od 2006 r., podczas gdy w 2004 r. tylko co szósty Polak deklarował swą ufność. I tu odstajemy od średniej w Unii, gdzie co drugi obywatel przyznaje się, że ufa wymiarowi sprawiedliwości. Od 2004 r. systematycznie rośnie zaufanie do policji, chociaż w 2010 r. w porównaniu z 2007 r. nastąpił minimalny spadek. Tym niemniej policja cieszy się zaufaniem 55% Polaków, natomiast średnia w krajach członkowskich UE wynosi 64%.

Porównania międzynarodowe

Podobnie jak Polacy, obywatele UE największym zaufaniem darzą wojsko. Średnia unijna w 2009 r. kształtuje się na poziomie 64%. Zdecydowanie najwyższe zaufanie do wojska wśród krajów UE deklarują Finowie (90%), a najniższe Węgrzy (37%) i Bułgarzy (40%). Natomiast niskie zaufanie odnotowano do partii politycznych (średnia UE w 2009 r. – 16%). Partie polityczne wzbudzają największe zaufanie wyborców w Danii (50%), Luksemburgu (41%) i w Niderlandach (37%). Wyjątkowo niskie zaufanie odnotowano na Łotwie (2%) i na Litwie (5%). Krajem o najwyższym stopniu ufności do parlamentu krajowego jest Dania (74%), a najniższe 6% zanotowano na Łotwie, ponad trzykrotnie mniejsze niż w 2004 r. Rząd cieszy się największym zaufaniem w Luksemburgu (68%) i Danii (57%), a zdecydowanie niski poziom zaufania odnotowano na Łotwie (9%). Wśród krajów charakteryzujących się wysokim zaufaniem do wymiaru sprawiedliwości są kraje skandynawskie: Dania (80%), Finlandia (74%), Szwecja (60%) oraz Austria (67%). Kraje w których zaufanie jest wyraźnie niższe od średniej unijnej to Litwa (15%), Bułgaria (17%) i Słowenia (19%). Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają stwierdzić, że mieszkańcy krajów skandynawskich, Austrii, Luksemburga, Niderlandów deklarują najwyższy poziom zaufania do instytucji publicznych.

Nowe przypadki naruszenia prawa UE

Nazwa wskaźnika	Nowe przypadki naruszenia prawa UE
Obszar tematyczny	Polityka spójności i efektywności
Definicja	Wskaźnik prezentowany jest jako liczba nowych skarg (bezpośrednich) o stwierdzeniu uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego wniesionych do Trybunału Sprawiedliwości. Instytucja tej skargi pozwala Trybunałowi sprawować kontrolę nad wypełnianiem przez państwa członkowskie zobowiązań, które na nich ciążyą na mocy prawa Unii.
Znaczenie	Wskaźnik odzwierciedla poziom kraju we wprowadzaniu Prawa Wspólnotowego. Ilustruje jeden z aspektów polityki spójności pomiędzy Unią Europejską a krajem członkowskim.

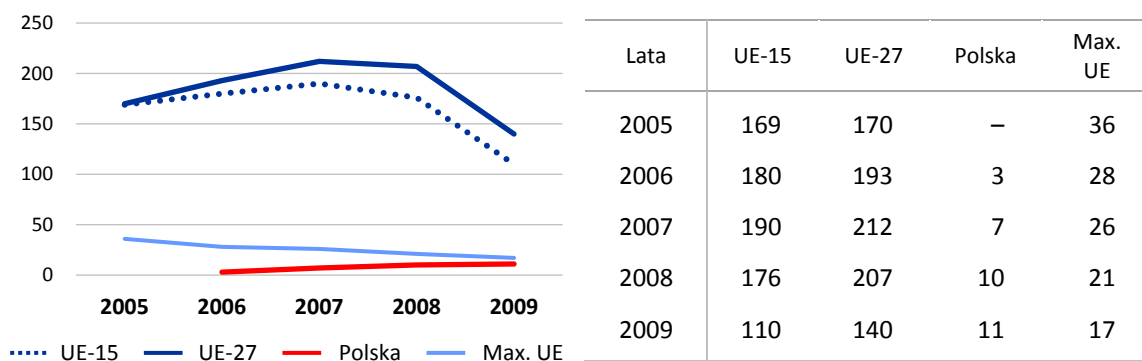
Tabela 4.3. **Nowe przypadki naruszenia prawa UE**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
–	–	3	7	10	11

Źródło: dane Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Na mocy Traktatu o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej z dniem 1 maja 2004 r. zaczęło obowiązywać w Polsce prawo unijne, obowiązujące bezpośrednio bądź wymagające wdrożenia do krajowego porządku prawnego. Skarga o stwierdzenie uchybienia wnoszona jest przez Komisję Europejską przeciwko państwu członkowskiemu, gdy uchybiło ono zobowiązaniom traktatowym, np. w przypadku nieprawidłowej lub spóźnionej implementacji przepisów unijnych. Ze skargą taką może wystąpić również inne państwo członkowskie, lecz są to rzadkie pojedyncze przypadki (te skargi nie są ujęte w prezentowanych danych). Skargi przeciwko państwu członkowskiemu nie mogą natomiast wnieść do Trybunału inne podmioty, takie jak osoby fizyczne lub prawne. „Uchybienie przez państwo członkowskie jednemu ze zobowiązań, które na nim ciąży na mocy traktatów” (art. 258 TFUE) rozumiane jest szeroko jako naruszenie: przepisów Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), zasad ogólnych prawa Unii, przepisów prawa wtórnego, umów międzynarodowych, innych aktów mających moc wiążącą. Rozpatrywanie skarg o stwierdzenie uchybienia należy do wyłącznej właściwości Trybunału (skargi te stanowią około 40% spraw rozstrzyganych przez Trybunał). Uchybienia z transpozycją dyrektyw są najczęstszą przyczyną wszczynania postępowań w sprawie naruszenia prawa Unii (COM(2010)538).

Wykres 4.5. **Nowe przypadki naruszenia prawa UE**

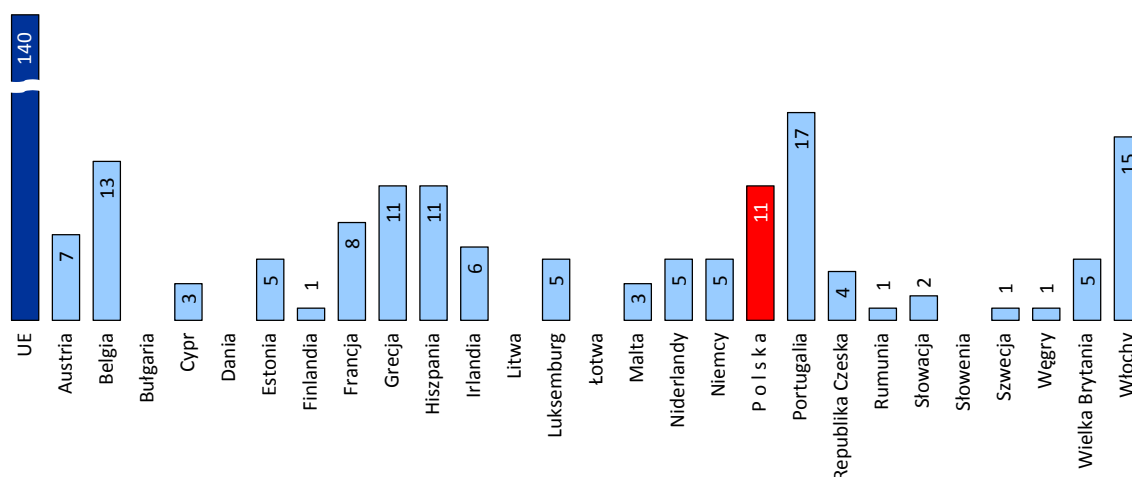
U w a g a. Powyższe liczby (liczby brutto) obejmują wszystkie sprawy, niezależnie od połączeń ze względu na ich powiązanie (każda sprawa opatrzona osobnym numerem = jedna sprawa). Wskutek wejścia w życie traktatu lizbońskiego, z dniem 1 grudnia 2009 art. 226 WE został zastąpiony art. 258 TFUE.

Ź r ó d ł o: dane Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Porównania międzynarodowe

Państwa przeciwko którym najczęściej wnoszono skargi o stwierdzenie uchybienia w latach 2004-2009 to Włochy (143), Grecja (126) i Luksemburg (101), natomiast Bułgaria i Łotwa w tych latach nie odnotowały żadnej wniesionej skargi. W 2009 r. najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Portugalii (17) oraz Włoszech (15), Belgii (13) oraz Grecji, Hiszpanii i Polsce (11). Biorąc pod uwagę tylko wskaźniki dotyczące Polski to w latach 2005-2009 liczba skarg z roku na rok jest wyższa.

Wykres 4.6. **Nowe przypadki naruszenia prawa UE w krajach UE w 2009 r.**

U w a g a. W państwach: Bułgaria, Dania, Litwa, Łotwa i Słowenia zjawisko nie wystąpiło.

Ź r ó d ł o: dane Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Frekwencja w wyborach

Nazwa wskaźnika	Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych
Obszar tematyczny	Otwartość i uczestnictwo
Definicja	<p>Frekwencja w wyborach:</p> <ul style="list-style-type: none"> do parlamentu europejskiego – określa liczbę ważnych kart osób, które wzięły udział w głosowaniu w wyborach do parlamentu europejskiego w ogólnej liczbie wyborców uprawnionych do głosowania, do parlamentu krajowego – określa udział osób, które otrzymały karty do głosowania w wyborach do parlamentu krajowego (czyli liczba osób które oddają głos w wyborach, włączając tych których głosy są nieważne lub puste) w ogólnej liczbie osób uprawnionych do głosowania, samorządowych: <ul style="list-style-type: none"> rok 2010 – określa udział osób, które oddały ważne karty do głosowania w wyborach samorządowych w ogólnej liczbie osób uprawnionych do głosowania, lata 1998, 2002, 2006 – określa udział osób, którym wydano karty do głosowania w wyborach do samorządu terytorialnego w ogólnej liczbie osób uprawnionych do głosowania.
Znaczenie	Wskaźnik pokazuje jaki odsetek/procent obywateli korzysta z prawa wyborczego. Jest wyznacznikiem rzeczywistego uczestnictwa w życiu Unii Europejskiej, kraju i społeczności lokalnej. Frekwencja wyborcza jest odzwierciedleniem świadomości obywateli o możliwości współdecydowania w ważnych dla społeczeństwa sprawach: gospodarczych, społecznych, politycznych.

Tabela 4.4. **Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych (%)**

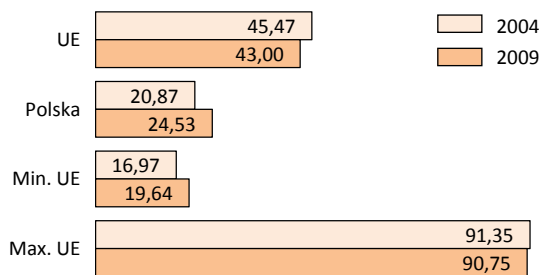
Lata	Wybory do			Lata	Wybory samorządowe	
	Parlamentu Europejskiego	parlamentu krajowego			I tura	II tura
		Sejm	Senat			
2004	20,87	x	x	2006	45,91	39,69
2005	X	40,57	40,56	2010	47,32	35,31
2007	X	53,88	53,88			
2009	24,53	x	x			

Źródło: dane Państwowej Komisji Wyborczej.

Wybory do Parlamentu Europejskiego w Polsce odbyły się dwukrotnie w roku 2004 i 2009. Frekwencja w eurowyborach w 2009 r. wyniosła 24,53% (wobec 20,87% w roku 2004), co daje wzrost o 3,66 pkt proc. Natomiast średnia frekwencja wyborcza dla całej Unii w 2009 r. kształtowała się na poziomie 43% i była niższa od średniej frekwencji wyborczej z 2004 r. o 2,47 pkt proc. Zarówno w roku 2004 jak i w 2009 najwyższą frekwencję odnotowano w Luksemburgu (odpowiednio 91,35%; 90,75%), a najniższą w Słowacji (odpowiednio 16,97%; 19,64%). W 2009 r. frekwencje poniżej średniej unijnej zanotowano w 13 krajach, z czego w 5 krajach starej „piętnastki” (UE-15) a mianowicie: w Wielkiej Brytanii (34,70%), Niderlandach (36,75%), Portugalii (36,78%), Finlandii (40,30%) i we Francji (40,63%). Polska należy do grupy dziesięciu państw, w których średnia frekwencja w eurowyborach w obu latach była zdecydowanie niższa od średniej unijnej. I tak w 2004 r. odbiegała od średniej unijnej aż o 24,60 pkt proc., a w 2009 r. nieco mniej, o 18,47 pkt proc. Niewątpliwie obowiązujący w niektórych państwach obligatoryjny udział w wyborach przyczynia się do zawyżania średniej frekwencji w Unii. Do takich państw należy Luksemburg, Grecja, Belgia, Cypr, Malta. We Włoszech głosowanie jest obowiązkiem obywatelskim (bez nakładania kary).

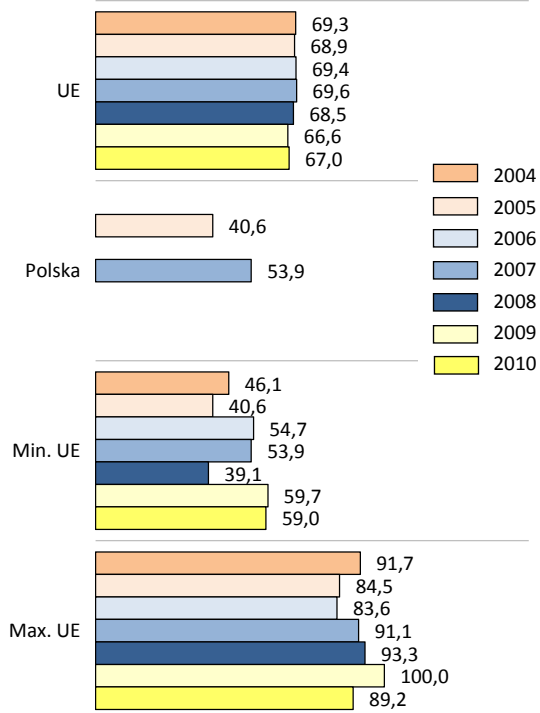
Zdecydowanie większym zainteresowaniem wyborców cieszą się wybory do parlamentu krajowego. W 2010 r. przeprowadzono wybory w sześciu krajach UE i średnia frekwencja wyniosła 67%, przy czym w Belgii ze względu na obowiązkowy charakter wyborów frekwencja wyniosła 89,2%. Najniższą frekwencję zanotowano w Słowacji 59%. W Polsce ostatnie wybory do parlamentu krajowego przeprowadzone były w 2007 r. Okazało się, że były to wybory z najwyższą frekwencją po przemianach 1989 r.

Wykres 4.7. **Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego (%)**

Źródło: Przewodnik Wyborczy (CEPPS – Konsorcjum ds. Wyborów i Umocnienia Procesu Politycznego), Eurostat.

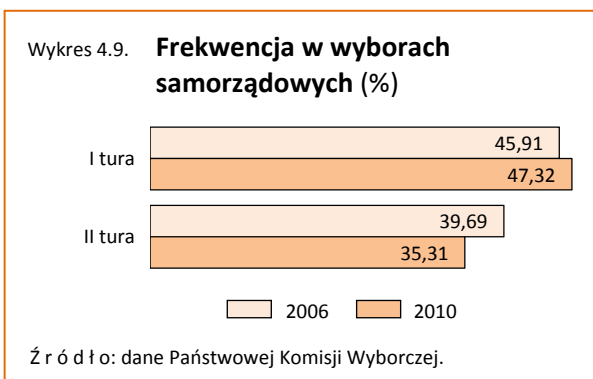
Wykres 4.8. **Frekwencja w wyborach do parlamentu krajowego (%)**

Źródło: Przewodnik Wyborczy (CEPPS – Konsorcjum ds. Wyborów i Umocnienia Procesu Politycznego), Eurostat.

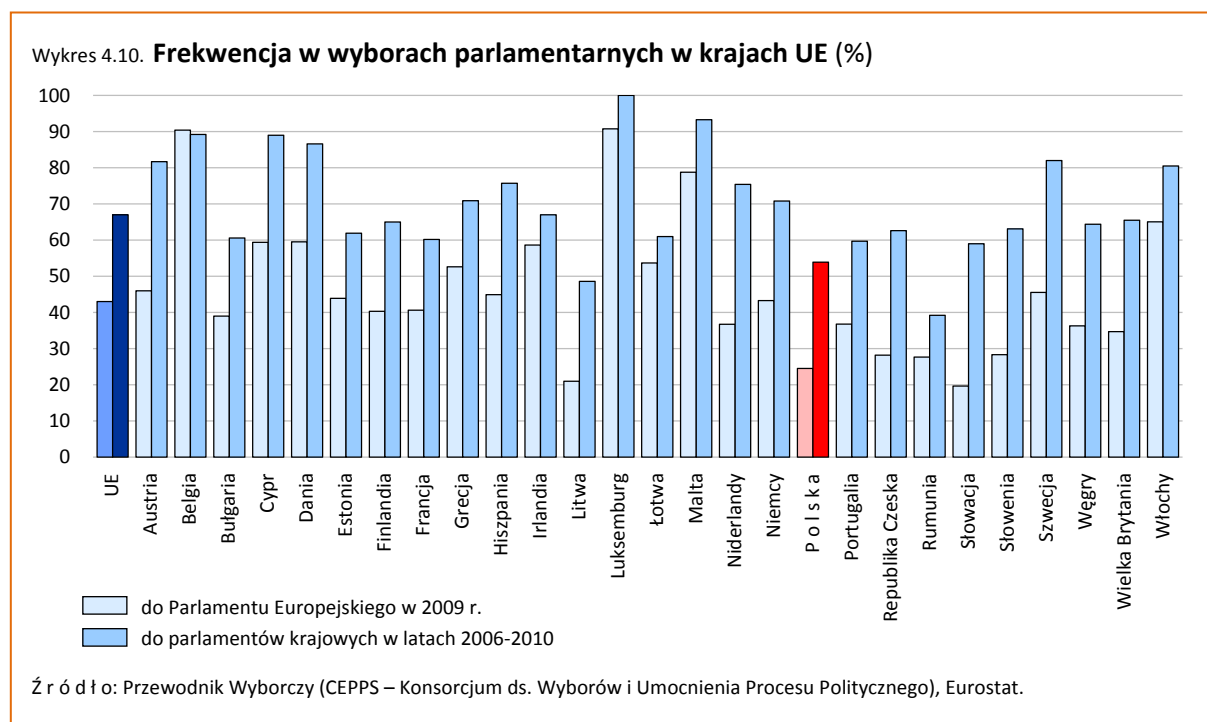
Do urn wyborczych poszło niemal 54 % uprawnionych do głosowania. W porównaniu z poprzednimi wyborami z 2005 r. nastąpił wzrost frekwencji o 13,3 pkt proc. Jeszcze większą różnicę we frekwencji odnotowano między wyborami do parlamentu europejskiego w 2009 r. a wyborami krajowymi w 2007 r. Różnica wyniosła 29,4 pkt proc. na niekorzyść eurowyborów, które również w Polsce są postrzegane jako mniej ważne od wyborów krajowych.

Ostatnie przeprowadzone wybory samorządowe odbyły się w 2010 r. z frekwencją wyborczą 47,32% w I turze wyborów i 35,31% w II turze. W porównaniu z poprzednimi wyborami z 2006 r. w I turze wyborów odnotowano minimalny wzrost (o 1,41 pkt proc.), natomiast w II turze wyborów frekwencja była mniejsza (o 4,38 pkt proc.).

Udział osób w ostatnich wyborach (dotyczy I tury) był najwyższy od 1990 r., kiedy to zostały przeprowadzone pierwsze od zakończenia II wojny światowej demokratyczne wybory do samorządów. Wówczas frekwencja liczyła 42,27%. Tak słabo rosnąca frekwencja (o 5,05 pkt proc.) dalej stawia wybory samorządowe na przedostatnim miejscu (przed eurowyborami) jeśli chodzi o stopień zainteresowania nimi wyborców, co może być wynikiem zarówno małego przywiązania obywateli do swojego środowiska lokalnego, jak i brakiem przekonania obywateli o wpływie jednostki na zmianę, poprawę rzeczywistości.

Porównania międzynarodowe

E-administracja – dostępność usług on-line

Nazwa wskaźnika	E-administracja – dostępność usług on-line
Obszar tematyczny	Otwartość i uczestnictwo
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako odsetek z 20 (12 dla obywateli i 8 dla biznesu), podstawowych usług administracji publicznej uznanych w Europie za standardowe, w pełni dostępnych on-line, tzn. dla których możliwe jest wprowadzenie całkowicie elektronicznej obsługi.
Znaczenie	Wskaźnik odzwierciedla dostępność obsługi drogą elektroniczną 20 podstawowych usług oferowanych przez administrację publiczną. Komisja Europejska zarekomendowała 20 najbardziej potrzebnych usług – 12 dla obywateli i 8 dla biznesu. Wskaźnik bierze pod uwagę stopień zaawansowania usług w pięciostopniowej skali (poziom 1 tzw. informacja: ogólnodostępny serwis informacyjny o usłudze publicznej; poziom 2 tzw. interakcja jednokierunkowa: możliwość pobierania formularzy i aplikacji; poziom 3 tzw. interakcja dwukierunkowa: przetwarzanie formularzy czyli pobieranie oraz odsyłanie; poziom 4 transakcja: czyli pełna obsługa procesu, możliwość dokonania wszystkich czynności niezbędnych do załatwienia danej sprawy urzędowej drogą elektroniczną – od uzyskania informacji, poprzez pobranie odpowiednich formularzy, ich odesłanie po wypełnieniu i złożeniu podpisu elektronicznego, aż do uiszczenia wymaganych opłat oraz otrzymania oficjalnego pozwolenia, zaświadczenia lub innego dokumentu; poziom 5 tzw. personalizacja: organizacja usług wokół potrzeb użytkowników).

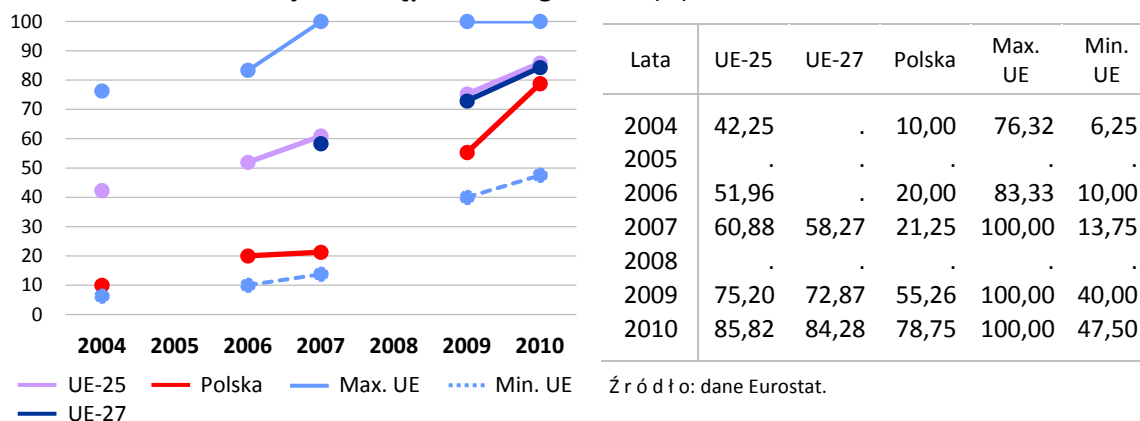
Tabela 4.5. E-administracja – dostępność usług on-line (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
10,00	.	20,00	21,25	.	55,26	78,75

Źródło: dane Eurostat oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W celu badania rozwoju e-administracji wyróżniono 20 podstawowych usług publicznych w tym 12 usług dla obywateli dostępnych przez Internet: podatki dochodowe, pośrednictwo pracy, świadczenia z ubezpieczeń społecznych, dokumenty tożsamości, rejestracja samochodu, wnioski o pozwolenie na budowę, zgłoszenie na policję, biblioteki publiczne, akty urodzenia, zgonu i zawarcia małżeństwa, zapisy na uczelnię wyższą, ewidencję meldunkową, usługa związana ze zdrowiem oraz 8 internetowych usług publicznych dla przedsiębiorstw: składki na ubezpieczenie społeczne pracowników, podatek od osób prawnych, VAT, rejestracja działalności gospodarczej, przekazywanie danych do urzędu statystycznego, zgłoszenie celne, decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach, zamówienia publiczne.

Wykres 4.11. E-administracja – dostępność usług on-line (%)

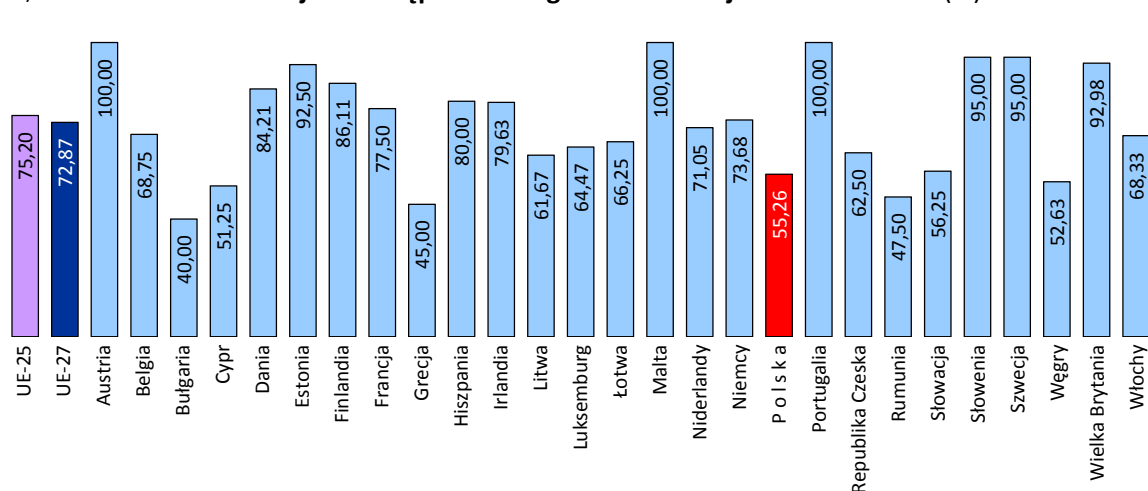

Odsetek podstawowych usług publicznych, które zapewniają pełną obsługę elektroniczną procesu w Polsce, wzrósł z 10% w 2004 r. do 78,75% w roku 2010. Natomiast w 2010 r. w porównaniu z 2009 r. odnotowano wzrost dostępności usług publicznych on-line o 23,5 pkt proc. Ze wskaźnikiem pełnej dostępności on-line dwudziestu podstawowych usług na poziomie 78,75% Polska uplasowała się nieco poniżej średniej europejskiej wynoszącej ponad 84%. W rankingu krajów UE Polska zajmuje obecnie 17 miejsce na równi z Belgią (w 2009 r. 22 miejsce). Zgodnie z „Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia 2007-2013” zakładana wartość wskaźnika w 2013 r. wynosi 80%.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. jedynie w trzech państwach – w Austrii, na Malcie i w Portugalii, wszystkie z dwudziestu podstawowych usług e-administracji są dostępne on-line, przy średniej unijnej kształtującej się na poziomie 72,87%. Najniższy poziom rozwoju e-administracji w 2009 r. (40%) odnotowano w Bułgarii. Największy postęp i poprawę swoich wskaźników w okresie 2007-2009 odnotowały Łotwa (z 27,50% do 66,25%), Polska (odpowiednio: 21,25%; 55,26%) i Irlandia (odpowiednio: 51,85%; 79,63%).

Wykres 4.12. E-administracja – dostępność usług on-line w krajach UE w 2009 r. (%)

Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu

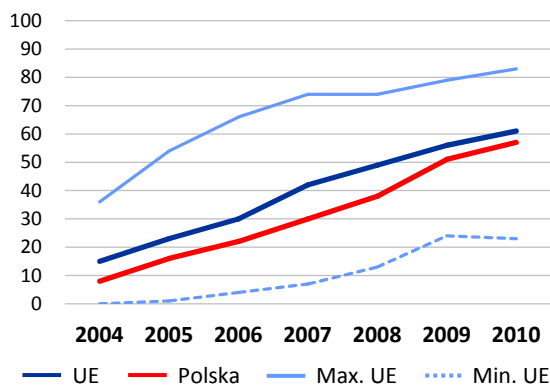
Nazwa wskaźnika	Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu
Obszar tematyczny	Otwartość i uczestnictwo
Definicja	Wskaźnik prezentowany jest jako odsetek gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą w wieku 16-74 lata, posiadających internetowe łącze szerokopasmowe w technologii DSL lub inne łącza szerokopasmowe: stacjonarne przewodowe (telewizja kablowa, sieć LAN, łącza światłowodowe), stacjonarne bezprzewodowe (radiowe lub satelitarne) oraz mobilne (UMTS, HSDPA).
Znaczenie	Wskaźnik mierzy poziom dostępności (rozpowszechnienia) szerokopasmowego Internetu. Konsekwencją nierównego dostępu do Internetu mogą być różnice w uczestnictwie w ważnych aspektach życia społecznego. Wykorzystanie efektywnego Internetu w codziennym życiu – nauce, pracy, dostępie do informacji i wiedzy, powoduje, że osoby, które z nich nie korzystają, zaczynają być w coraz większym stopniu wykluczone społecznie (wykluczenie cyfrowe).

Tabela 4.6. **Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
8	16	22	30	38	51	57

Zarówno w kraju jak i w krajach UE (za wyjątkiem Rumunii) wśród gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą w wieku 16-74 lata wzrasta rozpowszechnienie szerokopasmowego dostępu do Internetu. W ciągu ostatnich siedmiu lat odsetek gospodarstw domowych z szerokopasmowym dostępem wzrósł w kraju ponad siedmiokrotnie, a w UE w tym czasie ponad czterokrotnie. O ile w 2004 r. takich polskich gospodarstw było prawie dwukrotnie mniej (8%) niż średnia dla 27 krajów UE (15%), to w 2010 r. różnica ta wyraźnie się zmniejszyła i wynosiła już tylko 4 pkt proc. Największe tempo wzrostu w Polsce odnotowano pomiędzy rokiem 2008 (z 38%), a rokiem 2009 (do 51%), co daje aż 13 pkt proc. wzrostu. W porównaniu z wcześniejszymi latami oraz z 2010 r. wzrost był wolniejszy, nie przekraczał 8 pkt proc.

Wykres 4.13. Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu (%)

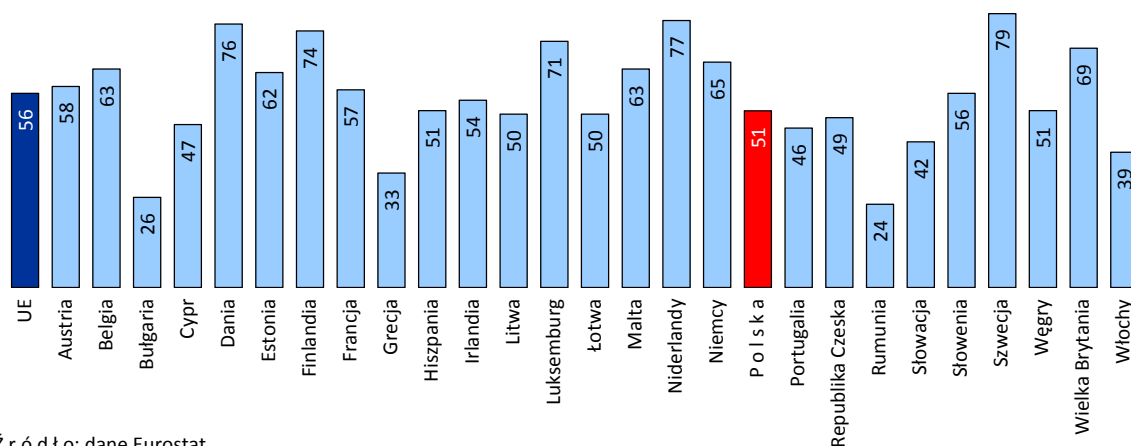
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	15	8	36	0
2005	23	16	54	1
2006	30	22	66	4
2007	42	30	74	7
2008	49	38	74	13
2009	56	51	79	24
2010	61	57	83	23

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2009 r. w Unii Europejskiej 12 krajów członkowskich przewyższa średnią unijną wynoszącą 56% gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu. Tradycyjnie już liderami w tej grupie są kraje skandynawskie: Szwecja (79%), Niderlandy (77%), Dania (76%) oraz Finlandia (74%). Od 2008 r. Rumunia i Bułgaria są krajami o najmniejszym odsetku gospodarstw domowych posiadających łącza szerokopasmowe (odpowiednio: 24%; 26% w 2009 r.).

Wykres 4.14. Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu w krajach UE w 2009 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną

Nazwa wskaźnika	Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną
Obszar tematyczny	Aktywność obywatelska
Definicja	Wskaźnik stanowi udział liczby osób, które poświęcały swoją dobrowolną i nieodpłatną pracę i czas na rzecz swojej społeczności lokalnej lub osób potrzebujących oraz na rzecz działalności w organizacjach obywatelskich w ogólnej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju.
Znaczenie	Wskaźnik pozwala oszacować, jaki odsetek Polaków wykazuje zainteresowanie sprawami wykraczającymi poza swoje życie prywatne, starając się m. in. wpływać na funkcjonowanie lokalnych społeczności lub na działalność określonych grup środowiskowych czy zawodowych, a także przyczyniać się do rozwiązywania problemów społecznych oraz pomocy potrzebującym.

Tabela 4.7. **Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009
37	36	36	31	.	36

Źródło: dane Centrum Badania Opinii Społecznej CBOS.

Od lat zaangażowanie w pracę społeczną to jest dobrowolne i nieodpłatne prace na rzecz swojej społeczności lokalnej lub osób potrzebujących oraz działalność w organizacjach obywatelskich, deklaruje ponad jedna trzecia dorosłych Polaków. Większą aktywnością społeczną wyróżniają się mężczyźni. Grupą wiekową najmniej aktywną wykazały się osoby mające 65 lat i więcej. Zgodnie z deklaracjami badanych grupą zawodową najczęściej biorącą udział w pracy społecznej są przedstawiciele kadry kierowniczej, specjaliści z wyższym wykształceniem. Na drugim miejscu plasują się rolnicy. Analizując aktywność społeczną pod względem poziomu wykształcenia należy stwierdzić, że jest ona tym większa im wyższe jest wykształcenie. Wśród biernych zawodowo to uczniowie i studenci najwięcej swojego czasu poświęcaли na pracę społeczną, natomiast bezrobotni należeli do grupy najrzadziej angażującej się społecznie (z wyjątkiem 2004 r.). W latach 2005-2009 badani w grupie wiekowej od 35 do 44 lat częściej od pozostałych deklarowali swoje uczestnictwo w pracy społecznej. Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w prace społeczne w latach 2001-2009 osiągał lub przekraczał zakładaną przez „Strategię wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na lata 2009-2015” na rok 2015 wartość docelową (33%), jedynie w roku 2007 odnotowano jego spadek o 2 pkt proc.

Wykres 4.15. **Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną według wybranych kategorii w 2009 r. (%)**

Źródło: dane Centrum Badania Opinii Społecznej CBOS.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz. U. z 2006 r. Nr 89, poz. 625 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst pierwotny: Dz. U. z 1985 r. Nr 14, poz. 60)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r. Nr 185, poz. 1248)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia Polityki rozwoju (Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712 z późn. zm.)
- Uchwała nr 217 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2010 r. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2014 (M. P. z 2010 r. Nr 201, poz. 1183)
- Protokół z Kioto do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzony w Kioto dnia 11 grudnia 1997 r. (Dz. U. z dnia 17 października 2005 r.)

Dokumenty strategiczne

- Agenda 21, Konferencja Narodów Zjednoczonych, Rio de Janeiro, 1992
- Krajowa Strategia Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej wraz z programem działań na lata 2007-2013
- Milenijne Cele Rozwoju, Deklaracja Milenijna Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 2000
- Narodowa Strategia Spójności (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013)
- Narodowy Plan Zdrowotny na lata 2004-2013
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015
- Odnowiona Strategia Trwałego Rozwoju UE, Rada UE, Bruksela 2006
- Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016
- Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku
- Polityka klimatyczna Polski – Strategie redukcji emisji gazów cieplarnianych w Polsce do roku 2020
- Polityka Leśna Państwa
- Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025
- Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009
- Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013
- Program Rozwoju Edukacji na Obszarach Wiejskich w latach 2008-2010
- Strategia Gospodarki Wodnej

- Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013
- Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015
- Strategia Rozwoju Kształcenia Ustawicznego do 2010 roku
- Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce na lata 2007-2013
- Strategia Rozwoju Rybołówstwa na lata 2007-2013
- Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013
- Strategia wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na lata 2009-2015
- Strategia zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju
- Zrównoważona Europa dla lepszego świata: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej

Raporty

- *Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia 2009 (Euro Health Consumer Index)*, Komisja Ubezpieczeń Zdrowotnych i Wypadkowych PIU, Warszawa 2010
- *Forest Condition in Europe, 2010 Technical Report of ICP Forests*, Hamburg 2010
- *Krajowy Raport Inwentaryzacyjny 2011; Inwentaryzacja gazów cieplarnianych w Polsce dla lat 1988-2009*, Warszawa 2011
- *Polska pomoc zagraniczna 2009*, Grupa Zagranica, Warszawa 2010
- *Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2009*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Współpracy Rozwojowej, Warszawa 2010
- *Raport Euro Health Consumer Index* (edycja 2006, 2007, 2008, 2009), Health Consumer Powerhouse, Bruksela
- *Raport o stanie lasów w Polsce 2009*, Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa 2010
- *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2005-2006*, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2007
- *Raport o sytuacji banków w 2008 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2009
- *Raport o sytuacji banków w 2009 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2010
- *Raport Strategiczny 2009 Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia*, Warszawa 2009
- Raporty monitorujące Strategię Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej (edycje 2007 i 2009)
- *Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007-2008*, Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2009

Publikacje naukowe

- Borys T., *Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju*, tom I „Edukacja dla ładu zintegrowanego” Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok-Wrocław 2010
- Borys T., *Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok 2005
- Bukowski Zbigniew, *Zrównoważony rozwój w systemie prawa*, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2009
- Dr Paweł Kubicki, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne osób starszych*, ekspertyza w ramach projektu „EAPN Polska – razem na rzecz Europy socjalnej”

- Holger Rogall, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2010
- Kuzińska H., *Finanse publiczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2001
- *Od koncepcji do ekonomii zrównoważonego rozwoju* pod redakcją Dariusza Kiełczewskiego, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2009
- Poskrobko B. *Zrównoważony rozwój gospodarki opartej na wiedzy*, monografia naukowa, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2009
- Poskrobko B., *Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju*, tom II „Edukacja dla ładu ekonomicznego”, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok-Wrocław 2010
- *Sytuacja zdrowotna ludności Polski*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2008
- The Strategic Framework For Sustainable Development in the Czech Republic
- Wojciechowska U., Didkowska J., Zatoński W., *Nowotwory złośliwe w Polsce w 2008 roku*, Centrum Onkologii Instytut, Warszawa 2010
- Wojciechowska U., Didkowska J., Zatoński W., *Wskaźniki przeżyć chorych na nowotwory złośliwe w Polsce zdiagnozowanych w latach 2000-2002*, Centrum Onkologii Instytut, Warszawa 2009
- *Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów*, monografia pod redakcją Bazylego Poskrobko, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku
- *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, redakcja naukowa Jakub Kronenberg i Tomasz Bergier, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010
- *Zachowania rynkowe gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w okresie transformacji systemowej w Polsce*, Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2006, Rozdział 7 Wałęga G., *Zadłużenie polskich gospodarstw domowych z tytułu kredytów bankowych*

Opracowania statystyczne

- *Aktywność ekonomiczna ludności Polski I kwartał 2011 r.*, GUS, Warszawa 2011
- *Budżety gospodarstw domowych* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 r.*, GUS/US w Olsztynie, Olsztyn 2010
- *Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC)* (edycja 2008, 2009, 2011), GUS, Warszawa
- *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2006-2009*, GUS/US w Szczecinie, Warszawa 2010
- *Efektywność wykorzystania energii w latach 1998-2008*, GUS, Warszawa 2010
- *Energia ze źródeł odnawialnych* (edycja 2007, 2008, 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Gospodarka paliwowo-energetyczna* (edycja 2006, 2007, 2008, 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Leśnictwo*, GUS, Warszawa 2010
- *Nauka i technika w Polsce w 2008 roku*, GUS/US w Szczecinie, Warszawa 2010
- *Ochrona Środowiska* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Oświata i wychowanie w roku szkolnym* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Polska w Unii Europejskiej 2009*, GUS, Warszawa 2010
- *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych 2005-2008*, GUS, Warszawa 2010
- *Rocznik Demograficzny* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2010), GUS, Warszawa

- *Rocznik Statystyczny Rolnictwa* (edycja 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich* (edycja 2007, 2008), GUS, Warszawa
- *Rocznik Statystyczny RP* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010), GUS, Warszawa
- *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2006-2010*, GUS/US w Szczecinie, Warszawa 2010
- *Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 31 XII* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011), GUS, Warszawa
- *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku* (edycja 2004, 2006, 2008), GUS, Warszawa
- *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku* (edycja 2005, 2007, 2009), GUS, Warszawa
- *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.*, GUS, Warszawa 2010
- *Transport – wyniki działalności* (edycja 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011), GUS, Warszawa
- *Ubóstwo w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej w świetle Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia – EU-SILC 2008*, GUS, Warszawa 2010
- *Ubóstwo w Polsce*, GUS, Warszawa 2010
- *Warunki życia ludności Polski w latach 2004-2005*, GUS, Warszawa 2007
- *Zużycie paliw i nośników energii w 2009 r.*, GUS, Warszawa 2010

Inne

- Analiza istniejących danych statystycznych pod kątem ich użyteczności dla określenia poziomu zrównoważonego rozwoju transportu wraz z propozycją ich rozszerzenia, Jelenia Góra-Warszawa 2008
- Dorota Grodzka, E-administracja w Polsce, Biuro Analiz Sejmowych, Infos nr 18, lipiec 2007
- Ekologiczne problemy zrównoważonego rozwoju, monografia naukowa, Białystok 2009
- Ekspertyza nt. ochrony środowiska na potrzeby aktualizacji Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015, CDM Sp. z o.o., Warszawa 2010
- Eurobarometr; Opinia publiczna w Unii Europejskiej, jesień (edycja 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010), Komisja Europejska
- Informacja o stanie lasów oraz o realizacji „Krajowego programu zwiększania lesistości” w 2009 roku, Ministerstwo Środowiska, Warszawa październik 2010
- Komisja Europejska, Sprawozdanie Komisji, 27. Sprawozdanie Roczne z Kontroli Stosowania Prawa UE (za rok 2009), KOM(2010) 538 wersja ostateczna, Bruksela 2010
- Komunikat z Badań BS/16/2010, Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998-2010, CBOS, Warszawa luty 2010
- Komunikat z Badań BS/19/2006, Stan społeczeństwa obywatelskiego w latach 1998-2006, CBOS, Warszawa, styczeń 2006
- Konsultacje społeczne nad projektem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2011-2020, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa marzec 2011
- Ocena wskaźników strategii zintegrowanych (częstkowych) załącznik 1 ekspertyza Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur Ekspertyza, Warszawa 2010
- Prognoza kształtowania się wskaźników realizacji celów rozwojowych wyznaczonych w podstawowych dokumentach strategicznych kraju, Warszawa 2010

- Projekt Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016), Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, 2010
- Rynek pracy – wyzwania strategiczne, Instytut Pracy i Sprawy Socjalnych, Warszawa 2010
- Społeczeństwo informacyjne, Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu Nr 3(19) 2009, Warszawa 2009
- Wykład dr Justyny Łacny, Skutki naruszenia prawa Unii przez państwo członkowskie, Sejmowy Program Edukacyjny Prezydencja 2011
- Założenia do Krajowego Programu Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020”, Warszawa 2011
- Zasady metodyczne sprawozdawczości statystycznej z zakresu gospodarki paliwami i energią oraz definicje stosowanych pojęć, GUS, Warszawa 2006

Strony internetowe

- www.curia.europa.eu
- www.eea.europa.eu
- www.epid.coi.waw.pl
- www.epp.eurostat.ec.europa.eu
- www.gios.gov.pl
- www.healthpowerhouse.com
- www.ijhar-s.gov.pl
- www.izz.waw.pl
- www.kashue.pl
- www.kobize.pl
- www.kzgw.gov.pl
- www.lasy.gov.pl
- www.mg.gov.pl
- www.mi.gov.pl
- www.minrol.gov.pl
- www.mos.gov.pl
- www.mrr.gov.pl
- www.mswia.gov.pl
- www.piu.org.pl
- www.pkw.gov.pl
- www.polskapomoc.gov.pl
- www.premier.gov.pl
- www.psh.gov.pl
- www.sio.edu.pl
- www.stat.gov.pl
- www.ure.gov.pl

Spis tablic

	Numer	Strona
Współczynnik przyrostu naturalnego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.1	19
Współczynnik dzietności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.2	21
Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.3	23
Wskaźnik migracji zagranicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.4	25
Trwanie życia noworodka w zdrowiu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.5	27
Zgony niemowląt (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.6	30
Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.7	32
Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.8	34
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.9	37
Zagrożenie ubóstwem trwałym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.10	39
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.11	41
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według wskaźników składowych (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.12	43
Nierówność rozkładu dochodów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.13	44
Zadłużenie gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.14	46
Kształcenie ustawiczne dorosłych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.15	48
Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.16	50
Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi według rodzaju placówek (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.17	51
Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym na wsi według wieku (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.18	51
Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	1.19	52
Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.20	54
Stopa bezrobocia długotrwałego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.21	56
Stopa bezrobocia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.22	58
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.23	60

	Numer	Strona
Zróźnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.24	61
Przeciętne wynagrodzenie godzinowe brutto kobiet w relacji do wynagrodzenia mężczyzn według grup zawodów w październiku (2004, 2006, 2008)	1.25	62
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.26	63
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.27	64
Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.28	66
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.29	68
Spożycie warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.30	70
Spożycie warzyw na 1 osobę według wybranych rodzajów warzyw i grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (2004, 2009)	1.31	71
Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.1	73
Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.2	75
Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3) (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.3	77
Relacja długu publicznego do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.4	79
Energochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.5	81
Wodochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.6	83
Transportochłonność PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.7	85
Energochłonność transportu (2004, 2005, 2006, 2007)	2.8	87
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.9	90
Średni wiek dezaktywizacji zawodowej (2004, 2005, 2006, 2007)	2.10	92
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.11	94
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.12	96
Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.13	98
Wzrost wydajności pracy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.14	100
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.15	102
Udział przewozów kontenerów wielkich z ładunkami i pojazdów samochodowych ciężarowych w przewozach transportem kolejowym normalnotorowym ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.16	104

	Numer	Strona
Wydajność zasobów (2004, 2005, 2006, 2007)	2.17	106
Powierzchnia gospodarstw ekologicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.18	108
Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.19	110
Liczba organizacji ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS w krajach UE (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.20	111
Emisja gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO ₂) do roku bazowego protokołu z Kioto (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.1	113
Emisja gazów cieplarnianych według sektorów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.2	115
Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.3	118
Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.4	120
Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.5	122
Samowystarczalność energetyczna (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.6	124
Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.7	126
Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych (bez CO ₂) w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.8	128
Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.9	130
Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.10	132
Średnia emisja CO ₂ na kilometr z nowych samochodów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.11	134
Wielkość floty rybackiej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.12	136
Wodochłonność przemysłu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.13	138
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.14	139
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.15	141
Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.16	143
Grunty zdewastowane i zdegradowane (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.17	145
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.18	146
Lesistość (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.19	147
Powierzchnia obszarów chronionych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.20	149

	Numer	Strona
Uszkodzenia drzewostanów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.21	151
Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.22	153
Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.23	155
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.24	157
Recykling odpadów opakowaniowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.25	159
Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	4.1	162
Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.2	164
Nowe przypadki naruszenia prawa UE (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	4.3	166
Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010)	4.4	168
E-administracja – dostępność usług on-line (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.5	171
Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.6	173
Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	4.7	175

Spis wykresów

	Numer	Strona
Współczynnik przyrostu naturalnego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.1	20
Współczynnik przyrostu naturalnego w krajach UE w 2009 r.	1.2	20
Współczynnik dzietności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.3	22
Współczynnik dzietności w krajach UE w 2009 r.	1.4	22
Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.5	24
Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 65 lat w krajach UE w 2009 r.	1.6	24
Wskaźnik migracji zagranicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.7	25
Wskaźnik migracji zagranicznych w krajach UE w 2009 r.	1.8	26
Trwanie życia noworodka w zdrowiu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.9	28
Trwanie życia noworodka w zdrowiu w krajach UE w 2009 r.	1.10	29
Zgony niemowląt (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2015)	1.11	31
Zgony niemowląt w krajach UE w 2009 r.	1.12	31
Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.13	33
Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu w krajach UE w 2009 r.	1.14	33
Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.15	35
Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych w krajach UE w 2009 r.	1.16	36
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia według wyodrębnionych podkategorii w systemie służby zdrowia w Polsce w 2009 r.	1.17	38
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia w krajach UE w 2009 r.	1.18	38
Zagrożenie ubóstwem trwałym w krajach UE w 2009 r.	1.19	40
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.20	41
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według wskaźników składowych (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.21	42
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach UE w 2009 r.	1.22	43
Nierówność rozkładu dochodów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.23	44
Nierówność rozkładu dochodów w krajach UE w 2009 r.	1.24	45
Zadłużenie gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.25	46
Kredyty i dochody do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.26	47
Struktura przedmiotowa kredytów dla gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.27	47

	Numer	Strona
Kształcenie ustawiczne dorosłych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2013, 2030)	1.28	48
Kształcenie ustawiczne dorosłych według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2013)	1.29	49
Kształcenie ustawiczne dorosłych w krajach UE w 2009 r.	1.30	49
Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2030)	1.31	51
Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	1.32	52
Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB w krajach UE w 2008 r.	1.33	53
Osoby w wieku 0-17 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.34	54
Osoby w wieku 18-59 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.35	55
Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących według grup wieku w krajach UE w 2009 r.	1.36	55
Stopa bezrobocia długotrwałego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2013)	1.37	56
Stopa bezrobocia długotrwałego według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.38	57
Stopa bezrobocia długotrwałego w krajach UE w 2009 r.	1.39	57
Stopa bezrobocia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.40	58
Stopa bezrobocia według wieku (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.41	59
Stopa bezrobocia w krajach UE w 2009 r.	1.42	59
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2015, 2030)	1.43	60
Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (2006, 2007, 2008, 2009)	1.44	61
Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć w krajach UE w 2009 r.	1.45	62
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.46	63
Wypadki drogowe oraz ofiary śmiertelne na 100 tys. pojazdów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	1.47	64
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2013)	1.48	65
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności w krajach UE w 2008 r.	1.49	65
Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.50	67
Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności w krajach UE w 2009 r.	1.51	67
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.52	68
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w krajach UE w 2009 r.	1.53	69

	Numer	Strona
Dynamika spożycia warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	1.54	70
Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.1	74
Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w krajach UE w 2009 r.	2.2	74
Nakłady brutto na środki trwałe według sektorów instytucjonalnych w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.3	75
Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.4	76
Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB w krajach UE w 2009 r.	2.5	76
Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3) (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.6	77
Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca (NTS 3) w krajach UE w 2007 r.	2.7	78
Relacja długu publicznego do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.8	80
Relacja długu publicznego do PKB w krajach UE w 2009 r.	2.9	80
Energochłonność gospodarki oraz dynamika PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.10	81
Energochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.11	82
Energochłonność gospodarki w krajach UE w 2009 r.	2.12	82
Wodochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.13	83
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.14	84
Transportochłonność PKB dla transportu towarowego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.15	85
Transportochłonność PKB dla transportu towarowego w krajach UE w 2008 r.	2.16	86
Transportochłonność PKB dla transportu pasażerskiego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.17	87
Transportochłonność PKB dla transportu pasażerskiego w krajach UE w 2008 r.	2.18	87
Energochłonność transportu w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	2.19	89
Struktura zużycia finalnego energii w transporcie w 2008 r.	2.20	89
Energochłonność transportu w relacji do PKB w krajach UE w 2007 r.	2.21	89
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.22	90
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.23	91
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w krajach UE w 2009 r.	2.24	91
Średni wiek dezaktywizacji zawodowej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.25	92
Średni wiek dezaktywizacji zawodowej według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.26	93
Średni wiek dezaktywizacji zawodowej w krajach UE w 2007 r.	2.27	93

	Numer	Strona
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.28	94
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.29	95
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w krajach UE w 2009 r.	2.30	95
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży według sektorów własności w 2009 r.	2.31	97
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży w krajach UE w 2006 r.	2.32	97
Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.33	99
Zasoby ludzkie dla nauki i techniki w krajach UE w 2009 r.	2.34	99
Wzrost wydajności pracy oraz produktu krajowego brutto (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.35	100
Średnie roczne tempo wzrostu wydajności pracy w krajach UE w latach 2004-2009	2.36	101
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową oraz produkt krajowy brutto (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.37	102
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.38	103
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB w krajach UE w 2009 r.	2.39	103
Udział przewozów kontenerów wielkich z ładunkami i pojazdów samochodowych ciężarowych w przewozach transportem kolejowym normalnotorowym ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.40	105
Przewozy intermodalne transportem kolejowym normalnotorowym (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.41	105
Wydajność zasobów (2004, 2005, 2006, 2007)	2.42	106
Wydajność zasobów, PKB i DMC (2004, 2005, 2006, 2007)	2.43	107
Wydajność zasobów w krajach UE w 2007 r.	2.44	107
Powierzchnia gospodarstw ekologicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.45	109
Powierzchnia użytków rolnych gospodarstw ekologicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	2.46	109
Powierzchnia gospodarstw ekologicznych w krajach UE w 2009 r.	2.47	109
Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	2.48	110
Emisja gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO ₂) (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2012)	3.1	113
Emisja gazów cieplarnianych (1990, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.2	114
Emisja gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO ₂) w krajach UE w 2009 r.	3.3	114

	Numer	Strona
Emisja gazów cieplarnianych według sektorów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.4	116
Struktura emisji gazów cieplarnianych według sektorów w 2009 r.	3.5	116
Emisja gazów cieplarnianych z sektora „przemysł energetyczny” w krajach UE w 2009 r.	3.6	117
Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.7	119
Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii w krajach UE w 2008 r.	3.8	119
Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (2006, 2007, 2008, 2020, 2030)	3.9	121
Energia ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w krajach UE w 2008 r.	3.10	121
Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie (2006, 2007, 2008, 2020, 2030)	3.11	123
Biopaliwa w zużyciu paliw w transporcie w krajach UE w 2008 r.	3.12	123
Samowystarczalność energetyczna (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.13	125
Struktura produkcji energii pierwotnej według nośników energii w 2009 r.	3.14	125
Samowystarczalność energetyczna w krajach UE w 2009 r.	3.15	125
Nakłady na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.16	127
Redukcja zanieczyszczeń gazowych (bez CO ₂) z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.17	129
Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych (bez CO ₂) w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza według rodzajów zanieczyszczeń (2004, 2010)	3.18	129
Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.19	131
Redukcja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.20	131
Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza według stopnia redukcji wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych w 2010 r.	3.21	131
Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	3.22	133
Struktura emisji zanieczyszczeń powietrza według rodzajów środków transportu drogowego w 2008 r.	3.23	133
Średnia emisja CO ₂ na kilometr z nowych samochodów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.24	134
Średnia emisja CO ₂ na kilometr z nowych samochodów w krajach UE w 2009 r.	3.25	135
Wielkość floty rybackiej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2013)	3.26	136
Dynamika wielkości floty rybackiej w krajach UE w 2008 r.	3.27	137
Wodochłonność przemysłu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.28	138

	Numer	Strona
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.29	139
Struktura zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.30	140
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w krajach UE w 2008 r.	3.31	140
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.32	141
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w krajach UE w 2009 r.	3.33	142
Powierzchnia zabudowana i zurbanizowana (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.34	143
Grunty zabudowane i zurbanizowane (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.35	144
Struktura powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.36	144
Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2010 r.	3.37	144
Grunty zdewastowane i zdegradowane (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.38	145
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.39	146
Lesistość (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2030, 2050)	3.40	147
Powierzchnia lasów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	3.41	148
Lesistość w krajach UE w 2005 r.	3.42	148
Struktura obszarów prawnie chronionych w 2010 r.	3.43	150
Udział powierzchni ważniejszych obszarów chronionych w powierzchni kraju w krajach UE w 2007 r.	3.44	150
Uszkodzenia drzewostanów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.45	151
Uszkodzenia drzewostanów w krajach UE w 2009 r.	3.46	152
Odpady niemineralne wytworzone na 1 mieszkańca (2004, 2006, 2008)	3.47	153
Odpady niemineralne wytworzone na 1 mieszkańca w krajach UE w 2008 r.	3.48	154
Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.49	156
Odpady komunalne wytworzone a na 1 mieszkańca w krajach UE w 2009 r.	3.50	156
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	3.51	157
Odpady komunalne składowane w % odpadów wytworzonych (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2014)	3.52	158
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca w krajach UE w 2009 r.	3.53	158
Recykling odpadów opakowaniowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2014)	3.54	160
Recykling odpadów opakowaniowych w krajach UE w 2008 r.	3.55	160
Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	4.1	163

	Numer	Strona
Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się w krajach UE w 2009 r.	4.2	163
Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.3	165
Poziom zaufania wobec wybranych instytucji publicznych w krajach UE w 2009 r.	4.4	165
Nowe przypadki naruszenia prawa UE (2005, 2006, 2007, 2008, 2009)	4.5	167
Nowe przypadki naruszenia prawa UE w krajach UE w 2009 r.	4.6	167
Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego (2004, 2009)	4.7	169
Frekwencja w wyborach do parlamentu krajowego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.8	169
Frekwencja w wyborach samorządowych (2006, 2010)	4.9	170
Frekwencja w wyborach parlamentarnych w krajach UE (2006-2010, 2009)	4.10	170
E-administracja – dostępność usług on-line (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.11	172
E-administracja – dostępność usług on-line w krajach UE w 2009 r.	4.12	172
Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010)	4.13	174
Gospodarstwa domowe z dostępem do szerokopasmowego Internetu w krajach UE w 2009 r.	4.14	174
Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną według wybranych kategorii w 2009 r.	4.15	176

ISBN 978-83-89641-04-5